

VÁCLAV VRATISLAV Z MITROVIC

PŘÍHODY VÁCLAVA VRATISLAVA Z MITROVIC¹

OBSAH

Upozornění pro čtenáře

ÚVOD

I.

II. Životopis spisovatelův

III. Poselství Krekvicovo a jeho dějinné pozadí

IV. Rukopisy, vydání a překlady Příhod Vratislavových

V. O jazykové stránce Vratislavových Příhod

VI. Vnitřní cena Příhod

PŘEDMLUVA K LASKAVÉMU ČTENÁŘI

KNIHA PRVNÍ, v kteréž se obsahuje výjezd císařského poselství z města Vídně až do Konstantinopole

1. Odjezd poselstva

2. V Komárně

¹ Převzato z: VRATISLAV Z MITROVIC, Václav, *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*. 2. vyd., opatřené úvodem, poznámkami a slovníkem, jež pořídil Václav Ertl. Praha 1906 (redakčně upraveno).

3. Na turecké půdě
4. Jančaři
5. V Ostřehově
6. Příjezd do Budína
7. Návštěva u baše budínského
8. Poturčení jednoho z poselstva
9. O tureckých lázních
10. Prohlídka Budína
11. O pobožnostech tureckých
12. Odměna poturčených
13. Na budínském zámku
14. Přípravy na další cestu
15. Z Budína do Bělehradu
16. V Bělehradě
17. Z Bělehradu do Velké Polanky
18. O tureckých hospodách a špitálech
19. Spory s průvodci
20. Kostely turecké
21. Na půl cestě
22. V Sofii
23. O Bulhařích
24. Ze Sofie do Adrianopole
25. V Adrianopoli

26. Příhody na další cestě
27. O lásce Turků ke květinám
28. O turecké úplatnosti
29. U moře
30. Setkání s panem Pecem
31. V Konstantinopoli
32. Návštěvy u bašů

KNIHA DRUHÁ O bytu císařského poselství v Konstantinopoli

1. O baších cařihradských
2. Cikala baše
3. Sinan baše
4. Ferhat baše
5. V paláci sultánově
6. Před sultánem
7. Hostina po audienci
8. Dar sultánovi
9. Členové poselstva
10. Život poselstva v Cařihradě
11. Návštěva chrámu sv. Sofie
12. Jiné památnosti města
13. O zábavách tureckých
14. O konírnách a zahradách sultánových

15. O péči Turků o zvířata
16. O některých zvycích a pověrách tureckých
17. Výlet do Galaty
18. Okolí cařihradské
19. O dvou nešťastných milencích
20. O tureckých paních
21. O koních páně oratorových
22. Obrat k zlému
23. O vyzvídání a zprávách Krekvicových
24. Nepřátelství Sinan-baše
25. Internování poselstva
26. Mor a přípravy k válce

KNIHA TŘETÍ O zajetí a žaláři celého poselství našeho

1. Poturčení Mörthenovo
2. Zrada Mörthenova
3. Nález osudných listin
4. Zajetí poselstva
5. Mezi životem a smrtí
6. Ve vězení
7. Strasti uvězněného poselstva
8. Chvilé úlevy
9. Příhoda Němce Sallera

10. V nových straších
11. Na galérie
12. Útěk vězňů z Černé věže
13. Do Černé věže
14. Rozloučení se starým vězením
15. Příjezd do Černé věže
16. V žaláři
17. Život v Černé věži
18. Zprávy z venku
19. Smrt sultánova
20. První paprslek naděje
21. Krátká radost
22. Pád a opětné povýšení Sinanovo
23. Smrt Sinanova
24. Ibrahim-baša velkovizírem

KNIHA ČTVRTÁ O našem z vězení propuštění a do vlasti navrácení

1. Osvobození poselstva
2. V zajetí agově
3. V beznaději
4. Vyplaceni
5. Na svobodě
6. Sultánovo tažení do Uher

7. V táboře tureckém

8. Nebezpečný návrat

9. V Budíně

10. Mezi svými

11. Doma

SLOVNÍČEK

ÚVOD

I.

Probíráme-li se výtvořmi starší naší světské literatury, setkáváme se nad jiné častěji se spisy historickými a cestopisnými. V dobách, kdy básnictví upadá a prósa dobývá si oblíbenosti, tvoří převážnou většinu veškeré tvorby literární. V tomto bohatství spisů dějepisných a cestopisných obsaženo jest výmluvné svědectví, k jakým poznatkům směřovala touha a zvědavost našich předků. Vedle dějin svých vlastních i cizích toužili poznávaní cizí země, cizí národy, jejich život a poměry. A hlavně na východ se obracela zvědavost našich předků i středověké Evropy vůbec, na východ báječný, fantastický a kouzelný, jak jej znali ze starších i současných skladeb a povídek o výpravách Alexandrových a jak jim jej vylíčil pověstný Million a dobrodružnější Mandevilla. Ale východ poutal k sobě pozornost nejen svou exotičností a pohádkovostí prýšticí ze známých smyšlenek pseudokallisthenských, středověký čtenář pln zbožné vroucnosti pohlížel k němu jako k místu, kde se odehrála pro něho největší dějinná tragédie – smrt Kristova. A proto později východ, jenž byl dějištěm výprav Alexandrových, ustupuje východu, který se stal rodištěm, působištěm a hrobem Kristovým. A tento zájem dlouho a skoro výlučně ovládá naši starší literaturu cestopisnou. Neboť odmyslíme-li si cesty, které byly podniknuty do západní Evropy s posláním diplomatickým jako cesta pana Alberta Kostky z Postupic neb pana Lva z Rožmitálu, skoro všechny ostatní směřují k východu a cílem jejich jest skoro vždycky boží hrob; tak Martin Bakalář, Martin

Kabátník, Jan z Lobkovic, Prefát, Krištof Harant sami nebo v průvodě svých přátel šli shlédnout místa, kde žil a umřel Kristus. Od 15. století vystupuje však nový a hluboký zájem, který obrací pozornost Evropy na východ a který zvláště v Čechách po celou řadu let mnoho jiného zatlačoval do pozadí. Byly to války turecké, jež obavami naplnily všechno křesťanstvo a zaujaly jeho pozornost. A zejména v Čechách, které penězi i životy svých dětí po dlouhou řadu let na ně přispívaly, bylo nebezpečnoství turecké z otázek, kolem nichž se vše otáčelo. Jest tedy zajisté velmi pochopitelné, že vše, co obsahovalo zprávy o tomto strašném nepříteli křesťanstva, bylo zvláště v Čechách vyhledáváno a vítáno. Odtud to množství různých kronik tureckých v naší starší literatuře, které líčily dějiny, mravy, zvyklosti národa tureckého. Jako vždycky vyhovováno obecné potřebě a touze nejprve překlady děl k tomuto předmětu se táhnoucích. Tak převedena do češtiny kronika turecká Michala Konstantinoviče z Ostrovice, Pavla Jovia Kniha o věcech a způsobech národa tureckého v překladě bratří z Ottersdorfu, Löwenklauova Kronika turecká ve zpracování Kocínově a j. Ale záhy a skoro současně počínají i jednotlivci z našich lidí vyličovati pérem dle vlastního názoru zkušenosti z tureckých vojen, neboť byla to hlavně česká vojska, která pomáhala svými těly stavěti hráz zátopě turecké proti říši rakouské a proti celé západní Evropě. Popsáno dobytí Budína od Jiříka Valdštejna a Matěje z Budína, žalostivé dobytí Szigetú od Tomáše Mitisa a různé výpravy turecké od slánského měšťana Kněžovesského. To byly ovšem více méně zprávy episodické a jednotlivých událostí se týkající. Tím více ovšem přišlo vhod českým čtenářům, po zprávách o Turcích dychtivým, dílo na vlastních zkušenostech založené, líčící mravy a ukrutnost sveřepého nepřítele po čtyřletém pobytu mezi nimi, dílo vyznačující se nejen bystrostí pozorování a bohatstvím nových zpráv, nýbrž i hojností zajímavých a dojemných příhod a milým i lahodným slohem, jež napsal na ozdobu české literatuře pan Václav Vratislav z Mitrovic.

II. Životopis spisovatelův

Václav nejstarší Vratislav z Mitrovic, příjímím Turček, pocházel ze starožitné, rytířské, později panské rodiny v Čechách. Rodina ta má ve svém erbů štítu na dvě části kolmo rozdělený, z nichž jedna jest černá, druhá červená, a nad korunovanou přilbou jest dvě slonových trub. Narodil se r. 1576 jako jeden ze čtyř synů Štěpána Vratislava z Mitrovic na Drachově a jeho manželky Kateřiny z Běšin (zemřelé v Praze r. 1615). Vychován byl na jezuitských školách v Jindřichově Hradci, kde žil jeho otec jako regent neboli vladař pana

Adama z Hradce. Již za mladých let jevil neobyčejnou zálibu ve čtení cestopisném, která té doby vůbec byla rozšířena, a zejména upoutal jeho zájem slavený tehdy cestopis Augeria Busbeka (1522–1592), znamenitého státníka, který pobyl 7 let jako císařský vyslanec v Cařihradě a popsal své zkušenosti způsobem klassickým v díle *Itineraria Constantinopolitanum et Amasianum* (Popsání cesty do Cařihradu a do Amasie) vydaném r. 1592. Četba tato vzbudila v něm touhu poznati z vlastního názoru země i národy, které vyučovány byly v knihách mu milých. Touha ta se mu vyplnila brzo, třeba že splnění její přineslo mu více hořkosti a útrap než radostí, kterých očekával. Pomocí příznivce svého pana Adama z Hradce, který byl tehdy komorníkem a nejvyšším kancléřem království českého, a na přímluvu strýců svých Vratislava staršího, Jiřího, který byl purkrabím hradu pražského, a Křištofa Vratislava z Mitrovic, purkrabí karlštejnského, přidělen byl r. 1591 jako komorní pachole neb panoš k poselství Krekvicovu, které vypraveno bylo s dary do Cařihradu. Po mnohých a nevýslovných útrapách, jež musil snášeti se svými druhy v zajetí tureckém, vrátil se r. 1595 do vlasti své zpět. Netouže po dvorských službách, které jemu i ostatním v odměnu za přestálá utrpení byly nabízeny, odešel k rodičům a u domácího krbu, zotaviv se z bídného života v zajetí tureckém, vypsál r. 1599 za čerstvé ještě paměti své příhody v zajetí tureckém. Brzy potom se oženil s Ludmilou Ježovskou z Lub, s níž dostal se v držení Starého Knína a k němu přináležejících Zduchovic. Svých zkušeností v zajetí tureckém nabytých použil pak nejednou, bojuje ve vojště královském proti úhlavnímu nepříteli křesťanstva. Za bouří, které vypukly v Čechách v letech 1618–1620, zůstal věren Ferdinandovi II., od něhož byl po nešťastné bitvě bělohorské navrácen zase v držení všech svých statků, jmenován radou J. M. C. a přisedicím většního soudu zemského i komory J. M. C. v království českém. Rozumným hospodářstvím i šetrností rozmnožil svoje jmění a několikerou výhodnou koupí rozšířil značnou měrou svoje statky. Od Jaroslava Otty z Losu koupil r. 1624 za 13.000 kop míšeňských tvrz Chrastinu a ves Hlážovice a r. 1625 od Adama Bechyně z Lažan získal koupí tvrz Korkyni s vesnicí a vesnice Smilovice, Přední Lhotu, Prostřední Lhotu, Libšice a Mokřsko. Konečně vzpomenuto po zásluze i jeho služeb prokázaných domu panovnickému, zejména toho, „že se zvláště proti nejúhlavnějšímu nepříteli všeho křesťanstva nejednou ve vojenském tažení s nemalým nebezpečenstvím života potřebovati dal a naposledy dostav se do vězení tureckého v něm mnoha let v Konstantinopoli zůstával, rozličná, těžká soužení vystál, že v té ohavné rebelii věrně při J. M. C. setrval a proto útisky a násilí snášeti musel a zůstává v úradě komory J. M. C. a v soudu zemském větším království českého platné a věrné služby činil a činí.“ V odměnu za to povýšen byl majestátem císařským dne 17. února r. 1629 spolu s nezletilými strýci svými Alšem a Jiříkem do stavu panského království českého.

Václav Vratislav z Mitrovic měl syny Štěpána, Jana Vojtěcha, Adama Leopolda, Petra Ladislava, Ladislava (Lacka) a Jiřího a dceru Kateřinu Juliánu. Chtěl zachovati svornost mezi syny, již r. 1632 všechn svůj statek dal sepsati na dílčí cedule a každému synu vykázal podíl, kterého se mu po otcově smrti mělo dostat. R. 1634 v úterý po neděli smrtelné napsal svou poslední vůli, v níž však svého ustanovení z r. 1632 už neměnil. Zemřel rok po tom r. 1635 dne 22. listopadu a jeho tělo, oděné v černých šatech a červených punčochách odpočívá v kostele ve Starém Kníně před hlavním oltářem. Podobizna [pozn. red.: pro zobrazení obrázků použijte formáty pdf, epub či prc] jeho pochází z Voigtova díla *Effigies virorum eruditorum Bohemiae et Moraviae*, náhrobek [pozn. red.: pro zobrazení obrázků použijte formáty pdf, epub či prc] náleží však Janu Václavu Vratislavovi z Mitrovic, nejvyššímu kancléři království českého a velmistru řádu Johannitů, zemřelému r. 1712.

III. Poselství Krekvicovo a jeho dějinné pozadí

Mír uzavřený s Turky roku 1568 na osm let byl již za života císaře Maxmiliána roku 1575 prodloužen na dalších 8 let smlouvou s novým sultánem Amuratem III.; za císaře pak Rudolfa byly ještě dvakrát po sobě uzavřeny smlouvy o další prodloužení jeho r. 1577 a roku 1584 pokaždé opět na 8 let. Ale mír s Turky nebyl zachováván cele a úplně. Begové uherští, kteří zvláště za války turecko-perské (1578–1590) byli úplně svými pány, pokračovali při hranicích v loupežných výpadech a císařští velitelé v Uhrách, v Charvatsku a v Kraňsku odpláceli jim stejnou měrou. Následek těchto bojů byl ovšem jen ten, že poměr císařův k portě stával se rok od roku napjatějším a boje v Uhrách prudší a krvavější. Na obou stranách bylo na tisíce lidí pobito a na tisíce odvláčeno do zajetí, křesťanští zajatci byli pak v Cařihradě na posměch voděni u vítězoslávě kolem domu císařského vyslance. Když pak r. 1589 císařští porazili Turky u zámku Sikso a zmocnili se r. 1590 Gesteše, pokládala to i porta za porušení míru a úmluv a chystala se k odvetě. Ale císař Rudolf II. toužil zachovati mír, nařídil, aby byl Gesteš Turkům vrácen a tři zajatí begové propuštěni, a stálý císařský vyslanec v Cařihradě Bartoloměj Pezzen vyjednal s portou dne 29. listopadu 1590 nové prodloužení míru na 8 let. Porta si pak vymínila, aby vedle obvyklého daru 30.000 dukátů vypraveno bylo k sultánovi příštího roku poselstvo se zvláštním darem ne na penězích, nýbrž na skvostech a drahocenném náčiní. Při úspěších císařských vojsk v Uhrách byla podmínka ta bez odporu zahanbující, ale Pezzen neměl dosti energie, aby ji odmítl. Nově ujednaný mír měl nabýti působnosti roku 1592.

Ale ještě než tato lhůta vypršela, ohrožen byl těžce vykoupený mír novými nepokoji v Uhrách. Pod záminkou loupeží Uskoků, přeběhlíků z blízkých krajin jihoslovanských Turkům poddaných, vpadl r. 1591 bosenský baša Hassan s četným vojskem na území charvatské, zpusťil krajinu križevackou a pokoušel se o dobytí Sisku, zatím co beg szigetský dobyl Malého Komárna v župě szaladské. Nad tím byl císař tak rozhněván, že se rozhodl nedešlati poselstva, které mělo dodat do Cařihradu dvojnásobný, smluvený dar. Ale poněvadž velkovezír a baša budínský naléhali na odeslání daru, císař povolil znovu a ustanovil, aby se přece jen poselstvo vypravilo.

V čele poselstva stál císařský dvorní rada Bedřich Krekvic, potomek lužicko-slezské šlechtické rodiny, zdomácnělé v Čechách, v Uhrách i v Rakousích, který svými schopnostmi dosáhl úřadu cís. dvorního rady a stálého vyslance císařského v Cařihradě. Jeho průvod měl přes 50 osob, namnoze z nejváženějších rodin českých a rakouských. Vratislav, tehda hoch patnáctiletý, přidán byl jako panoš k osobní službě Krekvicově. Tento zevní lesk poselstva zvýšen byl ještě nevídanou nádherou darů určených pro sultána a pro vezíry. Poselství vyjelo z Vídně dne 1. října 1591 po audienci u arciknížete Arnošta, který byl místodržitelem v Rakousku, neboť císařský dvůr sídlil v Praze. Ubíralo se cestou známou, vychozenou již od předešlých poselstev. Plavilo se po Dunaji až do Ostřihoma, kde začínalo území turecké a kde poselstvo vstoupilo pod ochranu ozbrojeného průvodu tureckého. Z Ostřihoma jeli stále po Dunaji přes Budín až do Srbského Bělehradu, odkud se lodi z Vídně vypravené vrátily a poselstvo nastoupilo další cestu vozmo a koňmo po suché zemi (Vrat. I/1–15). Ubíralo se asi tím směrem, kudy vedla kdysi stará římská silnice a kudy vede dnes hlavní železniční trať z Bělehradu do Cařihradu, údolím moravským až do Nise, odtud podél Nišavy přes Pírot do Sofie; Trajanovými vraty přešlo do roviny plovdivské a putovalo podél Marice přes Plovdiv do Drinopole (Adrianopolis), odtud přes Lüle-Burgas a Čorlu dne 28. listopadu došlo do Cařihradu (Vrat. I/17–30). Potřebovalo tedy k celé cestě 55 dní; odečteme-li dle údajů Vratislavových 18 dní na odpočinek, urazilo celou tuto cestu za 37 dní, tedy za dobu na ten čas dosti krátkou. (Poselství Heřmana Černína z Chudenic r. 1616 potřebovalo k téže cestě 89 dní, po odečtení odpočinků 48). Z počátku dařilo se poselstvu dosti dobře a členové jeho, zvláště Vratislav, používali prázdných chvil k poznání Cařihradu a mravů tureckých (Vrat. I/31–II/21). Skvostné dary, které poselstvo Krekvicovo do Cařihradu přivezlo, byly přijaty s uspokojením jak od sultána, tak od ostatních vezírů a byly by jistě přispěly k zlepšení napiatého poměru mezi císařem a portou, kdyby byl Krekvic nenarazil na nepřátelství nevlídného a úskočného Sinana baše, který tehdy byl sesazen a který nemohl zapomenouti, že

mu po jeho prvním sesazení bylo od Pezzena místo 6000 tolarů, jež by mu byly jako velkovezíru připadly, vyplaceno pouze 3000. Jeho piklům a intrikám nutno asi přičísti, že krátce po příchodě Krekvicově bosenský baša Hassan vpadl z jara r. 1592 znovu do Charvatska a dobyl Bihače. Zajetí křesťané voženi byli jako na posměch mimo dům Krekvicův (Vrat. II/22). Na stížnosti Krekvicovy měla porta jen vytáčky a na jeho hrozbu, že obvyklý, každoroční dar bude pro toto zjevné porušení míru zadržán, odpověděli Turci Krekvicovi, že si proň dojdou sami. Počátkem r. 1593 podařilo se lstivému Sinan-bašovi rozdmýchatí vzbouření spahů a jančarů, kteří žádali za vyplacení zadržného žoldu, za sesazení velkovezíra Siavuše a dosazení Sinana baše (Vrat. II/23). Tím se Sinan octl u cíle svých plánů, poštvati sultána k válce proti nenáviděným Rakušanům, od níž nadarmo ho zrazovala mírumilovná strana divanu s muftim v čele. Členové poselstva Krekvicova, znajíce smýšlení Sinanovo, tušili hrozící jim nebezpečí. Krekvic hleděl jednak postranními cestami a úplatky zjednatí si zpráv o úmyslech tureckých, jednak dary a uctivostí oslabiti nevraživost Sinanovu (Vrat. II/23–25). Ale tato snaha Krekvicova zůstala bez úspěchu, horlivost pak jeho přinesla jemu zkázu a ostatním útrapy neskonale. Poturčením hofmistra Mörthena, který pro svůj přestupek byl Krekvicem vyplíněn, dověděl se Sinan o zpravodajství Krekvicově a nešťastnou náhodou nalezen byl při prohlídce bytu Krekvicova list, císaři určený, v němž byl Sinan nepokrytě označen za původce tohoto nového nepřátelství k Rakousku (Vrat. III/1–3). Proto bez odkladu jal se naléhati na sultána, aby byl Krekvic i s družinou uvězněn a císaři vypověděna válka. K tomu se však sultán stále ještě nechtěl odhodlati a na jeho rozkaz a s přispěním beglerbega rumelského, vlastního Sinanova syna, dosaženo na čas ještě dohody v tom smysle, že Krekvic s celým průvodem musil se zaručiti za to, že každoroční dar bude odeslán včas. K tomu cíli vyslal Krekvic do Prahy rychlého posla (Vrat. II/23). V tom však došla do Cařihradu zpráva o strašlivé porážce Hassanově pod hradbami siseckými, při níž zahynuli Hassan a dva synové sultánovi. Všecek Cařihrad byl vzhůru. Vojsko i lid volali po pomstě, Sinan prudčeji a prudčeji doléhal na sultána, obě ženy sultánovy, jichž synové padli pod Siskem, se srdcervoucím křikem žádaly o pomstu (Vrat. II/23). Sultán konečně odhodlal se k válce, která v prvních dnech července 1593 po celém městě slavně byla vyhlášena (Vrat. II/26), a Sinan jmenován vrchním velitelem vojska, které mělo býti vypraveno do Uher (Vrat. III/4). Krekvic a celá jeho družina byla uvržena do okovů, Krekvic uvězněn byl nejprve v pevnosti Jedikule (Sedm věží) ležící na nejjihozápadnějším konci města, u moře, po té vlečen byl za vojskem Sinanovým až do Bělehradu, kde 4. října r. 1593 nelidskému nakládání podlehl. Družina Krekvicova a s ní dva císařští poslové, kteří přijeli oznámit brzké dodání daru, byli vedeni nejprve na popraviště (Vrat. III/5) a pak uvrženi do nezdravého, smrdutého

vězení při loděnicích cařihradských (bagno dell gran Turco nebo carcere di S. Paolo), kde byli chováni galejní otroci (Vrat. III/6–10). Poselstvo, jež mělo ohlášený dar dodati do Cařihradu a jež s panem Popelem z Lobkovic v čele dojelo do Komárna, bylo ovšem po těchto zprávách ihned odvoláno. Události a běhy válečné vrhaly čas od času těžké mraky na trudný osud uvězněných, časem se jim i mezi nimi rozjasnilo, až příznivý obrat války pro vojska rakouská přinesl jim úplné vyjasnění. Po porážce budínského baše u Stoličného Bělehradu (3. listopadu 1593), při níž Turci ztratili na 12.000 mužů a 47 děl, byli zajatí členové Krekvicova poselstva vzati ze svého dosavadního vězení a ukováni na pověstné a strašné kamenné galeře (Galera di Pietra), kde jim bylo snášeti muka nevýslovná (Vrat. III/11). Ale tím míra jejich útrap nebyla ještě dovršena. Úspěchy císařských vojsk na jaře r. 1594 korunované dobytím Sisku, který byl po odražení Hassanově znovu upadl v ruce turecké, přineslo nové zhoršení osudu uvězněným. Byli z galery odvedeni a vsazeni do nejstrašnějšího vězení tureckého, Černé věže, v pevnosti Anatoli-hissar, ze kterého nebylo vůbec naděje vyvážnouti, tak že se mu dostalo příšerného jména „hrob živých“ (Vrat. III/13). Tu trávíce život o chlebě a vodě, v smradu a puchu, spolčili se po pěti i po šesti osobách a krátili si chvíli řemeslem punčochářským. Z velkého hrnce, zakoupeného za vydělané peníze, ustrojili si pícku, v níž vařili kaši z chleba a vody; svátkem bylo pro ně, mohli-li si tuto kaši omastiti dřevěným olejem. Správce žaláře Mehemet-aga choval se k nim dosti lidsky, usiloval různým způsobem o zlepšení jejich osudu, a když mu slíbili dvě stě dukátů, pracoval i o jejich vysvobození (Vrat. III/15–24). Zprávy o událostech a bězích válečných i politických doléhaly různou ozvěnou i do jejich temného žaláře. Pád Rábu, jehož velitel, hrabě Ferdinand Hardek, nemoha odolati přesile nepřátelské, vydal jej dne 19. září 1594 Turkům, zármutkem naplnil jejich duše (Vrat. III/18). Ale brzy změnil se stav válečný ve prospěch císařův a tím i nepřímo ve prospěch uvězněných. Pád Rábu způsobil postrach v křesťanstvu, neboť jím padlo poslední předhradí Vídně. Následkem jeho byl spolek, který sedmihradský kníže Zikmund Bátorý uzavřel jednak s císařem, jednak se svými sousedy Michalem, vojvodou valašským, a Aronem multánským (28. ledna 1595). V tu dobu zemřel sultán Murad III. (8. ledna 1595) a nástupcem jeho se stal syn jeho Mohamed III. (Vrat. III/19). Nový sultán jmenoval na místě Sinana baše, již osmdesátiletého, velkovezírem Ferhata baši, když však tento ve dvou krvavých bitvách s vojvodou Michalem a vojskem sedmihradským ztratil většinu své armády, byl na rozkaz sultánův sťat (Vrat. III/24) a místo něho povolán zase Sinan. Ale ani ten neměl tentokráte ve Valašsku valného štěstí. Ve dvou bitvách u Tergoviště (16. října) a Bukureště byl na hlavu poražen a na útěku přes Dunaj u Durděva bylo jeho vojsko téměř zničeno. Také v Uhrách a v Charvatsku dodělali se císařští dobytím Ostřihoma, Vyšehradu, Petrinje a Kostajnice

značných úspěchů. Sinan, jemuž kladeny za vinu všechny tyto neúspěchy, byl po svém návratě do Cařihradu sesazen, ale když jeho nástupce Lala Mohamed již po třech dnech zemřel, povolán byl znovu k veslu, ale mezi přípravami k nové válce zemřel počátkem dubna 1596 (Vrat. III/23). Tyto okolnosti značně přispěly k zlepšení osudu uvězněných druhů Vratislavových i k jejich úplnému vysvobození. Jejich nejúhlavnější nepřítel Sinan baše byl mrtev a jeho nástupce Ibrahim byl povahy lidštější (Vrat. III/20). Turci sklíčení svým neúspěchem byli by tomu bývali rádi, kdyby jim byl císař nabídl mír, a k tomu cíli mohlo i poselstvo Krekvicovo po svém propuštění poněkud přispěti. Proto přímluva jejich ochránce Mehemet-agy i vyslanců křesťanských neminula se tentokrát cíle a sultán nařídil, aby vězňové byli ihned propuštěni (Vrat. IV/1). Ale rozkaz jeho nestal se skutkem hned; teprve když uvěznění vyplatili Mehemet-agovi slíbených dvě stě dukátů, dovolil jim odejít z Černé věže (Vrat. IV/5) 29. června 1595. Přidali se k tažení, jež sultán Mohamed osobně s vojskem 200.000 mužů podnikl do Uher proti Jageru. Když po neblahém dobytí Hatvanu (2. září 1595), jehož posádka se ženami i dětmi byla pobita (Vrat. IV/7), nebyli v táboře tureckém jisti životem, oddělili se od něho a po mnohých svízelných a nebezpečnostech dostihli Budína, odkud je baše budínský na rozkaz sultánův dal dopravit do Vácova (Vrat. IV/8–10). Zdrževše se krátký čas ve Vídni u arciknížete Matyáše, pospíchali do vlasti. Císař Rudolf dal je povolati k sobě, slíbil jim, že pro ně něco učiní, a rozkázal rozdati mezi ně značný obnos peněz; ale ten Bůh ví za kým zůstal. Vratislav i ostatní spěchali ke svým milým, děkující Bohu za vysvobození z tak těžkých útrap. Válka s Turky vedena pak se střídavým štěstím, ale pro císařské vojsko celkem příznivě až do r. 1606, kdy uzavřen byl mír žitvatorocký, jímž zejména přestalo nečestné placení každoročního poplatku portě a jímž také poměr říše rakouské k Turkům stal se mnohem důstojnějším než dosud. Poselství Heřmana Černína z Chudenic r. 1616 neneslo již do Cařihradu jako Krekvic poplatek poddaného pánu, nýbrž dar panovníka panovníku spřátelenému.

IV. Rukopisy, vydání a překlady Příhod Vratislavových

Osudy členů poselstva Krekvicova v tureckém zajetí byly popsány souběžně od dvou jeho členů, česky od Václava Vratislava z Mitrovic a německy od Bedřicha Seidla, lékárníka, kterého Vratislav uvádí jménem v seznamu osob poselstva, kdežto později ho jmenuje pouze apatykářem.

Knihy Seidlova má titul: Merkwürdige Reise-Beschreibung aus Teutschland, Wien, Oesterreich, Ungarn, Türckey biss Constantinopel an die Ottomanische Pforte. Byla vydána od Hausdorfa r. 1711 ve Zhořelci a r. 1733 v Lipsku. Název knihy se neshoduje s jejím obsahem, neboť spisovatel nepopisuje cesty, nýbrž líčí pouze příhody cestovní, útrapy v zajetí tureckém a vysvobození z něho, tedy asi totéž, co je předmětem tří posledních knih Vratislavových.

Příhody Václava Vratislava z Mitrovic se dochovaly v šesti známých rukopisech. Jsou to:

1. Nejstarší rukopis (dle mínění Pelclova), který se chová na zámku hrabat Vratislavů v Dírné na Soběslavsku a není na ten čas přístupný. Pelcl pokládá jej za původní sepsání Vratislavovo. Tamtéž chová se

2. Opis, který r. 1727 vnuk autorův, Václav Hynek hrabě Vratislav z Mitrovic, pořídil, chystaje knihu svého děda do tisku, k němuž však nedošlo. Zdá se, že Pelcl, který znal oba tyto i dva jiné rukopisy, použil při svém vydání opisu z r. 1727, neboť objevují se v jeho vydání některé omyly opisovačské, které jistě v prvopise nebyly, jak tomu nasvědčují i opisy ostatní. (Bitva u Čurlí svedena byla dle Pelclova vydání mezi Selimem a otcem jeho bašetem, kdežto rukopisy mají správněji Bajazetem. Propuštěné poselstvo dá se dopravit dle P. k Tovačovu, ve zdejších rukopisech správněji k Vácovu a p.)

3. Rukopis musejní bez udání roku, formátu foliového s titulem: Peregrinatio Constantinopolim cum legato caesareo Venceslao Vratislav de Mitrovic.

4. Rukopis knihovny universitní, rovněž bez udání roku, formátu větší osmerky s titulem: Czesta do Constantinopoli etc. z Prahy. Byl r. 1745 majetkem kláštera Augustiniánů u sv. Václava, jak svědčí latinský přípisek v knize, a byl znám Pelclovi.

Oba tyto rukopisy se skoro doslovně shodují a souhlasí i s textem ve vydání Pelclově, které nám do jisté míry nahrazuje prvopis.

5. Rukopis musejní z r. 1679, formátu malé osmerky, s nadpisem: Historia o slavném legátství i o smutné a přežalostné tragedii, domů navrácení některých osob křesťanských a to převzáctných (sic) pánův z turecké země, jak jsou se nebohé, zarmoucené (sic) lidé měli a kteří tam zůstali, dáleji se vyrozumívá. Přepsána ode mně (sic) Matěje Bernarta Budínského léta Páně 1679 dne 24. Februarii.

6. Rukopis knihovny křižovnické, téhož formátu a téže úpravy jako předešlý, s titulem doslova se shodujícím s titulem předešlého rukopisu. K tomu připojeno: Přepsána ode mně (sic) Jakuba Jana Paukhera, léta Páně 1686 dne 6. Februarii. Na desce jest připsáno: Tato knížka jest mně darována od slovuťného muže, pana Samuele Košiny, souseda a spolu radního král. města Brodu Českého na památku, jakožto pana švakra a kmotra mého milého, v létu Páně 1698 při svatym Václavě. Jakub Marle, měšťan král. Nov. Města Prahy. Rukopis tento jest opisem předcházejícího rukopisu musejního.

Tyto dva poslední rukopisy obsahují text, který se od znění vydání Pelclova i od znění 3. a 4. rukopisu velmi podstatně liší. Část cestopisná jest silně zkrácena, mnoho popisů vypuštěno nebo přemístěno, vypravování proložena vlastními úvahami a poznámkami opisovače, který si vedl tak volně, že tyto dva rukopisy tvoří docela zvláštní recenzi.

Příhody Vratislavovy byly také hojně vydávány tiskem. První jest vydání, které pořídil

1. František Martin Pelcl. Má název: Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konstantynopoli viděl, v zajetí svém skusil a po šťastném do vlasti navrácení sám léta Páně 1599 sepsal; nyní pak František Martin Pelzel na světlo vydal. S potvrzením císař. král. cenzury. V Praze. Nákladem Jana Michala Samma, na malé Straně: 1777. V čele vydání jest rytina [pozn. red.: pro zobrazení obrázků použijte formáty pdf, epub či prc]. Památná jest předmluva tohoto vydání, v níž Pelcl vykládá důvody, které ho k němu povzbudily. Obliba, s níž se kniha setkala, vedla k druhému vydání, jež uspořádal

2. Václav Matěj Kramerius. Ten vydal Příhody s titulem málo pozměněným, dosti věrně dle vydání Pelclova. Vyšly v Praze 1807. K dostání v expedici českých vlastenských novin.

Pelcl při svém vydání držel se znění rukopisného více než pozdější vydavatelé a jest proto jeho vydání spolehlivější než Rozumovo a Urbánkovo. Vzhledem k účelu své knihy nahradil slova původu cizího slovy češťějšími a upravil na některých místech postup myšlenek pořádkem, jenž se mu zdál logičtější.

3. J. V. Rozum vydal Příhody s názvem: Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic. S vyobrazením a životopisem spisovatele. V Praze. Tiskem a nákladem Bedřicha Rohlíčka. 1855. (Staročeské bibliotheky vydávané J.

V. Rozumem díl III.). Nové nezměněné vydání bez udání roku vyšlo s názvem: Příhody hraběte Václava Vratislava z Mitrovic na cestě do Cařihradu konané. Rozum znal sice rukopisy pražské, ale držel se vydání Pelclova (jehož některé omyly přejal), upraviv je ještě více po stránce jazykové, ovšem jen na další újmu věrnosti.

4. Vydání v Urbánkově Bibliotéce cestopisné má též titul jako Rozumovo vydání z r. 1855, jehož jest otiskem. Vyšlo v Praze r. 1874 (péčí Fr. Bartoše).

5. Vydání naše založeno jest na rukopise universitním, od něhož se uchyluje ke třem ostatním rukopisům pražským v případech nejasnosti neb nesprávnosti ať věcné, ať formální. Drží se ho, pokud účel vydání dopouští, věrně. Proto ponechány i výrazy nečeské, jež Pelcl a po něm všichni ostatní nahradili českými, neboť by bez nich byl Vratislav ve své době výjimkou nepochopitelnou. Rozdělení v knihy jest přijato z vydání Pelclova, rozdělení v kapitoly jest nové.

Příhodám Vratislavovým dostalo se i tím ocenění, že byly v celku neb částečně přeloženy do několika jazyků cizích.

1. Německý překlad vydán byl r. 1787 v Lipsku anonymně pod názvem: Des Freyherrn von Wratislaw merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Constantinopel, se zajímavou pro onu dobu poznámkou: So gut als aus dem Englischen übersetzt. Za původce překladu obecně se pokládá sám F. M. Pelcl. Překlad je volný, s mnohými dodatky, ale místní jména jsou na mnoze značně víc pokažena než ve vydání českém. Proto byla vyslovena i pochybnost o jeho autorství.

2. Anglický překlad od Alberta Henryho Wratislawa vyšel v Londýně r. 1862 pod názvem: The adventures of baron Wenceslas Wratislav of Mitrowitz, what he saw in the Turkish Metropolis.

3. Ruský překlad od K. Pobědonosceva vyšel v Petrohradě r. 1877 pod názvem: Priključenija češskago dvorjanina Vratislava v Konstantinopolě i v ťažkoj nevolě u Turok. Loni za války rusko-japonské byl vydán ruský překlad znovu ve prospěch raněných.

4. Do srbštiny přeložen byl z Příhod Vratislavových popis Bělehradu se zmíenkou o místech, kde poselstvo přenocovalo na své cestě Srbskem, od Č. Mijatoviče v jeho článku „Pre trista godina“ v Glasniku srp. učen. družtva, kn. XXXVI, 216–218.

5. Bulharský překlad Příhod, pokud se vztahují k Bulharsku, vyšel ve Sborníku za narodni umotvorenija, kn. VI, 172 a d.

V. O jazykové stránce Vratislavových Příhod

nemůžeme souditi s naprostou a do nejmenších podrobností jdoucí jistotou, nemajíce původního rukopisu spisovatelova. Rukopisy, z nichž čerpáme, jsou od prvního složení skoro celé století vzdáleny a jejich jazyk zajisté liší se v podrobnostech od prvního sepsání, jak tomu nasvědčují různosti v týchž případech nejen na stejných místech různých rukopisů, nýbrž i na různých místech jednoho a téhož rukopisu. Poznámka tato týká se zejména rozvádění ý v ej, a úžení é v í ve slabikách tvrdých. Píšeť jeden rukopis malých a druhý na témže místě malejch, onen s druhé strany a tento s druhý. Ale také jeden a týž rukopis píše vedle sebe veliké stříbrný flaše, nebo červený kožich liškami podšitej atd. Do těch podrobností tedy na základě známých rukopisů jazyk prvotního sepsání sledovati nelze.

Pokud se rukopisy shodují, lze souditi o jazyce Vratislavově, že nese na sobě, jak se samo rozumí, ráz své doby. Ten se vyznačuje především stopami latinského vlivu působením latinských škol, v nichž tehdejší generace vyrůstaly, a stopami německého vlivu následkem rázu tehdejší společnosti měšťanské a šlechtické. Vlivy ty jsou patrný u všech spisovatelů doby té i pozdější, u Komenského a j.

I. V Příhodách Vratislavových projevují se stopy jejich:

a) v hojném užívání slov původu německého a latinského, jak o tom přesvědčivý důkaz podává vzadu připojený slovníček. Audiencí, exekucí, konfekt, legát, orator, lozument, nuncius, privilegium, regiment, registrum, resolucí, residencí atd., dank, fedrovati, fraucimor, harcovati, krygsman, kundšoft, marštal, ládovati, officír, ordunk, plac, rynk, soldát, šíf, šturm, vartovati, vinšovati atd. jsou z nejobyčejnějších. Ale k chvále Vratislavově budiž poznamenáno, že vedle těchto slov cizích užívá často na jiných místech dobrých slov českých, vedle šíf loď, vedle soldát voják, vedle profant spíže, a p., ba často slovo cizí a domácí klade vedle sebe: oratora neb posla; darovati a presentírovati; stolice neb residencí; podepřeny a podštemflovány; naláduje a naloží; šnyty neb kousky; šanovati a živiti. Není to tedy chudoba

a neznalost slov českých, jako spíše móda blýskati se slovy cizími, v čemž doba Vratislavova v mnohém se podobá době naší;

b) v kladení náměstky můj, tvůj a p., místo správného, zvratného svůj a p.: Na zámku jeho týž pan U. pankyt držel. Tu tehdy jejich modlitby vykonavše. Když jsme pak k našim tovaryšům přišli. Vězení, z něhož do vaší smrti nevyjdete ani víceji s přátely vašimi se shledáte. Seděl za ním a okolo něho přepěknými polštáři jsa obestřen. – Obráceně bývá často kladeno svůj tam, kde bychom užili zájmena jeho, což dlužno vyložili tím, že svůj není zde prostě zvratným possessivem, nýbrž má zde význam adjektiva „příslušný, k tomu náležející“; na př.: jimž se dávaly dvoje šaty s svými stříbrnými trubičkami a holemi; v samém městě, jak v okrsku svém i v předměstí, do 80 tisíců pomřelo; na nich dva katy státi s svými skřipci jsem uhlídal;

c) za přídavné jméno přisvojovací bývá genitiv: sanžaka lozument; beglerbega životní kůň; víru Mehemeta; z poručení sultána; z potu Mahometa; k domu ženicha; kancelář oratora; do zahrad Ibrahima; to pachole oratora. Ale velmi často též správně: sarai bašův; lékaře Sinan bašova atd.

II. Na vrub vlivu po výtce latinského nutno přičísti zejména:

a) zakládání sloves řídících za věty podřízené, velmi hojně a časté: Náš pan orator proto, že všichni Turci, kteří tu byli, na nás, když jsme jedli, oči vytřeštili, nerad v nich noclehů míval; kde čekati má, poví; abychom nic nemluvili, zapověděl. Dvě taková souvětí v sobě: aby témuž Alibegovi, aby všechno přehledávati mohl, v tom nezbraňoval, že jest bašovo poručení. Z toho pak často hromadění dvou i tří sloves na konci souvětí: Je od sebe, aby se také, kde chtí, procházely, pustila; subaša, aby nás k moři, které tu hned blízko bylo, vedli, poručil; oni nám jednoho, který by nás jinou cestou, nežli jsme jeti chtěli, vedl, přidali;

b) kladení sloves ve větách hlavních na jejich konec: Ti se nejprv k službě sultána berou, ostatek do Anatohe aneb Asie dávají a do jmenovitého času se tam zanechávají, v nouzi, bídě se vychovávají, turecké řeči zvyknou a téměř za nic sobě jich neváží; toho všeho zbaveni budete a znamenité dary od bašete dostanete. Často celé periody bývají takto psány, se slovesem na konci vět. Ovšem ani to není pravidlem, nýbrž často též logické spojování větných členů nabývá převahy;

c) vztažné připojování vět tam, kde bychom užili spíše připojení souřadného:

1. Kterýžto veselou tvář na sobě ukazoval. Kterýžto když se domů navracoval, do té zálohy upadl. Kteřížto když na to milé slunce vyšli. Což když Turci uslyšeli. Čemuž on porozuměv. Pro jehožto smrt znamenité naříkání pošlo.

Poněvadž relativum bývá často kladeno za zájmeno ukazovací, možno tím vyložit, že bývá často od substantiva, na něž se vztahuje, vzdáleno aneb že se vůbec k žádnému určitému jménu ani zájmenu netáhne: Po audienci bylo nám dovoleno na zámek Ostřehovský jíti a jej spatřiti, v němž prve arcibiskup bydlel. V každém výstupku (jsou) dvě studánky mramorové a při zdi řápký aneb kohoutky mosazné, do nichž (t. j. do těch studánek) jedním čípkem horkou a druhým studenou vodu napustiti může. Věž, na ní světlo plavícím se v noci svítí, kterou vůbec Pharum jmenují.

Proto bývá se vztažným zájmenem opakováno i substantivum, k němuž se zájmeno grammaticky neb logicky táhne, často i nadbytečně: skrze velký, okrouhlý kámen voda teče, na kterémžto kamenu...; kázal toho vězně Matesa vyvolati, kterýžto Mates jináčeji se nedomníval; udělají z ní pytlík, do kteréhožto pytlíku...; kterýžto jich hlas mnohem dáleji slyšán bývá.

2. Touto snahou spojovati věty co nejtěsněji a pokud možno relativně, lze vyložit hojně, čistě mechanické připojování vět slovkem jakož neb což, jehož bývá užíváno buď jako relativa absolutního (na způsob dnešního, lidového co), aneb místo spojení souřadného ať spojkového (= a), ať bezespoječného.

Jakož téměř žádného dne nebylo, abychom hostí neměli. Jakož pak i tu hned mu domlouval. Jakož pak já s jedním čaušem na zámek jsme puštěni byli. Jakož se pak i tak stalo. Tu bychom všude užili spíše spojky a.

Často se věty začínají neb spojují slovkem což: Což jsem ho potom jako pes sádla zažil = jehož; což on věrně v tom se zachoval = v čemž; nejčastěji místo prostého a: aby k němu přijel, což jest tak učinil; což když týž pan Pec se omlouval; což zase nám od nich poctivost se stala; což ihned čauš to s radostí slyšel; což když ten jistý vězeň takové rukojmě dostane; což když mu pověděl, že jsme...; což jsme jemu mnohem více dáti připověděli;

d) zřídka objevují se jiné stopy latinského vlivu: vazba accus. s inf.: Pohané růži skrze Venuši pošlou býti pravili; kladení podmětu vedlejší věty před spojku: Turci, ačkolivěk si stavení hrubě neváží, však přední lidé na kostely velmi nakládají; Hofmistr, jak na něho pohlédl, vzkřikl; jeden, oko aby se mu vyloupilo.

III. Na vrub vlivu němčiny spadají po výtce tyto odchylky od dnešní mluvy spisovné:

a) slovesa závislých vět bývají kladena na konec, ač ovšem týž úkaz objevuje se i ve větách hlavních: Jak do jejich končin vkročí, aby ihned měšec otevřel a dříve ho nezavíral, leč odtud zase vyjde, zatím pak ustavičné peníze co nějaké semeno rozsíval, poněvadž sobě tam za peníze vše, čeho žádá, dostati může; když jsme se pak na příčiny té vážnosti k papíru a schování jeho ptali; abychom také věděti mohli, pěkné-li v Turcích ženské pohlaví jest. Ale často též správné a logicky: abychom měli naději k Bohu, že jest mocný;

b) podobně na konec bývá kladen infinitiv: V tom městě nic tak obzvláštního není viděti; chtě sám vévodou býti; že z nás chtějí dvořanův císařských nadělati, dobrou službu naříditi, pěkné šaty a koně darovati; chtěje také turecké řeči se naučiti. Tato snaha stýká se ovšem se snahou klásti na konec sloveso určité a vítězí brzo ta, brzo ona: Tak Bůh míti chtěl; svým řemeslníkům jísti dával;

c) k označení domněnky neb zprávy nezaručené bývá užíváno sloves museti (= asi) a míti (= prý): musil krále mnoho tisíc státi = stál asi; musel se někdo z věžňův dívati; nepršelo, nežli se lilo a oblak spadnouti musel; může každý povážiti, jak jest nám býti musilo; pravil, že bych v nějaké nebezpečnosti přijíti musel. Případy celkem nečetné. To platí i o následujících: (pokoj) v kterémžto měl míti král svou bibliotéku = prý měl; (národ bulharský) se na ta místa přistěhovati měl; který měl proti sultánovi lid pozdvihnouti; oni, že by to Němci učiniti měli, pravili;

d) tak mnoho místo tolik: tak mnoho služby nemají; které jí tak mnoho předkládali; ještě jednou tak mnoho; tak mnoho snášeti; co a jak jsme mnoho chtěli. – Germanismem jest rovněž: který je od jednoho domu k druhému vodí = dům od domu.

IV. S jinými spisovateli své doby má Vratislav společné tyto zvláštnosti:

a) za přechodník přítomný k označení současnosti minulé užívá přechodníku minulého a za přechodník minulé přechodníku přítomného sloves končících. Způsob ten dochoval se i do naší doby až do ustálení vazeb přechodníkových:

1. jakož jsem pak po druhé, byv u vězení, viděl; Ona viděvši tak vzácného Turka, se lekla; já věděv o tom, ji jsem také jíti viděl; zkoumav, že žertu nebude, chtěl jsem domů jeti; slyševši tu novinu, císaři k nohám padla;

2. skočíce s koně, svou čerstvost ukazovali; do vole se s námi naprojízďejíce, obrátili se; nadrobě do vody chleba, kaši z toho jsem vařil; zahradíce nos, nám převelice láli.

V této době ovšem není se také diviti, objeví-li se tu a tam vazba přechodníková bez náležité shody, ač případy takové nejsou celkem četné;

b) spojky an, která je dosti vzácná u Vratislava, užívá se absolutivně: an nad tím Turci potěšení míti musili; an ho všickni bašové a téměř všechno město provázelo; an možná nebylo mně ten řetěz uzdvihnouti;

c) postavení bezpřízvučných slov ve větě (se, mu, jest atd.) není ustáleno: A to po několikrát se stalo = a to se stalo; v tom přihodilo se = v tom se; který se oratorovi tu činí = se tu; že poslední trunk v Slezsku jsi pil = že jsi pil; když pak jsem již se domníval = když jsem se pak již; když pak náš aga to nám oznámil = když pak nám to; jiní hlasitě mu štěstí vinšovali = jiní mu atd.;

d) zájmena týž bývá po kancelářském způsobu psaní užíváno nadbytečně, i když je totožnost zřejmá: na zámku jeho týž pan Unfercokt pankyt držel; nic horšího týž pan orator do sebe neměl; dodali psaní témuž Ferhatovi; list témuž sultánovi svědčící; týž hofmistr Alibeg; táž kancelář; co za týž chléb přijde a tak často.

V. Jiné zvláštnosti jazyka Vratislavova jsou tyto:

a) šetří genitivů po způsobu starém, kde jich dnes již není: nechavše po levé ruce zámku Smederova; jich v kuchyni nechal; své příhody toužil; aby té pevnosti a věžňův opatrovali; jemu toho dovolil; dostav praporce vrchního; od baše cedulky dodal; následovníků svých povolá; zatím pozvav přátel; ach, ach, přepěknější, krásnější panny. Ale ve formě passivní nebývá vazeb genitivních šetřeno: Taková ryba že se k jedení neužívá; že by se nám byl po kousku nedostal;

b) po způsobu starém užívá ještě utkvělých duálů: dvě hodině; dvě létě;

c) nevokalisuje předložek, ani když se končí toutéž neb příbuznou souhláskou, kterou začíná substantivum. Rukopisy v takových případech neslabičných předložek ani nepíší: s schodů; s smíchem; s zbraněmi; s zločinci; z strážných; z sukna; z šífu; v vodě; v válkách; v veliké; k kolenům; k komu. Je v tom namnoze šetřeno způsobu starého, jak tomu nasvědčuje také vokalisace předložek před slovem pán: se panem oratorem; se panem Pecem; ku pánu; ku panu oratorovi;

d) užívá komparativů delších, kde jsou pravidlem kratší: nížeji; dáleji; víceji; lépeji; nejlépeji; nejprveji; nejbližeji; nejposlézeji; nejdříveji. Dle nich utvořeno asi mechanicky jináčeji z jináče, různé od kompar. jinačeji (z jinak);

e) kondicionálu přítomnému příkládá význam kond. minulého: že jsme měli svoji býti, kdyby zrádné neštěstí v to nevzkročilo; by tak silná guardia nebyla, byly by ji utopiti nedali; tehďáž byli by raději pokoje nežli vojně; by místo bys, jak dříve bývalo: za tebe, aby nejvyšším vizírem byl, se modlili; než aby zase se vrátiti měl, já ti neslibuji;

f) zaměňuje někdy kde za kam a p.: všecky mandáty, kdež potřeba, donášeti; kde jest se pán poděl; každý, kde věděl a mohl, utíkal; ne do domu našeho, nežli jinde; podobně: schody kamenné, kde se na pavlač jde = kudy; po stranách všudy pěkná stavení = všude;

g) připojuje zeugmaticky týž předmět ke dvěma slovesům vazeb různých: Bašové jej drželi a na zem dokleknouti nedali; žádnému jich stříletí a ubližovati nedají; císaři, aby se na pozoru míti ráčil, oznámil a napomenul;

h) užívá adjektivního žádný, kde by bylo spíše na místě nikdo: žádný jiný nežli nejvyšší kněz; aby tam žádný nebyl; žádnému jich stříletí nedají; neptají se žádného; žádný jiný; žádný z nás. Nadbytečně jest užito adj. žádný ve větách: (koňové), kteří celou noc pod žádnou střechou nestáli; žádného pokoje nemají; žádné čtvrt hodiny na místě zůstati jsem nemohl;

i) jako spojky adversativní ve významu našeho ale, nýbrž užívá rád spojky nežli: Nežli tovaryši moji potomně rozprávěli = ale; ne do domu našeho, nežli jinde = nýbrž; on pak tkáti neuměl, nežli se se mnou živil; nedočkal, nežli sám promluvil. Často bývá kladeno v tomto významu než že (jako lidové, jen že, než často = jen): Což by se bylo stalo, než že ten šelma toho učiniti nechtěl. Než že vy mne psi podvésti chcete;

k) spojka ale mívá význam dnešního alespoň: Chtějí-li nás hladem zmořiti, aby nás ale do moře vházeli; nemůž-li zjevně, ale tejně. Tak jest tomu i u jiných spisovatelů. Podobně

l) spojka nýbrž bývá ve významu spojky souřadné, stupňující = ano i: špatně nás stravoval, nýbrž sobě peněz nechával; o všem, co se v Konstantinopoli děje, nýbrž i v radách jejich zavírá, vědomost má;

m) na místech vzrušených Vratislav užívá velmi často jako spojky zájmena toť obyčejně s praesentem historickým: Toť nenadále jeden přední čauš jede. Toť ten přední čauš oznamuje. Toť po malé chvílce vidíme. Toť uhlídám jednoho Turka. Toť opět noviny přinesou.

VI. Vnitřní cena Příhod

Zájem, který Příhody Václava Vratislava z Mitrovic ve čtenáři vzbuzují, může být trojího druhu. Obsahující vyličení cesty z Vídně do Cařihradu, popsání Cařihradu a obraz mravů a zvyklostí tureckých, obracejí přirozeně k sobě pozornost zeměpisce. Vypravující o událostech zběhlých mezi r. 1591 až 1595, které poselstvo Krekvicovo buď přímo prožívalo, aneb o takových, o nichž se mu dostalo současných zpráv, mohou být pramenem pro dějepisce obírajícího se historií těchto let. A konečně a zejména četba Příhod probouzí i zájem estetický, neboť vypravují způsobem poutavým příhody a utrpení, jež hluboko se dotýkají citící duše lidské, dávají nahlédnouti v nitro svého autora a celkovým svým rázem řadí se mezi výtvořiny belletristické.

Ve zprávách a údajích, ze kterých by těžiti mohla věda zeměpisná, neleží těžiště a hlavní cena Příhod Vratislavových. Cesta, kterou se poselstvo ubíralo a jejíž vyličení zabírá téměř celou první knihu, byla obvyklá a známá cesta, kudy chodili i předchůdci Vratislavovi. V době, kdy Vratislav psal své příhody, bylo vydáno již několik cestopisů, ve kterých byla táž cesta cele neb částečně vyličena. Byl to zejména znamenitý a na svou dobu klassicky psaný cestopis Augeria Busbeka vydaný r. 1562, popis cesty, kterou konalo poselstvo Ungnadovo (1582), vyličení cesty Pigafettovy (1585) a j. Z té příčiny asi soudruh Vratislavův Seidel ve svém německém spise vykonané cesty vůbec nepopisuje, nýbrž omezuje se jen na líčení příhod cestou i v zasetí tureckém prožitých. Vratislav však líče své příhody českému čtenářstvu, jehož zálibu ve čtení cestopisném sám podle sebe znal a jež dosud česky psaného líčení těchto krajín nemělo (Kocínovy překlady z Busbeka byly vytištěny před nedávnem r. 1594), domníval se zajisté právem, že se svému čtenářstvu zavděčí, podá-li mu také popis krajín, které poznal z vlastního názoru. Vratislav, který cestu tu vykonal jako hoch patnáctiletý, sotva škole odrostlý, a který příhody své dokončil jako jinoch třiadvacetiletý, byl si ovšem vědom,

že lepších zpráv o této cestě, než jaké podali v cizích jazycích jeho předchůdci, muži zkušení, dokonale vzdělaní a zcestovalí, sotva by mohl svému čtenářstvu podati. Zejména cestopis Busbekův, který znal patrně již před svou cestou do Cařihradu, stál před ním jako nedostižný a nepřekonatelný ideál. I jest tedy zcela pochopitelné, že tam, kde sám pro své mládí nemohl podati něco lepšího, držel se cestopisu Busbekova, jehož zprávy často doslovně z latiny překládal. Popis Bělehradu, jeho dobytí od Turků, popis karavanseraje, zmínka o latinském nápise a Nise, zprávy o Sofii, o způsobech a šatech bulharských, popis Plovdiva, episodka o lásce Turkův ke květinám, popis polohy Cařihradu a jeho zajímavostí jsou doslovně neb volně přeloženy z Busbeka. Co je tu na víc, jsou většinou popisy audiencí a různých příhod osobních, které jsou ovšem cenné pro poznání vypravovatelských schopností Vratislavových, ale nových poznatků geografických nepodávají.

Jména a názvy míst, kudy se poselstvo ubíralo, neshodují se také namnoze se zněním obyčejným neb jinak prokázaným. Avšak mnoho takovýchto změn spadá na vrub pramene Vratislavova Busbeka, jemuž jména namnoze slovanského původu zněla cize. Vratislav ovšem jako Čech spíše mohl šetřiti správnosti jmen srbských a bulharských, kdyby je byl ovšem slyšel vždycky z úst domácího obyvatelstva a ne od svých tureckých průvodců nebo svých německých soudruhů, jimž byla jména ta ovšem zrovna tak cizí jako Busbekovi. Mnoho také asi nutno přičísti na vrub paměti a snad i opisovačů. Vratislav, jak z celé knihy patrné, nepsal a nemohl si psáti denník, z něhož by byl čerpal při svém spisování, nýbrž psal po svém návratu po paměti a pak jest ovšem pochopitelné, že to neb ono jméno netkvělo již v jeho paměti v úplné a dokonalé správnosti. – Úhrnem tedy se stanoviska zeměpisného nepodává Vratislav nového téměř nic a jinak ani možno nebylo. Ceny však tím Příhody jeho nepozbývají, neboť těžiště jejich leží jinde, cíl Vratislavův při spisování byl jiný, cestopisná část jeho knihy jest pouze úvodem k vlastnímu vypravování.

Mnohem menšího rozsahu, ale větší váhy než část cestopisná jsou historické zprávy obsažené v Příhodách Vratislavových. Nejsou nikde soustavně sneseny jako zprávy zeměpisné, nýbrž lze je čerpati jednak z vlastních osudů poselstva, které byly důsledkem soudobých událostí dějinných, jednak ze zpráv, kterých se Vratislav po čas svého uvěznění od jiných osob doslýchal. Pokud Vratislav vypravuje o příbězích, jichž sám byl svědkem, mají zprávy jeho zajisté cenu značnou a dějepisci těchto událostí používali jeho knihy (nejčastěji v německém překladě Pelelově) často a hojně. Zprávy jeho jsou tím cennější, že lze věrnost jejich kontrolovati knihou Seidelovou, který se s údaji Vratislavovými většinou shoduje a je tu a tam doplňuje. Po té stránce je ovšem druhá kniha Příhod nejvzácnější. Pokud se Vratislav

zmiňuje o událostech, jichž sám nezažil, ale jichž ozvěna pronikala přece i pevnými zdmi jeho žaláře, nevypravuje pochopitelně nic nového, ale bez významu ovšem ani takovéto skoupé a často nejasné zprávy nejsou, pokud se srovnávají se zprávami z jiných pramenů čerpanými, jichž pravost pak ovšem potvrzují. A skutečně srovnáme-li tyto rozptýlené zprávičky dějepisné s vylíčením událostí, jak bylo podáno v 3. kapitole tohoto úvodu, nenajdeme nápadných ani značných růzností. Jen chronologický postup některých příběhů obsažených v knize třetí odchyluje se poněkud od líčení jiných dějepisců. Ale tu třeba uvážili, že Vratislav z hlubin svého vězení nemohl sledovati běh událostí odehrávajících se dílem na půdě uherské a v zemích sousedních, a že od doby, kdy se tyto věci sběhly, až do té chvíle, kdy Vratislav počal psáti své Příhody, uplynula řada let. Celkem však kniha Vratislavova podává přece po stránce historické zprávy, které dějepisné badání o těch věcech dílem obohacují, dílem potvrzují.

Ale obliba, které se Příhody u českého čtenářstva vždycky těšily, jest výsledkem znamenitého umění vypravovatelského, se kterým příhody jsou psány. Hojnost, bohatství a pestrost příhod vzájemně se proplétajících a malebně se střídajících jsou hlavními přednostmi obsahu knihy. Cesta do Cařihradu, šťastná zprvu doba pobytu v hlavním městě turecké říše, pak po nenadálém obratu útrapy a strádání v arsenále, na galéře a v Černé věži a konečně v okamžiku úplné beznaděje návrat na svobodu a do milé vlasti jsou osnovnou nití knihy. Ale Vratislav nepřestává jen na těchto svých příhodách, které by byly jistě vystačily na celou knihu, nýbrž navěšuje na tuto nit řadu drobnějších i obsáhlejších episod ilustrujících a doplňujících hlavní proud děje. Při prvním setkání s pověstnými jančary vkládá výklad o jejich původu a výcviku, vykládá příležitostně o lázních tureckých, o jejich pobožnostech, o poturčení jednoho z poselstva, o karavanserajích, o zvycích a oděvech bulharských, o své příhodě s piráty na pobřeží mořském. Popis Cařihradu a mravů tureckých protkává líčením rozmarného výletu do Galaty, episodkou o chytré Turkyňi a obsáhlou vložkou o dvou nešťastných milencích. Líče svůj trudný pobyt v arsenále a v Černé věži vypisuje dobrodružný útěk vězňů z tohoto vězení a příhodu Němce Sallera. Tohoto dějového bohatství dovede pak Vratislav také výhodně a dobře zužitkovati k tomu, aby dodal svému vypravování pestrosti a malebné rozmanitosti. Kdyby různé tyto odbočky od hlavního proudu děje nesouvisely s ním většinou tak těsně a nevyplývaly z něho tak přirozeně, bylo by možno souditi, že spisovatel úmyslně a s vědomým uměním rozložil je po různých místech svého vypravování, aby v příhodné chvíli zamezil dojem jednotvárnosti, který by ve čtenáři nepřetržitým rozvíjením a líčením věcí a příběhů stejnorodých mohl vzniknouti. Když by počínal pociťovati únavu nad množstvím cestovních

dojmů skoro výlučně popisných, Vratislav osvěží ho malým dobrodružstvím, při kterém by se byl málem stal obětí mořských lupičů. Právě tak živě, pestře odrážejí se od ostatního obsahu obě větší episodky druhé knihy i humoristické intermezzo o kočičí pečení a romanticky zbarvené líčení útěku od ponuré šedi dojmů žalárních. Je to také přirozený důsledek jeho živé a spíše veselé i k dobrodružnosti tíhnoucí povahy jinošské, že dovede i v nejčernější tmu vrhnouti občas třeba jen proužek světla a že se cítí puzen k tomu, aby do svých popisů a kreseb vetkal něco rušnějšího a živějšího.

A tato pestrost i hojnost výjevů a událostí stupňuje se ještě rychlým tempem, se kterým je Vratislav předvádí, tak že obrázek za obrázkem jako v kaleidoskopu střídá se před očima. Nikde nelze pocítiti dojmu obšírnosti a únavné rozvláčnosti, která tak často stěžuje četbu děl mnohých jeho současníků, naopak zvábeni pestrostí a bohatstvím obsahovým sledujeme autora téměř bez dechu až na poslední stranu knihy. Nikde se neopakuje, k myšlence jednou vyjádřené nevrací se po druhé ani ve stylisaci pozměněné, a pověděv stručně a názorně, při tom však nikdy kuse to, co pověděti chtěl, bez dlouhých přechodů a často i vůbec bez nich obrací se k tomu, co má říci dále. Není v tom ovšem zase hledanosti ani úmyslné vypočítavosti na efekt, nýbrž autor vypravuje prostě a přirozeně tak, jak mu kázala jeho mladistvá duše, která s jednou věcí nerada se dlouho obírá, nýbrž spíše jako motýl poletuje od květu na květ.

Dosahuje-li kniha takto již vnějším bohatstvím a uspořádáním svého pestrého obsahu dychtivého a vytrvalého zájmu, prohlubuje jej jímavou tragičností svého nejvlastnějšího jádra, líčením těžkých a ponurých příběhů v zajetí tureckém. S těžší si lze představití něco, co by probouzelo v nás soucit tak hluboký, až na samo dno cítícího srdce lidského jdoucí, jako tyto osudy Vratislavovy a jeho druhů, a ne neprávem píší některé rukopisy za titul Příhod – Historie o slavném legátství i o smutné a přežalostné tragedii. Uprostřed šťastného, bezstarostného a veselého života náhlým zavanutím vichřice neblahých událostí sesula se nad jejich hlavami taková spousta útrap, že se Vratislav sám podivuje, jak je mohl přečkati. Bylo jim snášeti muka opravdu nelidská, jaká bližnímu svému dovedl připraviti jen barbarský, záštím a mstou zaslepený Turek, a musili je přijmouti bez nejmenšího stínu vědomí vlastní viny. Muka tělesná, hlad, nečistota, nemoci, týrání, vysilující práce a temnota nejstrašnějšího tureckého žaláře zdají se ještě mírnými před mukami duševními, jež Turci uvězněným s ďábelskou vymyšlivostí dovedli připraviti. První cesta zajatých byla pod šibenici, odtud je vyvezli na moře s hrozbou, že je všecky poutápějí. I když už byli ve vězení, se strachem léhali, se strachem vstávali. A kdykoli jiskřička naděje jim zasvitla, pokaždé v zápětí utonula

v černé tmě tím bolestnějšího zklamání. Teprve když jejich útrapy a zoufalství dostoupily vrcholu, rozjasnilo se. „My jako ze sna procítivše, všichni co kuřata okolo slepice jsme se shromáždili,“ vypravuje Vratislav dojemně, když jejich věznilatel přináší jim útěchu v největší beznaději.

A tento hluboký a na dlouho nesmazatelný dojem tragiky a soustrasti zesiluje tím více prostý, nehledaný, skoro dětsky jednoduchý způsob vypravování. Vratislav nerozbírá, neuvažuje, ba skoro ani nepřipomíná křiklavého bezpráví, jež na nich bylo pácháno, neprotestuje ani nevyčítá, nýbrž prostě a odevzdaně zaznamenává, co vytrpěli, tak prostě a odevzdaně, jak asi osud svůj snášel. Jen časem, kdy muka dostupují vrcholu, ozve se z jeho řádek, byť po letech psaných, výkřik bolu neb prosba k Bohu, jako když ublíží bezbrannému dítěti. Tato naivnost, se kterou přijímá a vypravuje své strasti skoro jako cosi nutného, co ani jiné býti nemohlo, působí mocným kontrastem při líčení útrap, které by naplnily soucitem i muže nejotřelejšího.

Tím účinnější jest pak úsměv, který prokmitne ob čas chmurou vypravování, který tu a tam rozjasní pláčem smočenou tvář trpitelovu. Jen právě tak dětsky prostá a naivní duše, jako byla Vratislavova, dovede si i v nejtěžších chvílích života zachovati tolik svěžesti a tolik humoru. Je rozestřen po celé knize Vratislavově, ať vypráví o chytré Turkyni, jež podvedla svého starého muže, nebo o smutném konci svého galatského výletu, ale nejhlubším dojmem působí, když se zakmitne, často s nádechem trpké ironie, na nejpochemurnějších stránkách knihy. Často jen pouhým adjektivem neb vtipně hozeným přirovnáním dociluje autor toho účínu. O nocležích, kdy ospání byli spoustou nečistého hmyzu, podotýká, že ovšem takovým „rozkošným“ noclehům zvyklí nebyli, a kočičí pečené, kterou si kněz Jana z Vínore tak zošklivil, mu tak výborně chutnala, že si s humorem povzdechl: „Kdybych jen takových kocourů dosti byl měl, nic by mne byli nemrzeli.“ Jeho hádky s knězem (Vrat. III/7), jejich hospodářství v Černé věži (Vrat. III/17), záliba v chlupatém sýru (Vrat. III/11) i jejich holení před odchodem na galery (Vrat. III/10), to vše jest vypravováno s humorem tak jemným a tak neodolatelným, že ani uprostřed vši té hrůzy nelze se zdržeti tichého a mírného pousmání. „Je-li humor v pravdě tím, čím jej Jean Paul nazval »Ein Schmerz, der unter Thränen lacht«, tož jest Vratislav bez odporu náš nejlepší humorista.“ (Bartoš)

A tak právě tato skoro dětská prostota, která byla mu na závalu, aby v cestopisné části svého vypravování podal samostatná a bystrá pozorování, a která jeho mravoučné úvahy na některých místech knihy zabarvuje dojmem naivního rozhorlení, přispěla ke zvýšení celkového účínu knihy, opatřivši Vratislavovi také jedinou útěchu v jeho strastech, pevnou,

neoblomnou víru v Boha, která dýchá téměř z každé řádky jeho martyria. Bůh seslal na ně to trápení, Bůh jim dodával síly, Bůh je vysvobodil, jemu jedinému za to vše čest a sláva.

Jak prostá a přirozeně lidská jest duše Vratislavova, tak ovšem prostý, jednoduchý a nehledaný jest i jeho sloh. Nemiluje uměle sestrojovaných period, které byly chloubou tehdejších, na klassických dílech vyškolených spisovatelů, zejména školy veleslavínské, nýbrž sloh jeho plyne ve větách jednoduchých, málokdy podřízenost prvního stupně přesahujících. Tato úchylka od tehdejšího způsobu psaní není ovšem ani vědomá, ani úmyslná, nýbrž jest prostě důsledkem toho, že Vratislav psal tak, jak mluvil sám a jak se v prostém hovoru mluvilo vůbec, beze vší strojenosti a snahy po slohových efektech. Tato jednoduchost vtiskuje jeho slohu ráz lidovosti a milé přirozenosti, která činí z něho autora nám mnohem bližšího, než je nám na př. Veleslavín. I ten anakoluth, který mu občas z péra vyklouzne, i ta záliba a při tom přece jistá neobratnost v reprodukování delších řečí formou nepřímou jsou důkazem, že psal tak, jak se mluví v lidu. Ale i při těchto jednoduchých prostředcích dovede Vratislav dodati svému slohu rázu názorné plastičnosti a živosti. Jako pozorovatel nemá bystrosti vnikající do hloubky a odhalující hlubší smysl pozorovaných zjevů, nýbrž pozoruje zpravidla jen povrch, ale za to tím důsažněji vnímá jeho mladá a zvědavá duše každou podrobnost a každý pohyb, kterým se děj ku předu posouvá, a vhodným výběrem a seskupením nejdůležitějších prvků dosahuje dojmu životnosti a názornosti i v obrázcích sebe drobnějších. Jak živě a plasticky vyličuje klam, jímž se poděsili na svém návratu, pokládající osamělý háj za zástup turecké jízdy. A kdykoli děj přechází ve vzrušené a rychle se střídající tempo nebo svou neočekávaností způsobuje rozruch v duši spisovatelově, objevuje se totéž vzrušení i ve způsobu vypravování. Svým charakteristickým „tot“ autor jako prvním signálem již zevně ohlašuje náhlý obrat, neočekávanost, rušnost nastávajícího děje. Klidná, epická perfekta ustupují živějšímu a dramatičtějšímu praesentu, věty se krátí, jakoby jim dechu ubývalo, a slovesa, která v klidném vypravování často jednotvárným tempem dopadají na konec vět, přeskakují ob čas neklidně s místa na místo. Jak bystře, živě, až dramaticky dovede Vratislav vyprávěti, toho důkazem jest počátek třetí knihy, kde se jejich osud tak tragicky obrátil, líčení, jak za všeobecného shonu lidu byli členové poselstva pozjímání a v okovy uvrženi. A jako na místech dramatických i sloh ožívuje, tak zase při partiích klidných a epických ubíhá s lahodnou, vyrovnanou, někde až novelisticky měkkou plynulostí, jako v episodě o dvou nešťastných milencích, která formálně náleží k nejlepším částem knihy. A při tom při všem je jeho jazyk ryzí a na té ryzosti neubírá mu ani zevní, více módní nátěr jevící se v dosti hojném užívání cizích slov i duchu jazyka se přičicích vazeb. V

tom je Vratislav synem své doby. Ale i pod tímto zevním nátěrem všude cítíme svěží dech ryzosti jazykové, neboť ani jinak u autora tak přirozeně myslícího i píšícího býti nemůže.

Tomu nasvědčuje i okolnost, která dodává Příhodám Vratislavovým zvláštní ceny literárně-historické. Když po duševním úpadku 17. a většiny 18. století začaly se literatura i jazyk křísiti k novému životu, stála u jejich kolébky kniha Příhod Vratislavových vydaná s památnou předmluvou Pelclovou r. 1777 – první kniha starší literatury vydaná v době nové. Proti těm, kdož jazyk kazili hřešice proti jeho duchu, Pelcl klade za vzor ryzosti a vybroušenosti jazykové Příhody Vratislavovy. Tak obsahová i formální stránka knihy pojí se vzájemně k dokonalému účinku a zajišťují knize oblibu, jejímž důkazem jsou i hojně opisy a snad ještě hojnější vydání. Příhody Vratislavovy, jež nejlepší znalec staré literatury prof. J. Gebauer nazývá „okrasou české literatury“, řadí se důstojně hned vedle Labyrintu Komenského.

PŘEDMLUVA

Vysoce urozený mudřec a řečník římský Cicero v řeči své, v příčině Milona, měšťana římského, k soudcům vedené, opatrně zaznamenal, že prostředkem slavné pověsti a dobrého jména tam se mnohdykráté nacházíme, kde podle těla přítomni nejsme, anobrž že i mrtví jsouce skrze chvály hodné činy k obživení přicházíme. Na kteréžto vyrčení já slušně pamatuje, když jsem mnohdykráté život ctný a vznešený urozeného pána, pana děda mého, pana Václava nejstaršího, svobodného pána Vratislava z Mitrovic, pána na Starém Kníně, Korkyni, Zduchovicích a Lažovicích, obzvláště pak služby a všelijaká nebezpečství pro nejosvícenější dům rakouský při portě ottomanské podniklé zpytoval a dle hodnosti náležitě vyzkoumal: umínil jsem k vzdělání jeho slavné památky a hrdinské zmužilosti sepsané jeho vlastní rukou, též císařské poselství a všelijaké z té příčiny náhody a případnosti sběhlé, na světlo vydati, a tím povinnost mou k jménu jeho podle vší možnosti dokázati. A zajisté za slušné uznávám býti, aby potomkové do života svých ctných předkův, jako do zrcadla se vzhlídnajíce, tím pravidlo skutkův a činův svých měli, a jakby hodné bylo skutky odporné a těžké pro čest a cnosti rozmnožení podniknouti, seznati mohli. Vedou nás k tomu sami neznabohové, pohanští národové, kteří, ačkolivěk hrdí a všelijak od křesťanských cest a způsobův vzdáleni byli, nicméně častokráté k obrazům svých slavných předkův děti vodívali, a kterak by život svůj zříditi měli a šlápěje jejich následovati povinni byli, skutečně napomínali. Což jestliže oni, ačkolivěk pýchou jako nějakou mráкотou zmámeni jsouce,

slušně však činívali, mnohem zajisté hodnější věc jest, křesťanské a pro vlast svou Bohu nejvyššímu milou vystálé činy před očima svýma míti a o to seznati, kterak by nám slušelo jak nejbližší je následovati a schvalovati. Pročež pro tyž chvály hodné příběhy a vznešení toho všeho, co se v tom slavném a již nahoře jmenovaném poselství sběhlo, ku poctivosti a památce jména toho a jiných zasloužilých osob, v též příčině zavřených, ve všem víru a zaznamenání vlastní následuje, knihu tuto jsem umínil jménu pána děda mého obětovati, do pořádku uvésti a vytisknouti dáti. Buď všechno ke cti a chvále Boží a ku pomoci již výš jmenovaným.

Václav Hynek hrabě Vratislav z Mitrovic

K LASKAVÉMU ČTENÁŘI

Laskavý čtenáři! Že knihu tuto na světlo vydávám po tak drahném čase, který od skutečného poselství tohoto uplynul, nemáš se diviti. Příčina toho jest nestálost vojenských a nebezpečných časův, které od věku mého vlast naši náramně sužovaly a o věcech pokojných a paměti hodných ani téměř mysliti nedaly. Následuji v tom znamenitých a po celém světě rozhlášených letopisův, kteří ovšem ne hned na jevo s přítomnými věku svého věcmi vycházeli, ale mnohdykrát po mnoha stech létech, jakož učinil slavný spisovatel římských věcí Florus a Livius, teprv předkův svých slavné skutky vyjevovali.

Anobřz nechť jest jak chce, buďto se přihodilo skrze zlé časy aneb skrze nějakou nepaměť, že kniha tato jest tak dlouho v českém jazyku na jevo nevyšla; nicméně za nehodnou věc býti uznávám, skutky památky hodné skrz naši nedbanlivost udutlati a udusiti. Pročež vezmi knihu tuto do rukou ode mne vděčně a času sobě něco ustraň, abys ji mohl zouplna a celou přehlídnouti. Najdeš tam věci, které ti se líbiti a čas ukrátiti moci budou. Aniž pak o hodnověrnosti její nepochybuj, nebo jest vlastní rukou sepsána mého tehdaž v tom poselství přítomného urozeného pána děda, který svědky znamenitými, jakož v čtení jejím uznáš, stvrzení jsou. To toliko od tebe žádám, abys vymluvena měl spisovatele, že některé věci lépe jest nevyjádřil, nebo mladost věku, v kterémž se to sběhlo, toho nedopouštěla, a něco již známé býti se domnívaje schválně opustil. Já to celé popsání jsem na čtyry knihy rozvrhl:

V první se jedná o cestě z Vídně až do Konstantinopole.

V druhé: O věcech některých tam spatřených a bytu v témž městě.

Ve třetí: O zajetí a žaláři celého císařského poselství.

Ve čtvrté: O vysvobození z téhož zajetí a vězení a do vlasti naší navrácení.

Všechno ke cti a chvále Boží, ku poctivosti téhož císařského poselství a k tvému obveselení a vyražení.

KNIHA PRVNÍ,

v kteréž se obsahuje výjezd císařského poselství z města Vídně až do Konstantinopole

1. Odjezd poselstva

Léta Páně tisícího pětistého devadesátého prvního byl jsem dán já Václav Vratislav z Mitrovic za pachole komorní panu Fridrichovi Krekvicovi, který od J. M. Císařské Rudolfa za oratora neb posla k sultánovi Amuratovi III.[1] do Konstantinopole s presentem poslán, u kteréhožto v městě Vídni několik měsícův byvše na present, totiž na klinoty, hodiny a jiné znamenité dary, které pán můj jak císaři tureckému, tak jeho bašům a officírům darovati a presentírovati od J. M. Císařské měl, jsme očekávali, aby z Augšpurku[2] přivezeny byly; zatím pan orator šífy, na kterýchž jsme až do Komárna jeti měli, i jiné potřeby, na touž cestu náležející, sobě přihotovil. Když pak již všecko spraveno a do Vídně přivezeno bylo, tehdy pan orator se všemi, kteří do Konstantinopole jeti měli, u J. M. arciknížete Arnošta[3] audienci měl a J. M. ruku políbivše, prvního dne měsíce října[4] léta 1591, rozžehnavše se s milými přátely, na šífy jsme vsedli a po Dunaji do Višemundu[5], města uherského, čtyry míle od města Vídně vzdáli, kdež jeden rakouský pán, Unfercokt jménem, na nás očekával, přijeli. Na zámku jeho týž pan Unfercokt pankyt držel a velmi dobře nás choval. V témž městě jsme dva dni zůstali; nebo ještě některé listy a postranní dary, které jsme u porty[6] presentírovati měli, přihotoveny a nám odeslány nebyly.

2. V Komárně

Čtvrtého pak dne téhož měsíce září, když již všecko přihotoveny bylo, z Višemundu jsme do Komárna[7] přijeli. Tu jest na ráno do Ostřehova[8] k Mahometovi begovi[9] napřed odesláno

a o příjezdu pana oratora oznámeno, tak aby co nejdříve pro lepší bezpečnost proti nám šífy s průvodci poslal; zatím nám pan Erazmus Braun, který nejvyšším na Komárnu byl, pankyt držel. A po obědě procházeli jsme se v městečku, ano i pevnost spatřivše, tu jsme na Komárně až do 7. dne září odpočívali, až když konečný kundšoft přišel, že Turci na nás v obyčejném místě v pěkných rovinách, aby nás přijali, očekávají. Tehdy my všickni téhož dne září z Komárna jsme vyjeli a provázelo nás knechtů, avšak bez ručnic, toliko s zbraněmi při boku s hejtmanem jejich okolo 300 osob po zemi a husařů našich uherských okolo 50 na koních a po Dunaji 15 nasadišt aneb šífů, střelby tři kusy na každém šífu, uherských vojákův 25 osob s ručnicemi, dlouhými dardami s pěknými praporečky na koncích. A tak jsme po Dunaji několik hodin jeli, až jsme turecké nasadisty aneb šífy, jichžto deset bylo, uzřeli.

3. Na turecké půdě

Kteréžto šífy rovny a podobny ve všem našim byly, toliko že na špici jeden kousek, a naši po dvou měli; po zemi okolo sto koní Turkův velmi pěkných a oupravně připravených, ti také proti nám vyjeli a jak nás uhlédali, koně své zaboďše, až k samému Dunaji harcovali. Tu pan orator šífy zastaviti poručil, a vystoupivše na břeh, s Turky přátelsky jsme se vítali a hned tak společně na šífích obědvali. Bylo se jistě člověku, který toho prve nikdy neviděl, nač podívat, jak Turci pěkné koně, kopí s praporci, šavle stříbrem a zlatem a drahým kamením vykládané, šaty velmi pěkné, modré a červené, uzdy, sedla, rystunky pozlacené měli a summou hned smejšším, že jsou se tak naschvále oupravně vypravili.

Když pak přední Turci se panem oratorem obědvali, tu se naši husaři i Turci po těch rovinách procházeli a spolu přátelsky rozmlouvali a germekové nebo pacholata jim koně a kopí drželi. Tu vznikla nevole mezi naším jedním husařem a jedním Turkem, tak že jsou se i tu hned potkali a kopí lámati chtěli, ale od jejich nejvyšších to přísně zapověděno bylo, a až se někde jinde na štráfu shledají, to odložili; oba dva velmi chtiví jeden proti druhému byli a my bychom se jim byli rádi podívali, ale nedali k tomu přijíti.

Tu po obědě s křesťany jsme se rozžehnali a Turci nás v svou ochranu přijali, a svázavše své šífy k našim, nás po Dunaji až k Ostřehovu, kteráž jest nejprvnější pevnost a zámek panství tureckého, táhli. Tu nám Machomet Sanžak[10] (tím slovem Turci jmenují, jimž od sultána sanžak, to jest praporec, na jehož vrchu jest pozlacená koule, znamená jízdných, dán a svěřen bývá) tři janičáře k strážci, kteří by nás opatrovali a jako za guardii byli, poslal.

4. Jančari

Kteřížto jančari[11] ve všem tureckém panství u velké vzácnosti jsou; neb jsou císaře tureckého dvořani a vojáci pěší, kterýchžto bývá při sultánovi tureckém obyčejně dvanácte tisíc. Po všech téměř končinách a zemích jeho císařství, buďto na zámcích a pevnostech osazení proti nepříteli, aneb aby židů a křesťanův proti bezprávnému lidu obecného bránili, rozptýleni jsou. Ani se která velká ves, město aneb městečko lidnější najde, aby v něm několika jančarův nebydlelo, kteřížto křesťany a židy i jiné lidi potřebující pomoci před rozpustilostí nešlechtné chasy chrání a opatrují. Oděni užívají dlouhého až do kůtek, však soukenného a ne hedbávného, nebo to na ně nenáleží. Místo kloboukův nosí jako rukávy od sukne, do nichž po širším konci hlavy strkají, a ty jsou dvojnásobny; ostatek jednoduchý visí jim přes krk až na hřbet; po předu nad čelem stojí cívka stříbrná, pozlacená, perlami a prostějším kamením prosazovaná, do nichž v čas války peří nastrkají. Jsou na větším díle branci anebo děti křesťanské sedlákův huldovních, kteří pod Turkem bydlejí, a každá tři léta jich několik set se vybírá a přivozují se pacholata okolo osmi, devíti neb desíti let do Konstantinopole. A tu jsou doktoři a jejich učení, kteří podle physiognomie jednoho každého, k čemu by se budoucně hoditi mohl, soudí. Ti se nejprv k službě sultána, potom bašův a jiných officírův berou, ostatek co tupější hlavy, do Anatólie aneb Asie za jeden dukát, kdokoliv chce, dávají a do jmenovitého času, totiž do 18 let nebo nejdéle do dvaceti let se tam zanechávají, v nouzi, bídě, zimě, horku, hladu, nahotě se vychovávají, turecké řeči a náboženství zvyknou a téměř za nic, jako psův, sobě jich neváží; toliko kdo tak kterého k sobě přijme, povinen jest, bude-li živ, k portě v letech nahoře psaných jeho zase dodati; pakli jest umřel, kádymu[12] nebo sudímu a rychtáři v jeho kraji, který taková pacholata všechna zapsána má, pověditi, aby jej z register vymazal. A když pak již okolo 18 neb 20 let staří jsou, všickni horkem a sluncem osmahlí a všem dílům a pracem zvyklí, do Konstantinopole ze všech stran, kde jsou tak rozptýleni byli, se přivedou. Tu některé čerstvější za Ačam Oglany nebo Jančaroty a mladé janičáře zapisují a jiným starým jančarům pod jejich správu, aby se stříletí, šavlí fechtovati, dardami házeti, přes příkopy skákati, na zdi lézti učili, dávají, kteřížto musejí všecko, co jim starší rozkáží, podniknouti, jim jídla vařiti, dříví sekati, a cožkoliv zapotřebí jest, činiti dotud, dokud nějaká vojna není. Když pak na vojnu s staršími jančary táhnou, ačkoliv jsou v počet jejich zapsáni, však jim přece sloužiti, stany rozbíjeti, velbloudů a mezků, kteří jim jejich profanty a potřeby nesou, opatrovati musejí. Když pak k bitvě nebo k šturmu běžeti přijde, tu oni napřed musejí a jeden přes druhého statečnost svou prokázati

hledí. Teprv když se kteří z těch pacholat aneb z mládenců hrdinsky chovají, tehdy v počet starých jančarův přijati bývají a jim mladší jako oni prve sloužiti a na ně hleděti musejí. Z nichž potom bývají ukrutné šelmy a mezi všemi tureckými vojáky proti křesťanům nejstatečnější, na něž se císař turecký také nejvíce bezpečí. Toto proto při spatření jančarův o životě jich jsem vypsal, poněvadž jsem to potomně v Konstantinopoli očitě spatřil, jak oni hned z mládí ne k rozkošem, ale pracem zvykati musejí a z nich ti nejlepší vojáci bývají. A nejprv jsem je tu viděl, kteřížto panu oratorovi ruku políbili a na službu se postavili.

A poněvadž již pozdě bylo, nemohli jsme nic při Sanžagbegovi strany J. M. C. jednati, kteřížto však nás s dostatkem masem, vínem, vyzinou, rybami a slepicemi opatřiti poručili. Tu jsme ponejprv počali na kobercích líhati, poněvadž peřin ani žádných modrací jsme neměli; tak jeden každý, jak kdo mohl nejlépe, nocleh sobě opatřiti musil.

5. V Ostřehově

Osmého dne září poslal k našim šífům Sanžagbeg velmi pěkných patnácte tureckých koní s pěknými rystunky a sedly, stříbrem obitými a pozlacenými, kamením a perlami krumplovanými, na nichž jeli napřed stavu rytířského, kteří s panem oratorem do Konstantinopole jeli; po nich šli všickni služebníci řadem dva a dva, kteří Sanžagovi present nesli, za nimi šlo čtvero pacholat stavu rytířského, kteří před pánem zbraně nesli, totiž jeden šavli stříbrem obitou a pozlacenou, jejíž pošva perlami a drahým kamením vysázena, druhý buzikan stříbrem obitý, pozlacený a kamením drahým vysázený; třetí uherskou sekeru, jejíž rukovět také kamením i drahými perlami pěkně byla vysázena; čtvrtý čekán uherský velmi pěkně drahým kamením vykládaný a všecken pozlacený. Za ním jel pan orator na velmi pěkném, hlavním, bílém jako křída, tureckém koni a za ním jeho hofmistr.

Když jsme pak chvílku jeli, uhlídali jsme Sanžaka lozument, staré, nepěkné stavení, však dům dosti prostraný. Tu do něho přijevše, pan orator a my za ním nahoru jsme šli a na mazhaus přišli, kdežto beg panu oratorovi audiencí dal a jeho naproti sobě na stolicí posaditi kázal. Okolo bega stáli jeho nejpřednější rady a krygsmanové a my za pánem. Když pan orator od J. M. C. begovi psaní nebo listu dodal, povstav s náležitou uctivostí je přijal a zase se posadil. Tu mu present od J. M. C. odveden byl, totiž tři sta širokých tolarův duplovaných jeden na druhém, stříbrný, pozlacený koflík, medenice a umyvadlo stříbrné, pozlacené.

Po audienci bylo nám dovoleno na zámek Ostřehovský jíti a jej spatřiti, v němž prve arcibiskup bydlel. A do kostela přijevše, v kterémž Turci své náboženství provozují, viděli jsme pěknou kapličku, všecku vnitř mramorem obkládanou, v níž byl pěkný, mramorový obraz zvěstování Panny Marie mramorem rozličných barev vykládaný. Odtud jsme šli vysokými schody nahoru do obzvláštní kaple pěkné, v kteréž byly figury svatých malovány (však jim oči vydrápali). Podle té kaple byl pěkný, dosti veliký palác, v němž byly obrazy předešlých králův uherských malovány. Hned za palácem jest pěkná pavlač všudy vůkol pěknými, mramorovými sloupy okrášlená, z níž se daleko do polí a do rovin viděti mohlo, na město a Dunaj. Pod tou pavlačí jest dole znamenitá studnice a z skály vytesaná a tak převelice hluboká, že když do ní kámen vhodil, po dobré chvíli, že teprv do vody upadl, slyšeti bylo. A vede se divným a přece znamenitým nákladem voda nahoru z Dunaje; převelmi pěkný to waserkunst a musil prve uherského krále anebo arcibiskupa, kterýž tu svou residencí míval, mnoho tisíc dukátův týž waserkunst státi. A tak spatřivše v pevnosti, co tak viděti bylo, vstávše navrátili jsme se k šífům a obědvali jsme. A po obědě zase s našimi průvodci, totiž s těmi desíti šífy, kteří naše k svým přivázali, skrze šífbruk, který odevřeli, po Dunaji jsme se plavili mimo zámek Vyšehradský[13], po pravé ruce Dunaje na velikém vrchu ležící (a proti témuž zámku na druhé straně velká ves, Maroč řečená, po levé straně Dunaje) se plavili a přijeli jsme k večerou do Vacova[14], kdež také stolice neb residencí biskupská byla; biskup tu nebydlí, však nám toho zprávu dávali, že přece důchody odtud se mu dodávají.

6. Příjezd do Budína

Devátého dne září ranním jitem jsme vyjeli a ve třech hodinách jsme Budín spatřili. Když jsme pak asi půl míle k Budínu připlouli, poslal proti nám baša 19 nasadistů aneb šífů velmi správných, praporečky okrášlených. Ty když proti nám jely a nás dojížděly, ze všech kousků a ručnic salve učinily a naši provazeči zase jim odpověděli: a to po několikrát se stalo. Bylo se nač podívati, kterak po všem Dunaji těch všech devět a dvacet šífů se příčkou postavilo, s tak mnohými dardami, s praporečky i většími praporci, jakoby mák kvetl, jichžto všech do sedmi set bylo na těch šífích; oči naše to divadlo obveselovalo. Když jsme pak blíže k Budínu připlouli, tu opět všickni vystřelili a k břehu přitrhli; baše budínský nás dobře profianty opatřiti a guardii od jančarů dáti poručil.

7. Návštěva u baše budínského

Na ráno totiž desátého octobris poslal baša k šífům pěkných šestnácte koní oupravně rystunky a sedly s třmeny pozlacenými přistrojených, na nichž pan orator a jiní dvořané stavu rytířského tím způsobem jako v Ostřehově k audienci jeli. Hned na předměstí počnouc až právě k lozumentu bašovu po obou stranách ulic krygsmani a vojáci řadem stáli, skrze něž pan orator jel. Až když jsme k bráně lozumentu přijeli, tu okolo 200 jančarův jakožto bašova životní guardie až k schodům stáli. Pak jsme na palác přišli, kdež baše v prostředku stěny drahými čalouny a polštáři krumplovanými obestřené seděl; okolo něho přední čaušové[15] a jeho rady a krygsmanové seděli a jiní stáli. Proti bašovi byla aksamitová, červená stolice, do nížto po ruky podání bašovi pan orator se posadil, a nás okolo 50 osob k té audienci puštěných za panem oratorem jsme stáli. Všecken palác, ač byl dosti velký, však po zemi naskrze pěknými koberci položen a stěny čalouny obestřeny byly. – Když pak pan orator psaní bašovi od J. M. C. dodal, tehdy baše povstav to psaní políbil a na hlavu neb punt[16] položiv v rukou je držel. Tu pan orator present mu odevzdal, totiž 3000 širokých tolarův, dvě velké, stříbrné flaše v způsob půlměsíce, medenici stříbrnou, pozlacenou s umyvadlem a velmi pěkné, mistrovské, bijící hodiny. Potomně dlouho s bašetem pan orator mluvil a do některých krygsmanů, že by našim štráfy a zajmáním dobytka škody činili, si stěžoval, žádaje, aby to přetrženo a zapověděno bylo. Též dodal jest pan orator bašovi od arciknížete Arnošta psaní, kteréž on beze vší reverencí přijal; a tak tu audienci majíce do tří hodin jsme zůstali. Proti tomu daroval baše panu oratorovi zlatohlavový turecký mantek anebo sukni, kteroužto pan orator na znamení vděčnosti na sebe vzíti a tak až k šífu v ní jeti ráčil.

8. Poturčení jednoho z poselstva

Když jsme pak již k šítům přijeli, zvěděli jsme, že jeden z našeho tovaryšstva, Vlach jménem Nicolao de Bello, z ostrova Kreta aneb Kandie rodilý se poturčil, kteréhožto pan orator na jeho velikou a snažnou žádost a suplikování k sobě přijal, poněvadž jest pravil, že má bratra zajatého mezi Turky, toho že by zase po moři do křesťanstva s sebou odvésti a duši jeho získati chtěl. Ten tehdy Vlach, když jsme my u audiencí byli, z šífu vystoupil a k jančarům, kteří nám k stráži přidání byli a na velikém vršku na břehu stan rozbitý měli, šel, s nimi pil, známost učinil, a že Turkem býti chce, oznámil, jakož pak hned klobouk svůj s hlavy sňal, na zemi nohama šlapal a rozřezav jej do Dunaje vhodil, obojek tolikéž na kusy roztrhal. Ihned mu od jančarův turecký punt aneb tulbant přinesen, na hlavu vstaven a on pryč do města

odveden jest. Týž Vlach stavěl se velmi nábožně na cestě, často vzdychal, až mu slzy z očí tekly, lituje záhuby bratra svého. Ale tu sám šelma ošemetná na duši svou zapomněl a se poturčil, ačkoliv před tím, nežli jsme na Dunaj vsedli, se zpovídal a communicoval.

Téhož dne poslal baša velmi pěkný šif pro pana oratora, aby k němu přijel, což jest tak učinil, a toliko s pěti osobami jel a dlouhou, velmi pěknou, vykládanou ručnici a pěkného, bílého, velkého psa englického, kteréhož J. M. arcikníže Arnošt panu oratorovi daroval, bašovi presentíroval.

9. O tureckých lázních

Mezi tím, když pan orator u té druhé audiencí byl, my jejich pěkné lázně teplé anebo teplice jsme spatřovali a v nich také se myli, kteréžto nedaleko od našich šífů byly. A jsou jistě znamenité, rozkošné teplice, tak teplé, že sotva v nich oseděti může, od přirození tekoucí. Práví, že jsou velmi zdravé a samy od sebe teplé a z pramenů jistých pocházejí a do těch lázní tekou. A nad míru čistotně od Turkův chovány jsou, a kdokoliv se v nich myje, všelijaká služba a pohodlí za mírné peníze od nich se děje. Před láznou jest velká síň a široká lavice vůkol a vůkol; tu se rozhošťují a šatův nechávají. V prostřed té síně stojí mramorová kašna dosti široká a z té síně se jde do pravé mycí lázně, kteráž jest mnohem podobnější k nějaké okrouhlé kaple nežli k lázni, všeckna zevnitř olověným plechem a vnitř mramorem – rozličnými barvami – (jak stěny, tak zem) dlážděna a obložena. Vnitř pak jest ta teplice jako nějaký kotel mramorem obložený v okrouhlosti 43 kročejův, v kterémžto voda tak hluboko jest dobře člověku prostředního vzrostu pod bradu. Jestliže pak nechce tak hluboce státi v vodě, jsou dvoje mramorové lavičky nebo jako svrchnice, tak že může na jedné pod paždí, na druhé pak pod pás seděti a na třetí kranc pod kolena. Pakli chce plovati a všelijakou kratochvíl v vodě provozovati, také dosti prostranství míti může.

Jest také v té mycí lázni devět výstupkův okrouhlých a v každém výstupku dvě studánky mramorové a při zdi řápký aneb kohoutky mosazné, do nichž jedním čípkem horkou a druhým studenou vodu napustiti a zase z téže studánky spustiti může. A summou kratochvílných a rozkošných lázní jsem mnoho v Turcích viděl i v nich se mýval. Jsou pak po straně ještě dvě jiné, také okrouhle stavené lázničky a teplice, v nichž se nemocní, nezdraví a nestateční lidé mýti a sobě pohodlí činiti mohou. Z týchž pak kotlův anebo van každou noc se voda vypouští a čistotně se vymete a na ráno čistotnou se napouští. Jakož pak obzvláštní

pozor na to Turci dávají, a kdyby shledali v nejmenším, že by se lazebník čistotně nechoval nebo vody každou noc nespouštěl, s velikým trestáním a pokutou se potkává. Jakož jsem pak já v Konstantinopoli očima svýma viděl, že jeden lazebník proti našemu lozumentu – říkají v královské lázni – přistižen byl, že patochy nečisté lidem dával, tak od subaši[17], to jest nejvyššího císařského rychtáře, pokutován byl: kázal jej kyjmi bít a tisíc ran dáti, totiž na hřbet 200 ran, na paty 300, na lejtky 200, na břicho 300, tak že jest všecken nejináč než jako holoubě se nadul a pro otok, člověk-li jest, znáti se nemohlo. Ač se někomu to k víře nepodobná věc zdá býti, ale jistě není jináč, jakož jsem pak po druhé, byv u vězení, jednomu Němci též tisíc ran dáti viděl, o čemž nížeji oznámím. To jsem proto o lázních, jak velmi pěkné a čistotné jsou, oznámil, poněvadž v Serví[18] i v Thrací a po všem tureckém panství nesčíslný počet jich se nachází, aby čtenář o jejich veliké čistotě věděti mohl. Nebo Turci vedle svého Alkoranu[19] živi jsouce, každodenně se myjí a to za smrtelný hřích sobě pokládají, kdyby s ženským pohlavím pošprýmoval, aby na to hned do lázny jíti a se zmýti neměl; jakož pak i při svatbách ženy sobě to vymíňují a jest obzvláštní to jejich privilegium, aby jim muži do lázní choditi, kteréž ony v obzvláštních místech mají a žádné mužské pohlaví pod hrdlem do nich jíti nesmí, nezbraňovali, tím se hájíce, že od nejsvětějšího proroka Mehemeta v zákoně o tom poručeno a dovoleno, a že ženy obzvláštně čistotu milovati mají.

Jedenáctého octobris, totiž v pátek, kterýžto den Turci jako my neděli světi, s velkou pompou jsme viděli baše do kostela jeti, kterýžto kostel právě proti našim šífům byl. Předně před ním okolo 300 jančarů, potomně mnoho čaušů a spahů[20] nebo rejtarů několik set jelo, po nich sám baša v zlatohlavové sukni; a zůstal okolo dvou hodin v kostele, potom zase tím pořádkem domů jel.

10. Prohlídka Budína

Po obědích šli jsme nahoru do města, kteréžto i s zámekem na vršku leží po pravé ruce Dunaje; jsou v něm ještě stará uherská stavení. Bylo by dlouho o Budínu městu psáti, to toliko, co jsem spatřil, doložím. Leží město Budín v místě náramně veselém a rozkošném, v kraji velmi hojném a ourodném, při vršku postavené, tak že s jedné strany vinohrady aneb hory viničné s ním se stýkají, s druhé strany jest vyhlídnutí na Dunaj mimo město tekoucí, a za Dunajem město Pešť se spatřuje. Za ním a okolo něho přeširoké roviny, jistě místo bylo obzvláštně pro královskou residenci vybrané. V městě před časy domy slavně vystavené byly, v nichž přední páni uherští bydleli; ale již na díle se zbořily a padly, na díle trámy jsou podepřeny a

podštemflovány, a na větším díle turečtí vojáci v nich bydlejí. Ti nemají žoldu více na den, nežli co stráví, snědí a vypijí; nemají také nač domů opravovati a stavěti, a protož prší-li kde střechou, nemnoho na to dbají, když jen místo jest, kde by v suše koně postavili a lože sobě ustlali. A protož ve všem tureckém panství nebrzo se najdou – kromě v hlavních městech domové nebo paláce bašův a předních officírův – jaké pěkně vystavené, nákladné domy, nebo lid obecný v chalupách a v katřích obyčejně bydlí. Velicí pak bašové a páni na zahrady a lázně, na koně pěkné, ženy a šatstvo nakládají. A taky čeládka jejich, kde by se schrániti mohla, dům staví. V městě jsme tak nic obzvláštního kromě těch starých domův nespatriili.

11. O pobožnostech tureckých

Když jsme pak v městě mimo turecký chrám šli, uźřeli jsme devět Turkův v kole, an jeden druhého za ruku držel a v prostřed kněz jejich stál. Kněz i oni všickni kolem se obraceli a točili a nic jiného nežli Allahu, jakoby řekli: Bože, uslyš nás, velikým, hrozným hlasem, že se všudy rozlíhalo, křičeli a to tak dlouho, až okřapěli a mdlobou na zem padli a tak chvíli leželi[21]. A praví Turci, když tak který v tom usne, co se mu koliv zdá, to jako nějaké proroctví mají; a že to jistá pravda bývá, se poznamenává a svým časem se vyjevuje.

Tu v městě jsme do kostela křesťanského šli, v kterémž Calvinista predikant za faráře byl. Při lom kostele jest dosti vysoká věže, do níž se až pod zvon po 151 schodech jde, však zvoniti nesmí. Na té věži jsou také bicí hodiny; ty jsme první a poslední v Turcích viděli, nebo oni dokonce žádných hodin, leč malých bicích, které jim potentátové křesťanští posílají, nemají a s nimi dokonce nic zacházeti neumějí. Někteří se ve dne sluncem a v noci měsícem spravují; a obzvláště pak v městech mají své talismany, kněží a kaplany, kteříž části dne jistými mírkami vody rozměřují; z těch znajíce, že brzy svítati bude, s vysokých věží, kteréž při kostelích okrouhle vystavené jsou, velikým hlasem volají a křičí, tudy lidí k službě boží napomínajíce. Po druhé křičí a svolávají místo zvonění do kostelů jejich uprostřed času, kterýž jest mezi východem slunce a polednem, a opět v poledne, potom o nešpořích, nejposléze, když slunce zapadá. Hlasu k tomu užívají vysokého ze vsí moci a síly své, zahrazujíce sobě prsty uši. V Konstantinopoli, protože v pokoji zůstávají a zahálčivý život vedou, sedmkrát k modlení skrze talismany neb kněží[22] svolávání bývají. První čas modlení jmenuje se turecky Temsi, to jest dvě hodiny přede dnem. Druhý slove Sabahnamasi, když se rozednívá, třetí Kusluk, u nás říkají Nona, okolo třetí hodiny před polednem, ale v pátek, ježž oni za neděli světi, něco časněji, ranněji. Čtvrté jest o pravém poledni a slove po turecku Oile; páté Ikindinamas, okolo

třetí hodiny po poledni, u nás jest čas nešporní; šesté Absanamas jest modlitba večerní, když den pomíjí a tma se začíná; sedmé a poslední modlení noční Jadsunamasi řečené, kteréž obyčejně okolo třetí hodiny na noc vykonávají. K těm modlitbám nejsou všickni Turci ouhrnkem zavázáni, toliko dvořani, ležáci a přední lidé; kupci aneb řemeslníci, nechtějí-li z dobré vůle, nežli pětkrát za den se modliti jsou povinni, nemůž-li býti v chrámě, ale tu, kde chtějí, v domích, verštatích, a kde zastihne je křik kněží jejich. Kněží jejich křičí, co u nás pohůnci, když povolávají, aneb jako židé v svých školách; kterýžto jich hlas mnohem dáleji, než tomu člověk uvěří, slyšán bývá.

12. Odměna poturčených

Druhého dne opět jsme do města šli a je spatřovali; když jsme pak zase k šířům se navracovali, viděli jsme toho lotra vlašského, který se poturčil, kteréhož s velikým komonstvem Turci do města provázeli. Proto o tom něco dotknouti musím.

Předně šlo okolo 300 tureckých soldátů neb azajů[23] s dlouhými ručnicemi, kteřížto provyskovali a někteří vystřelili; za nimi několik jízdních jako jejich hejtmané jelo; po nich 5 fendrychů, kteříž červené praporce nesli; za těmi turecká, nepřijemná muzika na šalamaje[24], housličky a kobzy; za nimi jel ten šelma poturčený Vlach na pěkném ozdobném koni, podle něhožto na každé straně jeden přední Turek jel a on v prostředku. Měl na sobě šarlatový červený kožich liškami podšitý a punt turecký s několika jeřábími péry, v ruce držel šipku a jeden prst vzhůru zdvižený tím čině professí svého tureckého vyznání. Za ním jelo několik trubačů, kteří ustavičně troubili, za kterýmižto jelo do 300 tureckých husařův, pěkně, ozdobně s jejich strakatými luxovými kůžemi a oupravně přistrojených, kteřížto časem provyskovali, časem se s koňmi zatáčeli a znamení radosti okazovali. Když jsou pak do brány vjeli, tu se zastavili a se pomodlili a s velikým křikem po třikrát všickni: Allaha, illallaha, Mehemet resullach, to jest: Jeden pravý bůh, krom toho boha žádný jiný bůh a jeho nejpřednější prorok Mehemet, vyznání víry učinili a po třikrát vystřelili. Potom tak v témž ordunku mimo naše šífy jeli, vždy provyskující, bezpochyby nám na vzdory.

Pravil nám jeden Němec, čauš, rodem z Augšpurgku, který se také před mnoha lety poturčil, že jest mu baša, totiž tomu Vlachu, pěkného koně daroval a služby na den 20 asper[25] dávatí připověděl. Ale není podobno, aby mu tak mnoho platu dávatí měl, poněvadž přední jančarové tak mnoho služby nemají, a jak nám jiní pravili, po roce že chleba žádostiv bude.

Ale proto nám to čauš pravil, zdaliby ještě kterého, aby taky k Turkům připadl, namluviti mohl, však děkuje Bohu, nestalo se to.

13. Na budínském zámku

Po obědích šli jsme taky zámeck spatřiti. Když jsme k branám zámku přišli, stálo tu několik soldátů jakožto guardie. Skrze ně prošedše, do pěkného placu čtverhranného jsme vešli, v kterémžto placu po obou stranách děla na kolích stála, jichžto 30 kusů bylo, a ještě na zemi jich bez kol 20 leželo; mezi těmi 30 jsou některá tak hrubá, že by do nich člověk vlézt mohl. Také nám toho zprávu dávali, že po dobytí Sigetu jsou do Budína přivezena. Z toho placu jsme skrze druhou bránu do druhého placu a z téhož skrze třetí bránu do třetího placu přišli. V tom třetím placu jest pěkná kašna z zvonoviny udělaná a 8 trub nahoru vyzdvižených, z kterýchž voda téká do té kašny, ale tehdaž jest nešla. Vůkol a vůkol té kašny jest zevnitř německé písmo a pod písmem starý, rakouský erb, totižto 5 skřivanů slitých a hadi, 4 raci a jiní živočichové mistrovsky slití. Odtad jsme šli nahoru šnekem na jednu pěknou a prostranou pavlač, z ní do pokoje okrouhlého, který byl za času krále Matyáše kapla; z té pak kaply do jiného pokoje se jde, v kterémžto měl míti král svou bibliotéku[26]. V tom pokoji byl malovaný běh nebeský s planetami a dva astronomi proti sobě, pod nimižto tento verš byl napsán:

Cum rex Mathias suscepit sceptrum Boemae

Gentis, erat similis lucida forma poli.

Podle též bibliotéky byl královský pokoj, kde on vlastně bydlel. Jest velmi pěkně malovaný a pěknými čalouny po stranách obestřený, kdežto postaven jako majestát pěknými koberci přikrytý, pod kterýmž baša, když na zámek přijede, sedává a radu drží. Potom jsme šli schody dolů a přišedše dolů, šli jsme po dřevěných schodech zas nahoru do věže, kterážto velmi hluboká pod zem jest a dobře opatřená, v nížto tehdaž, jak nám pravili, do 70 vězňů křesťanských sedělo, kteřížto leč samým řízením božským vyjítí nemohou, kromě kdyby se nad míru mnoho šacovali a se vyplatili. Okolo té věže jsou bašty, které tu věž obzvláště pevní a stojí na ní tři kousky děla na kolách; mezi těmi jeden kus, který biskup Ostřehomský líti dal. Item na témž zámku jest pěkný palác, v němž nic obzvláštního viděti nebylo. Tak

jsme dolů přes šiffbruk, který 600 kročejův dlouhý jest, do města Peštu proti Budínu šli a je spatřili. Jsou tam křesťanští i turečtí kupci, ale zlá stavení; nic jsme pěkného v něm neviděli, nýbrž zase k naším šífům se navrátili. Téhož dne kurýr z Vídně za námi přijel.

14. Přípravy na další cestu

Třináctého dne octobris povolal baša pana oratora i s tím kurýrem k sobě a poslal pro něho svůj šíf, do kteréhožto pán s šesti osobami vstoupil a k bašovi jel. Po audienci sám také pán do města Budína šel a náš kaplan v kostele křesťanském mši sloužil. Po obědích hnuli jsme se z Budína. Tu nám baše svého kapici bašu[27] za špenditora, který by nás stravou na cestě opatroval, a čtyry čauše, kteří by nás až do Konstantinopole bezpečně provodili, a čtyry jančary přidal. Čaušové povinnost komisařův aneb poslů vykonávají a vseckny mandáty buď od císařův, nebo od bašův, kdež potřeba, donášejí. Jest to ouřad u toho národu velmi poctivý. Přidali nám též šest šífů, na kterýchžto ti jistí čaušové jeli a naše šify k svým uvázali a po vodě táhli. Také jeden profiantšif veliký za námi táhli, v němž nemálo nebohých, zajatých křesťanův na prodej do Konstantinopole se vezlo, ale nedali nám s nimi mluvit. Noclehovali jsme v jakýchs velmi pěkných luzích a na lodi odpočívali.

15. Z Budína do Bělehradu

Čtrnáctého octobris ranním jitem jsme od břehu odstrčili a velkou ves na pravé ruce Dunaje, Sadum[28] řečenou nechali a tu jsme nejprvnější hospodu, kterouž oni karavanseraj[29] jmenují, spatřili. Jest plechem olověným vsecka přikryta, jakož pak všechny jejich hospody. O polednách jsme k vinogradům přistali a obědvali; k večerou jsme do vsi Malá Pakša[30] po pravé ruce Dunaje ležící přijeli a tu noclehovali.

Patnáctého dne octobris jeli jsme mimo Velikou Pakšu; jest velmi pěkné městečko po pravé ruce Dunaje ležící, v němž jest pěkná karavanseraj a dva křesťanské kostely, jeden před městečkem na vrchu a druhý, větší v městečku. O polednách, poněvadž již nic tak nebezpečného po Dunaji nebylo, svázali jsme naše lodi všechny jedny k druhým a tak jsme obědvali, ustavičně se plavíce až do Bělehradu; protož již o tom víceji, kde jsme obědvali, psátí nebudu. K večerou přistali jsme k městečku Tolma[31]: jest nejposlednější městečko uherské, v němž posavad na větším díle křesťané huldovní Turku zůstávají a tam svůj kostel

mají, svého kalvinského predikanta i školu, v nížto mládež vyučují. Velmi dobrá vína jsme tu dostali a své flaše naplnili.

Šestnáctého octobris jeli jsme přes poledne na šífích obědvající; o nešpořích zůstali jsme v městečku Seremian[32]; jest v něm také křesťanský kostel, ale všecken spuštěný a téměř zbořený, však přece v něm své náboženství křesťané vykonávají. Tu jsme noclehovali.

Sedmnáctého octobris jeli jsme mimo velmi pěkné luhy a po obou stranách Dunaje přerozkošné louky; a na té cestě labutí, husí, řežábů, čápat, kácat mnoho jsme viděli a některé stříleli a jich dostali. A tak celý den přepěknými luhy jedouce, na noc do vsi Pericmarta[33] po pravé ruce Dunaje jsme přistali a tu noclehovali.

Osmnáctého dne octobris teprv jsme v 10 hodin vyjeli z té příčiny, že jeden šíf náš, když od břehu se odstrčil, na kterémž koně a vozy byli, do písku se zaryl a hnouti sebou nedal, protož jiné tři turecké šífy na pomoc přispěli a jej mocí z toho písku vytáhnouti museli. Noclehovali jsme v luzích pěkných.

Devatenáctého octobris ranním jitem jsme se plavili as půl míle nad Erded[34], kde řeka Dráva do Dunaje vpadá; jest zámek na vrchu po pravé ruce Dunaje a pod ním dosti velká ves. O nešpořích přistali jsme k Valpovaru[35] a tu asi hodinu zůstali. Jest pěkné městečko pod zámekem a pěkně vystavěný zámek; při městečku jest dřevěný most, aby mohli po suchu na dědiny dojížděti, nebo když se Dunaj rozvodní, jest týž most velmi potřebný. Tu jsme se dobrými profianty i vínem opatřili. K večerou minuli jsme ves Sodin[36] řečenou po pravé ruce Dunaje, při kteréž vsi velký, pustý, zbořený zámek viděti. Nedaleko od vsi v luzích jsme noclehovali.

Dvacátého octobris plouli jsme mimo Moštin[37]; jest zbořený zámek na vrchu, pod zámekem jest ves, v nížto křesťanský kostel jest, po pravé ruce Dunaje ležící. Potom jsme mimo Illoi[38] plouli; jest milostné, veselé městečko a zámek při něm leží na vrchu po pravé straně Dunaje. Byla před lety tu biskupská stolice. Potom jsme jeli mimo ves Panestra[39]; leží po pravé ruce Dunaje a jest starý, zbořený zámek při vsi. Dále jsme mimo Skervetu[40] plouli; jest městečko na vrchu a zámek v něm. A na noc jsme do Petrovaru[41] připlouli. Jest zámek na vrchu velkou zdí vůkol opatřený. Říkají mu Petruvaradin. Pod zámekem jest čisté městečko, tu jsme noclehovali a se profantirovali.

Dvacátého prvního octobris ráno jsme se vypravili mimo Karlovic[42] po pravé ruce Dunaje; jest velké městečko, v němž jsou dva kostely křesťanské řeckého náboženství a třetí

katolický. A po levé straně Dunaje viděli jsme Tytel[43]; jest pěkné město, tak jakž nám zprávu dávali a zámek na vrchu ležící. Potom jsme mimo Selemkem[44] se plavili; jest na velikém vrchu; již nejsou nežli zdi a pilíře zbořené a věže některé staré, které od dešťů nepadly. Podle toho zbořeného zámku jest městečko zdí obehnané a věžmi mnohými okrášlené, ale již některé věže sešlé na zboření jsou, poněvadž Turci opravovati nedopouštějí. Hned naproti tomu městečku po levé ruce řeka Tisa, kteráž skrze sedmihradskou zemi do vrchních Uher teče, do Dunaje vpadá.

16. V Bělehradě

Dvacátého druhého octobris vyjeli jsme tím dříve a nechali jsme na pravé ruce Dunaje městečka Semen[45]. A hned nedaleko odtud spatřili jsme Bělehrad, s kteráž strany Dráv a Tisa do Dunaje vpadají. Na té Bělehrad leží v tom místě, kde se Sáva s Dunajem schází. Tu jako v posledním koutě toho předhoří stojí staré město po starodávnu stavené, mnohými věžmi a dvojími zdmi ohrazené; se dvou stran ty řeky, o nichž jsem napověděl, k němu tekou. S té pak strany, kde se země drží, na dosti vysokém vršku má zámek pevný, s mnohými a vysokými věžmi z tesaného, kvadrátového kamene vystavený. Před městem jest množství domův stavených a předměstí veliká, v nichž rozliční národové jako Turci, Řekové, Židé, Uhři, Dalmaté, Sedmihradští a jiní mnozí bydlují. Také téměř po všech krajinách tureckých předměstí vždycky jsou větší než města; obě spolu podobenství velikých měst ukazují. V tom městě nic tak obzvláštního není viděti, toliko dům kupecký, v němž kupci svá zboží shromažďují a spolu handlují; jest oloveným plechem pobitý a ve čtyry úhly postavený, vůkol a vůkol dole klenutí skleповé pro bezpečnost kupeckých věcí a nahoře vnitř vůkol pavlače a všudy pokoje, stavení, krámy. V prostředku toho stavení jest pěkný plac a velká kašna, do kteréžto skrze velký, okrouhlý kámen po žlábků voda teče, na kterémžto kamenu vytesáno jest:

Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.[46] Anno 38.

Tu jest také obzvláštní dům, v kterémž se křesťanští věžňové prodávají. Kupci křesťanští nemají v tom městě žádného chrámu, nežli své náboženství katoličtí v jednom domě provozují a na svůj náklad kněze, který jim přísluhuje, chovají.

Do zámku všech pustiti nechtěli, nežli viděli jsme mnohé kusy děl na zdech státi; jakož pak já z přízně a skrze darování pana oratora s strejcem a s jedním čaušem na zámek jsme puštěni

byli, ale nic obzvláštního nám ukazovati nechtěli; toliko viděti, že jest zámek dobře zpevněný a ne tak snadně se dobýti může. Jakož pak toho města a zámku za paměti předkův našich Turci mocí dobývali[47], nejprve sultán Amurat, potomně Mehemet, syn jeho, kterýž Konstantinopole vybojoval; ale že ho tehdy Uhři a křižovníci udatně bránili, všecko to předsevzetí barbarských národů daremní bylo. Naposledy sultán Soleman léta 1520 s počátku svého kralování s velikým vojskem u něho se položil a jedno nedbanlivostí krále Ludvíka, tehdaž mládenečka, a potom nesvorností a roztržitostí pánův uherských, kteříž se sami mezi sebou hanebně vadili a rotili, neopatřené lidem válečným a hned dokonce prázdné beze vši práce téměř a nesnáze sobě podmanil. Tudy potom jako branou otevřenou všecko to zlé do Uher se valilo, jímž nyní národ ten soužen jest. Tím jako přístupem po kolikas letech král Ludvík poražen a zabit, Budín, město hlavní, opanováno, Sedmihradská země podmaněna, Ostřehov a jiné pevnosti vzaty: království před tím nejslavnější násilí trpí, národové okolní velikým strachem chřadnou a my, nebozí Čechové, jsme mnoho bíd a neřestí skrze války v Uhřích těchto časův pocítili, nesčíslná summa peněz ven z země vynesena, nesčíslný počet znamenitých, čistých lidí a našich milých přátel Čechův v Uhřích zůstalo a pobito jest, tak že ta uherská země již nikterakž za to nestojí. A jestliže nám obzvláštně svou božskou mocí pán Bůh pomoci neráčí, jest se obávati, aby také do Rakous a naposledy do naší milé vlasti se nevpeřili, čehož milostivě ten svrchovaný Bůh uchovati rač. K tomu není posavad žádná pravá láska a svornost mezi námi, ti platní, opravdoví Čechové a vlasti otcové zahynuli a velmi jich málo pozůstává, nýbrž veliký počet těch jest, kteří by toho vděčni byli, aby cizí národové do těchto zemí vpadli a toto slavné království zahubili. Ale již jsem se daleko vyrazil, zase k Bělehradu se navrátiti musím.

17. Z Bělehradu do Velké Polanky

Dvacátého čtvrtého octobris, prve nežli jsme z Bělehradu se hnuli, vznikla nevole mezi panem oratorem a naším přidaným kapici-baší špenditorem; nebo maje nás náležitě stravou opatřiti, toho jest zanedbával a dosti špatně nás stravoval, nýbrž sobě peněz nechával. Protož chtěl pan orator do Budína kurýra poslati a na něho bašovi žalovati; ale kapici-baša jakožto vinný a v takových věcech bývalý chytrák způsobil to, že za žádné naše peníze kurýra jsme dostati nemohli: protož pan orator se na něho velmi hněval, a jestliže nás ihned lepšími profanty neopatří, že při portě ottomanské sobě do něho stěžovati budeme, protestoval. Čehož

obávaje se kapici-baša připověděl nám to všecko vynahraditi a jisté ordinari, na kterémž dobře přestati moci budeme, ustanoviti.

Dvacátého sedmého, když jsme sobě v tom městě všecko to, čehož na cestě po zemi bylo potřebí, zhotovili, vídenští vozkové naši nájemní s koňmi, i s vozy svými z korábův, na nichž se oni, jich koně i vozy od Vídně až k tomuto městu s námi plavili, časně vyjeli a my do těch vozův se posadivše, od Bělehradu k Konstantinopoli po zemi pořád jeli; toho dnešního dne nechavše po levé ruce na břehu Dunaje zámku Smederova[48], někdy despotův Servie sídla, přijeli jsme prvním noclehem do Isarluku[49] anebo Palanku Malého (jest špatná víska); tu jsme přes noc zůstali. Nedaleko od Bělehradu viděli jsme zámek Havala[50] řečený, z kteréhož Turci, dokud Bělehradu nedostali, znamenité škody křesťanům činili. Nechali jsme ho ležeti po pravé straně.

Dvacátého osmého potkal nás na cestě bašete budínského nový šacmistr aneb colmistr, jehož deftedar[51] jmenují, se mnohými Turky na koních a za nimi dvě pacholat, která mu kopí a terč nesla; velbloudů a mezků něco za ním šlo a jeden vůz, na němž jeho fraucimor vezen byl. K víčerou jsme do Velké Polanky[52] přijeli; tu jsme nejprv v turecké hospodě karavanseraj noclehovali vedle našich koní, neb v prostějších hospodách žádných pokojův jiných nemají.

18. O tureckých hospodách a špitálech

Protož vidí mi se zapotřebí, abych něco o těch hospodách aneb karavanseraj, jichž jsme na té cestě užívali a mezi Turky jsou nejobzvláštnější, oznámil. Jest stavení veliké, něco delší nežli širší, v prostředku svém má široký, rovný plac, na němž přespolní všeckna břemena svá skládají, velbloudy, vozy i mezky postavují. Vůkol toho placu jest zeď okolo tří noh zvyši k stěnám těm, kteréž všeckno stavení vzdržují, jako nějaká lavice přidělána. Ta pak zeď nebo lavice jest rovná, čtyr noh široká, na kteréž Turci mívají svá lůže, své kuchyně i večeřadla; nebo v té stěně, kteráž (jak pověděno) všeckno stavení vzdržuje, jsou udělána ohnišťka s komíny, na nichž lidé pohostinní strojí sobě svá jídla, a od velbloudův, mezkův a koní a jiných hověd ničímž jiným se neoddělují nežli místem té zdi; nýbrž i koně své dole k té zdi přivazují, tak že hlavu i krk přes ní mohou vystrčiti a před pány svými, když se hřejí neb večeřejí, jako služebníci státi aneb na službu hleděti. Dadouc jim do tanejstry obrok, na hlavu jim jej zavěšují, až jej snědí; a když obrok snědí, tak je státi bez tanejstru nechají, neb tam žádných žlabů nemají, tak že jim někdy chléb aneb jablko aneb něco jiného z rukou jejich

bráti mohou. Na též zdi lože sobě steli: nejprve prostrou koberec, kterýž k té potřebě na koně přivazují a na cestu s sebou berou, na ten vloží svůj talaman[53] neb sukni a místo polštáře koňské sedlo pod hlavu podloží, dlouhou sukni kožichem podšitou, v které jedou a chodí ve dne, tou v noci místo peřiny se přikrývají; tím způsobem se položíce, tak libě spí, že žádných lahůdek pro sen nepotřebují. Nic tam není tejného, všecko se zjevně dělá, aniž kdo může krom očí jejich co učiniti, leč v noci a po tmě. Takových hospod jest mnoho v Turcích a náš pan orator proto, že všickni Turci, kteří tu byli, na nás, kdy jsme jedli neb co dělali, oči vytřeštili a našim obyčejům se divili, nerad v nich noclehů míval, protože také od lidí i hovad nemalý smrad pocházel: protož vždy jsme toho šetřili, abychom pánu v některé chalupě křesťanské lozument zjednali. Ale ty katrče jsou tak těsné a ouzké, že častokrát nebylo kde lůžka postavili, a protož, když pán toliko opatřen byl, my jiní z tovaryšstva na vozích, pod vozy, a kde kdo mohl, nocleh na houních a kobercích sobě připravil. Někdy také v tureckých špitálních, které pěkně vystavené a olověným plechem obité jsou, pocestným velmi pohodlné, neb nemálo komůrek prázdných ustavených jest, jsme se uchýlili a nocleh mívali; nebo těch před žádným nezavírají, buď on křesťan, nebo žid, bohatý aneb žebrák, všechněm zároveň ku pohodlí otevřeny jsou. Bašové taky a sanžaci a jiní turečtí páni, když přes pole jedou, jich užívají, a takové stavěti dávají. V nich jsme dobrý a pokojný nocleh mívali a se do vole vyspávali. Tento pak obyčej v nich se zachovává, že každému, kdožkoliv tam přijde, jísti dávají; jakož pak v hodinu večere přichází jeden Turek z opatrovníkův špitála a nese okrouhlý okřín aneb široký talíř, mající kraj okolo na dva prsty zvýši (místy plechový mívají), velký co prostřední, okrouhlý stolček, na němž uprostřed stojí mísa plná vařených krup ječných – ač někdy přinesli rýžových – na kaši zvařených a kus dosti hrubý masa skopového; okolo mísy několik pecníků chleba pěkného a časem taky někdy misku strelu aneb medu přinesli a nás, abychom pokrmem jejich nepohrdali, žádali. Pan orator se pozdráhal, ale my z tovaryšstva, majíce žaludky zdravé, od nich jsme to vděčně přijali a oni nám druhou i třetí mísu přinesli. Dobře nám šmakovalo, to jsme pojedli a jim poděkovali i některý krejcar neb aspru na zpropitné dali; tolikéž i našim všem Turkům, kteří s námi jeli, takového pokrmu udělili. Člověk přespolní toho pokrmu v takových špitálních i pohodlí za tři dni darmo užítí může, potom hned hospodu proměnití musí. K takovým špitálům jsou veliká nadání a důchody, nebo přední a v náboženství pobožnější bašové a velicí páni je stavěti dávají a důchody nařizují a za živobytí svého vesnice kupují, k nim po smrti nemalou summu hotových peněz odkazují. To buď dosti o hospodách a špitálních i o našich noclezích, kterýchž jsme, jak se příležitost nahodila, na té cestě užívali.

19. Spory s průvodci

Dvacátého devátého octobris přijeli jsme do Buděšínu[54]; jest prostá ves a v ní karavanseraje nevelmi dobrá. Tu jsme našli šest křesťanů zajatých, kteří v Vesprynu[55] v Uhřích zajati byli; ty jsou svázané Turci vedli do města Sofie na trh, aby je prodali. K večerou poslal sobě pán pro ty čtyry čauše aneb komisaře a pro čtyry jančáře a tu sobě před nimi, kterak ničemně a nenáležitě profanty opatřen jest, stěžoval, an od bašete budínského nemalá summa peněz na outratu dána tomu kapici-bašovi byla; protož že toho nikterakž, aby čeládka jeho hladem mřítí měla, trpěti nechce. Tu hned kázal sobě soudek, v kterémž hotové peníze císaři tureckému vezeny byly, jeden přinésti, jej otevřítí v přítomnosti jejich a vzal pytlík peněz z něho, v němž okolo dvou set kop míšenských[56] bylo: za ty peníze že potravu, víno a jiné potřeby kupovati a poznamenávati a do toho jistého kapici při portě sobě stěžovati chce; več mu to obráceno bude, žádnému jinému nežli sám sobě aby vinu dával. Ti jistí čaušové nic jiného k tomu neřekli, nežli že má týž kapici-baše poručeno, aby nás stravou náležitou opatroval.

Na té cestě – ač opodál – ukazovali nám Turci z míst vyšších hory země Sedmihradské, a v kterémž téměř místě stály pilíře aneb sloupové mostu císaře Trajana, prsty svými znamení dávali.

20. Kostely turecké

Třicátého octobris přijeli jsme do vsi širvvské Jagodna[57] řečené; jest dosti velká a pěkná. Hned jak se do ní vjíždí, jest pěkná, turecká moškea[58] aneb chrám olovem přikrytý a čistá, prostřená karavanseraj, kde jsme své koně měli, nebo jsme my radši u sedlákův vně nežli v tom smradě líhali. Proti naší hospodě byl druhý turecký chrám a před ním kašna z bílého mramoru nákladně udělaná, z kteréžto se Turci vedle svého obyčeje, prve nežli do chrámu jdou, myjí a očišťují; neb kdyby se modlili a se nemyli, že žádné platnosti modlitba jejich nemá, jistí a za to mají. Také obuvi vně před chrámem nechávají a do těch bosí k modlení chodí. K víře věc nepodobná, jak se oni v těch chrámech čistotně chovají: žádných pavučin, smetí tam netrpí, aniž tomu, aby křesťan – leč skrze dary – tam vešel, povolují; psa žádného ani hovada tam nepustí, nýbrž s takovou pokorou a ponížeností, když obuvi s noh zují, do těch chrámů jdou, na zem se prostírají, ji líbají a tak zkroušeně se modlí, jako by očitě tu boha spatřovali. Žádný se po kostele netoulá a neprochází, jeden s druhým netlachá a nerozpráví,

nic jiného kromě zkroušené modlitby se neslyší. Všecky jejich chrámy jsou po zemi koberci anebo ve všech rohožemi položeny, na kterých oni vedle obyčeje svého bosýma nohama stojí, klečí neb křížem nohy majíce sedí. Žádného smrkání, odchrkání, vyplívání neslyšeti, neb to za veliký hřích pokládají, a kdyby se komu přihodilo, že by mimo vůli na zem plivnul, hned ven z chrámu běží, zase se očišťují a vodou vytírají a summou v své superstici a náboženství horlivější nad nás křesťany jsou, ježto my majíce pravou Pána Boha známost, měli bychom z toho ve dne i v noci jeho svaté milosti, že jsme k pravému poznání přišli, děkovati.

Třicátého prvního octobris nedaleko od Jagodny přeplavili jsme se přes vodu jménem Moravu. Ta voda dělí Servii a Bulgarii a slove ta krajina od Bělehradu Servia; jest velmi pěkná krajina, ale spustlá, nebo Turci nemnoho polí dělají a s poli se obírají, kromě co křesťanští sedláci vykonají. Přes tu vodu koně i vozy na šífu převezše, přijeli jsme na noc do vsi Rašen[59] řečené, špatné i otrhané, v níž žádné hospody nebylo. Tu jsme někteří v chalupách, jiní pod nebem a pod vozy s koňmi, kteří celou noc pod žádnou střechou nestáli, za vděk přijít musili.

21. Na půl cestě

Dne 1. novembris trefili jsme na potůček Nissus[60] řečený a ten téměř nám po pravé ruce všecky tekł, až jsme do města přijeli; tu počítají půl cesty z Vídne do Konstantinopole. Když jsme pak do karavanseraj neb hospody přijeli a kočí vypřáhli a do vody, kteráž skrze město teče, aby koně vybrodili, jeli (a má jméno Nisa a jest okolo padesáti kročejův zšíři), tu služebník pana Hofmana do hlubiny vjel a koně zbyl, na pomoc volal; tu jeden kočí chtě mu pomoci, žílu kočárskou mu hodil a ten služebník ji chytil tak tuze, že toho kočího také s koně strhl; koně vyplouli, a než těmto mohlo zpomoženo býti, oba dva se utopili. Pan orator potom je hledati, vytáhnouti z vody dal a pochovati poručil. To neštěstí velmi brzy se přihodilo, než se kdo nadál.

Na břehu toho potoka viděli jsme v tom místě, kdež se ještě znamení římské cesty nacházejí, vyzdvižený mramorový sloupek s nápisem liter latinských, ale již otlučených a sešlých, že se čísti nemohly. Jest pak Nisa ne poslední město a dosti lidné v těch končinách. Dva dni odpočívali jsme v tom městě a je spatřovali.

Třetí den přijeli jsme do městečka Kuryčešme[61] řečeného, v němž není žádné karavanseraj. Po levé ruce vsi nechávali jsme potok, jemuž říkají Zukava[62]. Čtvrtý den vyjeli jsme ráno a

o nešpořích viděli jsme městečko Pirot[63], po levé ruce ležící. Je jsme minuli, ani se nezastavili, nežli na vozích, kdo co měl, obědvali. Při témž městečku na vrchu leží zbořený zámek, jen zdi ještě stojí. Na večer jsme do Čambrodu[64] přijeli; jest špatná ves, bez karavanseraj; tu jsme noclehovali. Pátého dne přijeli jsme do Beliza[65]; jest ves bez hospody, tu jsme noclehovali.

22. V Sofii

Šestého dne přijeli jsme do Sofie. To město dosti jest veliké a lidné, v němž svou residenci beglerbeg[66] Grécie má. Před časy králům bulgarským, potom despotům Servie náleželo, dokavad ten dům aneb rod trval a nežli skrze války turecké zahynul. Beglerbeg poručil nás skrze svého vrchního čauše přivítati. Sedmého dne ranním jitem poslal týž beglerbeg několik pěkných koní do naší hospody, na kteréž přední osoby vsedly, a pan orator na velmi pěkný beglerbega životní kůň; měl všecken rystunk, sedlo, třmeny, drahým kamením vysázený a jistě na mnoho tisíc šacován byl. Tu jsme k audienci tím způsobem jako v Budíně jeli. Přijevše k lozumentu jeho, tu po jedné straně do 100 jančarů a po druhé tolik špahův dlouhým řadem, až kde bašův pokoj byl, státi jsme viděli. Když jsme pak do bašova palácu přišli, ten všecken vůkol a vůkol pěknými persianskými čalouny obestřen byl a sám beglerbeg na stoličce seděl asi v prostřed palácu a proti němu pan orator na stoličce se posadil; za beglerbegem stálo dvě pacholat jako nejpěknější panny, v zlatohlavových sukních, pásy široké, drahým kamením vysázené. Sám beglerbeg byl znamenitý, čistý muž, dosti veliké postavy a ještě jsme hladšího Turka na té cestě neviděli. Punt měl na hlavě velký a za ním velká, pěkně kyta čapátkového peří; byl pěkného, veselého pohledění, a jak nám Turci pravili, že má sobě vzíti za ženu císaře tureckého dceru. Když mu pak pan orator psaní dodal, velmi je poctivě přijal, s pánem vesele rozmlouval, leccos zašprýmoval a hned na něm viděti bylo, že jest dvořák. Tu mu pán od J. M. C. present odevzdal, totiž dvě stříbrné, pozlacené flaše, stříbrné, pozlacené na způsob tureckého tulbantu hodiny bicí, velké, na nichžto kamzík stál a oči semotam obracel, když šly; a když bily, tehdy nohou kopal a hubu otvíral. A pod ním hadi a štíři pozlacení se hýbali a lezli. Když jsme pak do hospody zase se navrátili, poslal k nám beglerbeg a žádal pana oratora, aby mu vedle předešlého obyčeje také 2000 širokých tolarův[67] odvedeno bylo, zdaliž on jest horší nežli předešlí. Ale pan orator se zase omluviti dal, že na tento čas žádných peněz pro něho nežli pro sultána nemá, podruhé když se present přiveze, že mu se to všechno vynahradí. Týž beglerbeg byl proto tak lakomý a peněz

žádostivý, že nedávno toho ouřadu dostal a dobře uplatiti musil; neb již i v Turcích pro dary všeckno činí. V témž městě jsme velmi pěknou hospodu měli, vysoce stavenou, pavlače uvnitř a čisté, obzvláštní pokojíčky. Na té cestě jsme tak pohodlí v hospodách neměli.

Osmého dne vyjeli jsme z Sofie města a nechali jsme městečka Bosna[68] na pravé ruce na vršku. K vícerou jsme také viděli jiné městečko Falup[69] řečené po pravé ruce. Tu jsme také u jedné studnice vrazili na jednoho Turka starého, z Vídně rodilého, který v obležení Vídně zajat a zaveden byl a se poturčil a již téměř němčinu dokonce zapomněl.

23. O Bulhařích

Na té cestě, co jsme jeli, neviděli jsme tak zhusta čistých a lidných vesnic a městeček, jichžto do sedmi bylo; a měli jsme ten den jízdu veselou, přes pole pěkná, ourodná i oudolí bulgarská. A tu jsme toho času za několik dní chleby podpopelní jedli, kteréž oni fugacia[70] jmenují. Ty chleby ženy a děvečky křesťanské prodávají, proto že v těch krajinách žádných pekařův nemají. Jakž tehdy zvědí, že hosté přijeli, od nichž by některý peníz utržiti mohli, zadělajíce rychle mouku vodou bez kvasu, do horkého popela těsto vloží a hned horký ještě a, jakož říkáme, od peci chléb za laciné peníze prodávají. Jsou tam i jiní pokrmové, jako od skopcův, kuřat, slepic, vajec, dosti lacino a v mírnosti se tehdáž, neb ještě válek těchto nebylo, koupiti mohli.

Nesluší tuto pominouti okrasy ženské, sedlské v té krajině. Předně v košilích aneb v čechlicích bílých chodí a ty mají z plátna česaného, ne velmi tenkého, však rozličným šitím, jehelním dílem hloupým, všech barev z boury a prostého hedbáví vyšívané, po švech, okolo podolku, pásu a téměř naskrz; a v těch se sobě samy náramně dobře líbí a naše sprostné, ač tenké košile potupují. Ale hlava jejich ku podobenství věže přistrojená, velmi směšná a kloboukem přikrytá jest. Ten klobouk jest spletený z slámy a plátnem podšitý (na způsob, jak u nás sedlské děti z zeleného síti klobouky dělají, způsob bourového klobouku, však co naše ženy širokým na hlavu, to ony sobě širokým nahoru stavějí), způsobnější k přijímání slunce a deště, nežli k čemu jinému, jako čamra udělaný a půldruhého i dva lokty pražské[71] zvýší. K tomu okolo hrdla a na uších rozmanité, sklené záponky a hříčky od uší až na ramena jim visí a páteře rozličných barev na hrdle, okolo ramenou; a sobě v tom nejináč, nežli jakoby královny bulgarské byly, zalibují a tak svátečně mezi lid přespolní chodí. Tu noc jsme ve vsi Itšiman[72] noclehovali. O tom národu bulgarském rozprávějí, že by se od řeky Scythie,

Volga řečené, když někteří národové buď dobrovolně, aneb od jiných mocí vytištěni, sídla svá měnili, na ta místa přestěhovati měl a tak že Bulgaři jako Volgaři od dotčené říčky slovou. Osadili se po horách, jimž Haemus[73] říkají, a mezi městy Sofía a Filipopolis, v městech od přirození pevných a dobře opatřených, kdežto bydlejíce, moci řeckých císařův dosti dlouho nic se nebáli. Balduina[74] staršího, hrabě z Flandrů, kterýž císařství konstantinopolské opanoval, v jedné bitvě javše, zamordovali. Však turecké síly sněsti a jí odolati nemohli, od nichžto přemoženi jsouce, již přebědné a těžké jho služebnosti podniknouti musili a posavad snášejí. Jazyka užívají slovanského, tak že se my Čechové s nimi poněkud smluviti můžeme.

24. Ze Sofie do Adrianopole

Devátého dne jeli jsme všeckno přes hory; o polednách dohonil nás od beglerbega čauš a přinesl za námi ty hodiny darované, neb jsou je přetáhli a strunu přetrhli, neumějíce s nimi zacházeti. Na noclehu zase hodinář náš je spraviti musil. Prve než jsme přijeli na rovinu, kteráž jest okolo města Filipopoli, musili jsme ouzkou cestou přes příkrý, odporný vrch jeti; jest v prostřed ještě stará ode zdi brána, Dervent Kapi[75], brána ouzké cesty říkají. V těch místech bydlel poslední despot aneb kníže bulgarské, jménem Marek Karlovič[76]. Ale již všeckno stavení zbořeno a pusté stojí, že k žádné pevnosti podobné není. Noclehovali jsme ve vsi řečené Janika[77] bez karavanseraj.

Desátého dne jevše, uhlídali jsme řeku Hebrus[78] nedaleko z hory Rhodope původ beroucí a pěkný, kamenný most přes tu řeku Hebrus, jíž Turci Marica říkají. K večerou jsme do města Filipopolis[79] přijeli; leží to město na jednom ze tří vrškův od jiných hor oddělených a jako odtržených, kterýmžto pahrbkům tím vystavením města a jako krásné koruny postavením naschvále cti a slávy hledáno bylo. Na předměstí jest dlouhý, dřevěný most přes řeku Hebrus, kteráž podle města teče; tu jsme blízko mostu svou hospodu měli. Jedenáctého dne zůstali jsme v Filipopoli.

Dvanáctého vyjevše z Filipopoli, viděli jsme na místech bahnitých rýži růsti co pšenici. Na té rovině plno jest malých pahrbků aneb kopcův z země vysedlých, jako nějakých hrobův, o nichž Turci praví, že jsou hrobové naschvále udělaní na důvod a znamení bitev, kteréž se na těch polích staly, a věří tomu, že ti kopci jsou lidí v bitvě zmordovaných hrobové. Ten den jsme jeli přes pěkný, z kvadrátového kamene most přes řeku Hemus[80], potomně skrze veselý, pěkný háj neb les a nechali jsme řeku po levé straně. Noclehovali jsme ve vsi

Papasli[81] řečené; není tu žádné hospody. Tu přijel k nám z Konstantinopole čauš a přinesl panu oratorovi psaní od pana Peca[82], který tam za oratora několik let pořád byl a již velmi žádostiv byl, aby ho oblezoval a on se domů navrátiti mohl.

Třináctého přijeli jsme do vsi Usumšavas[83] řečené a v ní pěkně vystavená hospoda s pěknými, obzvláštními komůrkami; tu jsme noclehovali. Čtrnáctého přijeli jsme do pěkné vsi Harmandli[84]. V té vsi jest most dlouhý 160 krokův a pěkná hospoda olovem přikrytá; tu jsme noclehovali.

Patnáctého držíce se řeky Hebrus, kteráž nám zase po pravé ruce tekla, nechavše na levé ruce hor Haemi, kteréž až k Pontu táhnou, jeli jsme přes slavný, kamenný most Mustafy baša[85]. Jest v tom mostě 22 klenutých sklepův s jejich pilíři a jest na dél přes 404 kroky. Přijeli jsme do vsi Šinпры[86]; jest tu pěkná hospoda a chrám turecký. V té vsi jsme noclehovali.

25. V Adrianopoli

Šestnáctého dne přijeli jsme do města Adrianopole[87] aneb po turecku do Endrene. To město prve nežli od Adriana císaře jméno a vzrůst vzalo, sloulo Oresa. Leží pak v tom místě, kdež Hebrus aneb po turecku Marica a potůčky Tunia a Harda se scházejí, kteréž odtud do moře Aegeum řečeného, jímž se Asia od Evropy dělí, spolu padají. Ani to město v ohradě není příliš veliké, než předměstí jsou u něho rozšířená a pro ta stavení, kterých Turci nadělali, v nynější velikost a spoustu vzrostlo. Před tou řekou jest také velmi dlouhý, kamenný most. Tu jsme nevelmi dobrou hospodu měli, ačkoliv jiných, velmi pěkně vystavených, poněvadž po Konstantinopoli největší město v těch krajinách jest, mnoho bylo.

Sedmnáctého v Adrianopoli jsme odpočívali a město spatřovali. Nic zvláštního tam viděti není kromě hospod a dva přepěkně vystavené chrámy z kvadrátového kamene; vnitř jsou okolo okrouhlé pavlače troje s znamenitými, velkými sloupy z bílého, červeného i rozmanitého mramoru a vůkol těch pavlačí aneb chrámů jsou železné obruče; na nich nejdoleji visí pěkných, sklených lamp třiatřicet. Výš nad nimi druhý obruč, na němž všεκno pštrosová vejce a zrcadlové koule s hedbávnými střapci visí; nad tím druhá pavlač, okolo ní opět obruč vůkol a vůkol s lampami a opěty výš pštrosová vejce s zrcadlovými koulemi. Třetí, nejvyšší pavlač jest také s železným obručem a také vůkol lampy, nejvýš v prostřed veliká, pozlacená koule. A ty pavlače všekny znamenitými, mramorovými sloupy okrášleny, na dolejší císař turecký sedává (jest jako výstupek). Pravili nám Turci, že ve dne i v noci tytéž

lampy hoří, jichž jest přes dva tisíce, a že musí den a noc 60 liber oleje dřevěného mítí. Nevím pak, jest-li tak, či není. V prostřed kostela jsou dvě pěkné kašničky z bílého mramoru, do nichž voda trubičkami teče, a hned podle nich kazatedlna z bílého mramoru, do níž žádný jiný nežli nejvyšší kněz jejich po 25 mramorových stupních jde a jim Alkoran jejich čte a vykládá. Ten nový kostel dal sultán Selim tak nákladně stavěti toho času, když Benátčanům království Cyperské[88] mocí odjal aneb odňal. A nařídil mnohé důchody znamenité z téhož království k témuž chrámu, kteréž se každoročně do Adrianopole dodávají. Věže čtyry jsou převysoko, ouzké, zevnitř tři pavlače jako v kostele, vždy jedna výš nežli druhá, na níž kněz lid k modlení svolává. Když mají svůj výroční svátek, jemuž bajram[89] říkají, lampy v noci rozsvěcují. S těch tedy věží jsme všeckno město spatřili. Tu také jest palác císaře tureckého, na oné straně vody, kde sultán Selim obydlí své měl, ale nemohli jsme do něho vjíti, neb nás pustiti nechtěli.

26. Příhody na další cestě

Osmnáctého novembris vyjeli jsme z Adrianopole a dojeli jsme do Hapsala[90]; jest městečko a v něm velmi pěkný chrám, hospoda a špitál, od Machometa baši vystaven a mnohými důchody obdařen a nadán, v němž jednomu každému do třetího dne, jak výš také oznámeno, misku rýže neb krup a kus skopového masa jísti, buď on kdo buď, dávatí musejí.

Devatenáctého novembris jeli jsme skrze Eski Baba[91], městečko, v němž jest pěkná moskea a karavanscraj od Ali baša vystavená též nákladně, v níž stál hospodou beg z Moldavské země[92], který prvý tam vévoda byl; byl od jiného moldavského vévody u tureckého císaře obžalován, jakoby chtěl nějakou bouřku v zemi stropiti a lid od poslušenství odvésti a se zprotiviti: protož sultán pro něho poslal a chtěl jej dáti stíti, kterýžto vida, že zbytí není, pro zachování hrdla poturčil se a víru Mehemeta zdržeti slíbil, toliko aby zase do Moldavské země dosazen byl. Ten tehdy poturčilý vévoda s několika tisíci Turků tu v městečku i okolo městečka své ležení rozbil; jináčeji byli bychom tu noclehovali. Ten pak, který ho u sultána obžaloval, slyše o tom, že má na místo jeho dosazen býti, se všemi svými věcmi do křesťanstva se odstěhoval. My pak nemohouce tu přes noc zůstatí, do vsi Bulgagium[93] jsme dojeli, v nížto na větším díle Řekové bydlí; tu jsme noclehovali.

27. O lásce Turků ke květinám

Dvacátého dne jsme jeli skrze městečko Burgas řečené; leží v rovině. Před tím městečkem jest pěkný, kamenný most, 137 kroků zděli. Hned z Adrianopole, kudy jsme koliv jeli, viděli jsme v těch místech hojnost kvítí, což nám bylo s nemalým podivením, protože ten čas byl měsíce listopadu. Avšak kvítí taková hojnost bylo, jakoby prostřed léta bylo. V řecké zemi jest hojně kvítí narcisového a hyacintového, velmi vonného, tak že tím množstvím člověku té vůni nezvyklému hlavu i mozek uráží. Tulipán turecký skoro žádné vůně nemá, avšak pro krásu a rozličnost barev mnoho lidé sobě ho váží, zvláště v tom národu. Turci zajisté rádi se s kvítím obírají, a jakžkoliv nejsou hrubě marnotratní, však na dosti špatný kvítek nestěžují sobě několik asper vynaložiti. Pana oratora i nás také to kvítí a darové nemálo stáli, nebo jančaři i jiní Turci za dar je přinášejí; a každý, komu kytku darovali, musel jim ihned zase některou aspru z měšce darovati a tím, že jest toho vděčen, dokázati.

28. O turecké úplatnosti

A vpravdě, kdo chce mezi Turky bydleti, ten se jináče chovati nemusí, nežli jak do jejich končin vkročí, aby ihned měšec otevřel a dříve ho nezavíral, leč odtud zase vyjde, zatím pak ustavičně peníze (ač chce-li co zjednati nebo viděti) co nějaké semeno rozsíval, poněvadž sobě tam za peníze přízeň, lásku i vše, čeho žádá, dostati může. Však byť jiný užitek z toho nešel, aspoň to dobré odtud jde, že jiného prostředku není, jímž by turecké povahy od přirození divoké a od jiných národův vzdálené, okroceny a ochlácholeny byly. Penězi Turci jako nějakým libým zpěvem se ukojiti dávají; jináč nelze by bylo s nimi zacházeti a něco zjednati. Bez peněz národové cizí také těžce by mezi nimi bydleli aneb v ta místa přicházeti mohli. A jsou v braní peněz nestoudní a nemírní. Nýbrž i bašové a velicí páni, když se jim nedaruje, smějí skrze své náhončí sami darův žádati a někdy dosti špatné dary s vděčností přijímají. Jakož jednoho času v Konstantinopolis, když pan orator u Sinan baše audienci míti chtěl a my již toliko, až před něho puštěni budeme, jsme v antikomoře anebo v pokoji, za kterým baše byl, očekávali, v tom přijde mezi nás a mezi jiné Turky do téhož pokoje ovčák ačam-oglan, totiž branec křesťanský, ale již poturčený, maje na ramenou dobrého skopíka, vždy přede dveřmi, kudy k bašovi se otvíralo, se zatáčeje, až baše ho zhlídl a hned i s tím beranem před sebe ho pustiti kázal a dav skopíka odnésti, témuž Turku prve nežli oratorovi císařskému audienci dal a jeho vyslyšel; což nám s nemalým podivením bylo, že ten nejprvnější vizír-azem-baša[94] tak lakomý víceji skopíka sobě vážil nežli posla císaře římského, který mu nic nedaroval. A jistě pravdu povědic, nic horšího týž pan orator náš do

sebe jest neměl, nežli že velice skoupý byl a nerad peněz vydával, věda, že za dary od Turkův se láska kupuje. Čehož jest potomně nebohý i s námi se všemi peprně zažiti musel, o čemž na svém místě povědíno bude. Týž den dojeli jsme do Karistra[95], prosté vsi bez hospody. Tu pan orator kurýra do Konstantinopole vypravil a panu Pecovi, který tam za oratora byl, o příjezdu svém oznámil.

29. U moře

Dvacátého prvního přijeli jsme do městečka Čurli[96] aneb Corli, hodného připomenutí pro tu nešťastnou válku, kterouž sultán Selim s Bajazetem, otcem svým, v těch místech svedl a s pomocí koně svého, jehož jméno bylo Karavuliki, černý vlk, z bitvy na rychlo utekl, zachoval hrdlo a mezi Tatary překopské, kdež tchán jeho panoval, se obrátil. Po několika letech skrze veliké sliby a dary týž Selim císařství dosáhl, otce vystrčil a tu v též vsi otrávení poručil, jak obšírně kroniky turecké obsahují a ukazují. Tu jsme nejprv moře uhlídali a je vždycky na pravé ruce měli; tam jsme v témž městečku přes noc zůstali.

Dvacátého druhého dne, prve nežli jsme do Selibrie[97] přijeli (jest městečko, ležící u moře), viděli jsme dosti patrná znamení starého náspu aneb valu, kterýž od toho moře až k Dunaji od poslednějších císařův řeckých udělán byl za tou příčinou, aby kraj ten ohradou obsazený a zavřený (to jest vesnice, dědiny a pole) též zboží Konstantinopolitánských bezpečna byla před pády cizích a barbarských národův. V Selibrii obveselovalo nás velmi veselé a rozkošné pohledění na tiché moře; jakož pak já s některými jinými nemohl jsem se zdržeti, abych k samému moři bez vůle a vědomí pana oratora a hofmistra doběhnouti a na moře, jehož jsem přehlédnouti nijakž nemohl, do vole pohlédnouti neměl. A příběh na břeh mořský, dívaje se na plavání a zmítání delfínův a jiných ryb, skořepiny velké, pěkně strakaté jsem sbíral a do městečka jsem se vrátiti zapomněl. V tom z města viděli na moři upřímo kajk aneb raubšíf zlodějův mořských k břehu se plaviti rozprostřenými plachtami a čaušové panu oratorovi ten šíf okazovali, aby své čeládce daleko od městečka nevycházeť poručil, že ti piráté, aby některého podskočili, číhati budou a třebaš přes noc na břehu zůstanou, aby mohli některého ukrásti a odvésti. To teprva když se poroučelo, mne a mé tovaryše pohřešili a zvěděvše, že jsme k moři šli, ihned čaušové a jančaři na koně vsedali a zbraně své brali, a lermo v městečku učinivše, skokem k moři běželi a nás, an se na ten raubšíf díváme – a od nás ještě asi trojích, honův byl – našli a do městečka hnali. Z téhož pak šifu asi tři šipky na břeh z luku vystřelili a jeden jančar proti nim z ručnice zase vypálil. Tu jsme byli od pana oratora

přivítání, někteří starší popráni a já měl jsem karvačem, poněvadž tam žádných metel neroste, pardus míti. A nejprve jsem byl od svého pána ulán, nebo jsem se vedle poručení pánův strýcův tak hleděl pánu svému věrně a poslušně chovati, že neměl žádné příčiny, proč by mně láti, nad to pak mrskati dáti měl, a já pomyšlení jeho, kdybych je byl věděl, učiniti jsem hotov byl a ve dne i v noci přede všemi jinými pacholaty pánu jsem sloužiti a zachovati se hleděl. Protož pán na mne také velmi laskav byl. Teď pak hrubě se prohřešiv, nevěděl jsem co činiti jiného, nežli bohem dělati, že se již do smrti bez jeho vůle a vědomí nic takového dopustiti nechci, což i Turci jsou za mne, přičítajíce to k mé mladosti a nerozumu, přimlouvali, že jsem od pardusu vysvobozen byl. Však mně kapitola čtena byla, že mne uši svěděly, a tak má všetečnost a výskočnost, že jsem chtěl přede všemi jinými více spatřiti, přivedla, že bych třeba, kdyby o nás časně nezvěděli, od těch korsalův zajat a bůh ví kde prodán byl. Tu jsme noclehovali.

30. Setkání s panem Pecem

Dvacátého třetího po snídání zase kurýr z Konstantinopole od pana Pece přiběhl. Na nocleh jsme přijeli do Ponte grando[98]; jest tu přes mořskou zátoku velmi dlouhý, kamenný most, 787 kročejův zděli a má 28 klenutých švilohů aneb sklepů.

Čtyřicátého přijeli jsme do městečka Ponte piccolo, Malého mostu, neb se také přes most jeti musí. Ty dvě zátoky mořské jsou přenáramně veselé, kterážto místa, kdyby lidskou pomocí a prací ozdobena byla a přirození jejich umění a rozšafnost lidská napomohla, nevím, aby co pod sluncem pěknějšího býti mohlo. Nyní pak jako osamělá návštěví dávají, kterak nad svým opuštěním hořekují a žalostí, že pro tu služebnost, kterouž tomu barbarskému pánu zavázána jsou, lidé na ně nevraží, nelibost k nim mají a dokonce jich zanedbávají. Viděli jsme tu také před očima našima v moři velikými sítni ryby lapati, jichžto velikou hojnost – a to znamenitých, dobrých a chutných ryb – zahrnuli a nám prodali, co a jak jsme mnoho chtěli. Tu do toho městečka pan orator Pec nás skrze hofmistra přivítati a dobře stravou opatřiti poručil.

Dvacátého pátého novembris ve tři hodiny jsme vyjeli a okolo 9 hodin pana oratora konstantinopolitánského Peca spatřili, který mnoho koní od Turkův a tovaryštva s sebou měl. A zvláště bylo posláno proti nám okolo čtyřiceti koní čaušův aneb dvořanův císaře tureckého,

kteříž nás přivítali a před námi do Konstantinopole jeli. Tu předně, jak se páni oratorové sjeli a spatřili, s koní ssedli a s velikou radostí se objali, jakoby se dávno znali; zvlášť pan Pec velmi veselý byl, poněvadž zkoumal, že něco již třeští, dokudž se nezláme, a že on do křesťanstva se v brzkých dnech navrátiti má. Na té cestě ztratili jsme dva z tovaryšstva, totiž einkaufra aneb špenditora a krejčího, kteřížto chtějí před námi v Konstantinopoli býti, ve tmě s cesty sešli a byli od Turkův zajati. A svázavše je, do císařského lusthauzu je odeslali a do Konstantinopole, co s nimi mají činiti, se bostančího bašete[99] ptali. V tom ten jistý uherský krejčí nějak se rozvázal a tovaryši svému einkaufrovi též pomohl: tak oni utekše, se pokrývali a teprva třetí den do Konstantinopole k nám se dostali; cokoliv od peněz, jichžto okolo 30 dukátů bylo, měli, jim pobrali a jistá věc, aby se nebyli rozvázali, že by někam přes moře je byli zavezli a prodali.

31. V Konstantinopoli

Tu jsme dlouho skrze město jeli až do hospody[100], kterážto byla čtverhranná, stavená ode zdi a olověným plechem pobitá. Hned jakž se do ní skrze velkou bránu vjíždí, jest čistý, dosti prostraný plac a po každé straně brány schody kamenné, kde se na pavlač, která vnitř vůkol a vůkol kamenná jest, jde; dole jest kuchyně, vinné sklepy a marštale na dvě stě koní, nahoře na pavlači vůkol jsou světničky a komůrky s vlaskými komíny, velmi pohodlné: v těch na ulici pan orator bydlel a my každý po třech v těch dotčených komůrkách vedle hodnosti a povolání osob rozlosování bydleli. Tu cokoliv ke dvoru od poselství jede, tudy musí a tak velmi v příhodném místě týž náš lozument postaven byl, že všeckno se z něho dobře spatřiti může, poněvadž na nejpřednější ulici, ke dvoru jedouc, jest.

Co se položení dotýče města toho, vidí mi se, že to město hned od přirození k tomu přihotovo, aby na něm město císařské vystaveno bylo. Leží v Evropě, má téměř před očima Asii a Egypt, po pravé straně Afriku, kteréžto země, ač města nedotýkají, však mořem a pohodlím plavby s ním se jako spojují. Po levé straně jest Pontus Euxinus[101] a jezero Meotské, jinač – jak je Turci jmenují – Karatengise, totiž Černé moře. Při nich vůkol mnozí národové bydlejí a mnohé řeky se všech stran do nich tekou, tak že naděl i naším nic se v těch krajinám k užítku lidskému nerodí, což by na šířích do Konstantinopole velmi snadno dodáváno býti nemohlo. S jedné strany dosáhá města Propontis aneb moře sv. Jiří, s druhé port a stanoviště lodí činí řeka, kterouž od podobenství Zlatým rohem Strabo jmenuje; třetí strana města země se drží, tak že město má formu a podobenství téměř půlostrova a celým

hřbetem předhoří do moře aneb do zátoky, kterouž ta řeka a moře vystupující dělá, vybíhá. Pročež uprostřed Konstantinopole velmi veselé a rozkošné jest vyhlédnutí na moře a na horu Olympum, kteráž se v Asii ustavičně od sněhu bělí. Moře má v sobě ryb velikou hojnost, kteréžto jednak z Meotského jezera a Černého moře skrze ouzské moře Bosphorum do moře Aegeum a prostředzemního plovou, jednak z toho zase do Černého moře, jakž jest přirození ryb, vybíhají v tak velikém množství a v tak hustých houfích, že dosti malou sítkou, když se zatáhne, jich dostatek lapiti se může. A protož přehojný lov tam bývá ryb rozličných a v lacinosti je prodávají, jako megalerův, línů, míků, ouhořův, trylí, pesce de spada, platejsů čerstvých, škumbrů, sardellů a jiných nesčíslných. Řekové na větším díle jsou rybáři a umějí je dobře strojiti, Turkův málo, ačkoliv i Turci rybami, když se na stůl postaví a pěkně dobře přistrojeny jsou, nezhrzejí, zvláště těmi, kteréž oni za čistotné mají. Ale ne každý, přirozený Turek, leč renegát poturčený po nich hrubě dychtí; nežli žab, hlemýždů, šilkrotů, austrii přirozený Turek, neřku-li jísti, ale ani se dotknouti nechce. Jakož pak i v zákoně jejich Alkoranu nečisté ryby i pití vína se Turkům zapovídá a žádný, v jakémkoliv důstojenství a úradě postavený, nepije zjevně, leč tajně a to na větším díle poturčení; jakož pak k nám do domu potají přicházeli a celé noci pili, až před svítáním tajně zase domů chodívali, a aby žádný nevěděl, nás velikou prosbou prosili. Nežli mládež rozpustilá a vojáci – ti sobě rozkazovati nedají, nýbrž do taverny přijdouce k křesťanům, se do vole nažerou a nezaplatí: nechce-li hospodář bit býti, musí ani slova jim neříkati. Však podnapíjíce se, tu kde křesťana neb žida potkají, hned mu nepřiležitost dělají, a protož křesťan a žid z daleka se jim vyhni; jináč, nemáš-li jančara při sobě, hned se s baňkou nebo štusem potkáš. A takoví také jak co zavedou, tak do vězení dání a pro ten výstupek vína pití kyji mláceni bývají.

Ale zase se do našeho domu německého navrátím.

32. Návštěvy u bašů

Čtvrtého decembris měl pan orator u nejvyššího baše audienci, kterýžto byl Ferhat baša, rodem z Albánie, černý, velký člověk, zubatý, nepříjemný. Však prve nežli nás k audienci pustili, musili mu present od J. M. C. poslaný dodati. Tu teprv pan orator nový i starý spolu s námi tím způsobem jako v Budíně a v Sofii k audienci jeli a políbivše ruku bašovi, jakož pak i všem jiným bašům jsme učinili, dodali psaní témuž Ferhatovi, kteréž on přijal, a my zase jsme do lozumentu jeli. Presentírovalo se mu 3000 širokých tolarův, dvě stříbrná a pozlacená umyvadla s medenicemi dvěma a pozlacené, tuplované, velké koflíky jako velké hrozny

pozlacené; dva velké, stříbrné, pozlacené džbány aneb konvice jako vodní, dvě velké, stříbrné, pozlacené flaše mistrovským dílem, od hodin velké hodiny v způsob koně pozlaceného, na němž Turek s šipkou nataženou seděl, čtverhranné, velké hodiny bicí, na nichž dva muži stáli a se pohybovali, když šly, a hubu otvírali, když bily; šestihranatá koule co buzikan, v nížto hodiny bicí, pozlacené byly. Potom jsme k druhému vizíru[102] Mehemetovi, jenž barvířem císařův předešlých býval, (rodem byl z Uher) jeli a ruku mu políbivše, 1000 tolarův širokých, umyvadlo a medenici stříbrnou, pozlacenou, dva velké, stříbrné a pozlacené šály, hodiny velké v způsobu mořského koně vůkol všelijakými mušlemi okrášlené, bijící jemu jsme dali. A tak vyřídivše, co zapotřebí bylo, zase do lozumentu jsme se navrátili.

Pátého dne jeli jsme zase k jiným bašům třem, totiž čaušovi[103], ten byl rodem Charvát a měl císaře tureckého dceru za ženu; Ibrahim baša rodem byl také Charvát, Cikala baša, ten byl Vlach, rodem z Messiny, toho času kapitán del mare[104], hejtman nejvyšší na moři. Jimžto ruku políbivše, jednomu každému jsme po 1000 tolařích dali, stříbrnou, pozlacenou medenici a umyvadlo, stříbrnou, pozlacenou flaši v způsob měsíce, dva tuplované, pozlacené koflíky, velké hodiny jako mouřenín, který anglického psa na řetěze vedl, a hodiny, jak Turek na koni sedí a za ním lev jak Turka dáví, a to vše, když bily, se hýbalo, kůň nohou kopal a oči po minutách šly. Jiným officírům prostější dary od hofmistra a dragomana nebo tulmače panského presentírovány byly.

KNIHA DRUHÁ

O bytu císařského poselství v Konstantinopoli

1. O baších cařihradských

Tuto pominouti nemohu toho dotknouti a téměř se dostatek nadiviti, že tito všickni bašové od křesťanských rodičův posli a v maličkosti a z dětinství zajati jsouce, k tak velkým důstojenstvím jsou přišli, že všechno císaře tureckého panství, tolik království a knížetství spravují a skrz svou moudrost a rozumnost je vzdržují. Však přece nehrubě na křesťany laskaví jsou vědouce, že skrze křesťany posli. Na nich také všechna správa zemí císaře tureckého záleží. Dokud jest z nich který živ, dotud v slávě zůstává, a když umře, všecko zase

do komory císařské, byť na miliony bylo, připadá, neb císař říkává: Chlap jsi můj byl, z mého jsi zbohatl, slušná věc jest, aby po smrti tvé mně zase mé navraceno bylo. Děti nedědí žádných pozemských statků, leč opatří-li je otec tejně hotovými penězi aneb za živobyčí svého pomůže-li jim k jakým ouřadům a nějaký tymar[105] aneb běžný plat od císaře způsobí-li jim. A tak o žádném bašovi jsem neslyšel ani ho viděl jak v Konstantinopoli, tak po vší turecké zemi, aby měl přirozený Turek býti, nýbrž nebo branec jest od rodičův křesťanských, neb v dětinství zajat, aneb se poturčil.

2. Cikala baše

Jakož pak o Cikalovi Vlachu nám rozprávěli, že jsa s otcem svým ve 12 letech stáří na jedné galéře[106] zajat, když mu Turci připovídali, že otce pustí, aby se poturčil, chtě otci pomoci, tak jest učinil. Turci ovšem otce pustili a jedu mu dodali, že třetí den umřel. Tento pak syn poturčiv se a zakusiv svobod a rozkoší tureckých, vždy dál a dál po stupních kráčel, až nyníčky se mu do křesťanstva nechce, nýbrž jedním bašem a hejtmanem vrchním na moři zůstává a jest velký nepřítel křesťanův, jakož jest pak toho v té bitvě u Erle[107] dokázal léta 1596: když se naši na plundrování a drancování stanův dali, on zpátkem s svými patnácti sty renegáty a křesťany poturčenými na naše udeřil a je na utíkání obrátil a příčinou toho byl, že tak mnoho Čechův a dobrých mužův zhynulo.

3. Sinan baše

Sinan baša, který toho času byl mazul, to jest se všech ouřadův složen a jako v nemilosti císaře jsa, na svých statcích zůstával, který nás potomně do vězení vsaditi dal, ti byli s Ferhat baši, který nejvyšším vizír-azem byl, o němž nahoře zmínka, že jsme nejprve u něho audiencí měli, učiněna, rodilí oba dva z Albánie, strýcové, aneb jak prostý lid jmenuje, bratrance a svině pásali. Ti jsouce zajati, mezi jinými dětmi brannými do císařského serajlu dáni a tu oba dva, aby se kuchařství učili, nejvyššímu kuchaři poručeni. Ale na Sinan bašovi něco jiného se ukazovalo, co budoucího z něho býti má, nebo vyšetřiv, když císař Selim na projíždku do lusthauzu jíti měl, a naučiv se řeči turecké, před císařem padl, aby jeho i s strýcem čísti a psátí učiti poručil a v kuchyni nenechával, poníženě žádal. Což když císař na osobu jeho pohleděl, líbila se jemu postava jeho a poručil, aby se tak stalo. Kteřížto oba dva z kuchyně vzati, velmi v brzkém čase čísti a psátí turecky se naučili. Potomně Sinan převyšoval vtípem, silou a

ozdobnou řečí všechna jiná pacholata, tak že byl od císaře za ič-oglan[108], to jest edlknoba vzat. Tu jsa cvičen v běhání, v zápasení, v rejtarství, z luku střelení, mnohdykrát před samým císařem znamenité rekovství dokazoval, že se tomu císař i jeho officírové divili. Když pak k dospělému věku přišel, žádal toho, aby mohl s některým bašetem na vojnu jeti. Tu se tak hrdinsky choval, že přede všemi chválu a dank obdržel; a byl nejprv agou, to jest jako rytmistrem; a vedl sobě tak zmužile, že mnohdykrát on příčinou vítězství byl, jakož pak u Famagosty[109] jsa, mnoho zlého křesťanům činil. Potom byl beglerbegem, potom baše, naposledy nejvyšším vizír-azem. Ten také v obležení Malty byl, proti Peršanům bojoval, několik let v milosti zůstával a žádných darů a halafancův nelitoval, až když jsme my do Konstantinopole přijeli, koliks neděl před tím, se všech povinností, neví se z jaké příčiny, ssazen byl. Však jako věrný přítel, dokud v slávě byl, na svého bratrance Ferhata se nezapomněl, nýbrž mu vždy výš a výš pomáhal a za sanžagbega, sanžaka, až naposledy k nejvyššímu důstojenství pomohl, tak že za našeho času nejvyšším vizírem na místě Sinana učiněn byl.

4. Ferhat baše

O tom Ferhatovi nám pan doktor Pec rozprávěl, že před několika lety, když on tehdáž u oratora císařského v Konstantinopoli sekretářem byl, tehdáž týž Ferhat baša také jedním bašetem byl. A když posel císařský tu umřel a tělo jeho do Rakous vezeno bylo (jináč se nepamatují, nežli že jest byl jeden pán rakouský z Cicinku[110]), tehdy císař Rudolfus téhož doktora Peca za oratora na místě předešlého, vida ho člověka hodného, dosadil a potvrdil. Tu jakž při dvořích obyčej bývá, že k ouřadům se štěstí vinšuje, také Ferhat skrze svého hofmistra pana Peca navštívití a jemu štěstí vinšovati poručil. Týž hofmistr návěští panu Pecovi dal, aby bašovi asi 1000 tolarů a některý, pěkný koflík daroval. Koflíky ovšem mu poslal, ale žádných peněz; pročež když byl nejvyšším vizírem týž Ferhat baša učiněn, tehdy poslal sobě pro pana Peca, a proč by se tak dlouho každoroční present, ježž oni tributem jmenují, neodvozoval, tuze domlouval. Což když týž pan Pec, že by ještě čas nepřišel a žádný present zadržán není, se omlouval, nýbrž že kurýra do Vídně poslati, a aby tím časněji přivezen byl, k tomu se přičiniti chce, jest připověděl, nemaje žádné příčiny jiné k němu, dal se ho skrze tulmače ptáti, kde by král Vídeňský (tak oni císaře pána našeho jmenují a císařem ho jmenovati nechtí, pravíce, že jejich sultán sám císařem římským jest, poněvadž stolice

císařův římských z Říma do Konstantinopole přinesena jest) tu moc vzal, aby špatného písaře tak znamenitým u porty ottomanské oratorem činiti a potvrditi mohl.

Načež pan Pec že jest mu bez rozmyslu odpověděl: Poněvadž sultán jeho tu moc má, sviňáka a pastuchu nejvyšší baši učiniti, že jeho pán a císař římský také moc má z písaře oratora udělati, a koho se mu líbí, k portě ottomanské odeslati. Načež Ferhat baše zasmáv se i jeho smělé odpovědi podiviv se, nic jiného mu neřekl, nežli k okolo stojícím po turecku řekl: Baka, baka, pre harangada giaur, to jest: Hleď, hleď ho, chytráka pohanského neb křesťanského.

5. V paláci sultánově

Osmého decembris ranním jitem dal pan orator Krekvic peníze hotové na vozy klásti, jichž bylo za present hotových čtyřicet pět tisíc širokých tolarův, a poslal je do císařského zámku napřed s svým dragomanem neb tulmačem. Okolo pak hodin devíti páni oratorové oba s svou čeládkou k císařské audienci tím předešlým způsobem jeli a čeládka před nimi vždy po páru present od stříbra a hodin nesli. Tu přijevše k nejprvnější zámecké bráně, viděli jsme v téže brance na vartě okolo 100 kapici-soldatův, jež oni vrátní jmenují, s svými zbraněmi státi. Ti kapici jsou jako harčiči[111], totiž guardie a jejich bešebichsaborové[112] za komisaře užíváni bývají. Jakož pak obyčejně, když jaká proměna u porty mezi bašemi se státi má, aneb kterého z předních sultán strangulirovati a zaškrtnuti poručí, na větším díle taková exekucí skrze ty kapici se vykonává; jsou u nich v veliké vážnosti. Ti pustili nás do toho prvního placu i viděli jsme po stranách všudy pěkná stavení, v nichž dvorští řemeslníci všelijací své krámy a veršaty mají, rovně jako v Praze před palácem. Když jsme pak k druhé bráně se dostali, tu opět jistá guardie od takových soldátův kapici v bráně stála. Jak jsme k druhé bráně přijeli, tu všickni s koní dolův ssedati musili, neb do třetího placu, kde sultán aneb císař svou residencí má, žádný na koni ani z bašův jeti nesmí, nýbrž v tom druhém placu všickni, kdokoliv ke dvoru jede, s koní ssedají a pěšky do třetího placu chodí. V tom druhém placu stálo mnoho set koní přepěkných, tureckých a arabských, skvostně okrášlených, kteréž pacholci drželi; od zlata, drahého kamení rystunky, třmeny a sedla vysázená se blyštily a koně koberci vyšívanými – jeden pěkněji než druhý – přikryti byli, kteříž všickni rovně jako v Praze (než-li v mnohem větším počtu) před palácem na své pány očekávali. Mají se tíž marštalíři velmi čistotně v tom placu, k tomu také tiše, žádných křikův, smíchův a povykův jako u nás neslyšeti. Když se pak kteří koni ucídí, tu jsou hned obzvláštní k tomu jisté osoby nařízeny, které to do vědra shrnou a zametou. Potomně ta lejna koňská na jistém místě suší na slunci, je

mlátí a skrze řídká řešeta prosívají: jmenují to prosívání po turecku fuška, tím koňům nastelou a na tom odpočívají a lehnou, neb v Konstantinopoli žádných slam pod koně stláti se dostati nemůže, nýbrž i naši maštalíři tomu sušení se od Turkův naučivše, tak koňům stlaní k ležení čistotné a suché strojili. Koni tomu přivykli a rádi co na slámě na tom odpočívali. Nebo Turci obyčejně své koně z předu i zadu na všechny čtyři nohy spínají a k tomu se hned spínáčky obzvláštní strojí a prodávají.

Když se tehdy v tom druhém placu s koní ssedlo, tu páni poslové do třetího placu skrze bránu pěšky šli a my za nimi. Proti nimžto dva bašové a rady sultánovi jsou vyšli a je přivítali. Tu v bráně několik set jančarův stálo. Odtud pány posly do divanu[113], to jest do jejich soudné světnice vedli a my tolikéž tu stáli.

Když pak bašům se přednášelo, co se s císařem tureckým mluvití mělo, nebo bašové poručili, aby se nic jiného nemluvilo nežli to, co jsou oni prve slyšeli, tu dva bašové napřed, majíce ruce křížem položené, z rady vyšli a k císaři, aby posla opověděli, šli. Ten třetí plac jest velmi velký a čistotný. Proti bráně jsou pokoje císařské, po obou pak stranách i po té třetí, jak brána jest, tu všechno stavení dvou pokojů toliko zvýší: tu praví, že komorníci a eunuchové po pravé, fraucimor císařský po levé ruce v těch pokojích bydlí. Od brány až k pokojům císařským stálo okolo dvou neb tří tisíc jančarův po pravé straně nejinačeji v svých kloboucích a barevných sukních, tiše, jakoby malování byli, po levé straně také asi tolik spahů, to jest rejtarů, však pěšky, také až k pokojům císaře tureckého stálo. A ačkoliv tu několik tisíc lidu bylo, však žádných křiků ani rozprávek nebo toulání se sem i tam nebylo, nýbrž nevěřím, aby mniši své silentium tak bedlivě jako tito zachovávali. Čemuž se jistě velice podiviti sluší, kterak jsouce jančaři v válkách zuřivi a svévolni, tuto pak takovou poslušnost víceji svému jančaragovi[114], který napřed stál, nežli pacholata preceptorovi, zachovávají, a jakoby z mramoru vytesáni byli, na jednom místě stojí. Když pak dotčení bašové k sultánovi šli, tehdy ne podle stěny, nežli prostředkem placu sami toliko dva beze vší čeládky mezi těmi spahy a jančary jdouce, nejprv jančarům, potom spahům poklonu, totiž položíce obě ruce na prsy, a hlavami se kloníce, a poctivost učinili; a oni všickni zase společně hlavy své proti nim až k kolenu téměř sklonili, a dokud jich všech neminuli, tak sehnuti zůstali. Když pak bašové o poslích císařských, že sultánovi ruku políbíti chtějí, oznámili, tím způsobem zase vyšli a jako předešle po obou stranách poctivost učinivše, jak by se páni oratorové i jich přední lidé chovati měli, nám zprávu dávali a také, aby jich pán mnoho z čeládky nebral, napomenuli. Což pak tak učinil a toliko z stavu panského a

rytířského k té audienci vzal. Ten present od stříbra jančaři před pokojem císaře v rukou, aby jej viděti mohl, drželi.

6. Před sultánem

Tak my tehdy za těmi bašemi, oratorové napřed a my za nimi, skrze ty houfy, kudy bašové nás vedli, prostředkem jsme šli a také všem po každé straně klobouky naše proti nim sňali a hlavu sklonivše, poctivost učinili, což zase nám od nich poctivost se stala. Když jsme pak k pokojům sultána přišli, tu vyšel proti nám kapi-aga-eunuchus[115], totiž valašený, nejvyšší komorník. Ten učiniv poctivost a přivítání, do velké síně neb palácu nás uvedl, kteráž všecka znamenitými, persianskými čalouny a koberci, zlatem a stříbrem vytkávanými, obestřena byla. Tu opět bašové k sultánovi skrze ještě jeden pokoj šli a navrátivše se, pána našeho nejprv, zdali by co, tulich nebo nůž, u sebe měl, potom pana Peca se ptali. Když odpověděli, že toho ničehož nemají, ujali dva bašové pana oratora každý za jednu ruku (ten zajisté se obyčej u nich zachovává od toho času, jak nějaký Charvát vyžádal sobě audienci a sultána Murata[116] zamordoval a smrti Marka, despoty srbského, pána svého, pomstil) a když jim komorníci dvěře pěknými čalouny, od zlata a drahého kamení vysazovanými, zastřené otevřeli, tu jsou poklonu nízkou učinili a pan orator, jakoby na kolena kleknouti chtěl, tak se stavěl. Ale bašové jej z poručení sultána zdrželi a na zem dokleknouti nedali. Tu dragoman aneb tulmač, turecký renegát, přiveden byl, který od pana oratora sultánovi v krátkých slovích promluvil. Nejprveji pozdravení od J. M. C. oznámil, potomně list, témuž sultánovi svědčící, políbiv jej, s poklonou odevzdal. Kterýžto list sultán Mehemetovi bašovi, jakožto kanclíři, podal, a kterak by se náš císař na zdraví měl, se otázal. Tu pan orator na stranu poodstoupil. A za ním tím způsobem pan Pec od bašův veden byl a ruku sultánovi políbiv, též na stranu odstoupil. Potomně vždy po jednom, prve, má-li kdo jaký tulich neb nůž, přehledání byvše (ale toho nic žádný, vědouce o tom, že audienci činiti máme a jaký způsob jejich jest, jsme neměli), do téhož pokoje od komorníkův jsme vedeni byli a hned po políbení ruky každý zase zpátkem, kudy vešel, tudy od týchž komorníkův ven vyveden a jiný, až do posledního, k políbení ruky veden byl. Ten pokoj, kde císař seděl, asi půl lokte od země zvýši, za ním a okolo něho přepěknými, zlatohlavými, drahým kamením a perlami krumplovanými polštáři jsa obestřen anebo obložen, nemohu vypsati, neb nebylo možné jej tak na krátce spatřiti, neb jsem více na obličej císaře nežli na okrasu pokoje hleděl. Toliko koulí několik v stropě viselo a velmi se blyštělo; to nevím, zrcadly-li jsou byly, čili drahým kamením vysazovány.

7. Hostina po audienci

Po té audienci zase týmž způsobem jsme se všickni do divanu navrátili. Tu bašové pány oratory oba k jídlu pozvali a v obzvláštním pokoji obědvali; pro ně stolček vyzdvihli a na stolicích seděli, ježto sice toho obyčeje nikda za stolem jídati a na stolicích sedati nemají. Nám také v síni otevřené, však na zemi, koberci pěkně prostřené, pankyt drželi. Prve pak, než-li nám jísti dali, viděli jsme, jak se císaři tureckému jísti dává. Předně přišlo okolo dvou set češnekyrů totiž truksasů a tu od kuchyně až k pokoji sultána se řadem, jeden po druhém, postavili a nejprv všem poctivost náležitou skloněním hlavy učinili, všechno téměř v jednotejných červených, hedbávných sukních, na hlavách klobouky jančarům podobné, kromě že asi pídi nad samou hlavou zlatem krumplovány jsou. Ti tehdy češnekyrové, tak, jakoby namalováni byli, jeden vedle druhého hustě stáli, a když čas oběda bylo, tehdy kuchmistr od kuchaře mísu z porcilány a druhou mísou přikrytou vzal, tomu nejbližšímu od kuchyně ji podal, ten pak mísu do rukou vzal, hned ji druhému vedle sebe podal, ten třetímu, třetí čtvrtému a tak dále, až i tomu přišla, který nejbliže pokoje císařského stál. Tu opět jiní komorníci stáli a jeden druhému ji podal, až právě na stůl císaře tím způsobem jídlo beze všech hluků a hřmotů převelmi rychle se vneslo. Když pak jídlo císaři odnesli zase, kudy přišli, tudy odešli, kromě že, kteří nejposléze přišli, ti napřed odešli, a kteří nejbližeji pokoje sultána stáli, ti nejposlézeji za jinými odcházeli. Však všickni bašům i jiným Turkům, mimo ně jdouce, též jančarům nízkou poctivost hlav skloňováním učinili. Tím také způsobem opět se jich mnoho řadem, až kde bašové a oratorové jísti měli, postavilo a rovně tak jeden druhému až na stůl dodávali. Nám okolo šedesáti krmí týmž způsobem na zem postavili, však ji koberci předně, potomně koží persianskou, pěknou, vyšívanou místo ubrusů přikryli. Jídla byla od slepic vařených, pečených, kaše z rýže, sladké sekaniny, skopová masa a pečené, od bylin a salátů drobných, a z prosta, nám nezvyklým, nechutných. Lžice malované, nožův žádných, vína žádného, kromě když kdo chtěl pít, chodil jeden, maje pod paždím nádobu rovně jako dudy nadmuté, z kůže perské a stříbrné, pozlacené trubičky v ní: tu do koflíčků pozlacených těmi trubičkami vodu sladkou, z cukru a z citronu vařenou, jíž oni arabšerbet říkají, naléval a podával; a mně se ta voda velmi dobře líbila.

8. Dar sultánovi

Tu asi půl hodiny obědvavše, od stolu jsme vstali a present jisté osoby od jančarův vzavše, jej pryč nesli, jenž byl tento: Medenice veliká, stříbrná a pozlacená a umyvadlo v způsob šneka; druhé umyvadlo stříbrné a pozlacené, pěkným, točeným i vyrývaným dílem a medenice velké dvě; konvice co vodní, jabky zrnatými a kvítím ozdobené, stříbrné a pozlacené a šmelcem ozdobené; dva velké koflíky stříbrné, pozlacené, v způsobu tureckého puntu; velký koflík s přikryvadlem, dvě konvice stříbrné, pozlacené, vše dílem mistrovským, dva džbány velké, stříbrné, pozlacené, dva stříbrné, pozlacené svícny pěkným dílem a dvě utěradla pozlacená, dva hrubé šály pozlacené, velká flaše pozlacená v způsob měsíce; od hodin: koule šestihránná, misterně řetízky okrášlená; ta se, když bily, misterně točila; hodiny co věže; když bily, tehdy turečtí tatmáňkové po paláce běhali a vykoukali; jiné, velké hodiny vyrývané, bijící; velké čtverhrané hodiny mistrovské; když bijí, Turci ven vybíhají, na koních se honí, fechtují, a když přestanou bít, zase se schovají; druhé hodiny: na nich vlk stojí a nese hus v hrdle; když bijí, utíká, za ním Turek s ručnicí opravdovou, a když má polední hodina bít, tehdy vystřelí k tomu vlku; čtverhrané, velké, hladké hodiny, na nichž nejvýše Turek oči obrací, a když bijí, tehdy hlavou i ústy hýbá. To vše ten present sultánovi byl. Po tom panketu zase jsme se do naší hospody tím způsobem, jak jsme k audiencí jeli, navrátili.

9. Členové poselstva

Tyto osoby do Konstantinopole přijeli:

Pan Fridrich Krekvic, orator.

Pan Andreas Hoffman.

Pan Georg Leopold von Landau.

Pan Kašpar Krekvic, pana oratora bratr.

Pan Albrecht von Thurn.

Pan Fridrich Malovec.

Pan Gebhart Welcer.

Pan Hons Fridrich von Oberheim.

Pan Kašpar von Hohenfürst.

Pan Hendrych Šveinic.

Pan Smil Zahrádecký.

Pan Franc Jurkovič.

Conradus Praetorius, doctor medicinae.

Pan Hons Pertolt.

Pan Hons Selcer.

Pan Hons Kappl von Burghauzen.

Pan Vilím Vratský.

Pan Hons Raichart von Štampach.

Pan Georg Raiter.

Ladislaus Mörthen, hofmistr, který se potom poturčil.

Bernard Schachner, štolmistr.

Johannes a Vinoře, capellan.

Gabriel Haan, secretarius.

Hans Khandlberger, untersekretari.

Eustachius von Pronkch, dvořan panský.

Georg Lašota, dvořan panský.

Wolf Adam, kamerdínr.

Jan Malovec, kamerdínr.

Max Raindler, kamerdínr.

Zikmund Fink, kamerdínr.

Melichar Krekvic, kamerdínr.

Hans Bernard Perlinger, komorní pachole.

Já Václav Vratislav, komorní pachole.

Štefan Lang, komorní pachole.

Baltazar von Kopet, komorní pachole.

Kašpar Malík, tolmač.

Paul Kercemandt, kredencer.

Lukáš Meminger, einkaufer.

Hendrych Jon, zergärtner.

Šebestian Hausník, kellner.

Fridrich Seidl, apatykář.

Krištof Has, barvíř.

Blažej Cirenthaler, zlatník a hodinář.

Michal Fišer, malíř.

Krištof Varazda, uherský krejčí.

Hons Eder, stříbrník.

Daniel Rajský, kapelní služebník.

Krištof N., přední kuchař.

Lorenc Šmid, paštikář.

Hons Tynkl, Filip Pekstein, Jakub Brenk, kuchaři.

Izák Czoth, Hons Holpach, Hans Pokh, maštalíři.

Kylian Bernssekl, kovář.

Krištof Cikán, panský kočí.

Hans Bornamiša, Petr Webr, Januš Krbat, Hons Reich, kromě landkočů a jiné čeládky, která při vozích šla a zase se panem Pecem se zpátkem do Vídně navrátila.

10. Život poselstva v Cařihradě

Když jsme pak zase do naší hospody se navrátili, tu sobě jeden každý svůj pokoj spravoval, poněvadž služebníci a čeládka pana Peca nám jich postoupila a na cestu z Konstantinopole do Vídně se strojila. Tu pobývše ještě společně asi dvě neděle, pan Pec od bašův odpuštění vzal a rozžehnav se s námi, s velikou radostí z města vyjel, neb již poněkud zkoumal, že nějaká proměna se stane. A tak zůstav náš orator s námi v Konstantinopoli, vždyckny freitafel držel, kdokoliv od předních křesťanův a Turkův chtěl, mohl tu zůstat i s pánem obědvali. Jakož téměř žádného dne nebylo, abychom hostí tureckých neměli, od kterých jsme způsoby a obyčeje jejich spatřiti a na nich se vyptati mohli. Byl nám pak pro ochranu a bezpečnost od zběři turecké, aby nám žádný neublížil ani bez vůle a vědomí panského do domu nevešel, přidán jeden přední čauš ode dvora, člověk starý a zasloužilý, kteréhož pán stravou chovati a službu měsíční platiti i dvakráte do roka ošatiti musel. Ten měl tři služebníky, kteří nikda všickni neodcházel, nýbrž majíce svůj lozument on po levé straně brány domu našeho při zemi a nad ním ta čeládka jeho, kdo semo tam chodí, na to pozor dávali, a kdo se jim nelíbil, do domu nepouštěli. Item témuž čaušovi za naši kvardii, kdybychom kde po městě neb ven z města jeti neb jíti chtěli, byli přidáni čtyři přední jančari, jimž také určitá věc za stravu se dávala, měsíční plat a dvoje šaty do roka s svými stříbrnými trubičkami a holemi. Těm také, aby na to pozor dali, aby se žádnému z nás neublížilo, dostatečně od jejich jančaragy poručeno bylo. Turecký sultán pak nám určitě každého dne stravu opatřovati a nám ji dodávati kázal, totiž čtvrt vola, dva skopce, šest slepic, jistou míru rýže, medu, cukru, obrokův pro koně, koření kuchyňského, soli, rozinků a vína ku pití; a jeden Turek, kterému Turci saka říkají, ten nám vodu k potřebě domovní v kožených pytlích neb sumácích vozil, jemuž pán také stravu a službu roční dával. Tu nemajíce co jiného dělati, učili jsme se muzice, někteří na loutnu inštrument, jiní z luku stříletí.

11. Návštěva chrámu sv. Sofie

A chtějíce rádi pak ten přeznamenity chrám svaté Sofie[117] viděti, vzali jsme s sebou, nás několik, jančara jednoho, abychom jej spatřili, do něhož však z zvláštního dobrodiní a milosti, též skrze dary a přimluvu jančara jsme byli puštěni. Kterýžto chrám byl vystaven od císaře Justiniana, patnáctého císaře východního a jej mnoho let pořád stavěli tak velice a nákladně;

ale již Turci z něho svou mešitu aneb moškei udělali. Jest stavení okrouhlé a převysoké, na způsob jako Pantheon v Římě, který vystavěl Agrippa a nyníčky se jmenuje La Rotonda, ale mnohem vyšší a širší. Má v prostředku velmi vysoké klenutí a sklep okrouhlý, do něhož samým dýmníkem světlo vchází, pavlače přepěkné, troje, jedny nad druhými, znamenitými columnami aneb sloupy mramorovými, divnými barvami okrášlené a tak široké jsou, že dva muži sotva je objítí mohou. Lamp pak ustavičně hoří mnoho tisíc a summou nic pěknějšího sem od chrámů nikda neviděl. Práví, že ten chrám za křesťanův byl daleko větší a mnohými přídávky rozšířenější, kteréžto dávno k zboření přišly; toliko sám kůr a prostřední kus chrámu pozůstal. Ku podobenství tohoto chrámu téměř všickni chrámové turečtí vystaveni jsou. V témž kostele ještě jest obraz blahoslavené Trojice svaté v stropě, blízko kde císařské oratorium jest, a la moseika malovaný a kameníčkem vysazovaný, kterýž Turci nechávají v svém způsobu a toho malování nezamazali, toliko oči jim vybodli a sultán Selim k tomu jednomu obrazu šipkou nahoru střeliv, ruku prostřelil, kterážto šipka podnes tam vězí. Podle téhož chrámu jsou pohřby tureckých císařův, některých jejich žen a dětí zaškrcených. Jsou okrouhle co nějaké kapličky, všechno olověným plechem pobité; každá truhla sultánův i sultánek jest šamlatem drahým a pěkným přikryta a na vrchu zlatohlavem přistřena. V hlavách postaven u každé truhly tulbant aneb turecký klobouk z velmi pěkného a subtilného plátna udělaný a složený, kterýž ti živi na hlavě prve nosili, s velmi pěknou kytkou čapátkového peří. Za hlavami, u každé truhly, dvě voskové svíce veliké na svícnicích postaveny, rovně co okrouhlé a špičaté pyramides, kteréž však rozsvícené nebyly. U truhly sultána Solei mana po straně byla pěkná, drahým kamením okrášlená šavle, luk a toul k vyznamenání toho, že život svůj na vojně dokonal. V těch zunách neb kaplách jsou ustavičně, ve dne i v noci, několik talismanlarů a hodzialarů (jsou řeholí tureckých kněží) nařizeni, kteříž by vedle tureckého obyčeje s rozestřenými nohama na zemi sedíce, modlitbu za tělo mrtvé v těch zunách říkali a žalostivé a plačtivé písně zpívali. Jest se jistě na to milo podívati, jaký přemistrovský chrám i okolo něho ty kaply vystavené jsou. Okolo, kudy se tam chodí, několik placů jest a v každém přepěkná, mramorová kašna: v nich se Turci, dříve nežli do chrámu jdou, vedle způsobu svého očišťují. Netoliko pak ten samý chrám, ale skrze ouplatky a peníze téměř všechny jejich moškee jsme spatřili, kteréž všechny v způsob toho kostela okrouhle stavené jsou, velmi pěknými, mramorovými sloupy okrášlené a jistě člověku prve toho nevědomému k velikému podivení.

12. Jiné památnosti města

Tu jsme také jejich imarety nebo špitály shlédli, jejich lázně i v nich se myli. Neb Turci, ačkolivěk si stavení hrubě neváží, však přední lidé na kostely, lázně, špitály, hospody velmi nakládají a znamenitě, ku podivu pěkně je stavěti dávají. Co se pak jiných obecných domů dotýče, také jsme se po městě do vole natoulali a krásy stavení darmo v městě hledali rovně jako ulicí, poněvadž svou těsností všecknu veselost odnímají. Na mnoha místech ještě se nacházejí nematní ostatkové starých stavení, ale ne tak mnoho, aby se nebylo více tomu diviti, že z tak velikého počtu z samého Říma (jak se o tom čte) od samého Konstantina tam přenesených více jich nepozůstává. Jest ještě tam plac starého hippodromu[118], kdež někdy koně tumlovali a v závod pouštěli, na němž se dva mědění hadové spatřují. Jest i jeden kamenný sloup zespod čtverhranný a široký, k vrchu špičatý; jsou i jiní dva sloupové připamatování hodni: jeden naproti karavanseraji, kdež jsme dům svůj neb hospodu měli, druhý na rynku, kterémuž Turci auratbasar[119], to jest rynek neb trh ženský říkají. Na tom sloupě od spodku až do vrchu spatřuje se vyrytá historie vojenského tažení císaře Arkadia, kterýž jej vyzdvihnouti a svrchu na něm obraz svůj postaviti dal. Ten sloup spíše šnekem nežli sloupem nazván býti může pro udělané v něm stupně, po nichž se u vnitřku až k vrchu jíti může. Druhý pak sloup, který proti hospodě naší stojí, totiž domu legátův aneb oratorův našeho císaře, ten prý kromě paty aneb spodku a makovice udělán jest z osmi celistvých kamenů červeného mramoru tak mistrovsky a subtilně spojených, že se toliko samý jeden kámen zdá, jakož pak lid obecný za jiné nemá. Nebo kdež se kámen s kamenem skládá a spojuje, tu jest upovíjený věncem bobkovým okolo celého sloupu, jímžto spojení kamenův hledícím na něj po spodu se zakrývá. Ten sloup častým zemětřesením zviklaný a nedávno ohněm opálený na mnoha místech má díry a skuliny, a aby neupadl, mnohými železnými obruči a zděři stažen a jako opásán jest. Na tom sloupě, jakž rozprávějí, někdy stál obraz Apollinův, potom císaře Konstantina a naposledy císaře Theodosia staršího, ale ty všeckny prudcí větrové, poněvadž jest velmi vysoký, aneb zemětřesení dolů smetala.

13. O zábavách tureckých

Viděli jsme také v Konstantinopoli rozličného přirození a způsobu divoká zvířata, ostrovidy, divoké kočky, rysy, hyeny, levharty, nedvědy, lvy tak pitomé a okrocené, že je po městě na řetězích a provazích vodí, rozličné zeměplazy prve nevidané, rozmanité ptáky, všelijaké hry kejklířské s osly, s koňmi, kozly a rozličnými zvířaty, které se na tom hippodromu, placu, jemuž Turci Almaidan říkají, každodenně provozují. Tu jsou šermy, tu z luku střelení, tu jsou

obzvláštní zápasníci, nazí, jen toliko kalihoty kožené, olejem napuštěné majíce, aby se jich žádný chytiti a je dobře ujíti nemohl; tu pobízejí v zápas a sami mezi sebou spolu, kdo jim některou aspru dá, zápasí a kratochvílí.

Tu také jsem viděl pobožnost tureckou, nebo nějaký křesťan, chudý Řek, přinesl na týž plac v kleci koliks stehlíků. Tu přišel nábožný Turek, koupil je, a vyňav jednoho, divně vzhůru i dolů, okolo sebe hleděl a něco říkal a brebtal. Potomně postaviv ptáka na dlaň ruky Allaha! vzkřikl a jej pustil a tak do posledního, o tom smýšleje, že velikou poctu Bohu a Mehemetovi učinil, že ty ptáky vysvobodil, a za to že jisté odplaty očekávati má. Též jsem ptáčky tam viděl zelené, tak vyučené, že se dobře na hony vábí: kdokoliv ruku nahoru zvedne, tehdy přiletí, a má-li aspru v ruce, ji nosem vezme a svému pánu donese, kterýž mu za tu aspru zrníčko jakési neb semínko dá a do klece vundá. A tak jednoho po druhém, kterýchžto ptáků do patnácti měl, z klece vypouští a my také mnoho asper, dávajíce jim, jsme probláznili a prodaremkovali. Tak také daremníci rovně jako u nás lid o peníze zahálkami přivozují a připravují. Na témž placu převelikém, dokud pokoj mezi pánem naším a sultánem byl, každý pátek, ježž oni za neděli světi, když toliko pěkný čas byl, sjelo se mladých jonákův Turkův a dvořákův okolo osmi neb devíti set a jeden každý co nejpěkněji přistrojený, sukni neb podolek dlouhý, aksamitový nebo šarlatový, kalihoty do kůtků dlouhé, zahrnuté, s pěknými šavlemi, rystunky a sedly a nade všeckno přenadmíru pěknými koňmi, na kterýchž jeli i několik za sebou na povodě vedli, majíce každý v rukou dlouhou, mužského palce ztloušti hůlku, půldruhého sáhu zděli co dardu a malý háček dřevěný při sedle. Tu když se tak všickni sjeli, tehdy se na dvě strany placu rozdělili, a jako se u nás mezi pacholaty pěšky hra, již ritřpíl říkají, hrává a běhá, tak oni na koních proti sobě vyjížděli a těmi hůlkami jeden po druhém házeli: jestli kdo neopatrně dál, nežli by náleželo, vjel, jej zajali a na stranu postavili. Když pak každý tu hůlku vyhodil, tehdy těmi háčky dřevěnými je od země dosahovali, někteří v plném běhu od země je brali, jiní skočíce s koně dolů, svou čerstvost okazovali a nevstoupivše do třmenů, do sedla na kůň bez pomoci vskočili. Jiný pak, když po něm tři čtyři tyčky hodili, někdy jednu, někdy dvě v plném běhu do ruky chytil a obrátiv se v okamžení, ty, kteří ho prve honili, on zase honil a svými hůlkami ve hřbet třefoval.[120] To proto takové házení mají, aby proti nepříteli dardami mistrně na vojnách házeti uměli; a jest se jistě jejich veliké čerstvosti podiviti, neb tu každý, poněvadž se na tisíce lidu mužského i ženského pohlaví, též předních bašův fraucimor v domích dívá, rekovství dokázati a svou čerstvost ukázati hleděl. Tu jest viděti ty nejpěknější koně, poněvadž tu štolmistrové téměř všech bašův, bekův a jiných znamenitých officírův s jejich hlavními koňmi přijedou, po desíti,

patnácti i víceji, na povodě, pěkně koberci perskými přikrytými; je na straně maštalíři drží, a když se jeden umorduje, hned na jiného, až se tak všickni utýrají, přeseďne. Mezi jinými byl nějaký mladý, hladký jonák a libý, který jednoho bašete ženě (jiní pravili dceři) frejoval. Ten měl převelice pěkných šest koní, že již nic pěknějšího býti nemohlo, tak rychlých, že žádný na něm v závod vyhrát nemohl, rystunky na nich všeckno od zlata a drahého kamení; k tomu tak čerstvý, že s koně dolů, jakoby sletěl, skočil a vezma tyčku, jakoby nikda na zemi nebyl, do sedla dosedl a za jinými nejinak nežli jako pták hnal a od nich zas jeho žádný dohoniti nemohl. K tomu byl tak spěšný k chytání a přejímání těch tyček, že věc k víře nepodobná; také ode všech vždyckny chválu získal. Po něm byl mouřenín nebo Arab, jednoho bašete komorník. Ten také velkou čerstvost ukazoval, ale však prvnímu roven nebyl a také tak rychlých koní neměl. Když pak okolo dvou, tří hodin pohráli, koně utýrali a se do vole naběhali, tu se, kolik jich zajato, vyčítalo a nějaká pokuta na ten houf, který prohrál, se uložila a dank od fraucimoru, mahraman, jenž jest plena zlatem vyšívaná, kdo se nejlépe choval, neb luk a střely aneb něco jiného se darovalo. A tak zase všickni se pokojně rozjeli. To jest jinačejší kratochvíl rytířská nežli u nás, nebo když my se dobří přátelé shledáme, jiného nic před sebe nebereme, nežli že jeden druhého nesmírně pitím a žraním nutíme a užereme, a spadne-li kdo jsa ožralý s schodů, nad tím, že jsme ho tak spravili, obzvláštní potěšení máme a tomu se smějeme. Nechce-li jeden druhému splniti, hned vády, hned pobízení, rvačky a jiné neřády proti Pánu Bohu, z čehož potom soudy a zaneprázdnění pocházejí. Ale dosti již o tom, naprav nás Pán Bůh.

14. O konírnách a zahradách sultánových

Také jsme s jančarem do císaře tureckého marštaly přípuštění byli a na ty přepěkné koně s potěšením se dívali. Jsou pak několikere marštale, v jedněch – pro samého sultána – koni hlavní[121], v jiných kleprlíci, šlapáci, kočární, mezci, dromedáři a nejposléz hřebci, kteréž z Barbarie a Arábie každoročně císaři přivozují. Ti mají hřivu i ocas oholený a jako nějakí jelínci subtilný, kteréž časem svým do obor a na pastvu dávají a je, aby zase obrostli, nějakou mastí maží, neb jim potom pěkná, subtilná hřiva naroste. Ty na stání a k jízdě dřív čtyř let neberou a tím trvanlivé koně mívají, že je tak v mladosti nezmohou a nezhuntují jako my v Čechách. Potom jsme do lusthauzu a zahrad císařských šli, však v jistých hodinách, aby tam žádný nebyl. Tu jsme ty rozkošné zahrady a rozmanité kvítí, obory, trávníky, převeselá oudolí, rozkošné potůčky živě tekoucí, hájíčků množství viděli, ne tak od lidí uměle

zdělaných, jako od přirození samorostlých. Tu jsou někdy bydlely bohyně, tu sídla svá měly Musy, tu sobě učení lidé místa k přemýšlování v soukromí obírali. A tak na všechno se dobře podívavše a kvítí přemnoho natrhavše, srdečně toho, že to přepěkné město i ta všechna krajina přerozkošná v moci turecké zůstávati má, litovali. Dále jsme viděli saraj jančarův, kdež oni svá obydlí mají a velmi čistotně se chovají, majíce své ručnice, šavle a sekery pěkně vypulírované a v soukenných überšadích zavínuté. V tom place cvičí se ti ačam-oglaní všelijakým krygsmanským věcem. Jest pak dotčený saraj nedaleko od prvního mešitu[122] tureckého v Konstantinopoli, kterýž sultán Mehemet po dobytí města vystavěti dal na tom místě, kdež před tím byl křesťanský kostel svatých apoštolův. Já pak za to mám, že to stavení pro jančáře bylo od sultána tureckého rovně na tom místě, kdež prve za starodávna bývala císařská kvardie, založeno, nebo i položení toho místa velmi příležitost jest k tomu, aby se na něm varty držely, jakož vědí ti, kteříž v městě Konstantinopoli byli a je spatřili.

15. O péči Turků o zvířata

Jsou také v témž městě veliké zahrady zdmi obehnané, na kteréžto obyčejně kočky vskakují a se shromažďují, očekávajíce v jistých hodinách, aby jim Turci tudy jdoucí almužnu, pokrmy a potravu jejich dávali, nebo v jistých kuchyňkách se obzvláštní pokrmy od drštěk, plic, jater a kousků masa vaří a pekou a potomně ve džbeřích dva po městě nosí a Kedi et, kedi et, totiž: Kočičkám maso nebo potravu, křičí. Item nosí na ramenou kuchtík mnoho rožníčkův, na nichž pečené kousky masa, jater, slezin nastrčeny, a křičí i volá: Tiupek et, to jest: Psům maso, za nímž kopa, půl druhé psů chodí a na službu mu hledí. Tu Turci kupují a psům rozhazují, též kočkám na ty zdi házejí, nebo ti Turci pověrní a barbarští domnívají se, že obzvláštní milost u boha sobě zasluhují, když také i nerozumným hovadům, totiž kočkám, psům, rybám, ptákům a jiným živočichům almužny dávají. A protož za veliký hřích mají polapeného ptáka zabítí a snísti, nýbrž, jak jsem toho nahoře dotekl, raději je penězi svými vykoupí a zase v předešlou svobodu, aby pryč uletěti mohli, vypouštějí. Házejí také rybám chléb, do vody k jejich požívání; obyčej mají psům a kočkám, kteréž se každodenně na ulicích v jistém místě v určitý čas v houfích ssedávají, chléb, maso a jiné potraviny rozdávati; a kočky jejich na zdech týchž zahrad, o nichž tuto mluvím, v hodinu Kusluku, jenž jest čas prostřední mezi východem slunce a polednem (u nás slove Nona aneb čas snídání) a po druhé v hodinu Ikindi, jenž jest u nás o nešpořích aneb o svačinách, svůj pozor mají a k tomu se shledávají; naschválně jsme tam chodili a to spatřili a jejich zpěvu mrňaus revaus poslouchali a s smíchem

velkým se na to, jak ony z těch domů vybíhají a se shromažďují, dívali. A několikrátě svýma očima na to hleděli, kterak turecké ženy a babičky, koupíce na rožníčku od těch kuchtíků aneb z obzvláštních obecných kuchyní, kteréž nedaleko od toho místa jsou, kousky masa a vstrčice na dlouhou žerd aneb kůl, těm kočkám na dotčených zdech podávaly, brebcíce podle toho nevím jaké turecké modlitby. Item nosí také syrové kousky masa na rožních, kteréž Turci koupivše, luňákům vzhůru házejí, kteří v nesčíslném počtu nad městem lítají a žádnému jich stříletí a ubližovati nedají, pravíce, že jest to svatý pták, neb při času Mahometa, jejich proroka, když chrám v Medině[123] městě stavěti začal, tehdy ti luňáci, čeho se nedostávalo k stavení, jako písek, kamení, vápno, vodu dodávali a věrně jejich Mahometu stavěti pomáhali. Těm tehda, koupíce těch kousků masa, vzhůru házejí, oni v houfích se sletí a tak nohama chytají. My také z kratochvíle jsme jim to maso kupovali a tak rozhazovali, a jak jeden přes druhého to lapal a chytal, se dívali.

Jsou také v Konstantinopoli jisté osoby nařízené, které pro odplatu boží všudy po městě v kožených sumácích čerstvou vodu studničnou nosí, majíce v těch sumácích rovně jako v dudách trubičky; z nich do koflíků cínových nalévají, a kdokoliv napítí se žádá, Turek, křesťan, žid, pítí dávají; a to mnozí v testamentu a kšaftu nařizují a platy těm služebníkům odkazují.

16. O některých zvycích a pověrách tureckých

Chodí také po městě velmi mnoho slepých řadem, jeden po druhém, někdy po desíti, dvanácti a patnácti, a ten vůdce jejich přední, který je od jednoho domu k druhému vodí a almužny bere, nebo málo vidí, aneb jest na jedno oko slepý. Také almužny žádný neodpoví, nebo je za svaté lidi mají, pravíce, že jsou v Meše[124] byli nejsvětější hrob jejich proroka spatřili a jej navštívili. Z té tehdy příčiny, poněvadž sobě nic víceji na tom světě nežádají, aby již na marné věci nehleděli, sami dobrovolně železo horké rozpálí a vypijíce nějaký prášek, nad tím tak dlouho oči drží, až jim dokonce vytekou. Ti, praví, za to že budou hrubí u Mahometa proroka a jiným Turkům také snadný přístup učiniti mohou.

Mají také prostí Turci mnoho pověrků, mezi jinými i tento jsme viděli, že kde který z nich papír na zemi uhlídal, hned jej s uctivostí zdvihl a do skuliny vstrčil, rovně jako u nás, když chléb na zemi leží, jej mnozí políbí, a aby po něm nešlapali, na stranu odloží. Když jsme se pak na příčiny té vážnosti k papíru a schování jeho ptali, pravili nám naši jančaři, že Turci

papír u veliké vážnosti a poctivosti mají, protože se na něm jméno boží píše: a protož nejmenší škartičku na zemi ležeti nedopouštějí, neb v čas posledního soudu, když Mahomet následovníků svých Musulmanův povolá z těch míst do nebe, v nichž pro hříchy, kterých se zde dopustili, pokuty nesou, aby je věčného blahoslavenství oučastné učinil (jinou cestou nelze k němu přijíti nežli přes veliký, železný rošt ohněm rozpálený, přes nějž každý bosýma nohama jíti musí), tu hned veliký div se stane, nebo všeliký ten papír, kterýž tak skrze ně od pohany zachován byl, nenadále se tu kdes vezme a pod nohy jejich podestře, pomoc jim čině, aby žádné bolesti ani škody od ohnivého železa nepocítili; taková jim odplata bude za to, že papíru poctivost učinili. Protož nám též za zlé měli, vidouce, an čeládka papíru k nejmrzutější a nejpotupnější potřebě užívala, a abychom toho se činiti varovali, prosili. K tomu ještě Turci ani květu růžovému na zemi ležeti nedají, protože, jakož někdy staří pohané růži skrze Venuši pošlou býti pravili, tak tito pověřiví lidé na to se dali namluviti a věří, že z potu Mahometa vyrostla. Ale již přestanu, abych se daremnými takovými klevetami zbytečně nezanepražďoval.

17. Výlet do Galaty

A tak spatřivše všeckno, co v městě k spatření bylo, jednoho času vyprosili jsme se někteří dvořani panští, abychom mohli přes rameno mořské do Galaty[125] města, v němž na větším díle křesťané, Řekové, Vlaši a jiní rozliční kupci bydlí, se plaviti. V tom městě také nunciusové nebo legátové krále franckého, krále englického, posel benátský, raguzejský a jiní křesťanští poslové své hospody a obydlí mají. Já také nechtě poslední býti, také jsem se s nimi vyprosil, a pan orator jim, aby na mne pozor dali, poněvadž jsem mezi všemi nejmladší byl, přikázal, nebo pacholata tam v velikém nebezpečnosti zůstávají. Přeplovivše se nejprv přes to rameno mořské, rozmanité ryby jsme plavati viděli, a když jsme do města přišli, majíce s sebou dva jančary, do domu nějakého Hanslonka Němce, zlatníka, který se tam osadil a sultánkám svým řemeslem posluhoval, jsme přišli, kterýžto nás vděčně přijal a rád viděl. I měl jest řeckou konkubinu, kuchařku velmi pěknou; nebo tam bez jistého tureckého dovolení a záplaty zjevně žádné chovati nesmí, nýbrž aby mu dovoleno bylo podle tureckého způsobu ji chovati a za ženu vzíti, to při jejich kadim aneb císařském rychtáři vyhledávati a dobře zaplatiti musí. Ten přijda s tou osobou před něho, jméno své a její oznámí a před tím kadim, co jí věna dáti chce, kdyby ji od sebe propustiti měl, a co ona k němu přinese od svršků a nábytkův, oznámiti musí. To vše týž kadi zapsati do kněh poručí a tak, když on ji víceji míti a

s ní bydlet nechce, dá jí věno jmenované a její svršky a nábytky a ona s tím pryč vandrovati musí a sobě jiného a on jinou vzíti tím způsobem může; leč by dívky spolu měli, ty on chovati a opatrovati povinen jest. Ten tehdy ihned pro všelijaké dobré, mořské ryby na trh poslal, a aby nám krmičky dobré přistrojila, poručil, nebo také jinou ženu, která jídla strojila, měl. Tak ony nám v brzkém čase znamenité, dobré krmě přistrojily, od austrií, kapilongi, kapirotundi a všelijakých mořských mušlí k jídlu přechutných připravili, od citronů, pomogranů, pomorančí, olivů, salátů hojnost nám dávali, neb tam to vše za laciné peníze co u nás prostá jablka se koupiti může, nade všecko pak jiné, znamenité, řecké víno červené. A choval nás jistě dobře, tak že všickni tím vínem se podroušili, i naši jančaři. Já pak, ač jsem ho ponejprv pítí nechtěl, však slyše o něm takovou chválu, že jsou jak živi lepšího vína nepili, také všetýčka namluviti jsem se dal a dva koflíky, každý asi v půl žejdlíka, s velikou chutí vypil, což jsem ho potom jako pes sádla zažil. Nebo když toho čas ukazoval, rozžehnavše se s tak vlídným hospodářem a poděkovavše mu, aby zase do našeho domu přišel, prosíce, na moře jsme vsedli. Tak já, jak se na moře dostanu, tu se se mnou hlava točí, že nevím hned, kde jsem se poděl; nebo jedno to silné víno mne rozcházelo, druhé větrové ještě víceji hlavu rozfoukali, že když na břeh vystupovali, já na nohách státi nemohl, nýbrž mne jančaři skrze ouzké uličky, kde by mnoho lidu nebylo, vésti musili. Že pak nikudy do našeho domu, aby se spatřiti nemohlo, jíti se nemůže, tak pan orator z okna mne opilého vésti uhlídal a náramně, převelice se rozhněval a mne i tu hned mrskati dáti chtěl; ale vida, že nic o sobě nevím, do rána toho odložil a svým dvořákům tuze domlouval, že jsou na mne lepší pozor neměli, což oni, že bych jen koflík vína vypil, pravili a mne vymlouvali. Na ráno, než den byl, procítiv, od svých spolutovaryšův o svém dobrém chování i o hněvu pána svého jsem přezvěděl a s velikým strachem vstav, všeckno v pokojích panských vyklízel, sám metl a pilně na službu hleděl, chtě nějaké milosti užítí, a dvořanův za přimluvu žádal. Když pán vstáti měl, zazvonil, já hned před jinými ku pánu běžel, s šlofpelcem očekával, sám se první utekl, páriu k nohám padl, za milost, co jsem v čem prohřešil, poníženě žádaje. Ale pán s velikým hněvem mně to předkládal, kterak jsem jemu od svých pánův strýcův byl poručen, aby na mne pozor dobrý dal, teď pak já, vyprosiv se, abych město Galatu spatřil, tak nevážně, lehkomylně se užral, an nad tím Turci potěšení a on žalost a hněv míti musil, předkládaje mně, v jakém nebezpečnosti postaven jsem byl, kdyby samé ochrany boží nebylo: že ti jistí jančaři jakožto člověka mladého zavésti mne a prodati mohli; kterak by on potomně těžce odpovídati musel; nepočav já na světě býti, to se již užirati učím, že by ho Bůh trestal, kdyby on mně to přehlédnouti a odpustiti chtěl; protož ku příkladu jiným že náležitě ztrestán býti mám. Tu hned pro hofmistra (s kterým jsem se na to neštěstí asi týden před tím svadil) poslal, a aby

mně karvácem 50 ran dobrých dal, poručil, což já, nohy mu líbaje, pro Boha, aby mi to odpustil anebo něco ran ulevil, jsem prosil. Hofmistr, maje se přimlouvati, ještě pána poštvál, bude-li se to takovým mladým lekrům trpěli, že to víceji činiti budou; a tak sekretář přece uprosil, že mně 40 ran se dáti má. Tu tovaryši moji před pánem mně posloužiti a natáhnouti museli: tak týž hofmistr těch 40 ran mně s dostatkem dal a se nade mnou pomstil. Já pak všecken krví zalitý asi dvě neděle jsem ležeti musil, neb jsem všecken otekl a barvíř mě hojiti musel, čehož potomně sám pán, slyše, že takovou bolest mám, litoval, a že na 20 ranách přestáno býti mohlo, jiným pravil. Tak mě to víno od té doby přisedlo, že jsem po ta všecka léta velmi skrovně vína požíval a hned ho píti nechtěl, nýbrž s tureckým šerbetem[126] za vděk přijal.

18. Okolí cařihradské

Některého času pan orator, aby spatřil některé ostrovy okolo Konstantinopole, na projížďku po moři se vypravil a šíf najal, a nejprveji k Pontu, kterýž Turci Karadengis, to jest Černé moře, jmenují, jel. Ten se pouští ouzkým hrdlem do Bosphoru tráckého a mnohými oklikami točí se okolo předhoří a s plavbou jednoho dne do Konstantinopole přichází a tam téměř podobnými tísněmi vyniká v Propontidem. V prostřed toho místa, kadyž do Bosphoru vtéká, stojí veliký kámen s sloupem, na jehožto spodku jméno jednoho Římana latinskými slovy aneb literami napsáno. Odtud nedaleko na břehu evropském stojí vysoká věže, na ní světlo plavícím se v noci svítí, kterou vůbec Pharum[127] jmenují. Nedaleko od toho místa vpadá do moře neveliký potůček, v němž se sbírají kamínky calcedonův a sardonychinův; od toho místa málo koliks mílí ukazovali nám to ouzké moře, přes něž Darius, král perský, vojska svá proti evropským Scytům přepravil; ale uprostřed téměř těch obou klaus mořských stojí dva zámkové[128], jeden jest v Evropě a druhý právě naproti v Asii. Z těch tento ještě před dobytím Konstantinopole Turci v své moci měli, onen pak, na kterém jsme my v Černé věži více nežli dvě létě v těžkém vězení seděli, vystavil sultán Mehemet nehrubě dávno, nežli Konstantinopole oblehl, a sám tu v té jedné věži pokojíky a lozument mramorem pěkně podlážděný udělati dal a se tu zdržoval, až města Konstantinopole dobyl. Nyní ještě Turci tu pevnost, poněvadž v ní pevné věže vystavené jsou a vůkol městečka valy a příkopy hluboké jsou, místo žaláře znamenitějších vězňův užívají, kteréhož já smutný tak bídně zakusiti jsem musel. A jest vězení dobře opatřené strážnými, kteříž okolo té pevnosti v městečku bydlí a ustavičně do 24 osob pořád den a noc vartují a vězňův hlídají, na vojnu táhnouti nemají, též

jsou osvobození, rovně jako manové hradu Karlštejna[129], aby té pevnosti a věžňův opatrovali. Protož leč samým způsobením božím, jináč žádný odtud do smrti nevyjde ani nevycházet, ani pamětníci jsou, aby se kdo z té Černé věže dobyl, kromě za našeho času, o čemž na svém místě oznámím.

Také potomně, kdy se nám koliv líbilo, na procházky do těch přepěkných lusthauzů a zahrad řeckých i tureckých jsme jezdívali, všelijaké kratochvíle provozovali, a co srdce žádalo, vše za peníze dostávati mohli. Sami jsme sobě austry, všelijaké mušle z moře vytažovali a strojiti dali, na těch ostrovích ptáky vodní i rozmanité též králíčky, jichž tam v jednom ostrově veliká hojnost jest, stříleli a summou královské kratochvíle a všeho bez nedostatku jsme vesele asi za rok užívali, tak že nám domů se nechtělo, nýbrž abychom takového veselého, bez starosti bydla do smrti užití mohli, sobě jsme vinšovali.

19. O dvou nešťastných milencích

Jednoho času přihodilo se v Galatě, městě proti Konstantinopoli, že jednoho předního kupce řeckého syn, mládenec postavy krásné, ženiti se chtěl a oblíbil sobě druhého řeckého kupce dceru, pannu okolo 16 let, nad míru krásnou, a jednav o to s rodiči i přátely jejími, dobrou odpověď dostal a den mu k svatebnímu veselí jmenován byl. Tak ten jistý mládenec, aby tím lépeji přátely své uctíti mohl, do Kandie pro ta nejlepší sladká vína sám na šifu se vypravil a rozžehnav se s rodiči a zvláště s pannou, svou cestou jel. I měli řečtí křesťané nějakou slavnost světiti, pročež vedle způsobův předešlých jejich ženy do svých lázní mýti se šly, mezi nimižto ta nevěsta také šla. I věděti sluší, že ženy turecké všeckny, když koliv na ulici jdou, zakuklené jsou, kromě před očima asi dvou prstův zšíří roušku černou anebo poučník mají, tak aby ony každého poznati mohly a je žádný. Ale křesťanské ženy řecké, ačkoliv šatův jako Turkyně užívají, však tváře nemají zakuklené, nýbrž jenom přes hlavu subtilnou plenu vezmou, že je každý v tváři viděti může. Ta tehdy pěkná panna, jdouc s jinými do lázně, nemyslic na nic, tváři sobě nezahradila, nýbrž jako děvčisko sem i tam zevlovala. Toť nenadále ode dvora sultánova jeden nejpřednější čauš s velikým houfem služebných do svých zahrad, jichž několik při moři přerozkošných měl, jede. Ten jakž spatřil tu nevěstu, s velkým podivením kráse její se divil a hlasem vzkřikl: „Hai, hai, preruzel kisi, hai, hai – Ach, ach, přepěknější, krásnější panny!“ V tom s koně skočil, jí ruky podal, a kde by šla a čí jest dcera, se ptal. Ona viděvši tak vzácného Turka a k tomu starého, neb mu okolo 80 let bylo, zapýřivši se lekla a mezi jiné ženy prchla a nic mu neodpověděla. Ale jiné ženy s uctivostí, že by do

lázňe šly a toto že nevěsta jest a čím by byla dcera, mu oznámily, kterýžto, aby ještě dobře na ni pohleděti mohl, že ji doprovoditi chce, pravil, čehož ony jemu zabrániti nemohly. Tak on vždy vedle jda, na ni patřil, čím dál víceji v milosti její se zapaloval, až právě k lázni, a tu jí řekl: „Allah, sákla, senibenum džanum – Ochraňuj tebe Bůh, má duše“, a vsed na kůň svůj, cestou odjel. Na ráno ihned s velikým komonstvem přátel k otci té panny jel, aby mu dceru svou za ženu dal, že ji bohatým věnem obdařiti a rodičům dobře učiniti chce, žádal. Což když otec její se toho velice ulekl, a jak samo v sobě bylo, že již zamluvena a den k veselí jmenován jest, oznámil, prose ho poníženě, aby mu v tom za zlé neměl, také že on, člověk sprostý, s tak znamenitým pánem se spřízniti a jemu dceru svou za ženu dáti hoden není, dal na to odpověď: „Její nesmírná krása ale toho jest hodna, aby netoliko ode mne, ale od samého císaře milována byla; protož tě žádám, dej mně dceru svou.“ Když on pak se vždy vymlouval, že již jí jinému dal a vedle způsobu křesťanského jináč býti nemůže, řekl zase: „Nu, zvím já, může-li býti jináčeji, čili nemůže.“ A tak hned od něho ke dvoru jel a u sultána, aby mohl sobě křesťanku jednu vzíti, jest objednal, otce a máteř do vězení vsaditi a pannu dobře vartovati v domě jejím poručil. Zatím pozvav přátel, hody svatební strojil a drahně tureckých žen k ní domů se znamenitými šaty a okrasami ženskými poslal, které jí tak mnoho předkládali, až jí k tomu, že jeho býti chce, namluvili. Tu otec i máteř z vězení jsou puštěni. Jest pak mezi Turky takový způsob: když se který mládenec ženiti chce, tehdy musí se víceji skrze zprávu žen, přítelkyní svých, ženiti nežli očitě; neb ony mu povědí, kde krásná a pěkná panna a bohatá jest, a on ji spatřiti, ani do domu otce jejího jíti, ani zjevně porozprávěti nesmí, jináčeji, kdyby mládenec pannu v tváři dříve, nežli jeho bude, uhlídal, za hřích prvnější Turci pokládali; ale již jim i to ovšednělo, nebo jančaři pravili, že žádná panna turecká toho nevytrpí, aby se neměla svému milému okázati aneb s ním mluvíti, nemůž-li zjevně, ale tejně. Obyčejně pak při domích k moři zahrady mají a v nich povýšené pavlače, na nichž ženy své roušky a pleny sušívají. Tu nemá-li v domě takové příležitosti, ale do domu jiné své přítelkyně jde, a majíc srozumění s svým milým neb s jeho přítelkyněmi, kde čekati má, poví; na tu pavláčku ona co bohyně ustrojená vejde a na očito nějaké roušky suší, k tomu zpívá, jakoby o něm nic nevěděla, tak se staví, a jak rozumí, že by se mládencům zalíbila, ničehož, což by k podpalu milosti bylo, nezanechá. Tu když se mu zlíbí, dá s rodiči a přátely o ni jednati, jestliže mu jí chtějí dáti. Tehdy jistý den se obere a věno, co jí věnuje, i jaké věci jí daruje, též mnoho-li ona k němu přinese, před kadim jejich se poznamenává. Když pak den k veselí přijde, tehdy on napřed pro její svršky a nábytky, jak která bohatá jest, množství velbloudů a mezků, vše koberci přikrytých, pošle a tu se na ně, co ona k němu přinese, naláduje a naloží a pěknými koberci na větším díle (co bohatějšího v truhlách černých aneb

červených) přistřeno se nese. Když pak již vše pohotově, tehdy on svým přátelům mužského pohlaví v jiném některém domě a v svém vlastním neb otce svého domě ženám hody strojí. Po snídání tu ženich s přátely na koně a fraucimor na vozy vsedají a pro nevěstu pěkný mimochodník[130] barvený, s pěkným rystunkem a sedlem, jak čí možnost, hřívá zlatem spletená, od jednoho mládence veden a čtyři jiní nebesa pěkná, krumplovaná nesou (bohatější všeckno k tomu eunuchů užívají) a pěkným pořádkem pro nevěstu se jede. Tu ženich přijeda s trubači, bubeníky a jinou jejich muzikou k domu nevěsty, s koně dolů ssedne, něco málo od konfektů pojí a šerbetu se napije. Tehdy otec, ujma ruku pravou nevěsty, jí do rukou ženicha odevzdá a jemu, aby na ni laskav byl, poroučí. Tu hned ti čtyři mládenci přiskočí, pátý mimochodník přivede, trubači troubí, muzika hraje; tak nevěstu na to okročité sedlo posadí, jeden pod ní kůň vede a ti mládenci nebesa nad ní nesou. Chůva nebo její vlastní služebnice, na kterou ona jest nejlaskavější, také za ní na koni jede, ale nevede ji žádný, ani nad ní nebesa se nesou. Také převeliké svíce voskové co postavník, s rozmanitými květy a pozlátky okrášlené a malované před ní, pět, šest, méně i víceji, nesou. Ženich s svými i nevěsty přátely napřed, nevěsta v prostřed a fraucimor za ní, řadem, s velikou radostí, plesáním a koní tumlováním jedou až k domu ženicha. Tu on jí s koně pomůže, do domu svého uvede, ji tam s přítelkyněmi svými zanechá a sám mezi své přátely také odejde. Ten tehdy čauš s velikým počtem přátel a fraucimoru tureckého na několika vozích k domu toho křesťana přijel, jižto v truhlách červených, kožených, které všeckno mezkové nesli, koberci přikrytých dary od šatstva nesli a ji na pěkný kůň, bílý jako sníh, posadivše, tím způsobem výš psaným, nebesa nad ní nesouce, z domu otce jejího do svého s mnohou rozmanitou muzikou, převeliké svíce nesouce, vedli. Tak své hody vykonavše, pravili, že jest se poturčila a víru jejich přijala a že jí ihned čauš obzvláštní dům k obydlí (neb jiných žen víceji měl) odevzdal a mnoho sklavů nebo křesťanek zajatých, koupených daroval a jí pěkně choval. Zatím milý ženich vína skupoval a s radostí domů se navracoval, nevěda o tom nic, co se v nepřítomnosti jeho stalo. Když pak blízko od Konstantinopole přijeli, tu mu teprva ta smutná, žalostivá novina, kterak jeho nevěsta se již vdala, oznámena, čehož se on převelice lekl, že má tak pěkného stvoření božího zbaven býti, s pláčem velikým na své zrádné neštěstí naříkal a nejvíceji toho, že sobě Turka vzala a víru mahometskou přijala a duši svou zavedla, litoval. Když se pak do Galaty města vrátil, tu otec její i máteř s pláčem mu oznámili, co a jak se s ní dalo a že k tomu přinuceni byli a ji tomu čausovi dáti musili. Ona také ta paní, jak zvěděla, že její kálán domů se navrátil, hned mu žalostivý list psala, na své neštěstí, že jest musila sobě mimo svou vůli jiného vzíti, naříkala, jeho velikou prosbou žádajíc, aby se na ni nehněval. On jí zase odepsal, poněvadž jest se nad duši svou zapomněla a se poturčila, že on tomu neví co říci, nežli jejího

ztracení litovati, a jak mu nejvíceji možné bude, ji z své paměti (ač mu to těžko přijde, poněvadž jest ji nade všeckno v světě miloval) dokonce vypustiti. Na to mu ona zase odepsala, ačkoliv jest ona domnělá Turkyně, však že ona vždy přece, jako kdy prve, v srdci křesťankou jest a zůstává a své obyčejné modlitby vykonává, prosíc ho, aby se nad ní nezapomínal, nýbrž – jmenujíc mu den – k ní do jedné zahrady přišel, tak aby se s ním shledati, sama oustně, co a jak se to vše stalo, oznámiti a na něho, jakožto svého ztraceného milovníka, pohleděti mohla, aby se nic nestrachoval, že ona to tak dobře opatří, že žádného nebezpečství se jemu obávati potřebí nebude. Což týž nebohý mládenec jí se namluviti a na den oznámený v místo určité sám jedinký najíti se dal. Nemeškala paní do zahrady přijíti a davši mu znamení, kázavši prve stánek zelený rozbíti a všech, kromě její jedné důvěrné ženy tu nechavši, od sebe, aby se také, kde chtí, procházely, pustila. Tu když on do stanu přišel, s pláčem mu všeckno vypravila, aby ji v tom za zlé neměl, prosila, že jej penězi i vším možným, dokud ona živa bude, fedrovati a nad ním se nezapomenouti chce.

Trvalo takové jejich v tejnosti rozmlouvání do půl léta, ale štěstí, kteréž nikda stálé není, nechtělo jim té radosti dlouho příti. Nebo tento maje od ní fedrunk, sobě velmi pěkně v šatech vedl všem ku podivu, neb byl jistě čistá osoba, vysoká, okolo 24 let, tak že mu okolo nikdež krásnějšího mládence míti nechtěli, k tomu v síle, v zápasích, v skocích a v čerstvosti nebrzo se rovný nalezl, tak že netoliko od křesťanův, ale od tureckých mládencův milován byl. Když pak sobě nejednou v takových procházkách neopatrně vedl, tak že od někoho, an do toho čauše zahrady chodil, spatřen jest, bylo to čaušovi v tejnosti oznámeno, kterýžto jako člověk vzácný a bohatý, kdo by mu o tom, když v zahradě bude, pověděl, veliké dary dáti připověděl. A poněvadž se tam za peníze všeckno dostati může, nemálo špehýřův najal, kteří dnem i nocí na toho křesťana cíhali, až vždy jednoho času asi dvě hodiny před večerem, že jest do zahrady všel, vyšpehován jest. Jakž pak to čaušovi oznámeno bylo, slyše o jeho síle a čerstvosti, nesměl jej dáti ve dne vzíti, nebo věděl, že Turci i křesťani na něj laskaví jsou, nežli osadil místa ta, kudy on zpátkem jíti měl a minouti nemohl, silnými jonáky. Kterýžto, když se domů navracoval, ničeho se nenadav, do té zálohy upadl, jat a do vězení dán jest. Tu čauš také té noci svou pěknou ženu dobře opatřiti dal a na ráno, kterak by se cizoložstva dopustila s jedním křesťanem, ji před kadim obžaloval, žádaje vedle vyměření práv jejich, aby ortelování oba dva byli. Nad to výše sám císaři a jiným bašům o tom oznámil, své příhody toužil, za exekuci žádal, což pro vzácnost toho čauše, poněvadž pravil, že při skutku postižení byli, odepřeno býti nemohlo. Když se pak za ně nemálo lidí předních přimlouvalo, víceji nežli týden s tím se odkládalo, ale čauš, jak prve velmi svou paní miloval, tak ji zase v nenávisť

vzal, žádnými prosbami se uchlácholiti nedal, nýbrž že jest jejich mufti[131], totiž nejvyšší kněz, tu exekuci potvrdil, způsobil.

Když pak již všudy vědomo bylo, že tak dvě pěkných lidí má na smrt vedeno býti, tu se nesčíslný počet lidí obojího pohlaví shromáždil. Nejprveji přijel subaši (tak jest mnoho jako císařský rychtář), potomně jiné rady, soudcové a rychtáři s svou guardií od jančarův, šteblknechtův a jiné rozmanité sběři turecké. Tu nejprve z vězení ten mládenec jest vyveden, maje svázané ruce a kruh železný na hrdle, skrze něj řetěz provlečený a dva čistí jančaři – kati v pěkných šatech (neb u nich v žádné oškřivosti nejsou) s každé strany za ten řetěz jej drželi. Guardie od jančarův z předu i zadu šlo množství a nesčíslný počet lidu na koních i na vozích se dívali. Tu jak on vyveden byl, takový křik jak od mužů tak žen povstal, že by veliká škoda byla takového mládence zahubiti; protož všickni ho, aby se poturčil, napomínali, že chtějí samého sultána prositi, aby mu hrdlo daroval. Ale on nakrátce k tomu svoliti a se poturčiti nechtěl. Když pak byl veden mimo čauše-baši sarai, baša viděv takovou osobu, poslal k němu, jestli že se chce poturčiti, že to způsobil, aby jemu hrdlo darováno a ta pěkná paní za ženu se mu dostati mohla. Ale nedal sebou nikterakž hnouti, nýbrž že křesťanem narozen, křesťanem také že umřítí chce, odpověděl. Vyvedli také z jiného vězení tu paní a posadili ji na mezka. Okolo ní veliký počet ženského, zakukleného pohlaví šlo, sama pak ona nebyla zakuklena, nýbrž pěkně po turecku po stranách na vrkůčky spletena a v zadu na hřbetě jí visel jeden vrkoč. Měla na sobě červenou, karmazínovou sukni, okolo hrdla i na uších přepěkné perly a jistě že byla krásná žena. Velmi tu žalostivě plakala, že všickni nad ní velikou lítost měli. Tu když ji před sarai bašův přivedli a jí pověděli, co baše tomu mládenci vzkázal, prosila, aby jí blíže k němu, totiž k tomu Řeku, přivedli, a uhlídavši ho, dlouho nemohla pro pláč promluvit, až když teprva jménem ho zavolala a jej řecky pro Bůh srdečně prosila, aby se nad mladostí obou smiloval a se poturčil, že mnoho let spolu s radostí a potěšením živi býti mohou. „Ach, slituj se, slituj se,“ řekla, „nade mnou mladou ženou, rozpomeň se, že jsme měli svoji býti, kdyby zrádné neštěstí v to nevkročilo. Zlořečena budiž ta hodina, v kterou jsem do té lázně šla! V tvých rukou jest nyní život můj i smrt, nezatvrzuj se, tebe prosím, povol žádosti velikého baši, slituj se nad našimi rodiči a přátely, nebudiž tak zatvrzeného srdce, aby moha nám oběma spomoci, toho učiniti zanedbal. Nechejž slunce a měsíc déle, dokud jsme mladí, na nás svítí; řekni, ach, prosím, co nejvyš může prošeno býti, že chceš musulmanem býti.“ Ale on jí odpověděl, aby raději duši Bohu poručila a daremnic zanechala. Což když Turci uslyšeli, velikým hněvem zuby naň skřípěli, „Hai, hai, pregiaur gidi, tiupek gidi, anaseni sigligum istemes sentu jusel kadim? Ach, přezlořečený zrádce, pse, což nechceš té pěkné

paní?“ A tak s velikým hřmotem a křikem jej vedli na popravu a ona na tom mezku za ním srdnatě jela plačíc, jižto ty ženy turecké i Turci těšili a napomínali. Když jej pak již za Unkapi, to jest Píseckou bránu a pod samou šibenicí dřevěnou přivedli, na níž šest velikých hákův bylo a dva kati s vyhrnutými rukávy nahoře stáli a skřipce, po kterýchž jej nahoru táhnouti měli, spravili a uvázali, tu ho z sukně jeho i ze všech šatů svlékli, kromě v kaťatech nebo v plátěných spodkách ho nechali, a ruce a nohy zpátkem svázavše, jej člověka zvyši vytáhli.

Tu rovně z brány, která nedaleko odtud jest, ta paní vyjížděla a uhlídavši tohoto, omdlela. A když ji zase vzkřísili, aby ještě jednou s ním mluvit i jej napomenouti mohla, prosila. Když pak byla pod šibenici přivedena, spíavši ruce vzhůru, dlouhou řeč s pláčem k němu učinila, všecknu jejich lásku, kterou jsou od mladosti k sobě měli, vyčítala, a aby jen toliko slovo řekl, že chce Turkem býti, prosila. „Však jsi pak vždyckny lítostivé srdce ke mně měl, kterak jest se pak nyníčko proti mně, vidouc smrt před očima, že ty i já zahynouti musíme, v kámen obrátilo? Ach, co pak myslíš, či při sobě nejsi, že promluvit ke mně nechceš? Ach, zlořečena budiž ta láska, kterouž jsem k tobě měla, nebyl jsi jí nikda hoden, že jsem tě tak srdečně milovala. Pse, zrádce, pohane, žide, umřiž, když se ti tak umřítí chce, jen kdybych já mohla od této ohavné smrti, kterou pro tebe nevinně trpím, vysvobozena býti. Ach, potěšiž mne někdo z vás, milí lidé!“ A po té omdlela.

Tak Turci s velikým hněvem a křikem, zuby skřípající, aby na hák vhozen byl, křičeli. Tak asi nad hák půl druhého lokte vyzdvižen, od těch dvou katův na hák vhozen byl. Tu pak paní všeckny ženy i muži obstoupili, a by tak silná guardie nebyla, byly by ji utopiti nedali, nežli, aby se jim byl ten čauš nahodil, smýšlím, že by rovně jako Orfeus[132] od pošetilých žen na kusy byl rozsápán, aneb od Turkův, kteří převelice na něj láli, kamením uházen. Tu tehdy jejich modlitby vykonavše, s velikým křikem a pláčem se s ní žehnali, an ona nic o sobě nevěděla, než již všeckna jako roucha bledá byla. Tu ji kat s toho mezka ssadil a rouchou jednou ruce, druhou okolo pásu a třetí okolo noh zavázal a ji na malou lodičku ústy dolů položil a odvez se asi dvou sáhů od břehu, neb tu hned nedaleko šibenice moře bylo, tyčku dlouhou za tu rouchu okolo pásu přivázal a tak lehoučky s té lodičky do moře vstrčil a jí tak dlouho máchal pod vodou, až se utopila. Tu ihned máry přinesli, do prostěradla zaobalili a s zpěvy tureckými k hrobu nesli. On pak nebohý do třetího dne živ byl a na velkou žízeň naříkal, prose, aby mu vody podali, ale žádný toho učiniti nechtěl, až někdy v noci třetího dne pravili, že někdo z jančarů lítost nad ním maje, hlavu mu rozvrátil, ale kdo by to učinil, doptati se nemohli.

Jiného času také přivedli nějakého vévodu valašského, který měl proti sultánovi a dosazenému vévodovi lid pozdvihnouti a bouřku stropiti, chtě sám vévodou býti. Toho Valaši, uřezavše mu nos a uši, do Konstantinopole odeslali, jehožto sultán na hák vrci poručil. Byl čisté postavy jonák, uměl několik řečí a zvláště dobře latině, řecky, vlašsky, uhersky. Také jsme viděli několikrátě Turky odpravovati, stínati i věšeti; některým svázali ruce i nohy a jako teleti chřtán jim podřezavše, dokud krev se nevyhlila, ležeti a sebou házeti nechali, jinému na zemi stojícímu oprátku na krk vundali a přehodivše přes trám, tak asi pídí jej vytáhli a vise ti nechali. Tam sic s zločinci nežertují a spěšně jej odpraví.

20. O tureckých paních

Když jsme pak již v městě a okolo města vše spatřili kromě jejich fraucimoru, žádal jsem našeho jančara Mustaffu, aby, může-li to s bezpečností býti, nám některou pěknou Turkyni okázal, abychom také věděti mohli, pěkné-li v Turcích ženské pohlaví jest. Tu on připověděl, že se o to postará. Po některém dni pobídl nás na projížďku po moři do jedné zahrady, v níž fraucimor jejich bude, a on, že by jeho přítelkyně byly, povídal. Já pak sám čtvrtý jsem se vyprosil. Tu jsme na lodi vsedli a do jedné zahrady vešli; tam nás jančar s svým pacholetem zanechal a do druhé zahrady šel a chvíli tam pobyv, abychom s ním šli, pověděl. Tu viděli jsme z daleka pět neb šest tureckých žen po zahradě se procházejících, kteréž kvítí trhaly; a našeho jančara pachole mělo píšťalku ze tříti jako varhany udělanou; ten zapískal na ni tureckou nějakou píseň, ony pak, jakoby se ulekly, kde se to píská, hleděly. Náš pak jančar ven vystoupil, jim se ukázal a až k kolenám hlavu sklonil a jim poctivost učinil, k nim běžel a každé ruku políbil, a aby za zlé neměly, žádal, že jest tu s sebou čtyry křesťany do té zahrady, aby se na ně podívali, přivedl; a něco dlouho s nimi rozprávěl, až nás, abychom k němu šli, zavolal. Tu my jim ruce políbivše, že jsme o nich nic nevěděli, pravili, žádajíce, aby jim to protimyslné nebylo. Nedaleko odtud při samé zdi byl lusthauzek, do něhož ty paní vešly a my za nimi. Tak přinesše od ovoce, jablek, pomorančí, jak jsme uměli, s nimi jsme rozprávěli, a co nám nerozuměly, jančar vykládal; až velikou prosbou jančara, že jsou se odkuklily, k tomu přivedeno jest: kromě jedné nic obzvláště pěkného nebylo, všeckno snědé, černoooké, s barevnými vlasy a obočími. Pobyvše tu chvílku, zase odpuštění jsme od nich vzali a odešli.

Nemohu pominouti tuto o jedné Turkyni, kteráž s naším Mustaffou známa byla, pověditi. Ta mladá a dosti hladká žena byla, kteroužto jednoho času jančar k svačině pozval a já mu k té svačině nejlepšího vína a konfektu způsobil, neb na mne velmi laskav byl. Ta paní měla muže

obstárniho, který jí nevěřil, i nevědouc, kterak by toho dovésti mohla, aby v určitou hodinu okolo nešporův – neb obyčejně tehdáž náš čauš k modlení odcházal – svačiny nezmeškala, pravila muži svému, že půjde do lázně, a vzavši dvě ženy zajaté, služebné, které jí šatstvo její vedle jejich způsobů v džbáních měděných koberci přikrytých na hlavě nesly a za ní šly mimo naši hospodu. Neb asi odtud půl honu pěkná, ženská lázeň (kterouž Ruska[133], sultána Solemana žena, stavěti dala) byla, do kteréž lázně pod ztracením hrdla žádný z mužského pohlaví jíti nesmí. Ta paní tehdy, mimo nás jdouc, jančarovi návštějí dala a já věděv o tom, ji jsem také jíti viděl, kterouž mi Mustaffa ukázal a že jeho přítelkyně blízká jest a k němu k svačině přijde, pravil. Muž nevěře jí, nedaleko za ní šel, o čemž ona dobře věděla, a jak do lázně vešla, tak on se proti lázni posadil a na ni očekával. Ale chytrost ženskou kdo oklamati může? Mimo náš dům šla v zelených šatech a majíc s sebou jiné šaty, služebnice v lázni nechavši, vyšla ven a přišla k jančarovi v červených šatech. Tu ji on do své světničky přijal, ji přivítal a dobře traktíroval, po svačině zase ji malými dvířcemi propustil. Kterážto do lázně šla, se zmyla a s svým mužem se domů navrátila. Tomu lotrovství a té chytrosti nemohl jsem se nadiviti a dosti jsem se s tím jančarem, vzpomena na to, nasmál.

21. O koních páně oratorových

Pan orator koupil šest přepěkných tureckých koní, mezi nimižto jeden byl plesnivý, za něhož dal 100 dukátů, nad míru pěkný, nebo pán sobě byl také dal udělati dva rystunky, které ho do dvou tisíc dukátů stály. A když k audienci na tom koni jezdil, dosti jest diváků míval, a že by škoda velká byla tomu giaurovi na něm jezdit, v své uši slýchával. Ten mně obzvláště byl od pána poručen, aby jej maštalíři pilně hlídali, a každého téhodne na projížďku s jančarem jsme jezdili a na placu hippodromu neb Almeidanu v závod s Turky pouštěli; a já na svém plesnivém začasté jsem kolaci vyhrával, kteroužto nedaleko našeho domu strojiti dávali; a my je zase k sobě pozvali a dobře traktírovali. Tak jsme ten rok v radosti s veselím strávili, že lepšího světa jsme sobě nevinšovali.

22. Obrat k zlému

Ale hned po roce počalo se jinak vésti, neb present, který každoročně odvozován býti měl, poslán nebyl za příčinou, že Hassan[134] baša do Charvát vpád učinil, Vyhyšť zámek v Charvátích byl od Turka vzat a s velikou radostí do tří set vozů s nebohými vězni do

Konstantinopole přivezeno, z nichž každý pět neb šest vycpaných křesťanských hlav nésti musel. Tu mimo náš dům jeli, Turci v brunšvických kloboucích, majíce při boku velké, stříbrné tulichy a mečíky postříbřené s verřšpisy a rapíry; dva němečtí trubači napřed jeli a troubili, za nimi šel s bubnem a písťalou knechtskou bubeník, potomně několik set vězňův na vozích, ženy, děti, děvčata, malá pacholata. Tu bylo se nač žalostivě dívati, kterak ženy dítky při prsech ještě chovaly, jiné malých, ročních, dvouletých dítek obojího pohlaví na rukou držely a nesly; některé staré babičky nařikaly, kvílily a v rukou svých hlavy stínaných křesťanův nesly. Tu byl křik a výskání od Turkův, kteříž se nad tím vítězstvím těšili a Hassan baši vychvalovali, že jest je do Konstantinopole jako vítěz odeslal, Akerim, Hassan baša, to jest Bůh pomozí, Hassan baša, volajíce a vykřikujíce. Na ráno desátek náležitý z týchž vězňův císaři tureckému odvedli, ostatek na trh, jenž oni auratbazar, to jest ženský trh, jmenují, poslali. Jest jistě žalostivé na tom trhu divadlo, kterak je prodávají a s nimi zacházejí, až jeho, kdo na to patří, srdce bolí. Neb tu koupí jeden máteř zvlášť, jiný dítě, jiný pachole, jiný děvče a tak různu od rodičův se do rozdílných krajův dostanou, že již do smrti se neshledají. Tu sedí pořád staří muži, pořád mladí jonáci dospělého věku, opět jinde pacholata, tamto děvčata, tuto báby, tamto děvečky, jinde kojné ženy, a kdokoliv kterého vězně kupuje (jsou tu zvláštní komůrky), ten rovně jako hovadu neb koni na zuby, oči, ruce, nohy hledí a veda jej do komůrky, do naha se svléci káže a vseckny oudy spatřuje. Jestliže by se mu líbil, koupí, pakli ne, odejde a jiné ohleduje, tak že se nebohým lidem téměř každou hodinu z těch hadrů svláčeti dostane. Strava jich jest kus chleba a voda a to v skrovnosti; žádný živý člověk, kdo nezkusil, neuvěří a věřiti není možné, jaká jest bída tureckých vězňův, neb jich sobě méně než psa váží; dokud živ, dotud pracuj, když nemůže, hlavu setnou. A jistě že sobě raději každý poctivý člověk na vojně umřítí žádati má, nežli by se do takových ukrutných bíd, které ve dne i v noci v tureckém vězení snášeti musí, (kteréžto horší nad smrt jest), dostati a se poddati měl.

23. O vyzvídání a zprávách Krekvicových

Toho času počalo již třeshiti. Jančaři pro neplacení žoldu defterdarovi, to jest nejvyššímu colmistru neb rentmistru, se zprotivili, a zbouřivše[135] se, jemu čeládky do sedmi osob zabili a kamením uházeli, že sotva a těžce takový rumor skrze nejvyššího baše spokojen byl, neb na vojnu se volalo. Siavuš baša mazulem učiněn, to jest se všech ouřadův a povinností shozen za příčinou, že takového zbouření jančarův nepředěšel. Tu nevěda náš pan orator, co činiti, a

chtě rád, co se při dvoře v radách o uherské zemi jedná, zvědět, skrze mnohé dary a ouplatky způsobil, že mu agové neb komorníci sultána po jedné tejně babě kundšofty dodávali, mezi jinými pak že jest konečně na tom, aby se válka v Uhřích začala, zavřeno a postaveno. Pročež pán rychle skrze Benátky císaři pánu našemu, aby se na pozoru v Uhřích míti ráčil, oznámil a napomenul. Netoliko komorníci sultána skrze dary k tomu přivedeni, ale sama císařova matka, co jest tak od císaře strany Uher slýchala, to jest skrze jednu židovku panu oratorovi v známost uvedla, kteroužto židovku pán velice udaroval; a ta kundšofty tejně ne do domu našeho, nežli jinde donášela. Tolikéž i přední officírové pánu oznamovali, že konečně Hassan baša k Siseku[136] táhnouti a jej mocí vzíti má. Jakož jest se i stalo a on s velikým počtem lidu k Siseku táhl, škody veliké činil, ale s pomocí boží, který našim křesťanům, jichžto malá hrstka byla, přispěti ráčil, tak že týž Hassan baša a nejlepší jeho vojáci a begové od našich s znamenitým počtem vybraných Turkův zabit jest. Když ta novina přišla do Konstantinopole, tu všecko se město zarmoutilo, a jak prve radostně Akerim, Hassan baša pokřikovali, to jest Bůh pomozí, Hassan baša, tak nyníčky žalostně Hai, hai, Hassan baša, junahter seni, totiž Hej, hej, Hassan baše, přeškoda tvého zahynutí, naříkali. Já pak zkoumaj, že žertu nebude, chtěl jsem s karavanou kupeckou, arménskou po zemi skrze Egypt do Persie, potom do Jerusalema a odtud skrze Benátky domů jeti a již jsem sobě všelijaké potřeby na takovou cestu náležitě pomalu hotovil a toliko na dobrou příležitost a bezpečnost očekával. Penězi mne pán založiti chtěl a já domů o peníze, aby poslány byly, jsem také svým přátelům psal. A jistě má konečná vůle byla, kdyby se bylo Pánu Bohu líbilo, takovou cestu a jízdu do těch neznámých zemí učiniti, že by mně k dobrému i všemu rodu mému k pochvale a potěšení bylo; ale nebyla v tom vůle boží. Nebo sestra císaře tureckého, jejížto syn také v té bitvě s Hassan baši zahynul, slyševši tu novinu, prostovlasá a jako ztřeštěná císaři k nohám padla a za pomstu nad křesťany žádala.

Pan orator pak maje několikráte audienci a domluvu, proč by se tak dlouho present neposílal, dal za odpověď, že jsou sami tím vinni, poněvadž jsou příměří a pokoj protrhli, Vyhyšť pevnost vzali, mnoho set lidí zajali. Však nicméně prosil, aby mu dovoleno bylo kurýra do Vídně poslati, což jest obdržel, a jeden Hans Perlinger a Jan Malovec, též sekretář Gabriel Haan na poště domů odesláni, aby, co se děje a při portě obmýšlí, císaři se oznámilo. Ti dva zase se navrátili a na místě toho Haana nějaký Buonhomo za sekretáře poslán.

24. Nepřátelství Sinan-baše

Asi po čtvrt létě již se nikterak tajiti nemohlo, že otevřena válka v Uhřích bude. Tehdy povolán jest od císaře tureckého zase Sinan baše, ten nejhlavnější křesťanský nepřítel, učiněn byl hned vizirazem a serdarem[137], nejvyšším hejtmanem polním. Přijel v noci s množstvím vindlichtů, s velikým křikem, radostí a plesáním, že on smrti Hassan bašovy pomstí, přivítán a slavně do svého seraglio doprovozen. Všady křik, štěstí vinšování, s světly z domů běhání po městě slyšáno bylo. Toho času přijel po moři k nám pan Karel Zahrádecký z Moravy, který z Benátek do Jerusalema putoval. Ten chtě také rád město Konstantinopoli viděti a nejsa velmi zdráv, v domě našem se zdržoval, zatím sobě všech potřeb nakoupil a skrze Benátky do křesťanstva jeti chtěl, jakož jest dříveji, nežli Sinan baše nejvyšším serdarem učiněn, své pasporty, aby se bezpečně k Benátkám plaviti mohl, dostal a maje složené již všeckny věci, na šífu druhý den chtěl odjeti. Toť pro nás Sinan baše pošle, aby hned k němu pan orator přijel, že toho nějaká potřeba ukazuje.

Tu když orator na tureckého, vraného koně sedati chtěl, žádným způsobem na sebe vsednouti nedal, až pán svého plesnivého koně osedlati poručil. Když pak jsme k audienci jeli, tu Zahrádecký ještě pána k posledku provoditi a na službu hleděti chtěl. A když náš pán Sinan bašovi štěstí k ouřadu vinšoval, a že se nad tím nemálo těší, pravil, zasmál se Sinan hlasem: „Ale, medle,“ prý, „hrubě-li jsi tomu rád? Nemáš se jistě nad čím těšiti, neb tobě i jiným giaurům víceji ke škodě nežli k užitku budu.“ A po té se hned domlouval tuze, proč by tribut se neodvozoval, že orator i s jeho čeládkou to hrdly zaplatiti musí. Načež když mu pán zase odpověděl, proč a z jakých příčin se to státi nemůže, poněvadž jsou oni původ a příčina protržení pokoje, než aby zase to, co jsou našim vzali, navrátili a příměří pevně a stále drželi, že také present poslati se neobmešká, zuřivě zase pánu odpověděl: „Navrátiť ty zase ty jonáky a statečné muže, kteří jsou pobiti, ježto z nich lepší jeden byl, nežli všickni giaurové.“ A tak hned veliké pohružky činil, jak se chce nad našimi pomstíti, a rozhněval se, až zbledl. Orator věda, co jest Sinan baše, nechtěl se s ním hadrovati, nežli pokud se pokoj neobnoví a stále a upřímně se držeti nebude, též ty pevnosti, které vzaté jsou, zase se nenavráti, že žádný present odeslán nebude.

Když jsme se pak zase od audienci k lozumentu vrátili chtěli, tu také bylo praesagium našeho budoucího neštěstí, nebo ten kůň plesnivý, na kterém orator jel, žádným způsobem nedal na se vsednouti, hryzl, házel, spínal se, co jej slepili a nohy zdvihali, a nemohl k tomu přiveden býti, ježto toho prve nikdy nečinil, tak že orator na svého hofmistra koně vsednouti a domů

jeti musel, nebo vřdyckny, když se k audienci jelo, hofmistr na druhém koni za pánem jezdíval.

25. Internování poselstva

Jakž jsme pak do domu přijeli, hned železnými závorami z poručení Sinan baši vrata jsou zatarasována. Tak nebohý Zahrádecký, pobyv několik málo nedělí u nás, s námi v domě zůstati a všeho neštěstí i těžkého vězení zakusiti musil, neb ho již žádným způsobem z domu pustiti nechtěli. Tu se nám stravy i všeho profantu ujalo a dosti málo se dávalo, tak že orator čauše k bašovi poslal, a aby aspoň dovoleno bylo, za své peníze na trhu, co potřebí, kupovati, jest žádal. Což k tomu, aby každý den einkaufer s jedním jančarem na trh a ne jinam choditi a potřeby kupovati mohl, povoleno a jančarovi, aby jemu s žádným křesťanem mluvíti, nad to pak listů jakých dodávati měl, dobrý pozor aby dal, přísně poručeno. A tak jsme již jako ve vězení zůstávali a nikam z domu žádný vycházeti nemohli.

26. Mor a přípravy k válce

Toho času byl veliký mor v Konstantinopoli, tak že, jak nám Turci pravili, v samém městě, jak v okrsku svém i v předměstí, do 80 tisíců na morní bolesti pomřelo. Jakož jsme pak sami z domu našeho po mnohu osobách celý den oustavně k hrobu nésti, a jak tu u některého domu dvě, tři, čtyry osoby myli a horkými vodami pařili a čistili, viděli, tak že velice teskno bylo a jiného nic kromě hojnost mrtvých těl z domu našeho viděti nebylo. Z našeho domu umřelo jich též okolo šesti osob na morní nakažení, ačkoliv jsme na každý den všelijaká praeservativa proti témuž nakažení užívali. Tu poněkud asi za tři neb čtyry měsíce o vojně pokoj byl. Ty naše mrtvé dali jsme pochovati v Galatě městě, neb bylo nám dovoleno; toliko tři nebo čtyry osoby s nimi šly, ostatek mniši, kteříž tam šest svých klášterův mají, katoličtí, františkáni, ceremonie pohřební vykonávali. A tak jedno smradem a tím puchem, druhé strachem více nežli polovice se nás rozstonalo. Já také na zimnici, potom ouplavici přetěžce mnoho nedělí jsem stonal, tak že doktoři o zdraví mém pochybovali, a že možná věc není, abych k zdraví přiveden zase býti mohl, pravili. Jak se to příměří protrhlo, tak hned zjevně po ulicích se provolalo, aby se proti giaurům a králi vídeňskému na vojnu strojili, že znamenitých kořistí a zboží si naberou. Tu z Asie, z Anatolie a ze všech císaři tureckému náležejících zemí soldátů se do města přibralo a se opravdově na vojnu strojili: tu již po houfích a rotách se po městě

procházeli i na koních jezdili, a když nás kterého v okně viděli, že nás stínati chtějí, ukazovali. Orator pak chtě s gruntem vše, kdo tak bešebichsaborové budou a jak silně vytáhnou, zvědět, peněz nelitoval, nýbrž na kundšofty nakládal a mnoho tejných rad a předsevzetí jejich přezvěděl. Sám to svou vlastní rukou spisoval a potomně sekretáři do cifer[138] překládati poručil, chtě to, co nejdřívěji možné, císaři pánu našemu, aby se tím lépeji vzhotoviti ráčil, v známost uvést. Ty pak kundšofty byly v kanceláři v domě, v jednom pokoji pod zemí, v bezpečném místě schovány, o nichž, co a jaké jsou, z nás žádný, kromě pan orator a sekretáři, nevěděl, jen hofmistr někdy ty osoby, které to donášely, vídával.

KNIHA TŘETÍ

O zajetí a žaláři celého poselství našeho

1. Poturčení Mörthenovo

V tom přihodilo se, že náš Ladislaus Mörthen, hofmistr, se násilí na jednom pacholetu dopustil. Což když panu oratorovi v jistotě oznámeno bylo, hofmistra na závazek cti a víry, že z pokoje svého do jisté resolucí oratora vycházeti nebude, jest vzal. A poněvadž Turci zevnitř vrata závorami zamykali, tak zase vnitř zatarasovati kázal, aby oni Turci také k nám, kdyby chtěli, přijíti nemohli. Klíč od vrat pán kuchmistru odevzdal, a aby bez povolení jeho žádného do domu ani z domu ven nepouštěl, jest poručil. V tom ten šelma hofmistr, když se na něj pozor nedalo a einkaufer ranním jitem z domu na kupování potřeb jíti chtěl a vratce neb dvířky se mu otevřely, toť ten šelma hofmistr, strčiv kuchmistrem, ven z domu vyskočil, a že chce Musulmanem býti a se poturčiti, pověděl. Což ihned čauš to s velikou radostí slyšel, s ním k bašovi šel, kterýž mu to velice schvaloval, a že takového člověka vzácného, totiž hofmistra oratorova, dostal, se těšil. A hned mu pěkné šaty turecké, červené, punt, tulbant a koně tureckého, pěkného daroval a jej s velikým komonstvem k obřízce jejich doprovoditi poručil. Což se i stalo, nebo mnoho set rejtarů i soldátů pěších před ním i za ním šlo a jelo s hrozným křikem a štěstí vinšováním mimo náš dům. Kterýžto veselou tvář na sobě ukazoval a do oken hleděl a koně tumloval. Po obřízce žold aneb plat mu nařízen každého dne čtyryceti asper, jak nám pravili, a to jest jistě veliký plat u nich. A oženili ho, ač on prve v Praze z

fracimoru mladé paní z Perštejna manželku, která za hofmistryni sloužila, a syna, čistého mládence, měl; však to všecko opustil, nad duší i manželkou se zapomněl a začasté mimo dům chodíval i jezdíval. Pan orator nad tím se velmi rmoutil, obávaje se, aby on, jakožto všech našich obyčejův křesťanských povědomý, nebyl příčinou neštěstí a všeho zlého našeho, jakož se pak stalo.

2. Zrada Mörthenova

Nebo jednoho času přišed k Sinan bašovi pravil, poněvadž jest, dokud křesťanem byl, králi svému věren byl, tak že nyníčky, když jest musulmanem učiněn, touž věrnost sultánovi i všem baším prokazovati a k rozmnožení panství jejich ničehož, ani hrdla litovati ani vynasaditi, že obmeškati nechce; protož že se jemu vidí, poněvadž orator císařský o všem, co se v Konstantinopoli děje, nýbrž i v radách jejich zavírá, vědomost má a králi svému to tejně v známost, aby se na pozoru měl, uvozuje, protož aby mu velikomocný baša přední osoby ode dvora přidal a jemu toho dovolil, aby mohl kancelář oratora přehledati; tu že on chce takové věci najíti a před baše předestříti, že se tomu podiví, kudy a kterak jest k nim orator přišel; nebo i přední osoby a officírové nestydí se proti svědomí svému činiti a jemu kundšofty dodávati: a protož věda král vídeňský o jejich předsevzetích, že se časně k tomu přihotoví a pomoc od říše, která mocná jest, žádati bude a že tak mnoho, jako kdyby o tom nevěděl, vyříditi by se moci nemohlo.

Což když baša sám u sebe povážil, pokudž by tak bylo a vše jejich předsevzetí nepříteli známé bylo, jeho pochválil z takové věrnosti, a aby mohl oratorovu kancelář přehledati, k tomu povolil a jemu přední čauše ode dvoru, mezi nimiž jeden Španěl renegát byl a několik Vlachů poturčených, přidal s tím poručením, aby vše bedlivě se vyhledalo a na to pozor dalo, aby se témuž šelmě, jemuž Ali beg jméno dali, v ničemž žádná překážka nestala.

Rovně den před tím rozkázal sobě pán ty v cifrách přeložené kundšofty sekretáři (který s jinými stavu rytířského služebníky panskými o peníze a dukáty hrál) přiněsti, a když do nich nahlédl, vidělo se mu, že něco vypuštěno jest. Protož poručil ty přípisy z těch tejných skrýší přiněsti a viděv, že nic chybeno není, rozkázal mu je ihned v ta tejná místa zase schovati. Ale sekretáři byla milejší hra a nepamatuje na svou povinnost a přísahu, kterou Pánu Bohu a J. M. C. učinil, jak do kanceláře všel, do nejbližší almarčky je schoval a zase ke hře odešel. A protož žádná rada a opatrnost lidská nemůže překaziti soudu božimu a jeho uložení.

Druhý den velmi ráno přijel týž hofmistr Ali beg asi s padesáti osobami předními k domu našemu a zatloukl na vrata. Jak prve od nich kuchmistr klíče měl, tak tehdaž jich na štoku v kuchyni nechal a kuchtík, neptaje se žádného, má-li otevřít, jak zatloukli, klíče vzal a jim otevřel, tak že nenadále do pokoje panského se přihnali. Tu se jich pán nejprveji a my všickni lekne me toť ten přední čauš vlašsky pánu oznamuje, kterák by vysláni byli s Ali begem, prvnějším hofmistrem jeho, od velikomožného Sinan baše s tím poručěním: poněvadž bašete zpráva došla, kterak by všelijaká předsevzetí jejich vyrazovati, kundšoftýřem býti a králi vídeňskému, co se při portě ottomanské děje, v známost uvozovati měl, aby hned kancelář svou otevřít dal a témuž Ali begovi, aby všeckno přehledávati mohl, v tom nezbraňoval, že jest jistě přísné bašovo poručení. Načež jim pán zase odpověděl, rozkázav se jim posaditi, sladkého vína a konfektů přiněsti, kterak by to věc nenáležitá byla, aby kancelář oratora římského císaře se přehledávati měla, a to že žádný jiný nevede nežli ten šelma zpronevěřilá jeho služebník a hofmistr předešlý. Jakož pak i tu hned mu vůči domlouval, kterak se jest nad duší, manželkou a dítkami zapomenouti mohl, že jistě od Boha skutečné pokuty neujde. Ale tíž čaušové a Turci, aby mu nedomlouval a jeho s pokojem nechal, poněvadž on jeho služebníkem více není, nýbrž Musulmanem a Turkem jest, pánu pověděli, a aby kancelář se otevřela a oni vůli bašovu naplniti mohli, jsou napomínali. Zatím milý sekretář pěkně pohrával a pán pro něj poslal, naschvále Turky zdržoval a sladká pití a konfekty nositi dal. A sekretáři vzkázal, schoval-li jest ty věci, o kterýchž on dobře ví (míně ty přípisy). On zase pánu vzkázal, že jest to dobře opatřeno, aby se nestaral; a sám přišed, pánu návštějí dal, že jest to schováno, nebo jistě od něho Pán Bůh všecku paměť pro hříchy naše odniti ráčil. Když pak čaušové vždy, aby se táž kancelář otevřela, napomínali, tehdy pán poručí sekretáři, aby jim otevřena byla; a sám také s nimi šel a vždy tomu šelmě domlouval, týraje jeho, že znamenité kundšofty najde a z toho veliké milosti u baše anebo sultána že nabude, aby mu jí také něco udělil: protož aby jen dobře hledal, on že věří Pánu Bohu, poněvadž není ničehož, co by podezřelého býti mělo, že také nic nenajde, nýbrž že on k tomu přivěsti chce, že ještě pro takovou nepravdivou a lživou zprávu a pro ten posměch, který se oratorovi tu činí, ztrestán a na hák vhozen bude. Načež on nic jiného nežli: „Nech mne jen hledati, tu zviš, že poslední trunk v Slezsku jsi pil.“ Když se pak táž kancelář otevřela, tu on s velikým strachem, až se třásl, povrchně hledal a některé prosté listy, co nám tovaryši a známí naši z Vídně psávali, našel. Item, když mu truhly otevřeny byly, také nic kromě register příjmů a vydání a tak; ledacos jiného, co za nic nestálo, nenašel. A pán vždy se mu posmíval, aby lépeji hledal, až se kundšoftů domaká, a že znamenité věci bašovi přinese a za to darován šibenicí bude, jej týrati nepřestával.

3. Nález osudných listin

A když již měli z kanceláře ven jíti, uhlídal u dveří almárku a kázal sobě ji otevřítí. Tu teprva sekretář se upamatoval, že ty všeckny nejplatnější věci tu jest nechal, vzpomenu a na pána pohleděl. Pán, domnívaje se, že ty věci v náležitém místě schovány jsou (ani na srdce jeho to nevstoupilo, aby týž sekretář tak neopatrný býti měl), s smíchem a týráním: „Tu budou, tu se naleznou!“ se smál a jemu, aby almárku otevřel, poručil. Jakž on rukou do almárky sáhl, trefil právě na ty přípisy (bylo toho okolo šesti, sedmi archův) a jak pán je poznal, tak zbledl jako roucha a nemoha se zdržeti, musil na zed' se položití. A hofmistr jak na něho pohléd, vzkřikl: „To já chci míti a nic jiného,“ a s velikou radostí ven z kanceláře vyšel. Tu se pánu smích v pláč obrátil. A my nic nevěděli, co jest to vzal; kdybychom byli věděli, byli bychom mu to mocí zase vzali a do ohně hodili, nebo nás ještě jednou tak mnoho jako jich bylo. Ale pán dal se hned v rokování s těmi čauši a poslal strýce svého do šrejptiše a v uherských kloboucích dukáty a tolary nositi poručil, a aby mu jen něco vytrhnouti dali, prosil; což by se jistě za peníze bylo stalo, než že ten šelma, když toho ten přední čauš, aby mu to dal, požádal, na krátce toho učiniti nechtěl, nýbrž že jeho štěstí i hrdlo na tom záleží, pravil. Tak pán peníze darmo rozdal.

Když pak ti komisaři odešli, tu pán sobě velice počínal, div že se nezbláznil, sekretáři s pláčem domlouval, kterak on z toho Bohu a císaři pánu našemu odpovídati bude, a naříkal, že mu o jeho hrdlo nic není, sám rád že by chtěl umřítí, kdyby toliko nás mladých lidí nebylo; a my že se pro zachování hrdel poturčiti musíme a tak na věčné zahynutí příčinou jeho hry že přijdeme; nebo – pravil – že možné není, když se to Sinan bašovi přednese, abychom ohavné smrti ujítí mohli. Nic nejedl, nic nepil, na loži nespál, nýbrž vždy se s pláčem modlil a každé hodiny, kdy pro nás posláno bude, s strachem očekával.

Týž šelma Ali beg poslal ku pánu, chce-li mu tisíc tolarů širokých poslati, že mu něco vytrhnouti dopustí. Pán ovšem několik set tolarů poslal, ale on vzav peníze, s nimi k Sinan bašovi šel, a jak on dobře s nimi a upřímně míní, se pochloubal, ukazuje ty peníze, které mu orator poslal, chtě, aby jemu něco vymazati aneb vytrhnouti dopustil; ale on toho pro žádné dary neb peníze že učiniti nechtěl, nýbrž to, co jest v kanceláři oratora vyhledal, jemu že odevzdává, a jeho, aby se k sultánovi za něho přimluvil a za to nějakou milost jemu učiniti ráčil, jest žádal.

Baše nemeškal pro poturčené Němce renegáty poslati a dal sobě ty přípisy do jazyka tureckého přeložiti a poznáv, že se to sultánky i mnohých předních officírův dotýče, jakožto stará liška, nechtě fraucimoru císařskému v nemilost upadnouti (neb máteř a žena císaře vším vládly, a co chtěly, to se dalo), toho při sobě zanechal, o tom ne mnoho hlásal, nýbrž sultánovi oznámil, kterak by se v kanceláři posla krále vídeňského kundšofty našly, že týž posel, co se kde v městě děje, vše králi prozrazuje a jemu oznamuje: protož co má s tou věcí dále činiti, se dotazoval. Sultán mu oratora i všeckny jeho lidi v moc dal, aby s nimi činil, cokoliv se mu dobře líbí. Tu ihned všeckny profanty, kromě chleba a vody, víceji nedodávali ani einkaufferovi co dále kupovati dopouštěli, nýbrž dům, aby z něho žádný neušel, dobře stráží osazen jest. Tak pan orator očekávaje každé hodiny na sebe i na všecky jeho velikého nebezpečnosti, hořem se těžce roznemohl a z lůžka několik časů nescházel. Též čeládka jeho více nežli polovice se rozstonala a velmi jich málo, kteří by dokonalého zdraví poživali, pozůstalo. Tu naše nejlepší lékařství dobré řecké víno bylo, kteréhož do šedesáti beček bylo. Tím mnozí smutnou chvíli krátili a se obveselovali, jiní pak, nemocní, když hodinka šťastná přijde, očekávali; jakož pak i pan orator i my nemocní od kněze extremam unctionem jsme přijali a Pánu Bohu se poručili.

4. Zajetí poselstva

Když pak již všeckno, co k tak znamenitému polnímu tažení zapotřebí bylo, zhotoveno jest, tu 15. dne měsíce srpna Sinan baša políbiv ruku sultánovi a dostav praporce vrchního a šavle od něho, převelmi slavně, an ho všickni bašové a téměř všeckno město provázelo, ven z města vyjel a tudy mimo náš dům, po levé ruce on, na pěkném koni, a po pravé straně Ferhat baša, jakožto gubernator města – neb Turci levou stranu za přední mají, že po té straně snáze se k zbrani přijíti může – jel. Bylo se jistě nač podívati, jak nesčíslný počet s ním jel a šel; před ním ti jejich dervislarové, hodzalarové, též přátelé Machometa[139] v zelených puntích jeli; item nazí mniši, držíce jeden druhého za ruce, tak dlouho kolem chodili a Allahu křičeli, až velikou mdlobou na zem padali a ležeti musili, jiní hlasitě mu štěstí vinšovali; jejich kněží papaslarové před ním jdouce, zpívali a knihy otevřené před ním nesli. Provázelo ho a za ním také jelo okolo 24 ič-oglanů, to jest edlknobů sultánových, na přepěkných hlavních koních, sami v zlatohlavích oblečení; rystunky na koních, třmeních, sedlách, terčích, vše se od zlata a drahého kamení blyštělo, zvláště kopí a šavly: ty byly drahým kamením vysazované. K tomu byl nad míru pěkný a veselý den, tak že když slunce na ta pacholata svítilo, velká záře od toho

zlata a drahého kamení pocházela. Tak s nevypravitedlným triumfem až za město, kdež on své ležení měl a stany rozbítí dal, ho vyprovodili. Nebo Turci, když kdekoliv vyjedou, prvního dne daleko se nevydají, aby – buď že jsou něco zapomněli a se nedostává – tím blížeji jsouce, sobě to spraviti a přivéztí dáti mohli.

My pak všickni jsme se z toho radovali, že ten náš nejúhlavnější nepřítel z města vyjel, domnívajíce se, že tak zavření v domu zůstanem a nic horšího že nás nepotká. Ale zmýleni jsme byli. Nebo třetího dne poslal Sinan baše několik předních Turkův ku panu oratorovi, který velmi nemocný ležel, chytře, že pro něho Ferhat baše posílá, aby hned, vezma toliko dva neb tři služebníky, k němu přijel, že by se jakési latinské listy našly, aby mu je přečetl. Pán jsa více mrtev nežli živ, prosil, aby ho při bašovi omluvena učinili, že mu nikterakž na ten čas možné není na koni jeti; jak bude zdravější, že se rád najíti dáti chce. Ale oni na svém, aby se přistrojiti dal, stáli a naposledy, nechce-li dobrovolně vstáti, že musí; pro něho že vůz mají, aby nemeškal a k bašovi jak moha se vypravil, mu pověděli. Tu vida orator, že jináčeji nelže, černé, aksamitové uherské šaty na sebe vzal, a poněvadž mu Turci pravili, že asi po hodině zase přijede, na ten vůz, který červený, soukenný byl, jak za starodávna v městech se užívaly a po řebříčku do nich lezli, vésti se dal a nerozžehnav se s námi, od nás ne k Ferhat bašovi do města, ale ven z města k Sinan bašovi dvěma koňmi vezen jest, nemaje nežli čtvero čeládky s sebou. Tu přijevše do ležení, do stanu ho položili, služebníky do želez vbili[140] a několik jančarů jich vartovalo.

My pak, kteří jsme v domě zůstali, nic, kde jest se pán poděl, jsme nevěděli, nýbrž asi po dvou hodinách viděli jsme, an se všech stran lidu na tisíce k našemu domu běží, řadem se stavějí, na střechy lezou. Nevěděli jsme, co to a jaké divadlo bude, až lidu bylo, že jsme ho přehlédnouti nemohli. Nejprve jsme se domnívali, že někde v našem domě hoří. Toť po malé chvíli vidíme, že guardie, která obyčejně při popravách se užívá, upřímo k naší hospodě jde. Za ní subaše, rychtářové a přední lidé jedou, po nichž mistři popravní, biřici a kati, kteřížto v rukou řetězy nesli. Tu oči všeho lidu na náš dům obráceny byly. Jak k domu přijeli, tak subaša s koně a jiní Turci ssedali a jančaři nebo guardie s hřmotem a křikem; dům náš otevřeli (nebo jsme se toho nenadáli, nýbrž že pán náš zase k nám přijede, se domnívali) a všickni ourpkem, kde koho dostati mohli, po pavlačích vedli, vlekli a kruh železný na krk vstrčili a řetěz skrze kruh prostrčili. Tak jeden každý co ztřeštěný semotam, kde věděl a mohl, utíkal. Já pak od několika neděl na červenou jsem stonal a na žádné noze státi, nad to pak choditi nemohl. Však nicméně, jak jsem viděl, co se s mými tovaryši působí, i já jsem v lůži nezůstal, nýbrž nejvyš pod hambalky vlezl a od jednoho na druhý skákal, ježto, kdybych byl upadl, na sto kusů

rozraziti bych se byl musel. Naposledy všecken bez paměti do svého lůžka zase jsem vlezl, a když již všeckny na řetěze měli, ke mně, kde jsem ležel, týž subaša přišel. Nejprve všecko, kdo co mohl, rozebrali a mezi sebou dělili. Potom řekne jeden: „Toto pachole jest mladé a nemocné, může se vyhojiti a Musulmanem býti, nechme ho tu, až se zase navrátíme, dáme ho do seraglio, to jest do zámku Ferhat baši.“ Což já uslyšev, neb jsem již něco řeči turecké se naučil a jí rozuměl, vstal jsem z lůžka a řeknu, že já s tovaryši svými zlé i dobré trpěti chci a tu že nezůstanu, prose jich pro odplatu boží, aby mne tu nenechávali. A tak jenom v košili, beze všech spodních svrškův, vzav přes košili sukni dlouhou, uherskou, tak dolů, kde oni již ukováni za hrdla byli, veden jsem, a jakž dolů přijdu, tak hned padnu a vstáti nemohu. Tu přijde jeden z katův a dá mně okolo hrdla kruh železný a také řetěz prostrčili chtěl, ale jeden čauš vzkřikne na něj, aby tak nechal, že choditi nemohu pro nemoc.

A tak otevřevše vrata, jednoho po druhém vyčítali, neb nás všeckny poznamenané měli, a každého držel jeden kat za ten železný kruh. A tak subaše zase na koně vsedl a guardie okolo nás počala jíti a lid různě rozháněti. Mně pak, poněvadž jsem na žádné noze státi nemohl, přivedli nějakého Turka, ježž oni hamala, totiž fakina jmenují, který všelijaké věci za peníze od moře po městě nosí, na něhož mne jako křístele na to jeho ze třti vycpané sedélko posadí, kterýžto mne za nimi nesl a já jako pes na hrázi seděl. V tom pohledí na mne nevelký mužík, Turek s ryšavou bradou a těm okolo stojícím hlasem vzkřikne: „Baka, baka, gertiek senmi but musulman but tjupeki tašnia jerek? Hle, hle, je-li to spravedlivá věc, aby tento pravě věřící toho psa nésti musel?“ A přikroče ke mně, praští mne hroznou baňkou, že jsem hned nevěděl sám, kterak jsem s něho sletěl, a uhodil mne v bok nohou. A byl by mne dále vyšlapal, kdyby toho náš předešlý Mustaffa jančar neuhlídál a nade mnou se neslitoval. Ten nemoha toho vytrpěti a žalostí na mne se dívati, neb mně všeho dobrého přál, popadne svou hůl a odtrhne mne od něho, laje mu turecky, proč mne nebohého vězně nemocného bije a své mužství nade mnou prokázati chce; je-li takového hrdinského srdce, aby toho nyníčko v Uhřích proti čerstvým giaurům dokázal, že najde jich dosti, kteří mu se brániti budou; umrlého giaura, okazuje na mne, že jest snadno bítí a nad ním se potřásati. A když mu druhý zase vzpurně odpověděl, toť můj milý jančar tou holí přes hlavu jej mlátil, až ho krev polila: a tak on zase nožem jančara bosti chtěl. V tom téměř okamžení zasadilo se vedle jančara do sta osob a podle druhého také, že již i kamení na se bráti počali a házeti chtěli. Kdyby guardie a subaša se zpátkem spěšně neobrátily a skokem na koni nepřijely a pod hrdla ztracením, aby pokoj zachovali, jim neporučily, tak by se byla veliká různice pro mne stala a my bychom byli nevinně utrpení všickni musili. Tak milý Mustaffa zdvihne mne a dá dvěma vésti. Ale

poněvadž mně pro těžkost a mdlobu možné jíti nebylo, vždy po zdaleku za jinými jsem poklesával. V tom potkají nás soumaři nesouce od moře ke dvoru dříví na mezcích. Tu čauš jeden přetne ty provazy s dřívím a káže mne na toho mezka posaditi, a jeden kat mne za jednu nohu a druhý za druhou, abych dolů nespádl, drželi. Mé tovaryše na třech řetězích řadem vedli a já poctivě jen v košili a to velmi zvolna na tom špičatém dřevěném sedle jsem za nimi jel. I vedli nás k větší hanbě a posměchu skrze nejlidnější a největší rynky a ulice. A bylo náramně horko, tak že velikou žízni zemřítí jsme mohli: někteří nás litovali, jiní pak zuby skřípěli a jen s námi před se, před se, zvěšeti, pravili.

5. Mezi životem a smrtí

Když pak nás již do vole po městě navodili, tehdy upřímo k Un kapi, to jest k Písecké bráně[141], kde jest baluk pazar, rybní trh, vedli. S obojí strany okolo nás, z předu i zadu nesčíslný počet lidu šlo, neb jsou jich tak mnoho prve na popravu vésti neviděli. Já pak nemocný, velikou mdlobou, žízni a horkem ztrápený, k tomu od toho sedla do krve odřený, nemohl jsem se upamatovati, kde již jsme. Tu s námi před branou zastavili, nebo pro množství lidu, který se skrze bránu tlačil, nás vésti nemohli. Tu já se zeptám kněze Jana z Vinoře, kde jsme, a on mně zase odpoví, že jsme již nedaleko šibenice, abychom se Pánu Bohu poroucheli. Jančari pak kyji nám cestu dělali. Jak jsem já pak háky na šibenici a na nich dva katy státi s svými skřipci a provazy uhlídal, tu nevím nic, kde jsem se poděl, nýbrž v mdlobách jsem byl a o sobě nic nevěděl. Neb jsme se jináče nedomnívali aneb nenadáli, poněvadž rovně s jinými na popravě týž proces zachovávají, než že nás zvěšejí.

Nežli tovaryši moji potomně rozprávěli, že jak pod šibenici je přivedli, tu že jsou ještě asi dva kati nahoru vlezli a subaše že jest k nim promluvil, kterak smrt ohavnou před očima vidíme, protož z veliké lítosti, kterou nad námi má, nám při hlavě sultána, pána svého, připovídá, chceme-li se poturčiti, že nám hrdlo darováno bude. Ale z milosti boží žádný toho oumyslu nebyl, nýbrž raději hrdlo ztratiti hotov byl; a také strachem z smrti tak byli omámeni, že nevěděli, živi-li jsou, čili mrtvi.

Když jsme asi čtvrt hodiny pod šibenicí postáli, subaša, aby nás k moři, které tu hned blízko bylo, vedli, poručil. Lid obecný, poněvadž nás na háky nezvěšeli, jináčeji se nedomníval, nežli že nás v moři ztopí; protož, co živo, k moři běželo, na šífy a lodi sedalo, aby se tím lépeji podívati mohli. Jak pak nás k břehu mořskému přivedli, do jednoho šífu, na kterém z

Evropy do Asie velbloudy a mezky provozují, téměř po hlavě strčili a nám velmi láli, tak že neboží jeden druhému na těch řetězcích hrdla strhati mohli. Já pak přišed zase k sobě, a že mne Pán Bůh od takové hrozné smrti ohavné vysvoboditi ráčil, srdečně poděkovav, poněvadž mně možná nebylo, s toho mezka dolů ssednouti a bál jsem se, aby mne s něho dolů nestrhli a jako tovaryše mě do šífu neshodili, na vše strany jsem se žalostivě ohlédal. Toť uhlídám jednoho známého Turka, prosím ho: „Benum džanum alahi senenser jardym ejle banga, to jest: Má duše, pro Bůh tě prosím, pomoz mi.“ Což on mne s toho koně až do šífu ssadil, ač na něj jiní škaredě hleděli a jemu láli, však on nic nedbal, nýbrž mně pomoh, „Allah kurtulur seni, Bůh tě vysvobod“ , řekl a odešel.

Odstrčivše nás od břehu, přední rychtář a jeho tovaryši s námi na šífu se plavili a my se jináč nedomnívali, nežli že nás ztopí anebo na Černé moře do té přehrozné, tmavé Černé věže povezou, neb jsou s námi se tam nahoru zatočili. Tu nás opět napomínali, chceme-li se poturčiti, že již poslední hodina naše jest, poněvadž nás všeckny ztopiti z poručení Sinan baši mají: abychom své mladosti politovali, že z nás chtějí dvořanů císařských, spahův a jančarův nadělati, dobrou službu naříditi, pěkné šaty a koně darovati. Ale my se oustavně Pánu Bohu modlili a jemu se poroučeli, a jak se koliv jeho milosti líbí, aby se s námi dalo, na tom se ustanovili; neb jsme toho všeho hřichy našimi zasloužili. Divákův jsme okolo sebe na tisíce měli, kde jen který šíf, karamusa, kaik nebo lodička byla, vše plno od obojího pohlaví lidu chtícího se, jak nás topiti budou, dívati; nebo také kati a popravčí s tím kadim na šífu, kde jsme se plavili, byli. Když pak naši stálost viděli, že se žádný poturčiti nechce, pohružky nám činili, a že nás do takového vězení dají, že bychom sobě raději mrtvi nežli živi býti vinšovali, hrozili.

6. Ve vězení

Do vole se s námi naprojíždějíce, obrátili se k arsenálu císařskému[142], kde on několik set šífů všelijakých mívá; a jsou hned obzvláštní skleповé k tomu udělaní, že se galery i jiné všelijaké potřeby válečné schovávají. Tu nás zase z šífu vysadili a do velikého, čtverhranného stavení, kteréž velikými a několik sáhů zvýši zdmi mnoho honův obezděno bylo, vedli. Tu v bráně seděl kihaja bašův a kvardian baše, nejvyšší nad strážnými, nebo v té veliké ohradě jest jiné troje stavení čtverhranaté, pro vězně, do něhož toliko shůry světlo jde, po stranách žádných oken nemá.

V předním stavení jsou všeckno vězňové z rozličného národu, mistři, kteří galery a jiné rozličné věci stavěti umějí, všelijací řemeslníci, tesaři, truhláři, kováři, provazníci, tkalci, kteří plachty tkají, zámečníci, bečváři a summou všeckno mistři, kteří každého dne do jistých verštatův vedeni bývají; a ti se nejlépeji mají, nebo ti leccos přiukradnouti a prodati potají a sobě něco jísti koupiti mohou. Když pilně dělají, také jim někdy v pátek nějaká kaše se dává. Ti mají také naději k vysvobození větší nežli jiní, nebo když nějaké pěkné dílo, buď galeru, galion neb jiný šíf mistrovsky a oupravně udělají a to dílo se bašovi, který na moři vládne, líbí, tehdy předním mistrům tu milost učiní: když mu, že se do desíti let víc neb míň z Turek hnouti nechtějí, nýbrž že věrně do toho času pracovati a dělati chtějí, připovědí a za sebe rukojmě postaví, tehdy je svobodné propustí. Již potomně se tu oženiti, osaditi nebo do vlasti své navrátiti se mohou, jakkoliv se jim líbí. Když pak se kdo vyplatiti nebo vysloužiti chce, tehdy musí za sebe jiné křesťanské vězně, poněvadž Turek žádný za křesťana neslíbí, deset neb dvanáct v rukojemství postaviti. Totiž, jestliže by v tom čase, dříve nežli by se vysloužil, utekl anebo vězeň, který se šacuje, na jistý den šacunku nepřinesl, a nemůže-li šacunku shledati, sám osobně se nepostavil, tehdy ti jeho rukojmové aby propadli, jeden oko aby se mu vyloupilo, druhému ucho uřezalo, třetímu nos, palce u rukou, prsty u nohou zutínaly, zuby po jedné neb druhé straně aby se mu vytrhaly, tolik set ran na břicho, lýtky, paty aby vydrželi. Což když ten jistý vězeň takové rukojmě dostane (ale zřídka kdo slíbí), teprv do křesťanstva pouštěn bývá, a nedostaví-li se aneb šacunk nepřinese-li, již trpěti vedle uvolení svého musejí. Za mého času viděl jsem jednoho Uhra zajatého v tom vězení, který se za přítele svého v rukojemství postavil, a ten rukojmě, dostav se do křesťanstva, jako šelma nad dobrodincem svým se zapomenul a nevrátil se. Pročež týž nebohý rukojmě dvoje pouta, svá a toho, za kterého slíbil, asi dvě létě nositi, jedno ucho, čtyry přední zuby, oba palce u rukou, všeckny prsty u noh ztratiti musel a k tomu přehrozně každý pátek kyji bit býval, až nebožtík Palffy, když o tom zvěděl, toho jistého Uhra, který z Turek přišel, stíti a hlavu jeho i šacunk do Turek dodatí poručil. Ale již bylo zmeškáno: tento přenešťastný člověk již o své zdraví přišel a nejvíce palců u rukou a noh s pláčem litoval, a že s zbraní zacházeti nemůže, do smrti své naříkal. Byl takto čistá, spanilá osoba, a kdyby ho byl nezavedl týž šelma, také se šacovati a nad Turky mstítí chtěl. Ti pak vězňové, kteří jsou kněží, písaři, žáci, měšťané neb páni, kteří se žádnému řemeslu neučili, nejbídnější jsou a za nic jich sobě neváží.

Druhé vězení jest pro obecní vězně, kteří žádného řemesla neumějí: těch bylo tehdáž okolo sedmi set osob z rozličných národů, které pod nebem jsou. Ti se mají nejhůře, nebo z jara na galery k veslům brávání a ve dne i v noci za nohu i za ruce ukování bývají. Když se pak

navrátí, tehdy kamení, mramor lámati, příkopy dělati, k stavením potřeby nositi a summou, co komu zapotřebí jest, k tomu tito jako nádeníci se užívají a nic jiného z rok do roku za stravu, kromě dva bochníky chleba za den a voda, se jim nedává. Perou je, bijí jako hovada Turci pro ledajakous špatnou věc. Ti ve dne ani v noci žádného pokoje nemají, jak kdo a kdy je k dílu potřebuje, jíti musejí.

Třetí stavení jest špitál, v němž nemocní vězňové leží a staří, již věkem sešli tam zůstávají. Těm se mimo chléb také čurba (polévka) a nějaká kaše dává. A říkají tomu vězení carcere di Sancto Paulo. Dokud jsou nemocní, dotud se jim pohodlí činí, a když se pozdraví, zase co obmeškali, práci svou vynahraditi musejí. Když pak umrou, vězňům zakopati neb do moře je hoditi dají.

7. Strasti uvězněného poselstva

Tu nás tehdy do té ohrady přivedli a kadi cedulku aneb poručení od Ferhat baši kvardian bašovi dali, jak s námi zacházeti mají. Tak ti šerganti kruhy a řetězy s hrdla sundavše a přiskočivše dva neb tři, podrazili každému nohy, že na zem padl. Tak my opět nebozí s velikým strachem jsme očekávali, zda-li nás kyji bítí budou. Ale děkuje bohu, nestalo se tehdáž. Nebo přišli cikánští kováři a ti tomu, který na zemi ležel, železný kruh okolo nohy dali a řetěz protáhli, na kovadlině zanýtovali a druhého tovaryše na týž řetěz také za nohu ukovali. Když jsme viděli, že nic jiného s námi nedělají, každý se dal k tomu tovaryši, který se mu nejlépe líbil, ukovati; a jak je ukovali, do toho obecního vězení jim jíti kázali. Když pak již všickni tak ukováni byli, kromě já a apatykář, malý mužíček, také nemocný, a my oba pro mdlobu na zemi jsme leželi, tu mne k němu (ač jsem dosti prosil, že oba jsme nemocní a choditi nemůžeme) přece ukovali, an možná nebylo mně ten řetěz uzdvihnouti. Když pak nám do vězení kázali, já vstav, trantýrem jsem na zem zase upadl a vstáti nemohl. A tak jeden Turek udeřil mne hůlkou přes záda, abych vstal, a apatykáře několikráte. Když pak opravdově naši nemožnost viděli, poručil kvardian baša jednomu Turku řetěz za námi nésti a dvěma nás vésti až do vězení. Tu jsem blízko vrat, neb jsem dále jíti nemohl, s tím svým nemocným se posadil a na tom místě, dokad jsme v tom vězení byli, svůj lozument měl.

Bylo tehdáž málo vězňův, neb na galerách veslem táhli, ale jich na každý čas očekávali. Ale tak nechali po sobě vězňové mnoho nečistoty, kusů houní a hadrů, kteréžto vzavše, pod hlavu místo polštáře jsme sobě podložili. Ale žádný smrtedlný člověk, kdo nezkusí, neuvěří, jaký

nocleh u vězení jest; nebo ať o blechách, vších, stinkách mlčím, jsou tam nějakí černí brouci jako velicí mravenci: ti kdekoliv ukousnou, hned krev vyskočí a tělo oteče tak, že po všem všudy těle, kde by mohl špendlíkem tknouti, místa zdravého nebylo, jak po životě, tak na hlavě i v tváři; k tomu to zateklo, rovně jako když tam děti neštovice mají a stoní. Nám pak, rozkošným takovým noclehům nezvyklým, přenáramně těžko přivyknouti bylo, nebo ač jsme se do naha svlékli, však nic platno nebylo, nýbrž i ty mouchy štípaly, poněvadž tam velký puch, smrad a horko bylo. Jistě jsem mohl smyslů pozbyti, nad to nade všecko strhla se mi ouplavice neb červená nemoc, tak že žádné čtvrt hodiny na místě zůstatí jsem nemohl. Však přece již naposledy kůže tak se na těle oštípala, že víceji vši ani stinek štípání se necítilo; kromě těch šelemských brouků štípání obvyknouti možné nebylo. Tak já ztrápený a na nejvyšší zblázněný žádal jsem sobě umřítí, poněvadž můj tovaryš choditi a toho řetězu nositi nemohl. Tu, kde se sedělo, nečistiti a v tom smradu odpočinouti jsme musili. Ten den dali každému dva bochníky chleba a vody, ale já ani druhý den jsem nic jísti ani pítí nechtěl a nemohl, nýbrž Boha prosil, aby mne skrze smrt z té bídy vytrhnouti ráčil.

Druhý den k večeru přijde sám několiký kvardian baše do našeho vězení a viděv mne tak nahého v těch neřestech ležeti, slitoval se nade mnou, a já viděv toho, sukni svou na sebe vrhnu, nebo žádný ze všech mých tovaryšův méněji od šatův z domu nevzal jako já. Jiní ve všech šatech vzati byli a já z lůžka v košili. Tak já, jak moha, políbím mu nohu pro Boha prose, aby se nade mnou slitoval, a možná-li jest, z toho řetězu, toliko až bych zdrav byl, propustil. Řekl: „Olmas, olmas, giaur: Nemůž býti, nemůž býti, pohane“; nežli chci-li k některému jinému zdravému a silnějšímu přikován býti, že k tomu povolí. Tak já nevěda k komu jinému, pohledím na kněze, svého krajana, a řeknu, aby mne k papašovi (neb tak se kněží jmenují) ukovati dal. Papas, maje zdravého tovaryše, na mne se hněval, škaredě hleděl, však přece se ke mně na řetěz přibíti dáti musel. Tu potomně, když má nemoc poručila, se mnou choditi a řetěz nositi musil. Ponejprv byl trpělivý, jednou, druhé, třetí mlčel, když pak mu to často s velikou obtížností bylo, počal láti, šelmovati, hromských, ufákaných potvor mně nadávaje, že sám čert z horoucího pekla mně k němu ukoval a že se mnou jíti nechce, pravil. Já mu zase jakožto duchovnímu trpělivost předkládal, že má jiným za příklad býti; poněvadž na mne Pán Bůh to dopustil, že smutný, zarmoucený člověk co tomu říci nevím, že bych raději neb chutně zdrav byl, aneb umřel. Tak když jsem ho přece pobízeti nepřestával, mnohdykrát hněvem udeřil mne nohou, že jsem kozelcem letěl, a přece naposledy jíti musel, ale div se hněvy nerozpukl. A nemoha toho déle snášeti, ten řetěz hněvy do všech nečistot

vhodil, plakal, naříkal, že skrze mne o zdraví přijde. Ale musel potom tak i ušpiněný řetěz nésti a já vodou zase jej očišť'ovati.

8. Chvilé úlevy

Trvala ta má nemoc několik neděl a jistě že bych nebohého kněze byl o hrdlo připravil, neb již také tak vyzáblý a zbídněný byl, že se potácel, poněvadž za stravu kromě chleba jiného nic nedávali a se mnou ve dne ani v noci žádného pokoje a odpočinutí jest neměl. Tak já s zkroušeným srdcem s pláčem Boha prosím, aby se ráčil nad mou velikou a již nesnesitelnou bídou slitovati, nebo mne pozdraviti, anebo s tohoto světa pojíti, jakákoliv jest v tom vůle svatá. Což i jiní tovaryši moji také vidouce mne již na počepí, snažně se za mne Bohu modlili. Uslyšel je i mne milý Bůh, tak že mně ta nemoc přestane a již něco jísti počínám, nebo nadrobě do vody bochníček chleba, kaši z toho jsem uvařil a jedl. Když pak jsem již se domníval, že má vyhraná jest, toť můj milý kněz na podobnou nemoc se roznemůže. Nebo já již žádných vši ani broučkův necítil, tak libě na holé zemi spal po té nemoci a odpočíval jako na nejlepším ustlaném loži a nebylo potřebí žádných lahůdek pro sen užívati. V tom kněz mne zbudí, abych s ním šel a řetěz pomohl nésti. Šel jsem jednou, deset i dvacetikráte, potom již mi se stesklo. Trápil-li jsem já ho dosti, on mne ještě hůře, tak že jsem mu zase hromských popů ufákaných nadával, a že jsem já tak často neběhal, se s ním hadroval. Ale naposledy oba dva bychom toho byli snášeti nemohli, nýbrž za to hrdlo dáti musili.

V tom přijdou zase z galer všickni vězňové a slyševše, že máme kněze mezi sebou, velmi uctivě se k němu měli a vidouce ho tak nemocí ztrápeného, kvardian bašovi supplikací mistři z vězení de la Maëstranza řečeného všickni podali, a aby kněz z řetězu propuštěn byl, až by se zhojil, prosili, že za něj připověděti chtějí, že nikam neuteče. Což na jejich žádost jest tak učinil a vybivše ho z řetězu, mně jej na obě nohy ukovali a já dvakráte raději sám nežli s tovaryšem jej nosil. Když jsem pak zase z milosti Boží bez všelijakého lékařství se pozdravil a žaludek mi zdrav byl, dva bochníky chleba mi nepostačily. Od jiných vězňův jsem se vázání punčoch, rukavic, klobouků tureckých naučil: tak mně Pán Bůh v tom řemesle žehnati ráčil, že jsem sobě častokrát peníze vydělal a za to mouky na kaši, oleje, octa, olivů, salátů a chleba nakoupil. Zatím se můj kněz také zhojil a zase mně se na řetěz za tovaryše dostal. On pak tkáti nebo vázati neuměl, nežli co jsem tak vydělal, tím se se mnou živil. Až opět všickni vězňové před kvardiana baši předstoupivše, aby jim náboženství jejich v svátky přede dnem, prv nežli by na roboty šli, provozovati dovolil, poníženě žádali. Tu jim také toho neodepřel. I

byl před lety udělán v obecním vězení oltář, okolo něho mříže a byl týž oltář od řádného biskupa posvěcen. Tu měli svůj stříbrný kalich, patenu, mešní roucha a každý svátek veliký, apoštolský mše se svatá sloužila. Kněze z řetězu zatím vybili a já s řetězem jsem mu ministroval, epištolu zpíval a potom jsem pacem všem vězňům líbati dal, kteřížto vedle možnosti a chudoby své almužnu svatou složili a knězi dali, tak že vždy některý krejcar na stravu přibyl a snáze jsme se živiti mohli. Jehož po mši zase na řetěz ukovali.

Jednoho času v svátek po mši pozval kněze a mne jeden vězeň křesťanský, mistr tesařský, na dobrého, mourovatého kocoura, nebo jej byl krmil a říkal mu Marko, kterého jsem svýma očima viděl, když jej zařezával: byl velký, tučný, vykrmený kocour. Ale když kněz jíti nechtěl, poslal nám výsluhu z druhého vězení do našeho, přední plece, jež jsem také jedl. Jest maso bílé, dosti chutné, nápodobné co králíkův maso, a dobře jsem ho i zažil, neb hlad jest výborný kuchař, nic sobě zoškliviti nedá. Kdybych jen takových kocourů dosti byl měl, nic by mne byli nemrzeli.

9. Příhoda Němce Sallera

Toho času poslal Cigala baša, aby někteří starší vězni z našeho vězení do seraglio jeho fraucimoru posláni byli, kteří by tam nějaké pobožené stavení rumovali a vyklidili. Nebo Turci majíce každý, obzvláště možnější víceji nežli jednu ženu, žádnému z Turků do jejich fraucimoru jíti, nad to s nimi mluvit nedopouštějí; ale před vězni zbídněnými a zchuravělými se nešetří, nýbrž s nimi žertovati a blázniti a jim se posmívati nebrání, nedomnívajíce se nikterakž Turci, aby jejich pěkné ženy s tak osmahými a zhubenými křesťany milovnou známost učiniti měly. Ale láska nemá očí. Nebo mezi jinými vězni jeden Němec jménem Mates Saller, aby v tom fraucimorském zámku vyklízel, poslán byl. Ten byv tam asi dvě neděle, s fraucimorem bašovým se seznámil a spatřiv jejich všeckny skryše, v noci jednu almaru vylámal a tři pásy velmi pěkné, drahým kamením vysazované, které tam v Turcích nosí (a každý pás na deset tisíc dukátů šacován byl) a dva koflíčky ukradl a do vězení tejně, an žádný nic o tom nevěděl, přinesl. A jsa nesmírnou radostí naplněn, mysle se šacovati a vyplatiti, neopatrně ty pásy zřezal, kamení drahé od diamantů, rubínů, smaragdů, turkusů a jiné přepěkné sloupal a tu, kde líhával, do země ve džbánu zakopal. Ale nepřálo mu toho štěstí, nebo musel se někdo z vězňův, když to zakopával, dívati, a když on odešel, to ukrásti, nebo s pláčem toho hledal, a co jest ztratil, nám se svěřil. Malý koflíček nějakému Turku, když na robotu šel, prodal a tím se prozradil. Nebo po některém dni takový koflíček byl

poznán a onen Turek, od koho by ho dostal, tázán. Když pak on, že by jej od jednoho vězně koupil, oznámil a jim toho vězně jmenoval i okázal, přišel kihaja[143] nebo hofmistr bašuv s mnohými Turky okolo čtyřiceti osob a kázal toho vězně Matesa vyvolati. Kterýžto Mates jináčeji se nedomníval, nežli že jej oběsí, protož umínil hrdinsky umřítí a pamět po sobě zanechati. Vzal tehdy do rukávu tejně dlouhý nůž, a když před kihaju přišel, a tázán jsa, kde má ty pásy, on, jak mu se dalo, oznámil, že jest je zakopal a někdo mu to ukradl, kázal jej Turek vzítí. Ale on nenadále s tím nožem k témuž hofmistru přiskočil a do něho jej vraziti chtěl, ale bylo mu od množství Turkův překaženo. Tak teprv kihaja na Turky, aby jej vzali, vzkřikl. A on utíkal a věda, že utéci nemůže, statečně se tím nožem bránil a několik Turků ranil, až naposledy kamením jej uházeli a vzavše, po zemi šmýkali až k hofmistru. Tu on mu nebohému tisíc ran kyji dáti poručil, tak že všecken co žába nebo měchýř otekl a nebylo znáti, živ-li jest, čili mrtev. Však jej věžňové vzali, po hrdlo do hnoje zakopali a do třetího dne tak ležeti nechali. Potom tak jako moucha pomalu okřál a neumřel, nýbrž bledý co roucha vždyckny zůstával a břicho oteké měl. Věc k víře nepodobná, ale pravdivá, aby člověk tak mnoho vytrpěti měl.

10. V nových straších

V tom přišly noviny, kterak by naši v Uhřích slavné vítězství[144] nad Turkem obdrželi a mnoho tisíc Turkův pobili. Tu jsme opět v velikém strachu byli, nebo na nás škaredě hleděli, zuby skřípěli, a že nás na háky zvěšeti dají, hrozili. A přišed k vězení kihaja, to jest hofmistr císařský, nás všeckny ven vyvolati dal, a že nám nos a uši obřeží, pravil, protože naši přátelé, bratří a strýcové tak mnoho Musulmanův pobili. My se, jak mohli, že tím vinni nejsme, vymlouvali. Jak ten odešel, přišli jiní a v důvěrnosti nám oznámili, velice se kleli, že konečně nám nosy a uši uřezati mají. Tu my již smutní, zarmoucení nevěděli jsme, co strachem činiti, nýbrž svých nosů a uší srdečně jsme oplakávali a se přísahou vespolek zavázali, jestli že nám to učiní a nám se Pán Bůh do křesťanstva navrátiti popřeje, že do naší smrti proti Turkům válčiti, a kterého zase dostanem, nos a uši uřezati chceme i jiné k tomu napomínati budeme.

Toť přijde k večeru kvardian baše a nás všeckny, abychom ven šli, vyvolati dá. Ten měl dva barvíře s sebou a poručil se nám všem na zem posaditi. A tu my vyplakáni jsouce, jináčeji jsme se nedomnívali, nežli že již se tak, jak nám pravili, stane. Žádný nechtěl první býti a se posaditi, až karváčem k tomu přinuceni byli. Tu může každý znáti, jak nám okolo srdce bylo: všickni zbledli co roucha. Barvíři přistoupiše a nás tak strašlivé a bledé vidouce, srdečně se

smáli, ale nám jináčeji okolo srdce bylo. Tak oni všechněm hlavu místo uší břitvou oholili i brady, neb někteří obdélné měli, a nasmávše se nám do vole, do vězení zase jíti kázali. Když nás pak strach pominul a my tak jeden na druhého, jaké telecí hlavy máme a všeckno bez brady jsme, hleděli, nemohli jsme se od smíchu zdržeti, neb sotva jeden druhého poznati mohl. Aniž jsme jim co od pucování zaplatili, nýbrž nám darmo dosti strachu nahnali. Dávali nám potomně jistou toho zprávu, kterak největší vizír konečně poručil nám uši a nos uřezati, chtě nás tak do křesťanstva propustiti, ale že jich mufti proti tomu byl a pravil, poněvadž jsme proti nim neválčili, nýbrž v poselství byli a ničímž vinni nejsme, že by hřích byl nás tak bez viny zohaviti. Nemoha se pak nad námi jináčeji pomstíti, tak nám břitvou hlavy a brady oholiti poručil a druhý den všeckny na galery mezi jiné vězně k veslům ukovati dal.

11. Na galéře

Byl na té galéře Achmet reis[145], to jest hejtman Achmet, který na ní vládl a rozkazoval, renegát a přirozený Vlach. Ten nás na galeru přijav, všeckny ukovati poručil. Byla pak galera dosti velká, po pěti věznicích na jedné bance aneb lavici, kteří jedno veslo společně táhli. K víře věc nepodobná, jaká to bída jest na galerách táhnouti: žádné dílo nemůž na světě těžší býti. Nebo ukovají jednoho každého vězně za jednu nohu na řetěz dolů pod stolicí, aby však volně na tu banku vstoupiti a veslem táhnouti mohl. Když pak táhnou, tehdy pro veliké horko jináčeji nelze nežli nazí býti a to beze všech svrškův táhnouti, nemajíce na svém těle nic jiného kromě katě aneb kalihoty plátěné. K tomu když se z ouzkého moře na široké vyjede skrze Dardanelly, dva zámky[146] proti sobě vystavené, tu každému vězni dají na ruce také manipoly neb železné orumpanty, aby se Turkům nezprotivili a brániti nemohli. Tak za ruce i za nohy ukovaní věžňové celý den i noc někdy, když větru není, táhnouti musejí, že kůže na těle nejináč nežli jako opáleného vepře osmahne a horkem se zpuká; k tomu pot oči zalívá a přes všeckno tělo svažuje. Z toho přeukrutná bolest přichází nezvyklým, hedbávným rukám, na nichž se od vesel puchýře co pryskýře nadělají. Avšak přece táhnouti musí; nebo když comito, správce galery, kterého, že sobě drobet oblevuje, spatří, tak obnaženého buď karváčem nebo mokrým provazem bije, mlátí, že po všem těle klobás krvavých nadělá. Však musíš mlčeti, na něj se neohlídati ani ouve neříkati, neb hned máš dvojnásobné rány. „Pregidi anaseni sigligum irlasem? Co pse, broukáš, odmlouváš a se hněváš?“

Jakož se také jednomu z našeho tovaryšstva, Rakušanovi, stavu rytířského, přihodilo: když jej karváčem přes nahý hřbet udeřil, tehdy dvakráte neb třikráte: „Ouvej, pro Pána Boha, nebij!“

vzkřikl a Turek, nerozuměje německy, domníval se, že mu laje, a nebohého starce hrozně zbil a ztloukl, že se trpělivosti s jinými učití musil. Bože z vysokého nebe, nemůže člověk vypraviti, jaká jest to bída, jak ztrápený život lidský tak mnoho snést a vytrpěti může. Není možná, aby které hovado tak mnoho snášeti a vytrpěti mohlo. Nebo jedno nesmírným horkem přes celý den (poněvadž k východu slunce mnohem horčeji jest nežli v těchto našich západních krajinách) netoliko se člověk péci, ale smažiti musí, druhé veslem táhne, že kosti i všeckny žíly praštějí, třetí k tomu každého okamžení na sebe karváče nebo omočeného provazu očekávati musí. A k tomu ledajakýs kluk turecký, pachole ničemné sobě kratochvíl učiní a pořád od jedné lavice k druhé vězně bítí a jim se posmívati bude: avšak se žádný neprotiv, mlč, a můžeš-li k tomu přijíti, ještě mu ruku nebo nohu polib, aby se na tě nehněval. K tomu za stravu se nic jiného nedává, nežli dva bochničky chleba aneb piškoty, kromě když se k kterému ostrovu, kde křesťané bydlí, připluje, tu sobě trunk vína vyprositi, někdy kaše nebo polévky, aneb má-li peníze, koupiti může. Jakož pak když jsme stáli někdy den, dva, tři v portu a odpočívali tu, každý z nás řemeslu se naučil; rukavičky, punčošky z bavlny jsme tkali, to prodávali a někdy za to sobě jísti aneb nějakého vaření nakoupili a sami na galéře kuchařili. K tomu tak těsně na jedné lavici nás pět (jako na všech jiných) ukováno bylo a od vší, stinek hojnost nad hojnost jsme měli. Ale již kůže a těla byla okousaná a sluncem vyprahlá a usmažená, že toho málo cítiti bylo, neb jsme se leč v noci do košil neobláčeli a také po dvou modrých košilích a rudé sukni jiných svrškův nebylo. Nýbrž, přebídný a žalostivý, nad smrt horší život na těch galerách jsme vésti museli.

Tak i v tom trápení někdy trunček vína (tam řecké víno nejlepší roste, říkají v jednom ostrovu a la Marmora[147], kde mramor lámí) nás obveseloval a posilňoval; k tomu dobrý, valašský sýr, který z valašské a multanské země do Konstantinopole přivozovali a jej prodávali. Skládají jej pak Valaši tímto způsobem: Vezmou kůži čerstvě zabitého, hrubého kozla, udělají z ní pytlík, jakoby dudy byly, syrovým ven a chlupatým vnitř obrátí, do kteréhožto pytlíku tvaroh vecpají, potomně zašijí a ten tvaroh, až se zkazí, nechají, že se s těmi chlupy čistě smíchá; tak jej potomně na prodej vozí. Toho tehdy dobrého sýra nás v tovaryšstvu šest, co jsme tak řemeslem vydělali, prodavše, jeden pytlík koupili. Jistě nám velmi vděk přišel a nám tak libě šmakoval – tehdáž lépeji, nežli nyníčko marcipány – nebo jsme sobě z něho polévku udělali, plesnivého chleba nebo piškotů nadrobili a s znamenitou chutí pojedli, na to nic, že chlupy s sýrem byly, se neohlédali. Ach kolikrát, kolikrát jsem na to vzpomínal, kterak v Čechách léhavým psům polévku z pěkného, dobrého sýra vařiti dají, chleba nadrobí a jim jísti dávají. Já pak bídný s tak mizerným, chlupatým sýrem, plesnivými piškoty za vděk přijíti a

hlad zahnatí musím. Vinšoval jsem sobě, abych jedním tovaryšem těch léhavých psův v stravě býti mohl, ale Propter peccata veniunt adversa[148], pro hříchy naše milý Bůh hodně a spravedlivě na nás to dopustiti ráčil. Nebo jsme prve, jsouce v svobodě v Konstantinopoli, jiným vězňům, aby tak jejich život bídny a zarmoucený býti měl, věřiti nechtěli, až jsme sami to zkusiti a zažítí musili. A posavad člověk rozkošný chudému, nuznému, jak mu okolo srdce jest, věřiti nechce a lítosti žádné nad ním neprokáže. Byť takový jen dvě neděle na galerách pobyl, ach, co by potomně jiným snadno uvěřil.

Bylo také mezi naším tovaryštvem rozmazaných několik Rakušanů, kteří od přirození žádného sýra nejídali, a když jim prve, ještě v svobodě, kdo nůž neb chléb sýrem namazal, divně sobě počínali a všecko ven, co jedli a pili, vyvrci musili. Když pak nebozí se na galeru dostali a nic jiného nežli chléb za stravu neměli, nýbrž i valašské, chutné, chlupaté sýry jiné vězně kupovati viděli, ponejprv, nežli by tak nechutnou věc jedli, že by raději hladem zemřeli, pravili. Ale velmi se jim chuť a appetit změnil. Nebo viděvše nás polívku z něho tak ochotně s dobrou chutí jísti – a oni hladem sotva očima blyštěly – nás, abychom jim té stravy koštovati dali, prosili. Což když se stalo a oni jí koštovali, netoliko polévku z sýra, ale ten chlupatý pytlík i s sýrem by byli srdečně rádi snědli, kdyby se ho mohlo jenom bylo vždycky dostati. A tak žaludek jest velmi dobrý kuchař, zvláště hladovitý; všecko zažívá, všemu obvykne, by dosti na pohledění se krmě nechutná zdála, však když se jísti chce, nic nezavrže, všeho zažije a mistr nouze člověka všemu naučí.

Jednoho také času přinesl jeden Turek obvařených, skopových hlav pytel na prodej mezi nás, od kteréhožto ty hlavy jsme pokoupili. Když již s galery dolů jíti měl, potká se s ním náš reis aneb kapitán, a kdo by mu dovolil, aby on na galeru vešel a bez jeho vůle vězňům hlavy prodávati směl, se tázal. Tu mu týž Turek něco vzpurného odpověděl a náš kapitán jej po té udeřil. Tuť ten Turek zase na galeru vběhne, kapitán za ním, jej chytí, však ten se mu přece vytrhne a utíká. Toť na nás kapitán, abychom ho chytili, vzkřikne. Ale týž šelma k našemu velikému neštěstí jako vzteklý ďábel skrze nás proskočí a uteče. Z čehož se týž reis tak prudce, proč jsme ho nelapili, rozhněval, že ihned před svýma očima počna, od první lavice po obou stranách galery až do poslední karváčem každému přes nahý hřbet po šesti ranách dáti poručí. A tak pro toho lehkomyšlného šelmu přes tři sta nebohých křesťanův vězňův vytrpěti muselo. By nám byl podruhé na galeru přišel, byli bychom ho tak pomilovali, že by se nám byl po kousku nedostal. Já pak outlý jsa, toho jsem dlouhý čas zažítí musel i někteří jiní; nebo klobásy krvavé naskočily, k tomu nejhorčejší čas bylo; po hodině jsme táhnouti a od ostrova jeti museli, kůže se zpukala, pot bolest zahřival, svědělo, kousalo, že jsem se

zblázniti mohl. Však přece mně milý Bůh opět to dáti ráčil, že jsem milosti u jednoho Turka dostal, který mně kus masti dal, abych se namazal. Avšak přece bez bolesti býti nemohlo. Viděl jsem, že se to mně samému nestalo, ale i jiným; poodtušil jsem sobě: Solatium est miseris socios habere paenarum.[149] Tak na té galéře do vůle Boží jsme zůstati museli.

12. Útěk vězňů z Černé věže

Toho času bylo v Černé věži šestnáct předních vězňův, čtyři Uhři, jeden Němec, ostatek všeckno Vlaši a dva Řekové, znamenití mořští zloději nebo piráte, kteříž veliké škody tureckým kupcům činili. Někteří z týchž vězňův čtrnáct, patnáct i šestnáct let již v té věži seděli a dokonce o vyjití z ní pochybovali a žádné naděje neměli. Ti Řekové byli čisté hrdiny a stateční muži, již po třetí od Turkův zajatí. Dvakráte se z vězení dobyli a po třetí jakožto do věčného žaláře do Černé věže dáni, v nížto již tři léta seděli a na to dnem, nocí (neb byli velmi chytří), kterak by ještě po třetí ujítí mohli, myslili. Že pak žádnému člověku se k nim choditi nedopouštělo a velmi dobře strážnými opatření byli, rozstonal se ten jeden Řek a maje některý peníz, nejvyššímu agovi na té pevnosti jej poslal, pravě, že mu jej daruje, toliko pro Bůh že prosí, aby mu trunček vína aneb páleného některému křesťanu přinéstí dovolil. Což když s velikou těžkostí povoleno bylo a on příležitost dostal, že mu jeden Řek ho flašku přinesl a s ním promluvil, toho křesťana namluvil, že maličkou cedulku, kterouž tajně napsal, jednomu příteli jeho tu nedaleko do jednoho ostrova dodatí připověděl. Toť po některé neděli, jakž ti Řekové míti chtěli, přinesli agovi nějací neznámí řečtí sedláci dobrého skopce, medu, oleje, oliv, melounů a všelijakého ovoce, prosíce, aby sobě z toho, co chce, vzal a ostatek vězňům, kteří nahoře jsou, pro Bůh rozdal. Při tom také soudeček vína maličký, aby těm nemocným pro posilnění se dalo, žádali; to oni, že za své hříchy almužnu dávají, pravili. Aga tomu daru rád byl, skopce, i co se mu líbilo, vzal, ostatek vězňům, ač dosti na mále, poslal. V tom pak soudečku byla dvojnásobná dna, v nichžto psaní byla, co dále, jak se ti Řekové, přátelé jich, zachovati mají. Vězňové žádnému člověku z vězňův o tom nic nepověděli, nežli přečetše psaní, co by se dále činiti mělo, zase tím způsobem odepsali. Po dvou, po třech neb čtyřech nedělích opět jiní Řekové přišli a opět předešlým způsobem mnohem více agovi darovali a dva soudky páleného vězňům poslali. Turkům se ty dary dobře líbily, neb na to oni mysliti neuměli, aby to pod fochem býti mělo. Sami, aby častěji těm nebohým vězňům almužnu nosili, napomínali. V těch pak soudcích udělána čtyry dna, mezi nimižto subtilné pilky, hedbávné provazy, pilníčky a rozmanité potřeby zapěchovány byly. A tak víceji nežli rok s

těmi almužnami zacházeli, naposledy i to uplatili, že všem vězňům plátna na košile darovali. Ti pak Řekové tak subtilně a opatrně zacházeli, že neřka Turci strážní, ale ani spoluvězňové toho ničehož nevyzkoumali, neb nad míru chytří lidé byli. A také pamětníků nebylo, aby se kdo z té věže dobýti a ujíti mohl.

Když pak již všeckno, co vězňům bylo potřebí, před rukama tíž Řekové měli, přinesli jim ještě naposledy dva soudky neb barilly páleného. Tu teprv ti dva Řekové jiným vězňům se otevřeli, a že by s pomocí Boží jim i sobě z toho vězení pomoci chtěli, oznámili. Prve však, nežli by to před sebe vzali, musili všickni kleče, dva prsty na evandélium položit, a že tejnost zachovati a jeden druhého, kdyby se ta jich praktika pronesla, nepronášeti chtějí, přísahati. Tu teprve vězňové dobrou vůli měli a své strážné páleným užirati a užirati počínali; nebo Turci rádi pálené pijí a pálí je Řekové velmi dobré z fiků a rozinků.

Jednoho pak večera, když se strážní zežrali, ti Řekové všeckněm vězňům i sobě hřebíky, kterými pouta zanýtována byla, přepilovali a olovem zase zalili, aby, kdyby je náhodou přehledávali, hřebíky v celosti byly a oni potom tím snázeji olovené nežli železné, když potřeba ukáže, přepilovati mohli. Musili jim také jeden každý košili dáti, z nichž oni mistrovsky prošívány hedbávím provaz udělali. Jednoho pak času naschváleji kázali strážným pálené píti, zpívati a výskati; oni zatím půdu nad sebou tak subtilně, co by mohl člověk prolézt, subtilnými pilkami prořezali, potom druhou, třetí půdu až do okna. Tu v noci sami vysokost věže změřili a tak dlouhý provaz udělali, který by stačiti mohl. Měli pak oni jisté srozumění s svými přátely, že každé noci v určitém místě renšif neb rychlá loď s lucernou hořící stál a na ně očekával a v té lucerně celou noc světlo, aby ti Řekové věděli, kde se potom obrátiti, hořelo.

Druhé noci, neb v tom vůle Boží byla, na den svatého Jana Křtitele, opět své strážné ožrali a v prvním usnutí všickni, jimž pilníky dali, hřebíky a pout kromě toho Němce Hernštejnera, který toliko u jedné nohy, přepilovali a jeden po druhém v tmavou noc tou děrou skrze půdu jednu, druhou i třetí vylezli. Tu ti dva Řekové, jakožto v takových věcech zběhlí, vědouce, jak milá jest svoboda, obávali se, aby se na ten provaz jeden přes druhého neutekl, dolů některý nespádl a jiné neprozradil. Protož poznamenali všeckny a udělali z houní a z provázků jako nějakou stoličku a postarších na ni posadili, okolo pásu přivázali, aby nespadli, a dolů spouštěli. Zase pokaždé tu stoličku po provaze vytáhli, až se všickni spořádali, sami pak jako opice bez stoličky se dolů spustili. A poklekše nejprv a poděkovavše Pánu Bohu, z příkopův vylezli. Tu ti Řekové s sebou jednoho maltéžského rytíře vzali, s jinými se rozžehnali, a aby

každý svého štěstí hledal, pověděvše, an žádný nevěděl, kde se obrátiti, k svému šífu pospíšili a nelitujíce vesel, tu kde chtěli, v bezpečnosti se doplavili.

Jeden Uher, Balakdiak Istvan, který před lety v Erly laientantem býval, ten jsa již sešlý věkem, k tomu nemocný, nemohl na příkopy vylézt. Ten tu na místě ležeti zůstal. Ráno, jak zasvítávalo a k modlení se od kněží volalo, uhlídali provaz s věže dolův visící. Protož ihned rumor učinili, do vězení nahoru běželi a místo, kudy věžňové vyšli, našli. Tu hned aga do Kostantinopole jel a o té příhodě oznámil: protož byly v městě Konstantinopoli i v Galatě všeckny brány zavřeny, tu po zemi i po vodě na vše strany mnoho tisíc lidu těch věžňův hledalo, ale ten den žádného kromě toho starého Uhra v příkopě a třetího dne toho Němce Hernštejnera v vinicích nenašli, nebo pout nikterakž zbýti nemohl. Tu je před nejvyššího baše přivedli, kterýžto, jak se dalo, od nich vše zvěděv, co by s těmi vězni činiti měl, svého mufti se dotázal. Kterýžto mu zase vzkázal, aby jim nic na zdraví neubližoval, nebo poněvadž pták v kleci maje dosti jísti a píti, však přece škulinky, kudy by se dobýti mohl, hledá, nad to vězeň, jakožto rozumné stvoření, jsa žádostiv svobody, hlad, bídu, nouzi trpěti musí, a tak ty prostředky, kterak by toho vězení a té bídy zbýti mohl, všelijak vyhledává: protož že oni vinni nejsou, nežli víceji, kterým jsou oni k stráži poručeni byli, že jsou na hrdle trestání hodni, poněvadž jsou svým povinnostem zadosti neučinili a tak, znamenité vězně, kteří k veliké škodě Musulmanům býti mohou, zoumyslně upustili. Tak baša všeckny strážné, kteří toho dne a té noci vartovali, a nejvyššího agu na té pevnosti nejvýš, oběsiti poručil a hned jiného, Mehemet agu, na touž pevnost dosadil. A ty dva vězně k ostříhání mu poručil, napomínaje ho, aby sobě z předešlého agy příklad vzal a vězně, kteří mu svěřeni budou, lépeji opatroval, sám k vartám dohlédal, ač nechce-li o hrdlo tak jako předešlý přijíti.

Po třech měsících dostali jiných dvou věžňův, Uhrův, z Černé věže, jednomu říkali Krištof Kazda a druhému Matyáš Husar, toho Petra Husara, statečného rytíře v Uhřích, který se tak rytířsky choval a mnoho Turků pobil, vlastní bratři. Ti se v městě Konstantinopoli za tři měsíce zdržovali u jednoho poturčeného Uhra, který jim koupil každému pěkného koně, dal jim šaty i peníze, aby se do Uher dopraviti mohli. Když pak již z města jakožto jančarové jeli, nedostávalo se jim tanejstrů: na jejich veliké neštěstí ssedli s koní a v kramě kupovali je. Tak náhodou pozná Husara Matyáše služebník toho oběšeného agy a vzkřikne, že jest to on, Husar Matyáš, který se z Černé věže dobyl. Tak v okamžení sběhne se několik set Turkův a vezmou oba. Když se oni pak vylouvali, že nevědí, proč je berou, že husaři turečtí z Budína jsou, aby je s pokojem odjeti nechali, že jsou při dvoře své věci sollicitírovali, a svého nejvyššího, pod kterým jedou, jmenovali a se na jančar agu odvolávali, tak je k němu přivedli. Kteřížto se

tak dostatečně a chytře před ním vymlouvali, že jest Turky jančar-aga ulál, a aby je cestou jich jeti nechali, poručil. Nebo oba dva v dětinství v Uhřích byli zajati, obřezáni a poturčeni a výborně, perfecte řeči turecké se naučili. Potomně když vyrostli, zase mezi naše vskočili a po druhé zajati byli a do Černé věže dáni. Když pak již na koně zase sedati měli, potká se s nimi jeden spahi[150] z Černého moře. Ten je dokonale pozná a jménem jejich je jmenuje, že je jako své vlastní oko dobře zná: protož aby jich nepouštěli. Což ihned vzati, svázáni a do Černé věže zase dáni a dodáni byli, které jsme my potomně také našli.

13. Do Černé věže

Když jsme již na galerách půl léta byli, Turci obávající se, aby z nás tak některý neutekl, zase všeckny z galer do prvnějšího vězení přivedli a tu asi týden nechali. Toť opět noviny přinesou, kterak naši nad Turky v Uhřích slavné vítězství[151] obdrželi, a veliká žalost a naříkání všudy bylo.

Toť k nám ranním jitrem písař nad vězni vysloužilý, Španěl, Alfonso Strada řečený, přijde a žalostivě nám oznamuje, kterak se velice Turci na nás hněvají a konečně že na tom jest, aby nás do Černé věže dali; on že by nám srdečně takového těžkého vězení nepřál. Tu my všickni na modlitby se dáme, a abychom od té přehrozné věže vysvobozeni byli, zkroušeně prosíme.

Po obědích pak přijde opět kihaja bašuv a káže nás všeckny vyvolati, jistou vůli bašovu nám oznamuje, abychom naše svršečky svázali a za ním šli, že se do Černé věže plaviti máme. Tu my jakž Černou věž jmenovati a že jináče býti nemůže, nežli že přece do tak tmavého vězení se dostati musíme, jsme uslyšeli, všickni jedním hlasem plakati a naříkati počneme, až nám srdce usedalo. Jiní vězňové také všickni nás litovali a s námi plakali; a my bychom již raději byli smrt podstoupili, nežli do tak nesnesitelného vězení se dostali.

14. Rozloučení se starým vězením

Tak tehdy naše svršky do filečku svážíce, každý svůj na rameno vzavše, zarmouceně a truchlivě s vězni se rozžehnáme, že jsme pro veliký pláč mluvíti nemohli. Tak nás všickni, co jich v vězení bylo, až k bráně s pláčem a naříkáním provázeli.

Přesmutná a žalostivá procesí! Přebídný člověk na světě! Jistě že se srdce rozpuknouti mohlo. Tu nám některý půl bochníku chleba, jiný vázací jehly, jiný kus bavlny, a kdo co měl, na rozžehnanou daroval i s námi se zarmouceně rozžehnal. Když jsme pak k bráně přišli a tak žalostivě plačíce kvardian bašovi z hospody, že jest na nás laskav byl, poděkovali, lítostí nad námi slzel a maje nás potěšiti, k nám řekl: „Nu, milí vězňové, znát' Mahomet prorok, žeť vám toho těžkého vězení věrně nepřěji; nebo přijdete do takového vězení, z něhož do vaší smrti nevyjdete ani víceji s přátely vašimi se shledáte. Tam, dokud živi, slunce ani měsíce neuhlídáte, nýbrž v bídě, nouzi a ve tmě do vaší smrti zůstanete. Líto mi vás, nebožátka. Chcete-li se pak poturčiti, tehdy toho všeho zbaveni budete a znamenité dary od bašete dostanete. Má rada, abyste tak učinili; nebo jak se tam dostanete, již v zapomenutí všem známým přijdete, neb tomu vězení »la sepultura degli vivi«, pohřeb živých říkají, protože tam jako v hrobě zůstávají a odtud nevycházejí.“ Ta slova bašova víceji nám bolesti a srdečného zármutku přidala. Tu jeden druhého objímáme a se s vězni i se všemi Turky rozžehnáme. Nám pak kvardian baša poručil dáti po bochníčku chleba a trunk vína, ale nám se pítí ani jístí nechtělo, nýbrž pro pláč ani mluvíti ani již hleděti jsme nemohli. Vědouce, že naděje žádné do smrti z té věže vyjítí nemáme, hořce jsme plakali, až srdce usedalo, a jest ještě veliký div, že někteří tu hned náhle neumřeli, nebo se jednomu srdce nejináče strachem nežli jako osyka třáslo. Ne s pláčem, ale víceji s vytím a úpěním jsme šli. Tak nás na galeru dali a k Černému moři se obrátili. Tu žalostivě na Constantinopolim město jsme patřili a viděvše tu columnu u našeho domu, plačtivě, jakou jsme prve zvůli a radost měli a jak nyníčky bídni jsme a nač jest nám přišlo, že věční vězňové budeme, sobě rozjímali. A jistě nemůže té velké a hrozné žalosti člověk vypsat; raději sobě, píše o tom, té bídy vzpomínati nechci, neb mne ještě, když na to vzpomenu, mé srdce v mém těle bolí.

15. Příjezd do Černé věže

Když jsme pak k té pevnosti, v kteréž ta Černá věže byla, přijeli, tu ji nám Turci ukázali, a abychom měli naději k Bohu, že jest mocný a nás z ní vysvoboditi může, nebo před půl létem také se z ní vězňové dobyli, nás těšili. Ale my, ana slza slzu postíhala, pro pláč a srdce bolesti mluvíti ani hleděti nemohli. A jest se čemu diviti jistě, kde se tak mnoho slz v očích vezme. Kdyby pro duši nebylo, raději do moře vskočiti a se utopiti sobě jsme vinšovali, neb nás převeliký strach a bázeň podjala, poněvadž jsme porozuměli, že žádná naděje z toho vězení vyjítí nepozůstává, nebo nový aga bude nás chtítí lépeji nežli první stráží opatrovati: jakož se

pak i tak stalo. Když jsme pak k té pevnosti přijeli, tu skalu neb schody vyvrhli a my vzavše jeden každý svůj nebohý filček na ramena, nahoru do pevnosti za tím resem neb kapitánem jsme kráčeli. Když jsme přišli nahoru k velikým železným vratům, je otevřeli: tu byl plac a pavláčka vůkol a vůkol toho placu. Tehdáž vprostřed náš nový Mehemet aga s radami svými nebo bešebichsaborý seděli, jindy tu ve dne i v noci 12 osob vartu držovalo. Když jsme tehdy do toho placu k samé věži, do níž také dvěře železné byly, přišli, náš kapitán galery Mahomet agovi od baše cedulky dodal, kteroužto přečet, nahlas pověděl: „Co já mám s těmito nebohými vězni dělati, však jsou oni tak těžkého vězení nezasloužili. Zdaliž jiných lehčejších vězení nemají? Není to dobře nevinné lidi tak traktírovati.“ A pohleděv na nás, neb jsme všickni srdnatě plakali a od pláče oči krvavé měli, řekne k nám: „Nic nebojte se! Allah biukter, kurtulur sise. Bůh jest mocný vysvoboditi vás.“ Káže ty přežalostné dvěře otevřítí a nám do věže jíti. To každé dobré a lítostivé srdce považ, jaké naše naříkání, pláč a kvílení bylo, ježto jsme neměli dokonce žádné naděje do smrti z těch dvířec zase vyjítí, leč mrtvi vyneseni býti. Ach, k víře podobné žalosti nad tu není: kde naděje víceji nepozůstává, živu se býti nechce. Ach, což jsme sobě vinšovali, náhlou smrtí dříve, než do té věže vstoupíme, zemřítí; ale vše nadarmo. Tak Bůh míti chtěl. Když jsme pak do té přehrozné, tmavé věže přišli, tu jsme ty napřed psané čtyry vězně našli, kteříž nás žalostivě přivítali, a že spolu jejich tovaryši v bídě a psotě býti máme, nám toho nepřejí, pravili. Tu jeden každý, jak kde se posadil, přes dvě létě sedání, léhání a lozument míti musel.

16. V žaláři

Jest pak věže velmi vysoká a nehrubě široká, tak že sotva nás dvaadvacet a první čtyři, to jest šestadvacet podle sebe se slehnouti mohlo, nýbrž jeden druhého se dotýkati musil. A v té věži vnitř jest tlustá, dubová mříže nebo klec, jako co lvy chovají, tak že strážní mohou vnitř okolo té klece neb mříže, kde věžňové sedí, choditi, a co dělají, spatřiti. V prostřed hoří v noci lampa sklená. V té kleci vůkol a vůkol jsou stoky aneb klády, na něž jsme nohy podpírali aneb v nich seděti za nohy měli. Ale že nám Bůh dáti ráčil milost před naším agou, nedal nás do těch klád, leč když měli neznámí Turci do věže jíti, tehdy poslal napřed, aby nás za obě nohy do klády vsadili a zamkli; neb sic takové poručení měl od baše, abychom ve dne i v noci v kládě seděli. A když Turci ušli, zase nás pustiti kázal.

Byl pak týž aga křesťanské dítě, z Charvát rodilý, přes 90 let stáří, člověk v svém náboženství horlivý, na nás milosrdný, ale v své povinnosti bedlivý: k vartám sám dohlédal, začasť do

věže přicházel a každého dne pouta přehlédávati dal. V témžedni pak po yšem těle vždyckny šaty prohledávali, zdali by nůž nebo pilník u kterého našli. A maje příklad z oběšeného předešlého agy, pilností svou nic sjíti nedal. Ten tehdy na ráno vseckny z věže, jednoho po druhém, vyvésti a každému velká pouta železná na nohy přibítí a zase do věže jíti kázal. Mně vzbudil Pán Bůh přítele, jednoho z strážných, poturčeného Charváta. Ten mně řekl, abych nejposléze z věže vyšel. Což když již moji tovaryši všickni pouty na nohách obdařeni byli a do věže se navrátili, já v košili toliko v sukni ztrhanou na ní, před agu a jeho rady přiveden jsem byl. Tehdy ten Charvát agovi řekl: „Temir toltur. Pout již více není.“ Tak mně aga bez želez do věže jíti kázal; ale nechtěli tomu jeho jiní officírové povolití, předkládajíce jemu, kterak já, ač jsem mladý, však bych sobě i jiným tovaryšům svým mohl z vězení pomoci, a jaké by potom nebezpečnství jemu nastávalo, sám že o tom dobře ví: protož abych také ukován byl, se domlouvali. A když pak žádných pout neměli, tehdy mně dva kruhy železné okolo každé nohy dali a řetěz zanytovali, že jsem přece volněji v řetězu nežli v poutách kráčeti a nohy stáhnouti mohl. Tak jsem také za svými do vězení s pláčem vandrovati musil.

17. Život v Černé věži

Když pak již třetí den přišel a žádného chleba ani stravy nám nedali, poslali jsme sobě pro našeho strážce agu, a co pak s námi mysliti chtějí, jsme se tázali, poněvadž již třetí den nic v hrdle jsme neměli: chtějí-li nás hladem zmořiti, aby nás ale do moře vházeli a ztopili, abychom již aspoň jednou té bídy pozbýti mohli. Když jsme pak tu před ním plakali, až mu slzy z očí padaly, k nám promluvil: „Živť jest Bůh a jeho veliký prorok Mehemet, že vám tak těžkého a tmavého vězení nepřěji a nemohu se nadiviti, proč oni se s vámi víží, a co se s vámi dále činiti má, mně neporoučejí. Nesmýšlím, aby vás hladem zmořiti měli, nebo sice mezi jiné vězně by vás nedali, nýbrž do sklepů, kde jiné Turky hladem moří, byste vsazeni byli. Protož já hned do Konstantinopole pojedu, a co se s vámi dítí má, přezvím a vám upřímně oznámím.“ Což my všickni ruce, šaty, nohy jsme mu políbili a jemu se s pláčem poroučeli, u velikém strachu na příjezd jeho očekávajíce. A když pak před večerem přijel, že nás neumorí, pověděl, a od bašete tři aspry neb krejčary na den, aby nám k živnosti dávali, že jest obdržel, pravil. Ale poněvadž by nám dlouho na plat čekati bylo, nebo v každém čtvrt létě dvořanům a vojákům se služba platí a nám také tehdáž naše služba, totiž tři aspry dávati se měly, náš aga jako dobrý (odplat' mu to Bůh na onom světě) za nás pekařům v tom městečku se v rukojemství postavil, aby nám určitě každý den dva bochníky chleba každému dávali, že on

při každém kvartálu sám, co za týž chléb přijde, jim peníze odvede. Jakož jest se pak i stalo; nebo při každém kvartálu pekařům zaplatil a třetí krejcar na den za práci svou sobě zanechal, ač pravíval, že nám víceji dvou asper dávatí nechtějí, což my zavděk přijíti jsme museli. A poněvadž mořská, slaná voda se pítí nemůže, od městečka, kteréž hned při moři leží, několik honův na vršku jest studánka dobré vody; tu každého dne dva džbány té vody nám dávali, tak že sotva žízeň (neb tam nad míru horko bývá) zahnatí jsme mohli, nýbrž pro tuž vodu, když jí jeden víceji vypil nežli druhý, vespolek jsme se svadili. Protož aby rovnost mezi všemi byla, ujavše se zase svého řemesla punčochářského, jsme se po pěti, šesti osobách spojili, jeden bavlnu předl, druhý v hromadu soukal, třetí vázal a tak dále. Když jsme sobě některý peníz (prodavše to, co jsme navázali) utržili neb nám za to někdy mouky, oleje, chleba, octa, někdy některou aspru poslali, ze spolka všickni jsme se složili a kolik pánků, tolik džbáneků jednostejných jsme koupili a velký, dřevěný okřín, do něhož ty své džbány jsme stavěli. A když se voda přinesla, jeden po druhém, až se všickni spořádali, naplnili, co pak vody v tom okřínu pozůstalo, to jeden po druhém každý den bral a sobě do velikého džbanu schoval. Koupili jsme sobě hrnec velký a oblepili jsme jej hlínou, kterou nám strážní přinesli, a udělali jsme jako pícku z něho; též uhlí a měch jsme za naše vázání rukavic a punčoch dostali. A jsouce již po pěti, šesti v tovaryšstvu a nachovavše vody několik džbánů, tu jsme jeden každý za týden pořád kuchařiti museli. Totiž vezma každý bochníček, dva neb tři chleba, nadrobil do vody, oheň rozfoukal a kaši vařil a svým řemeslníkům jísti dával. Uvázali-li jsou co, to v teplé vodě vypral, někdy časem, když dostatek vody bylo, i košile, co oni zatím nazí poseděli, vyprati, též hlavy zmýti musil a tak za celý týden hospodářem byl; druhý pak týden svého ouřadu postoupiti musel. Přechutná kaše bývala; časem jsme dřevěného oleje dostali a sobě ji omastili a prsty po ní lízali. Někdy jsme chleba do sytosti měli, někdy celý den až v samý večer čekati museli; někdy, když viděli, že vodu máme, za den, dva čerstvé nepřinesli, a tak jsme jejich milosti živi byli. Nic jiného jsme darmo neměli kromě sůl, kteréž několik sklepů pod zemí bylo: od toho času, jak sultán Mehemet Konstantinopoli oblehl a tu pevnost profantíroval, ta posavad tu v hojnosti zůstává. Té nám aga dosti posílal.

Když jsme pak již té přehrozně tmě přivykli a tak rád mezi sebou způsobili, dostali jsme knih latinských i německých, totiž biblí, písně, čtení. Předně jak se varta měnila, že den jest, zvěděvše, tu všickni ranní písničku jsme zazpívali a čtení sobě přečtli, Pánu Bohu za naše vysvobození a za vítězství křesťanův proti Turkům se modlili. Potom jeden každý k své práci se obrátil a celý den pracoval. U večer pak, když nám pouta přehlédávali, zase večerní písničku zazpívavše a pomodlivše se (že noc jest, jsme věděli) na odpočinutí se oddali anebo

sobě některou hodinu při svíčke čtli. To nám jistě veliké potěšení bylo, že jsme těch knih dostali a sobě čítali.

Turci našemu zpívání a modlení se smáli, avšak nám nic nepřekáželi, nýbrž také, když čas jejich modlení přišel, nezanedbávali. Protož my vidouce, že jináč býti nemůže, jeden druhého jsme těšili a žádné jiné naděje, kromě bude-li pokoj zase učiněn, nemajíce, Pánu Bohu ve všem se poručili a tmu, hlad, smrad, nečistot hojnost trpělivě snášeli. Neb jinam jsme pro polehčení choditi nemohli, nežli byl veliký žlab, do něhož všickni vesměs jíti a nečistoty vodou splakovati jsme museli. Z toho v létě pocházel nesmírný smrad, tak že Turkům strážným někdy těžko z toho bylo, a zahradíce nos, když nás obcházeli, a co děláme, patřili, nám převelice láli, ale my žádného smradu necítíce, jen jsme se jim smáli a tomu již přivykli.

Ach, jaké vzpomínání bylo do naší milé vlasti! Kterak jsme sliby činili, pomůže-li nám Pán Bůh, jak chceme dobří býti! A kolikrát sobě jsme nádenníci u našich přátel býti, abychom se do sytosti chleba najísti mohli, vinšovali, na předešlou skvostnost a zbytky vzpomínajíce a naříkajíce, a že jsme sobě tak lehce darův božích vážili, srdečně jsme litovali. A chtějíce rádi věděti, jsou-li pak ještě rodičové a přátelé naši živi, a majíce známost s jedním vysloužilým věznem v Galatě, co jsme tak navázali od punčoch a rukavic i měšců tureckých, jemu po našem jednom kvardianu, aby nám to zpeněžil, jsme posílali a tejně listy skrovně zaobalené, aby skrze Benátky do Prahy dodány byly, jsme dodávali. Což on věrně v tom se zachoval a potrav nám za ty peníze, co utržil, nakoupil i listy, že do Prahy dodávány byly, bedlivě posílal. Jakož ode mne asi troje nebožtíkovi panu Adamovi z Hradce[152], jakožto nejvyššímu purkrabí pražskému, patronu mému, který mne do Turek dáti ráčil, se dostaly, v nichž jsem o našem vězení i jiných tehdejších tureckých věcech J. M. oznamoval a za nějaký fedrunk žádal. –

Chtěje také turecké řeči a jejich písmům se naučiti, abych někdy vlasti své tím posloužiti mohl, počal jsem se turecky čísti učiti a přiloživ pilnost, ve dvou měsících jsem mluvíti i již turecky čísti počal. Nebo ke mně jeden turecký kněz do vězení chodíval a mne učil, za kteroužto práci jeho jistou věc od punčoch a rukaviček jsem mu dáti připověděl, nebo se ještě dva moji tovaryši učili, což tomu Turku velmi s podivením bylo, že jsem jak řeč, tak jejich litery brzce pochopil a všudy divy o mně vyprávěl. Čehož náš starý aga se dověděl, a když přišel do věže, jemu jsem čísti musel, nad čímž on se také divil, a chci-li Musulmanem býti, že se do smrti dobře míti mám, mně sliboval. Nebo beztoho – pravil – jak Cikala baša, rodem Vlach, o mně, že jsem pachole a čísti umím, přezví, že se poturčiti musím a že mne z věže

vzítí dá. Protož, chci-li křesťanem zůstatí, abych toho učení tak nechal; čehož jsem se náramně lekl, mám-li proto z moci Turkem učiněn býti, a moji tovaryši mně také k tomu radili. Kněze tureckého jsem spokojil a dále se učiti přestal. Zaplat' Pán Bůh tomu agovi za takovou radu, nebo by se bylo vskutku stalo, že bych z vězení vzat a do seraglio bašete dán byl.

Když jsme pak víceji nežli čtyry čtvrti léta v té Černé věži seděli a nemajíce nežli po jedné košili a po jedné houni, jak v létě náramně horkem, tak v zimě tuhými, západními, zimavými větry byli jsme trápeni, způsobil nám náš aga každému kabát z sukna, že jsme se ošatili a zimu zahnali. Ježto jsme pak byli hladem vyzáblí, naši strážní nám způsobili od rybářů rybu velkou co stůl okrouhlý, jako plotejs, s dlouhým ocasem, již Turci kedí-baluk, to jest kočičí ryba říkají. Ta ryba se nejídává, nežli rybí sádlo se z ní smaží, neb jest velmi tučná. Tu nám, když ji v moři chytili, vyprosili a darovali, kterouž my s velikou vděčností přijavše, aby ji nám rozsekali, jsme prosili a hned do hrnce s ní, ji vařili i pekli a s znamenitou chutí snědli, ale potomně ji peprně zažili. Nebo jsme se toho rybího sádla tak najedli a vodu na to pili, že některým břicha i žaludky otekly a se od ní ztrávili, že mnoho neděli s místa nevstávali. Já pak a jiní poznavše, že musí nějaká ztrávenina býti, zase všeckno spodkem i svrškem jsme vyvrátili. A tu za několik dní z toho se ouplavice strhla a nás tak zemdlela, že již někteří se s místa hnouti nemohli, nýbrž v těch nečistotách ležeti museli. A Turci šelmy se nám hrdlem smáli a nám to naschvál udělali a tu rybu způsobili. Když pak z toho dávení, ouplavice, nesmírný smrad a puch pocházel, že toho strážní sami snéstí nemohli, našemu agovi, kterak všickni nemocni jsme a strach z smrti mu oznámili. Přišel mezi nás a viděv tak spravené, tuze těm Turkům domlouval, a že je pro ztráveninu z trestati chce, pravil, neb taková ryba že se k jedení neuzívá, nýbrž jen sádlo z ní se škvaří. Protož se našeho doktora a barvíře, který mezi námi byl, ptal, jaké bychom lékařství užívati měli, což my za česnek a trunk páleného prosili. Tak jsme se složili, že nám týž aga soudček páleného koupiti dovolil. Tu česnek jedouce a pálené pijíce, hned jsme platnost poznali: někteří se zhojili a někteří, co v vězení zůstali, toho zažívati musili. Věda pak náš aga, že jsme zdravější, rád tomu byl, a aby nám se bez jeho vědomí nic nedávalo, přísně zapověděl, vězení vykliditi a bobkovým listem za několik neděl kouřiti dal. Ale oni nám přece šneků a šiltkrotů dodávali, kteréž jsme vařili a jedli, ale nic nám neškodilo, ačkoliv žádného koření jsme neměli; neb Pán Bůh ráčil dáti nám to, že naše žaludky dobře zažily všeckno kromě té kočičí ryby nechutné. –

Toho času byl veliký mor v Trácii i ve všech tu zámořských ostrovích, tak že v samém Konstantinopoli i předměstí ve třech měsících přes osmdesát tisíc lidí pomřelo. Okolo naší

věže v tom městečku, jemuž Genihisar říkají, mnoho lidí a našich strážných známých zahynulo. Byl pláč a naříkání veliké. A zvědévše, že mezi námi vězni barvíř, jehož oni džerah jmenují, jest, pro něho, aby z věže byl puštěn, poslali, kterýmž on lékařství vařiti dal i žilou medianou[153] (poněvadž ještě někde pušťadlo zachoval) pouštěl, tak že někdy do dvacíti i třicíti osob mužského i ženského pohlaví pojednou přicházelo, jimž on pouštěl. A oni se našemu pouštění, že tak jim lehce přicházelo, nadiviti nemohli. Nebo oni obyčejem vlašským nožičky žíly píchají a provrtávají, což bez bolesti nepřichází. Protož týž barvíř měl se mezi námi nejlépeji, neb mu jísti dávali i časem některý peníz poslali; a což nejlepšího bylo, že na to milé povětrí a denní světlo vycházel a se občerstvil, čehož jsme my nebozí užití nemohli, nýbrž tak již drahý čas v té tmavé, smradlavé věži dnem i nocí zůstávati museli.

18. Zprávy z venku

Když pak se to zlé povětrí proměnilo a Sinan baša v Uhřích byl, v tom jednoho dne znamenitý triumf Turci měli a z mnoho set kusův děl jak v Konstantinopoli, tak na galerách a jiných okolních ostrovích, ano i s naší věže do dvaceti ran z děl po třikráte vystřelili. Což když nám to divné bylo, co by to bylo, jsme se ptali. Kteríž nám pravili, že by velikomocný Sinan baša klíč ke všemu křesťanstvu, totiž Vanek (pevnost Ráb[154] jmenujíce) křesťanům odňal. A protož že se tak radují a triumfují, poněvadž ve vší uherské zemi žádná pevnost nad tu není. Ale my jsme tomu nikterakž věřiti nechtěli, až po témž dni přišlo do patnácti Turkův předních k naší věži, znamenitých krygsmanů z Anatólie, kteří se zpátkem z Uher vraceli, žádajíce s námi mluvit. Což náš aga hned spěšně nás všeckny za obě nohy do klády vsaditi poručil a s nimi k nám přišel. Kterížto se tázali, víme-li, že jest Ráb vzat, a byl-li jest který mezi námi v Rábu. Když jsme pak pravili, že jsme byli, a tomu, aby ztracen byl, věřiti nechtěli, nýbrž kterak jsou jej vzali, se ptali, dali nám za odpověď: „Vy prý psi všeckno za peníze uděláte. A jaký jest blázen král váš, že takovou nedobytou pevnost tak malému gráfovi jest svěřil, kterýžto lakomstvím veden jsa, touž znamenitou pevnost za summu peněz Sinan bašovi prodal a postoupil, ježto, bychom my oustavně dvě léta před ní leželi, možná nebylo jí dobytí. A tak vy, psi křesťanští, nám všeckny pevnosti vystavíte a spravíte a my, jak přitáhneme, tak ihned neb mocí neb za peníze je dostaneme.“ Podle toho nám, jak mnoho kusův střelby a municí, jak mnoho profantův všelijakých jsou v Rábu našli, oznámili, což my, že konečně Ráb ztracen jest, žalostivě věřiti jsme museli. Tíž Turci nám nůši chleba koupili a mezi nás rozdělili a nás těšili, abychom se Pánu Bohu důvěřili, že jest mocný nás i z toho těžkého

vězení vysvoboditi. Neb jakž neštěstí na nás přišlo, též že oni také jako krygsmanové čekati musejí, pravice: „Buginum sise, jarum bise. Dnes vám, vzítá nám“; neb jednomu každému na čele, co koho potkati má, napsáno jest. Že pak nás v poutech ukované a k tomu za kládu nohy mající viděli, nad námi outrpnost měli a agovi, aby tak přísně s námi nezacházel, se přimlouvali. Nebo rovně jako zde u nás, což rozumnějších lidí jest, židům neublíží, nežli chasa a pacholata, když se s kým potká, šňupku dá neb nohou udeří aneb klobouk s hlavy shodí, tak tam také co vzácných Turků jest, nemnoho křesťanům ublíží, leč ta chasa popeněžní, která žádnému řádu a zákonu poddána býti nechce.

Když pak Sinan baše z Uher se navrátil a stříbrný klíč sultánovi Amuratovi od Rábu pevnosti odevzdal, s velikým a nevypravitedlným triumfem přijat a přivítán byl, tak že nic jiného za dlouhý čas nežli statečnosti jeho se nerozprávělo a prostí Turci, že již v křesťanstvu kromě Vídně a Prahy žádné více pevnosti není, se domnívali. Jakož pak naši strážní nás, abychom se poturčili, napomínali, nebo že bychom puštění z vězení byli; po jaru že sám sultán do Uher pojede a Vídeň a Prahu vezme: kdež se pak podějeme? Ale my jim jinačejší zprávu o křesťanstvu dali, čemuž se oni velmi divili a nám věřiti nechtěli, že oni od svých papaslarů, to jest kněží, jináče zpraveni jsou. Tu celou zimu Turci se do Uher hotovili, po jaru že konečně sám císař táhnouti chce, pravili, o čemž jsem o všem jak já, tak kněz Jan z Vinoře, spoluvězeň a krajan můj, skrze Benátky do Prahy našim ve známost uvedl. Jak jaro přišlo, tak hned o vítězství Sedmihradského[155] nad Turky a Tatary slyšeti bylo, což Sinan baša, poněvadž jest se mu s Rábem poštěstilo, za serdara, nejvyššího polního jenerála, vyhlášen byl. Noví soldáti a jančaři k starým připsáni jsou a Sinan baša, že sedmihradskou zemi konečně pod moc sultána přivede, jest připověděl; jakož nám pak Turci pravili, že s velmi pěkným lidem válečným každého dne v počtu osmdesáti tisíc vytáhnouti má. Když pak čím dál vždy víceji se o sedmihradských i o našich, kterak se sílí, rozhlašovalo, tehdy Sinan baša velmi slavně z Konstantinopole vyjel a týden před městem, až se všeckno jeho vojsko strhlo, očekával, na jehožto místě za gubernátora města Ibrahim baša zůstával.

19. Smrt sultánova

V tom se nemalá proměna stala v Turcích, tak že někteří v Asii sultánovi zprotiviti se chtěli, kteréž on zjímati a do naší věže nad nás do vězení vsaditi poručil a jednoho georgianského pána také lstně jíti a mezi nás do věže dáti kázal. Byl čistý, vysoký jonák. Ty pak přední Turky o půlnoci každého zvlášť, po jednom, ven z věže vzíti a do moře hoditi poručil. A když

kterého do moře vhodili, z jednoho kusu děla z naší věže vystřelili, čehož jsme se velmi lekli, nebo týž nebohý Turek, když jej o půlnoci k utopení vedli, jak který nařikal a se modlil, jsme slyšeli. Tak několik nocí pořád s nimi zacházeli, až je všeckny ztopili, a že s námi také se tak dítí bude, hrozili. Také několik předních bašů téměř náhle umřelo, jakož pak i sultán Amurat[156] toho času umřel. Někteří pravili, že se mu pryskýře na stehně vyrazily, od kterýchžto umřel. Smrt jeho tak dlouho, dokud syn jeho, sultán Mehemet, z Amasie do Konstantinopole nepřišel, zatajena byla, jináč kdyby vojáci byli o smrti jeho zvěděli, město všeckno, židy i křesťany by zloupili a lermo učinili, jakož pak obyčej, že když císař, který umře, aby kupce zloupiti mohli, svobodu mají.

Když pak v tejnosti sultán Mehemet přijel, ihned bratří jeho 19 od němých, jichž oni k tomu užívají, šňůrou zaškrveno jest. Mezi nimi jeden velice prosil, aby mu toliko na tvář bratru pohleděti dopustili, ale nebohý nemohl toho užítí; nýbrž i dvě těhotné předešlého sultána ženy do moře vhozeny jsou. A potom je všeckny tak zaškrčené, na pěkných kobercích ležící císaři ukázali, kteréž on do truhel dáti a velmi nákladně, jak otce, tak bratří, do kápky prve od císaře, otce jeho, ustavené s velikou pompou vedle svého náboženství pochovati a každému v hlavách jeho tulbant s pěkným jeho čapátkovým peřím postaviti kázal. A regimentu se dokonale ujal, ouřady obnovil a některé s nich ssázel.

20. První paprslek naděje

Jednoho času Ibrahim baša, který nového sultána sestru za ženu měl, maje při Černém moři za naší věži přerozkošné zahrady, do nich po moři na projížďku jel. O tom zvěděv náš starý aga, mezi nás přišel, jemuž my ruce, šaty, nohy vedle obyčeje tureckého jsme líbali. Ten nám pověděl, že Ibrahim baša, který na našeho oratora laskav byl, do svých zahrad pojede: protož že nám radí, když koliv z těch dvou pevností, totiž z naší věže a z druhého naproti zámku, se z děl vystřelí, abychom hlasů svých pozdvihli a témuž bašovi štěstí a všechno dobré vinšovali; že on také za nás k němu se přimluvíti chce. Z čehož jsme mu velice děkovali. Když pak stříletí přestali, tehdy my, co jsme hlasu měli, volati počali a náš aga na malé lodí k bašovi mimo naši pevnost se plavícimu přijel a jemu náš veliký nedostatek oznámil. Tázal se, kdo jsme, a jací věžňové. Což když mu pověděl, že jsme služebníci předešlého oratora, poručil, aby nás k němu do zahrad asi dva přivezl. Když pak aga k břehu přistal, hned s radostí k nám šel a poručení bašovo nám oznámil, a koho chceme k bašovi poslati, se ptal. Tak my všickni podolek sukně mu políbivše, kněze Jana z Vnoře a druhého, doktora medicinae, starce okolo

60 let jsme vyslali, kterýžto dlouhé, šedivé vlasy přes ramena měl, téměř žádné košile na sobě, nýbrž od vší, brouků a jiných nečistot nazbyt. Kteřížto když na to milé slunce nebeské z takové tmy vyšli, možná věc nebyla hleděti, nýbrž z očí jejich světlu odvyklých slza slzu postíhala, tak že hleděti nemohli. Náš pak aga knězi, poněvadž Ibrahim baša rozený Charvát byl, kterak a co k němu mluvíti měl, jest pověděl, a aby oba bašovi k nohám padli a jemu je políbili a za vysvobození naše prosili, poručil. Když pak naši komisaři hleděti nemohli, je jako slepé na lodi vedli. Aga s nimi na tuž lodi vsedl a až k zahradě bašově se plavil. Tu vystoupivše, Ibrahima, an se na dva mládence podpíral a po zahradě chodil, spatřili. Kterýžto uhlídav je tak zbídněné, nejináče nežli jakoby mrtví z hrobu vstali, bledé, vyzáblé, jen kosti a kůže, se zastavil. Když je pak k němu přivedli, tu mu oba dva k nohám padli a náš aga rozhorlil se nad jejich bídou a nedočkal, až by kněz k bašovi řeč učinil, nežli sám promluvil: „Tuhle máš, milostivý pane, ty lidi, kteří jsou sem v poselství přijeli v stříbře, v zlatohlavě, aksamitích, dary poctivé pánu našemu přinesli, jakož jsi je pak sám prve viděl. Dívej se, jaká odměna nebožákům se děje, jsou-li k lidem živým čili k mrtvým podobní. Ne tak nám náš nejsvětější alkoran ukazuje, abychom posly nevinné tak traktírovali. Teď již na třetí léto, jak v železích a poutech, ve tmě, chléb a vodu v skrovnosti za pokrm majíce, v tak nesnesitelném vězení zůstávají. Slituj se nad nimi pro odplatu Mehemeta proroka! Však pak žádného štěstí míti nebudeme, dokud tak nevinné lidi trápití a vězením sužovati budeme. Podívej se na tato nebožátka, že jich jenom stín jest, a ti ze všech jiných nejčerstvější jsou.“ Na to mu Ibrahim zase odpověděl: „Milý Mehemet ago, ty víš, že já nejvyšším vizírem nejsem, toliko místodržícím na ten čas zůstávám. Poněvadž jest je velikomocný Sinan baša do toho vězení dáti poručil, abych já proti němu co před sebe bráti měl, Allah saklas, to jest Bůh zachovej. Nežli když se ve zdraví sem navrátí, dostatečně k němu, aby takového těžkého vězení prázdni býti mohli, přimluvíti se chci. Nebo kdybych já nejvyšším vizírem byl, chtěl bych je ihned bez rozmyslu z toho vězení propustiti poručiti.“ Na to vyňal z kapsy osm dukátů a dal našim komisařům, totiž spoluvěznům, abychom se rozdělili o ně. A tak od něho odešli a náš aga ty dukáty proměnití a mezi nás rozděliti kázal, což na každého čtyřicet krejcarů nebo asper přišlo.

Tu jsme teprv pankytírovali, sobě do vole chleba, mouky na kaši, oleje, pastrmanu (na slunci sušeného masa) a jiných potrav nakoupili, dokud nám ty peníze stačily, Pánu Bohu bašovi z takového dobrodiní děkující. Strojí se pak pastrman (uzené maso) takto: Zabijí-li buď hovado hovězí, nebo zláme-li kůň, velbloud, osel nebo mezek nohu aneb pro ohněteninu jíti nemůže a zabijí jej, tehdy všechny kosti z něho vyndají, toliko samo maso na dlouhé šnyty neb kousky

zkrájají a prv dobře krev z masa presem vytlačí. Potom je nasolí, jako klobásy na slunci a v poli od jednoho stromu k druhému na provazích pověsí, a až uschne, tu nechají. Potom je prodávají a na vojnu místo uzeného masa prostější Turci užívají. Jest velmi tvrdé maso a jídávají je vařené i syrové, rovně jako cerveládu aneb knakvuršt, když ohně, aby se vaření mohlo, nemají. Nám pak, kteří jsme dávno masa neokusili, převelice chutná zvěřina byla. Kdybychom toliko toho pastrmanu dostatek míti mohli!

Když pak vždy nás aga troštoval, že když Sinan baše z sedmihradské země přijede, na Ibrahimovi dobrého přítele míti budeme, tak že toho těžkého vězení nás zprostí, podal toho na nás, jestliže nám Pán Bůh pomoci ráčí, poněvadž víme, že on naším dobrým přítelem byl, jest a ještě býti se zakazuje, co mu pak za to dobrodiní jeho dáti chceme. Když jsme my pak naši nemožností a chudobou se vylouvali, nemajíce peněz že mu všeckno naše, co kde máme i co jsme navázali, dáti chceme, smál se tomu, že on o ty naše hadry nestojí; nežli chceme-li, aby naši věc při bašovi sollicitíroval, abychom mu pět set dukátův dáti připověděli. Což jsme se zakázali, domnívajíce se, že u kupců v takovou summu snadno se obejdeme. A tak náš aga tím častěji do Konstantinopole jezdíval a nás před bašem připomínal.

21. Krátká radost

V tom jednoho času pozve Ibrahim baše císaře tureckého do svých zahrad za naší věži, které nedaleko měl. O tom zvěděv náš aga k nám přišel volaje: „Dobrá novina, křesťané, dobrá novina pro vás! Nebo nejmocnější sultán vzítka na projížďku do zahrad Ibrahima pojede. Protož když střelba se na věži vystřelí, co hlasu máte, volejte a císaři štěstí a vítězství proti nepřátelům vinšujte!“ Což my s velikou radostí ruce a šaty jemu jsme líbali a z takové rady poděkovali. Na ráno pak s velikou střelbou, křikem a vinšováním štěstí od všeho lidu, kteří řadem po břehu mořském stáli a až k kolennům hlavy sklonili a mu štěstí vinšovali, z svého seraglio nebo paláců vyjel a u svých mnichů nebo poustevníků, kteří míli od Konstantinopole svůj byt měli, se zastavil a o všelijakých věcech na dvě hodiny s nimi se radil. Tu mu ti mniši, jak jsme potom slyšeli, radili, aby poněvadž tam v Uhřích mnoho krve musulmanské vylito jest, hned nejsvětějšího proroka almužnami krotil, a má-li které nevinné anebo vysloužilé vězně, kteří by vězení nezasloužili, aby je propustil a svobodné učinil. A tak po takové radě od nich odpuštění vzal a podle samého břehu mimo samou věž, v které jsme seděli, na všem pozlaceném šífu, jak nám strážní pravili, jel. Tu velikou střelbu pouštěli a náš aga se všemi z městečka křížem ruce majíce, s velikou pokorou jej vítali a hlavy k zemi sklonivše velikým

hlasem: „Hakteala senium rungi deuletongi siah erlese hau,“ to jest: „Bůh tě na věčnost a tvou velebnost ve zdraví zachovej!“ křičeli. Jak pak střílet přestali, tu my velikým hlasem všickni – k tomu nám naši strážní pomáhali – jsme volali a křičeli, štěstí mu vinšující. Hluk ovšem slyšel, ale rozuměti nic nemohl. Když se pak lehký plavil a křik se čím dál víceji rozmáhal, ptal se císař, co by to, jaký hlahol byl a odkud pocházel. V tom nám Pán Bůh vzbudil přítele, bostančiho baši, totiž nejvyššího nad zahradníky, který za císařem stál a v zadu timon šífu spravoval. Ten tehdy císaři řekl: „Jest to hlas, nejmilostivější císaři, od nebohých vězňův pocházející, kteří již několik let v této věži sedí a světla božího nevidí. Ti pak volají a za milosrdenství prosí.“ Zastavil se císař a ptal se, jací by tu vězňové byli. Dána mu zpráva, že jsou služebníci posla krále vídeňského, kteří k otci jeho sultánovi Amuratovi s presentem posláni byli. Pán jejich byl zrádcím a všelijaké kundšofty králi svému ven psával. Toho Sinan baše u vězení umožiti a čeládku jeho do této věže vsaditi rozkázal, kteřížto již tři léta v železích a u vězení zůstávají, a že pán jejich zrádcím byl, tím nic vinni nejsou. Tu císař řekl: „Poněvadž jsou vězňové nevinní a nikda proti nám šavle nepozdvihli, není věc slušná je vězením stěžovati. Protož poroučím, ať se propustí.“ A s tím svou cestou jel. Toť milí Turci a strážní naši, kteříž to slyšeli, jeden přes druhého k nám do věže běží, chtějíce od nás mustuluk, to jest koláč míti, že nám hrubě dobrou novinu pověděti chtějí. Když jsme jim pak ten mustuluk připověděli, že nás císař jejich svobodné propustiti poručil, nám pověděli. Tu my nesmírnou radostí naplněni jsouce, všeckno, kde jsme co měli, houně, šaty, košile, jsme jim rozdali, jeden druhého líbali, objímali, jinače se nedomnívajíce, nežli že na ráno z věže puštění budeme. Ale nás hanebně zklamalo. Nebo rovně již tam v pohanstvu jako u nás v křesťanstvu ten obyčej jest, že kdyby císař co poručil, jestliže nemá ten při dvoře dobrého přítele a nedaruje-li nic, jeho věc mnohdykrát spravedlivá se založí, když se pilně nesollicitíruje.

Tak se nám také nebohým stalo. Nebo rozdavše, co jsme kde měli, potom hlad, nouzi trpěti a mohouce na houních líhati, to na holé zemi zavděk jsme přijíti musili.

Rovně toho času jeden Němec, zlatník v Galatě, který pánu z Hofkirchu z vězení pomohl i jiným mnohým křesťanským vězňům, když na něho to proneseno bylo, do vězení dán, zmučen a přede dnem nebohý na hák vhozen jest. V jehožto domu když přehledávali, přípis kundšoftů, které ven do křesťanstva psával, jsou našli a tu hned mnoho křesťanů kupců do vězení toliko z podezření vzali. Ale když týž nebožtík na ně nic nevyzval, potom je zase propustili. Na toho zlatníka císařova máte byla velmi laskavá, nebo byl dobrý řemeslník a všecky potřeby jí na zámek dělával. Ta jak o tom uslyšela, že vzat jest, hned, aby ho

propustili, poručila. Ale dříve nežli poručení došlo, nebohý na hák pověšen byl. Škoda ho, byl velmi dobrý člověk a mnohým křesťanským vězňům k svobodě pomohl. Pán Bůh rač duši jeho v počet vyvolených přijíti.

22. Pád a opětné povýšení Sinanovo

V tom přišly noviny, kterak Sinan baša od Sedmihradských na hlavu poražen a nejlepší jeho vojáci pobiti jsou a Sinan baša v malém počtu lidu do Konstantinopole se vracuje.[157] Pročež byl veliký křik, pláč a naříkání a bašové někteří, kteří Sinanovi štěstí jeho nepřáli, nad tím se těšili a jeho při císaři zošklivili, tak že císař jej mazulem učinil, a aby ke dvoru nejezdil, pod ztracením hrdla mu zapověděl. Nebo poněvadž jest tak mnoho znamenitých jonáků zoumyslně ztratil, že hoden není, aby se mu jaká čest a poděkování bez zaškrcení státi měla. Protož aby mu na oči nechodil, nýbrž na svém tymaru, to jest na zboží, zůstával a bez jisté vůle císařské z něho nevycházel. Tak byl u veliké nemilosti a počali rozprávěti, že bude konečně zaškrcen, čehož bychom mu byli srdečně přáli. Ale Sinan byl stará, chytrá, štvaná liška: takový posměch velmi těžce nesl a skrze supplikací, aby mohl svou nevinu dovésti a s protivníky svými slyšán býti, toho žádal. Ale přední bašové se spolu spikli proti němu, a aby jeho supplikování před císaře přišlo, dopustiti nechtěli.

Čemuž on porozuměv, skrze veliké a znamenité dary u fraucimoru císařského audienci u císaře sobě způsobil. Nebo poslav od zlata, stříbra, drahého kamení, čalounův a jiných věcí přejemných na padesáti mezcích naládovaných, což vše na stotisíc dukátův šacovali, sultance, totiž ženě císařově, i mateři to odevzdati, a že jim to z Uher přivezl, pověditi poručil. Skrze kteroužto chytrost, poněvadž takový present vzácný byl, ihned, než se kdo nadál, audienci dostal a políbiv ruku císaři novotnému, štěstí a prospěch v dlouhém panování mu vinšoval. Potomně, jak nám Turci pravili, podobnou řeč k císaři učinil: „Velikomocný císaři! Srdce v mém starém a již sešlém těle mne bolí, že jsem tak nevinně při tobě omluven a v nemilost uveden, protože mně tohoto roku štěstí poněkud na odpor se postavilo a já něco málo vojáků v bitvě že jsem ztratil, ježto to nijakž býti nemůže, aby štěstí na jedné straně ustavičně zůstávalo. Mně jest nejlítěji tvé mladosti, že rad upřímných nemáš a hned, jak ti kdo zprávu jakou dá, tomu věříš, ježto by se na to dostatečně, tak-li jest, vyptati měl. Já jsem pradědu, dědu i otci tvému až do těch šedin sloužil, mnoho krajin a království domu ottomanskému dobýti pomohl, mnoho své krve pro rozšíření panství musulmanskeho jsem prolil, Tunis[158], Golletu, Famagostu a loňského roku Vanek, to jest Ráb, klíč ke všemu křesťanstvu opanoval,

tak že snadno již, budeš-li chtít, přístup k Vídni i ke vsí říši máš, ježto děd ani otec tvůj tak slavné pevnosti nikdy nedobyli. A teď, když máš mně za to poděkovati, poněvadž jsem víceji nežli všickni bašové dovedl, od tebe v nemilost přiveden jsem a mně na tvou velebnost pohleděti a při dvoře sloužiti zapovědíno jest, ježto já, jsa jak v domácích i přespolních věcech zkušený, stráviv svá mladá léta v službách císařův, předkův tvých, již přes devadesát let věku svého, mnohem platnější tobě bych v radách nežli všickni nynější mladí a noví bašové býti a sloužiti mohl. Ne tak předkové tvoji jsou činili, staré rady a zkušené vojáky ode dvoru zaháněli a mladými, nepovědomými se spravovali.“ A tuze jest počal veliké neřády některých bašův vyčítati, tak že jest on zase k milosti přijat a někteří bašové a officírové s ouřadu svrženi. Ferhat baša ihned druhého dne zaškrčen jest, po němžto císař přes půl druhého milionu do komory své vzítí kázal a Sinan bašu na jeho místě za vizír-azema, totižto nejvyššího nade všemi bašemi ustanovil.

Když se pak regimentu ujal, velmi pilně se po kundšoftích ptal, a kterého jen křesťana v podezření vzal, hned je utratiti kázal, mezi nimi několik kupců jak křesťanských, tak tureckých. Přísný regiment vedl, kaplu sobě ku pohřbu v Konstantinopoli staviti nákladně dal, starým vojákům služby polepšil, všelijaké nástroje válečné dělati, děla líti, a co k tažení vojenskému zapotřebí, hotoviti kázal. Tehdáž my nebozí vězňové žádné naděje víceji k vysvobození, dokud on vizírem bude, jsme neměli. Nebo když jednoho kvartálu se nám po těch dvou asprách neb krejcařích neplatilo a náš aga ke dvoru jel a nás připomenul, zuřivě odpověděl, že nás všeckny za živa odřítí a kůže naše na bubny vydělati poručí. Což nám lítostivě od našeho agy oznámeno, a abychom za ukročení hněvu Sinan baše Boha prosili, poručeno bylo.

23. Smrt Sinanova

V tom opět naši jak v Uhřích[159], tak i v Sedmihradsku nějaké pevnosti Turkům odňali a něco jich pobili. Jak ta novina do Konstantinopole přinesena, ihned se na vojnu strojili a Sinan baša za nejvyššího serdara nebo feldmaršálka vyhlášen jest. I poněvadž se mu roku předešlého hrubě neštěstilo, usiloval o to všelijak, aby sám sultán do Uher osobně táhl: navozoval vojáky, zvláště spahy a jančary, aby se dali slyšeti, že poněvadž velké štěstí proti giaurům pod žádným bašem nemají, že bez přítomnosti sultána na vojnu nepotáhnou. Nežli jestli s nimi císař pojede, tu že všickni se vsí chutí, bez odporosti pro starost, mladost, kdo moci bude, s radostí potáhnou. Netoliko se pak oustně tak slyšeti dali, ale když sultán do

kostela jel, supplikací podali, císaře, aby do Uher proti křesťanům šlépěji předkův starých následoval, napomínajíce. Císařová se pak tomu na odpor postavila a svým alkoranem, který, aby žádný nový sultán, který na císařskou stolicí dosedne, do tří let na vojnu jeti povinen nebyl, ustanovuje, se hájila. Sinan bašovi i vojákům, aby se spokojili, vzkázala a raději Sinan baša i jiní staří, zkušené vojáci aby do Uher táhli, napomínala, od čehož že jsou, aby pána svého zastávali. Poněvadž od toho kovář kleště má, aby se nespálil, také oni bez přítomnosti sultána, že giaury pobíti mohou. Když pak skrze nabádání jak Sinana, tak vojákův císaře k tomu, že osobně pojede, naklonili, Sinan baše všelijaké válečné nástroje nakládati a vše, což k císařskému tažení zapotřebí, hotoviti i vojáky zmustrovati dal. V tom skrze velikou jeho práci ouplavice se jemu strhla, tak že se položiti musel. Tu praví, že sultánka jednoho nejvěrnějšího lékaře Sinan bašova penězi a znamenitými dary porušila, že on v lékařství něco mu dodal, takže v sedmi nebo osmi dnech zcepeněl. Pro jehož to smrt ode všech lidí znamenité naříkání pošlo, tak že ho všickni více, nežli by sultán sám zemřel, litovali, smutek po něm nosili, almužny zádušní dávali a s velikou pompou a uctivostí vedle jejich náboženství jej pochovali. Žalostivé písně o jeho hrdinských činech skládali, a že svíce krygsmanská zhasla, zpívali, jakož jest v pravdě znamenitý, zkušený a rozumný muž byl, jemuž toho času žádný v Turcích přirovnati se nemohl. Náš pak starý aga, přišed mezi nás, až mu slzy z očí padaly, o smrti jeho oznamoval, pravě: „Pro vás dobrá, ale pro nás žalostivá novina jest, že nejzkušenější soldát a sloup panství tureckého, Sinan baša, umřel, kterýžto domu ottomanskému věrně sloužil a giaury zarmoutil, před nímžto žádná pevnost, o kterou se jen pokusil, nikda ostáti, aby jí nedobyl, nemohla. Škoda, škoda toho zkušeného pána! Ale poněvadž se tak Bohu a nejsvětějšímu proroku Mehemetovi líbilo (dal se za něho do modlení) svítiž jeho duše jako slunce, já již takového muže aniž moje děti nedočkáme. Protož vás napomínám, že se Bohu vašemu modliti budete, aby na jeho místo Ibrahim baša, který vám almužny poslal, za nejvyššího vizír-azema volen byl.“

24. Ibrahim-baša velkovizírem

Minulo víceji nežli dvě neděle, že jsou se o ten úřad tahali, až vždy naposledy Ibrahim baša volen jest. Toho času se nám již srdečně v věži stýskalo, neb k třetímu létu, jak ustavičně v železích ukování jsme byli, táhlo: protož jsme častokrát s pláčem se modlili. A k tomu tak náramně púlnoční větrové váli, že jsme se roznemohli: na některých od nečistot kůže se pukala, jiní se osýpali, že veliký smrad od nich pocházel, až těžko bylo; a našim strážným s

takovým smradem se také stýskalo. Protož nám přinesli bobkového listu, kterýž jsme na uhlí jako jalovec kladli a kouřili; neb tam bobkovi co u nás jalovec dosti roste. A protož jsme sobě umřítí žádali, neb se již v takových bídách stýskalo živu býti. Jsouce na nejvyšší hladem vymoženi a tou nesnesitelnou tmou a smradem ztrápeni, naděje žádné jiné z té věže, leč by pokoj mezi císařem pánem naším a sultánem učiněn byl, jsme neměli. Právě slove ta Černá věž sepultura degli vivi, totiž pohřeb živých, poněvadž všickni, jak přátelé, tak nepřátelé nad námi se zapomenu, žádné pomoci v ničemž nám nečiníce, ač mně, těž nebožtíkovi Zahrádeckému a knězi Janovi z Vinoře skrze veksl mnoho set dukátů posláno bylo. Ale jedno pro dalekost a nebezpečnost cesty, druhé pro přísnost a ukrutnost vězení, nemohly nám dodány býti, neb já z sedmi set kop toliko půl druhého sta jsem dostal a ty pryč dáti musel, o čemž dále bude oznámeno.

Ale v jistotě písmo svaté pravdivé jest, že když všeckna pomoc lidská mine, sám Pán Bůh pomoci svou přispěje.

KNIHA ČTVRTÁ

O našem z vězení propuštění a do vlasti navrácení

1. Osvobození poselstva

Když jsme tak žalostivě naříkali, smutné písně zpívali a všecknu naději do smrti z té věže vyjítí ztratili, toť přijde mezi nás starý aga s veselou tváří, abychom mu mustuluk, totiž koláč dali, že nám dobrou novinu pověděti chce. Což my jako ze sna procítivše, všickni co kuřata okolo slepice jsme se shromáždili, a aby nám tu dobrou novinu pověděl, prosili. Kterýžto že Ibrahim baša za nejvyššího vizír-azema vyhlášen jest, nám oznámil, dávaje nám dobrou naději k vysvobození. Což my slyšíce mimo všecknu naději, ruce k nebi pozdvihše, Pánu Bohu jsme srdečně děkovali a agu, aby nám, co činiti máme, na to radu dal, žádali, radostí téměř, co činiti, nevědouce. Nebo jistě kdo bídy a nouze, hladu, zimy, horka a těžkého vězení nezkusil, není mu možné, aby chudně, jak mu okolo srdce jest, věřiti mohl. Dal nám takovou radu: abychom supplikací bašovi poslali, v ní jemu štěstí v tom ouřadu, dlouhého věku a vítězství proti jeho nepřátelům žádali, že on takovou supplikací sám bašovi dodati a za nás se

přimluvití chce. Však když puštění budeme, abychom mu těch dvě stě dukátů konečně dali, což jsme jemu ruce, nohy radostí líbajíce mnohem více dáti připověděli. A davše knězi tureckému papašovi supplikací sepsati, k přehlédnutí agovi jsme poslali, Pánu Bohu a jemu se poroučejíce. Kterýžto (odplat' mu na onom světě Pán Bůh) vsed na svůj kajk, to jest lodí o šesti veslích, do Konstantinopole jel a bašovi štěstí předně k ouřadu vinšoval a potomně mu od nás supplikací podal a bašovi v takovém smyslu promluvil: „Ku paměti sobě, milostivý pane, přiveď, kdy jsi na onen čas do svých zahrad jel, že jsi vězňům z Černé věže připověděl jich se ujítí a o jejich vysvobození se starati. Ale že jsi ty tehdáž místodržícím toho důstojenství toliko byl, protož ti nebozí vězňové za tebe, aby nejvyšším vizírem byl, ve dne i v noci se modlili a nikdy se nepoložili, až vedle svého náboženství píseň za tebe Bohu zazpívali.“ (Neb nás vídával, že jsme se ráno i večer modlili a písničku zazpívali, i co to děláme a zpíváme, se ptal a my že za Ibrahima a za našeho agu i za naše vysvobození se modlíme, jsme mu pověděli.) Řekl: „Slituj se nad nebožátky, ač jsou psi nevěřící, ale však jsou také stvoření boží. Kdo ví, aby jich Bůh neuslyšel a pro jejich vysvobození k tomuto ouřadu tebe nepovolal. Neb jak jsem jim o tom, že za vizíra vyhlášen jsi, pověděl, všickni s pláčem a radostí ruce k nebi pozdvihli a za to Bohu děkovali. A nad to velikomocný sultán je z takového vězení propustiti poručil. Protož v tobě a žádném jiném oni svou všecknu naději skládají; budeš-li chtítí, zprostitíš je z tak těžkého vězení, a poněvadž jsou nevinni, odplatu od Mehemeta proroka za to vezmeš.“ Přijav baša supplikací, řekl: „Milý ago, ty znáš a víš, jaké veliké břemeno na mne vloženo jest, tak že starostí víceji než vlasův na bradě mám. Protož není možná, dokud platnějších věcí nespravím, jich se ujítí. Nežli připomeň mně asi po dvou nebo třech nedělích a přiveď je do divanu, to jest do rady. Všelijak se k tomu přičinití chci, aby mohli takového vězení prázdni býti.“ Když pak náš aga to nám oznámil, velikou radostí a nadějí jsme naplněni byli a toho času očekávali. A jistě že jsou se nám ty dvě neděle tak dlouhé býti zdály jako předešle čtvrt léta. Neb jsme na to oustavně myslili, již-li noc nebo den bude a se k tomu času přiblíží. Ani spáti jsme nemohli.

Jak pak ten vinšovaný den přišel, tu nás aga všeckny z vězení pustiti a pouta s jedné nohy snítí poručil, které jsme na pasu každý, aby volněji je nésti mohl, přivázali. A když jsme na to přemilé povětrí přišli, jako bychom se znovu zrodili, tak se nám zdálo. Však jsme na slunce hleděti nemohli, nýbrž přišedše z tak velké tmy nenadále na světlo, sluncem se zrak urážel a slzy z očí padaly, až zase pozvykly pomalu sobě hleděti. Když pak již všickni jednoho pouta pozbyli a náš aga kajk, to jest lodí, abychom se do Konstantinopole plavili, přistojiti kázal, tu mne aga mezi všemi nejmladšího, dlouhé vlasy majícího, bledého a vyzáblého viděv řekl,

abych tu dole u strážných pobyl a se procházel, až se zase s tovaryši mými navrátí. Nebo, pravil, že bych pro svou mladost snadně v nebezpečnosti přijítí a od některých bašův vzat a zdržán býti mohl a se poturčiti musel. Protož že mně věrně radí, abych tu zůstal. Já pak chtě se srdečně rád projítí a Constantinopolim viděti, jsem agovi ruku políbil, pro Bůh jeho, aby mne také s sebou vzal, prose. I řekl: „Když jináč nechceš, pojedíž s námi, než aby zase se vrátiti měl, já ti neslibuji.“ Tak vsedše na lodí, do Konstantinopole jsme se plavili, a vystoupivše z lodí, do města šli. Tu nás veliký zástup turecké chasy obstoupil, ptajíce se, kdo jsme a odkud jsme. Ale náš aga jim za nás odpovídal, a abychom nic nemluvili, zapověděl. Já pak maje nejdelší vlasy přes ramena a holobrádek jsa, měl jsem největší pokušení, nebo některý mne za vlasy vzal, jiný mne po tváři hladil, jiný se mnou mluvil, a kdo jsem, se ptal, tak že náš aga boje se za mne, mne do soudné světnice vzítí nesměl, nýbrž přišed až k kostelu svaté Sofie, v němž nejpřednější turecký chrám jest, tu mne pod jedním přístřeším, kde vápno bylo, se dvěma Turky nechal, a abych se na zem posadil, aby mne Turci tudy chodící neviděli, a jim pozor na mne dáti poručil. Nebo pravil jistě, poněvadž Cikala baša, vlašský renegát, toho dne do rady jel, že bych v nějaké nebezpečnosti přijítí musel. Já ač nerad, však jsem tu zůstal. Nezklamalo domnění agovo, nebo jak moji tovaryši před baše do divanu, totiž soudné světnice přišli, hned se Cikala ptal, kde jest to pachole oratora, že mezi těmito není. Načež mu aga pověděl, že od několik nedělí velmi těžce stůně, v věži zůstatí jsem musel, tak že neví, zůstanu-li živ, až se zase vrátí; k tomu že jsem velmi osutý, až na mne hleděti těžko. Když pak bašové k sultánovi šli, a abychom z vězení propuštění byli, se přimlouvali, že by se tím spíše barisik, to jest pokoj, mezi císaři státi mohl, navrátivše se, aby nás zase do vězení dal a opět ve dvou nedělích do divanu i mne, zůstanu-li živ, přivedl, agovi poručili. Tu já také z toho vápna vyšed, s ostatními do naší věže jsem se navrátí a těch dvou neděl žádostivě očekával.

Když pak sám císař turecký, sultán Mehemet, Erly pevnost oblehnouti se resolvíroval, tehdy se všelijak k tomu hotovili a všeckna poselství křesťanská, jako krále franckého a královny englické, posel benátský, polský, raguzejský, s sultánem táhnouti se strojila. Tu francký a englický posel audiencí u Ibrahim baši měli a za nás, abychom z vězení propuštění byli, se přimlouvali, že oni chtějí skrze nás traktírovati, aby pokoj mezi sultánem a císařem naším se státi mohl. Nebo tehďáž se Turkům s válkou stýskalo a byli by raději pokoji nežli vojně, poněvadž již prve nejlepší zrno vojenského lidu v Uhřích zahynulo.

Jak ty dvě neděle přešly, tehdy jsme opět všickni tak o jednom poutě do Konstantinopole jeli, a když jsme do divanu jejich přišli, nám skrze tulmače oznámeno bylo, kterak velikomocný sultán Mehemet z své přirozené dobrotivosti nás všeckny tak těžkého vězení zprošťuje,

abychom vděčnost zase prokázali a nikdy proti nim nebojovali. Nebo bude-li který postižen a na vojně zajat, že ihned na kůl strčen bude. Nýbrž když do vlasti naší se dostaneme, abychom k tomu také vedli, aby turečtí vězni se propustili, a naše přátely k pokoji měli, aby náš král od velikomocného sultána pokoje žádal a vězňové s obojí strany aby propuštění byli. Tu nás do památných knih zejména napsali, my pak všickni k nohám jim padli, jim je políbiti chtěli (ale toho nedopustili) a z takové milosti děkovali, že do smrti žádný z nás na vojnu, vědouce o jejich veliké síle a moci, nepotáhne, nýbrž jak jen bychom do křesťanstva se dostali, hned císaři našemu i našim přátelům, aby se sultánovi pokorili a pokoje od něho žádali, všelijak raditi budeme. A víme, jak jim o takové převeliké výpravě oznámíme, že o pokoj jednáno bude.

Byli tu přítomni dva nunciusové, krále franckého a královny englické, kteří za ležením císaře tureckého táhnouti měli a jistý počet guardie, vozů a koní se jim ustanovilo, též jeden čauš se dvanácti jančary, aby je opatrovali a od zběři turecké v ničemž ubližovati nedali. Ti tehdy se nás ujali, a abychom ihned toho vězení prázdni byli a skrze Benátky po moři do křesťanstva propuštění byli, žádali. Tu jim i nám vystoupiti z rady rozkázali a po malé chvíli posla englického zavolavše, kdykoliv za sultánem potáhne, aby nás v své opatrování až do řeckého Bělehradu[160], vzal a stravoval, mu poručili, že nám 35 velbloudů a čtyry vozy, abychom jeho i své věci na ně naložiti mohli, k tomu 5 stanů a na to ještě šest jančarů pro bezpečnost dáti chtějí. Však nás přece do věže odeslali, abychom své potřeby – hadry – vzíti a odnésti mohli a englickému poslu na službu hleděli.

2. V zajetí agově

S jakou velikou, nevýmluvnou radostí jsme se zpátkem do věže navrátili, není možné vypsati, nebo jsme vši bídy a předešlé tesknosti zapomenuli, Pánu Bohu z toho dobrodiní srdečně děkovali a nejinak, nežli jako bychom se znovu na svět narodili, se radovali.

Když pak již k té věži Černé jsme se přibližovali, tu náš aga na šífu přípověď, kterou jsme mu učinili, 200 dukátů dáti, nám připomenul. Protož hned některé, však přece o jednom poutě, do Galaty města mezi křesťanské kupce, aby se takové peníze zdlužiti mohli, s některými strážnými poslal. Kterížto velikými prosbami při žádném, kterýž by se nad bídou naší slitovali a takových 200 dukátů půjčiti chtěl, nic způsobiti nemohli, nýbrž zase k naší věži přišli a agovi, že se nikdež objíti nemohou, oznámili. Kterýžto se převelice rozhněval, domnívaje se,

že naschválé, mohouce peněz dostati, jemu nic dáti nechceme. Velice se na nás domlouval, své dobrodiní, které jest nám v tom vězení činil, předkládaje, nás nevděčnými psy a giaury nevěřícími nazýváje, a že mu žádný nerozkáže nás z vězení pustiti, dokud mu vedle smlouvy těch dvě stě dukátů neodvedeme. Protož ihned nám všem zase na obě nohy pouta přibíti a do věže do klády za nohy dáti poručil. My pak jeho hned pláčem krotili, a že v skutečnosti v takové peníze se obejíti nemůžeme, velikými přísahami jsme potvrzovali, a aby nás ještě zítra některé mezi kupce jeti dovolil, zdali co šťastnější zítra nežli dnes budeme, jsme prosili. Tak já s jinými třemi stavu rytířského, s knězem Janem a doktorem ranním jitem, když nás z pout vybili, do Galaty jsme se plavili, u všech kupcův a zvláště u Benátčanův, kterých tam nejvíc bylo, aby nám 200 dukátův půjčili, jsme jednali a svou krví se jim zapsati chtěli, že v půl létě takové peníze, k tomu 50 dukátův výš, jim do Benátek skrze veksl odeslati chceme. Ale nebyla u nich jiskra křesťanské lásky, nebo ne toliko 200, ale ani jednoho dukátu půjčiti, ani s námi přívětivě promluvit, na to pak nad naší bídou se slitovati a outrpnost s námi míti nechtěli, nýbrž ještě se na nás štětli a že s námi pro podezření mluvit nesmějí, pravili. Tu my k samému benátskému bailovi[161] šli, jemu, kdo jsme a kteří přátelé naši v křesťanstvu jsou, pověděli, jeho za půjčku prosíce, a že zase benátskému poslu takovou summu i s ourokem odvésti a se zapsati chceme, jsme připovídali.

Ale rovně při něm jako při jiných kupcích nic jsme nezpůsobili: divně se nemožnosti svou na ten čas vymlouval, a že při penězích není, nýbrž že každodenně od pánův svých nemalé summy očekává, pravil. Nevěděvše my, kde se utéci, nejposlézeji k franckému a englickému poslu jsme šli, a jaká se nám zábava skrze agu našeho děje, jsme oznámili, prosíce pro Bůh a jeho milosrdenství, aby se nad námi slitovali a takové peníze nám půjčili. Kteříž se velikým nákladem, poněvadž za ležením sultána jeti mají a se také jinde zdlužiti musí, vymlouvali. Nežli chce-li aga na suknech nebo aksamítích a damašcích vzíti, že mu těch věcí v mírnosti za 200 dukátů odvésti chtějí. S tím nás od sebe pustili.

Tak my nebozí, zarmoucení lidé s prázdnými rukami, s velikým strachem, pláčům, starostí k naší věži se ubíráme a agovi, že nám žádný nic půjčiti nechce na hotově, leč by na kupeckých věcech vzíti chtěl, oznámili. Kterýž na nás svou podpírající hůl vzal a bítí chtěl (kdyby mu toho přisedící nebránili) vhrdloklamů, slibův rušitelův, nevěrných psů nadávaje, svých dobrodiní, která jest nám v tom vězení prokazoval, lituje, a abychom se v peníze objíti nemohli, věřiti nechtěje. „Nebo – prý – kterak nemáte v hrdlo lháti, aby vás vaši křesťané a spolubratři (tolik osob!) neměli vyplatiti: by jeden každý po nějakém aspru dal, mnohem větší summa by se sešla nežli tato. Než že vy mne psi podvésti chcete a k tomu, abyste peněz

dostali, se starati nechcete, nýbrž mne za nos vodíte a na má dobrodiní nevzpomínáte: a tak vám jako psům věřiti hodno není, ježto kdyby mé osoby a mého sollicitování a lásky, kterou jsem vám, falešným lidem, prokazoval, nebylo, nikdy by k tomu tak dalece, abyste z tak těžkého vězení propuštění býti měli, nepřišlo. A protož teď největšímu proroku Mehemetovi přísahám: jak jsem vašim nejlepším přítelem k vysvobození byl, že od tohoto dne vašim nejouhlavnějším nepřítelem budu a ty příčiny, kterak by se vám překážka stala a vy z této věže na věky nevyšli, vyhledávati chci. Psi, zrádci, křivopřísežníci, pohané nevěrní! Tak-liž mně se odplacujete jako vašemu vlastnímu otci za má dobrodiní?“

My pak jsme s pláčem přede všemi tu vyznali, že tak jest a on ne agou, nýbrž otcem našim že jest vždycky byl a největší příčina vysvobození našeho jest a nám taková dobrodiní činil, za kteráž mu se do smrti odplacovati nemůžeme; nýbrž poněvadž v žádné peníze se u kupců obejít nemůžeme, tehdy krví svou se zapsati chceme, že mu skrze Benátky nejposléze v půl létě 500 dukátů, k tomu pěkné nože a několikery bijící hodinky poslati chceme a to že při duši a víře naší splniti připovídáme. Nedal se ničímž ukojiti, nýbrž lál a zlořečil, až mu sliny z oust tekly. A hned nás do želez vbítí a do věže jíti kázal, divné pohružky nám čině.

3. V beznaději

Když jsme pak k našim tovaryšům do věže přišli a jim, že nikdež peněz objednali nemůžeme, oznámili, byl veliký pláč a naříkání. A poněvadž jsme agu, který náš patron a sollicitator byl, rozhněvali, kdo by již naši věc fedroval, nemajíce, aby co z našeho vysvobození býti mohlo, ode vší naděje jsme upustili. S zarmouceným srdcem k svému řemeslu, totiž tkaní, jsme se navrátili a sobě každé hodiny umřítí a jednou těch bíd prosti býti sobě vinšovali. A jistě, jak jsme velice potěšeni byli, majíce jistou naději k vysvobození, tak zase velikého a nesmírného zármutku jsme pocítili, když již nám všeckna naděje odňata byla. Nebo náš aga k nám ve dvou nedělích nepřišel, a abychom se z té věže vyjítí nenadáli, že již s toho našeho vysvobození sešlo a císař turecký, Ibrahim baša i všickni křesťanští legátové ven z Konstantinopole že vytáhli a protož že nemohouce my dvěma sty dukátů svobodu míti, sami zomyslně o ni jsme se připravili, a až se sultán z vojny navrátí, že v věži zůstávati musíme, nám nejednou po strážných vzkázal. Čehož jsme se přenáramně ulekli a nad svou bídou a neštěstím srdečně plakali, že tomu tak jest, jak aga nám vzkázal, cele věřili, že jsme svobodu již potratili, naříkali a agu pro odplatu Mehemela, jejich nejsvětějšího proroka, aby jen ještě

jednou nám mezi kupce jíti a peníze se vydlužiti dovolil, prosili. Ale on k tomu povoliti nechtěl, nýbrž že již zmeškáno jest a naše všelijaké jednání daremné, oznámil.

Tu může každý rozumný člověk povážiti, jak jest nám smutným, ubohým vězňům, majícím před dvěma nedělemi k vysvobození jistou nadějí, okolo srdce býti musilo: rovně jakoby jeden z hluboké studnice nejvýš až k obrubě nahoru vylezl a majícímu již vylézt, tu kdyby se ruce podvrtly aneb obruba pustila a on do hlubokosti studnice upadl.

Necht' každý dobrý to rozváží, já pro žalost, když píši toto a sobě onen čas připomínám, jak mé smutné srdce truchlivé bylo, o tom psáti nemohu. Protož budiž ten svrchovaný Bůh, který jest mne z svého nesmírného milosrdenství té přežalostivé bídy a hořkosti srdce, ano i toho těžkého vězení zprostiti a do mé milé vlasti šťastně navrátiti ráčil, na věky věkův pochválen.

4. Vyplaceni

Když jsme pak do vole se naplakali, ode vši naděje k vysvobození upustili a zase do tovaryšstva jako předešle k našim řemeslům se navrátili, toť nenadále vzhlédl jest na naši bídu ten svrchovaný pán; poněvadž všeckna naděje lidská klesla, tu on milostí a pomocí svou svatou přispěti a okem nesmírného milosrdenství svého na nás pohleděti ráčil, tak že jeden španělský, vysloužilý kupec, který se z vězení vysloužil, se oženil a tu v městě Galatě se osadil, jménem Alfonso Strada, skrze strážného našeho jednoho, který nám naše rukavičky a měšce uvázané prodával a na trh nosil, vzkázal, že jsou nám psaní z křesťanstva přinesena, protož abychom se ještě jednou na agovi do Galaty vyprosili, totiž Zahrádecký, kněz Jan a já, že má naději, že se o peníze již obejdeme. Což my pochybujíce, aby nás odpustil, a vědouce vzkázání našeho agy, že již zmeškáno jest, nevelmi jsme se nad tím těšili, však přece jeho, může-li býti, ale jen ještě tentokrát, aby nás odpustil, jsme prositi dali. Ale on nám vzkázal, že bychom se opět rádi trmáceli, protož že není toho žádná potřeba; předešle, dokud jsme čas a vůli se projížděti měli, že jsme se o peníze starati nechtěli a nyníčky, když již pozdě a vidíme, že zmeškáno, teprv se opravdově starati chceme. Nechal nás smutných při tom, avšak na ráno nás tří z věže povolati kázal, a chceme-li se opravdově o takové peníze přičiněti, se tázal, že by nám chtěl všeckno, že jsme ho tak dlouho za nos vodili, laskavě odpustiti. Což když jsme mu s plácem rukou políbili, a že se bohdá konečně bez peněz nevrátíme, pravili, poslal s námi na lodi čtyři Turky strážné. Když jsme pak do Galaty a domu toho Strady přišli, a kde bychom se, u koho o takové peníze vedle vzkázání jeho objítí mohli, se tázali, stavěl se nejprv

smutně, že neví, nebo jest se nadál, že nás jeden dobrý přítel nimi založí, ten praví pak dnes, že jich nemá. Ale když nás tak smutné, zarmoucené viděl, nemohl se od pláče zdržeti, nýbrž dodal nám psaní od kněze Adama z Vinoře a od strýce mého, urozeného pana Krištofa Vratislava[162], v němž nám oznamují, že nám třem 200 dukátů skrze Benátky a z Benátek do Konstantinopole odsílají, kteréž nám od Alfonsa Strady odvedeny býti mají. Když jsme se pak na ty peníze ptali a on nám je ukázal a vyčítal, jaká nenadálá a nevypravitedlná, spěšná radost srdce naše naplnila, o tom nikterakž možné psáti není. Nýbrž s radostným pláčem toho Stradu jsme objímali a líbali a hned, nečekajíce ani na jídlo, ani na pití, které nám dáti chtěl, jako pták, který se z klece dobude, leckdes na strom sedne a zazpívá, svému vysvobození se těše, tak my také mimo všecknu naději obveseleni jsouce, Pána Boha jsme chválili a s penězi hned k naší věži zpátkem se obrátili a s veselou tváří nahoru do pevnosti pospíchali.

5. Na svobodě

Náš pak aga vida nás proti prvnějšimu způsobu veselejší, hned tomu, že peníze máme, porozuměl, a kterak se nám dařilo, se tázal. Tu my jemu ruky políbivše, těch dvě stě dukátů na klín jsme vhodili, a abychom již víceji do vězení nechodili, nýbrž i naši tovaryši ven propuštění byli, jsme prosili. Přijal je s vděčností, potřepával nás na hlavu, že jsme dobře učinili a jemu takové peníze vedle své přípovědi odvedli, že nás dnes všecky z želez vybití a ráno propustiti a do Galaty k englickému poselství doprovoditi poručí: jakož pak ihned od kovářův cikánských z želez a z pout jsme vybiti. Pro radost celou noc jsme nespali, nýbrž naše hadry v hromadu svázali, něco vězňům nebohým, kteří tam po nás zůstali, rozdali a s nimi se žalostně rozžehnali; nebo nebožátka vidouce, že po nás ještě déleji v tak bídném vězení zůstati mají, téměř o vysvobození svém zoufali. Byli pak tito: Balakdiak, lajtenant z Erle, ten již 14 let v věži seděl; Husar Matyáš a Kazda Krištof, Uhři, a Hernštejner Němec, který v Vyhyšti pevnosti lajtenantem býval. Ti nás prosili, při císaři našem, dostaneme-li se do křesťanstva, sollicitírovati, aby také ubozí z té ukrutné věže skrze proměnění jiných Turkův za ně vysvobození býti mohli. A tak se s námi žalostivě rozžehnali s velikým pláčem.

My na ráno z věže té přetmavé, Černé, rovně v den památný svatého Petra a Pavla, apoštolův Páně, jsme vyšli a v ní dvě léta a pět nedělí oustavně seděli a agovi našemu z takové jeho k nám náchylnosti a prokázané milosti i jiným strážným děkovali, a že jim pěkných nožů a agovi hodinky bijící poslati chceme, připověděli; jakož jsme potomně tak učinili. Tu nás aga do Galaty města k englickému poslu dovésti dal, kterýžto nás laskavě a přívětivě přijal, lázeň

nám připraviti a z těch nečistot obmýti poručil. Jakou jsme my pak radost z té svobody naší měli, vypraviti možné není, nežli kostely neb kláštery katolické, jichžto sedm jest, jsme navštívili a Pánu Bohu z vysvobození z tak přeukrutného vězení poděkovali, a aby naším průvodčím a milostivým ochránčím až do naší milé vlasti býti ráčil, jsme zkroušeně žádali.

6. Sultánovo tažení do Uher

Těch časů sultán Mehemet se vším dvorem a s nejpřednějšími soldáty z Konstantinopole vyjel s nevymluvnou slávou, stany své před městem rozbítí dal a vedle obyčeje svého několik dní tu odpočíval, až by se všecko vojsko v hromadu strhlo; nebo ještě na několik bašův z Egypta, z Palestýny, též z Kaira i jiných zemí očekáváno. Bylo se nač dívati, jaký pěkný řád zachovávají v rozbíjení stanův; kteréžto ležení tak široké bylo, že ho téměř přehlédnouti žádný nemohl. Mehemetovi bašovi byl dán forcuk, který hodinu po půlnoci s padesáti tisíci lidu vždy den před císařem a hlavním vojskem táhl, cesty zopravovati a stany sultána a předních officírův rozbíjeti dal, tak že vždycky stany se měnily, a nežli sultán přitáhl, rozbité pohotově byly, čtverhranaté, rovně jako pevnost nějaká, se svými baštičkami a portami, též rozlosovanými ulicemi. Obyčejně, kde v širém poli bylo, v prostřed všeho ležení tu pro císaře, zvlášť pro komorníky, pro jiné dvořany, pro koně, vozy, pro baše i služebníky jejich převeliké stany zelené přihotovery byly, nic jináč, že se v nich zablouditi mohlo jako v městě v ulicích. Brány z pláten voskovaných udělané a všudy guardií císařskou osazené byly, že žádný k sultánovým stanům bez jistého povolení přistoupiti nemohl.

Když tehdy Mehemet baša táhnouti měl napřed pro bezpečnost cesty, tehdy žádného křiku, hluku ani troubení slyšeti nebylo, kromě na maličké bubny a to skrovně, aby se toliko vojáci věděli čím spraviti; také tak tiše stany rozbili a beze všeho hřmotu na velbloudy a mezky nakládali, že se čemu diviti bylo: u nás padesáte vojáků větší neřád a křik by udělalo. Za kterýmžto císař a hlavní ležení táhlo a on svou obyčejnou guardii od jančarův, solakův, spahů, kapidžilarů a nejpřednějších bašův v znamenitém počtu maje, vprostřed nich jel. Po pravé straně vždycky dvanácte tisíc spahů, oglanlarů s žlutými praporečky na kopích, i po levé tolikéž, dvanácte tisíc rejtarů s červenými praporečky na kopích, jakoby mák kvetl, jelo, před samou osobou do dvanácti tisíc jančarův pěšky šlo. Potom sultán a bašové jeli, za ním všech zemí jeho sanžaky nebo zemské praporce a veliké bubny na velbloudích nesli, a když sultán polem táhl, oustavně bili. Za císařem všecko dvořani a nejposléze Cikala baše s renegáty a poturčenými křesťany i jinými Turky přidanými, okolo patnácti tisíc, táhl. Okolo samého

císaře solakové a kapici s luky a šipkami a komorníci neřády napravovali, a aby se pěkně řadem šlo, pozor na to dali, všelijaké kratochvíle na cestě císaři činíce, divné kejklíře majíce, kteří před sultánem zápasili, skákali, se přemítali, někteří na koních běžících rovnými nohama na sedle stojíce, zase se opak obrátili a v plném běhu z sedla a zas v sedlo skákali a summou rozmanité kratochvíle provozovali.

Když pak sultán s hlavním vojskem[163] od Konstantinopole odtáhl, tehdy poslové rozličných potentátův s beglerbegem Grécie a ostatním vojskem okolo osmdesáti tisíc lidí své stany rozbili a na tomtéž místě před městem odpočívali. Náš englický posel spolu s námi dva dni jsme zůstali a třetí den v pěkném pořádku za sultánem táhli, a vždy tu stany rozbili, kde císař noclehoval, až jsme do řeckého Bělehradu přijeli.

Tu se všecko vojsko v hromadu strhlo, jehož oni na pětkrát sto tisíc býti šacovali, ale vskutku se tolik nenacházelo, nýbrž do třikrát sto tisíc všeho lidu i s chasou a ničemnou luzou býti mohlo, však branného lidu okolo půldruhéhokrát sto tisíc zajisté bylo. Tu převelmi široce své ležení rozbili, tak že se nemohlo přehlédnouti. Císař na zámek nechtěl se ložírovati, nýbrž polem ležel, k němuž také několik tisíc Tatarův přitáhlo, kteřížto dnem nocí vesnice křesťanům huldovním pálili, hovězí dobytky, stáda klisen plachých do ležení přihnali, tak že převelikou hojnost měli a za tolar, dva, víc i míň, vola uherského a krávu, za sto asper 30 prodali. My také tele pod kravou za osm asper koupili a masa do vole se najedli; neb tu Turci bili dobytek, na drobné, dlouhé šnyty sekali, nasolili a od jednoho stanu k druhému provazy natáhli, toho masa navěšeli a na slunci udili. Také každodenně křesťanských vězňův drahně zajímali a sultánovi presentírovali. Před pevností Bělehradem ležel sultán asi dvě neděle.

7. V táboře tureckém

Zatím náš posel englický při Ibrahim bašovi sollicitíroval, aby nás k Budínu propustil, že chce císaři našemu psáti a o pokoj traktírovati. Jakož pak nám i audiencí u Ibrahima baši a janičar-agy způsobil, před kteréžto když jsme do stanu puštění byli, jim nohy políbivše, aby nás prve nežli velikomocný sultán k Erly přitáhne, propustil, prosili, že konečně náš císař komisaře podle nás, kteří by na místě jeho se sultánovi pokořili a za pokoj žádali, odešle. Otázal se nás baše, viděli-li jsme jejich všeckno ležení, velikou sílu a počet nesčíslný lidu, který proti giaurům táhne. Když jsme odpověděli, že jsme toho nespatriili ani spatřiti nemohli, poněvadž jsme v nejzadnějším houfu, mezi velbloudy a mezky táhli, poručil ihned nás po všem ležení

voditi, municí a střelbu okázati i tu všecken lid vojenský velmi pěkně a oupravně v kvartýřích rozlosovaný. Když jsme pak všeckno ten den spatřili, na ráno opět s naším poslem englickým před baše do stanu povoláni jsme byli. Ptal se nás, viděli-li jsme převelikou císaře jich sílu a moc a může-li náš král tak mnoho lidu sebrati a proti nim se postavili. Dali jsme za odpověď, že jsme všeckno viděli a jak živi víceji vojenského lidu nespatřili a že možná věc není císaři našemu, byť se všeckno křesťanstvo v hromadu strhlo a žádný doma nezůstal, takový počet lidu sebrati; a protož že náš císař o takové veliké síle sultánově nic neví, jináč že by hned o pokoj jednal, císaři se pokořil a dary znamenité pro ukrocení hněvu tak mocného pána odeslal: protož aby nás tím dříveji, abychom o té přemocné síle císaři i všem křesťanům oznámiti mohli, propustili. Dal nám za odpověď, že tak chce učiniti, však abychom na dobrodiní nám prokázané pamatovali, všudy o veliké jejich síle rozhlašovali a křesťany, aby za pokoj žádali, dříve nežli se k Erly přitáhne, k tomu měli. A jestliže nás kterého císař o jednání takového pokoje do jejich ležení poslati chce, abychom se ničehož nebáli, směle a volně se potřebovati dali, že přísahá při hlavě sultána, pána svého, že se nám nic zlého státi nemá, nýbrž znamenitými dary, pěkným šatstvem a koňmi že máme obdarováni a do vlasti naši propuštění býti. Což když jsme všeckno a mnohem víc učiniti slibovali, byl nám dán pasport a psaní bašovi do Budína, poněvadž našich tovaryšův ještě pět v věži od smrti oratora sedělo, aby je z vězení propustil a nás všeckny martalozům až do naší pevnosti proti Dunaji dotáhnouti poručil. Tak my mu všickni k nohám padše, poděkování učinili. Dal jest milý Bůh, že jsme toho dne psaní k bašovi do Budína a pasportu dostali, nebo kdyby se to nebylo stalo, jistě všickni na kusy bychom rozsekáni byli.

Když pak císař turecký vším ležením hnul a k Erly táhnouti počal, tu v jedněch přepěkných rovinách všecken lid zmustrovali, po obou stranách lunety anebo křídla od velbloudův, mezkův a koní, jichžto do půldruhéhokrát sto tisíc bylo, udělali, každému velbloudu a mezku praporec na sedlo vstrčili, tak že se jináč sultán nedomníval, nežli že všeckno rejtaři, lid jeho jsou. A potomně šlachtorduňk velmi pěkný udělali, tak široce, že nebylo možné ho přehlédnouti, a císaři dobrou naději k vítězství učinili. Potomně se rozdělili, proti sobě, jakoby bitvu svésti měli, se sešikovali, děla a všecknu velkou střelbu vystříleli, proti sobě harcovali, ten houf, který na místě křesťanův byl, obklíčili, na utíkání jej obrátili, mnoho tisíc zajali, a jakoby tak a ne jináč křesťany pobíti a zajmouti měli, císaři dlouhý nos udělali. A vždyckny, čím dál do Uherské země jeli, vždy v pěkných orduňcích táhli a kundšoftýry, co naši před sebou mají, rozposílali.

Když jsme pak k Solnaku[164] přitáhli, tu jsme novinu uslyšeli, kterak jest Hatvan od našich vzat, jak pesky a nekřesťansky Balouni s Turky, s ženami i s dětmi jejich zacházeli, ženy rozřezovaly, dítky při prsech napoly rozpoltili, za prsy matere jich věšeli, je dřeli, vykuchávali, peněz hledali a summou se tak s nimi katovali, že těžko slyšeti bylo, což oni ne že by Balouni, ale Němci to učiniti měli, pravili. Toť nenadále takový křik, pláč a naříkání mezi Turky vzejde; kterékoliv vězně nedávno zajaté měli, na kusy rozsekali a velikou přísahou se zavázali, dostanou-li které pevnosti naší, že v ní zase tak hospodařiti a rovně se odměňovati budou a že žádného Němce, ženy, starce ani dítěte, ani výše psa, který by Němci náležel, šanovati a živiti nechtí, nýbrž vše na kusy rozsekají. A v té furii posly a zvláště nás vězně také pošavlovati chtěli, kdyby předně ochrany Boží a potomně Ibrahim baši a jančar-agy nebylo, kteříž hned ten celý kvartýr, kde poslové křesťanští spolu s námi byli, jančarskou, silnou vartou osadili a žádnému k nám přistoupiti nedopustili. Nám pak, abychom se žádným způsobem neukazovali, nýbrž v stanu zůstávali a z něho nevycházeli, pod ztracením hrdla zapovědino bylo.

Zatím Turci pro žalost v Solnaku tři dni leželi a se nehnuli a náš posel vždy skrze čauše svého při bašeti sollicitoval, aby vedle přípovědi jeho padesáte střelců tureckých, kteříž by nás až do Budína doprovodili, nám dáno bylo. Ale baše se náramně rozhněval, a že nás všeckny pošavlovati poručí, pravil: za to-liž má nás svobodné propustiti, že otcové, strýcové a bratři naši tak nešlechtně u Hatvanu s jejich milými přátely, s Turky zacházeli. Ač kdyby byli samé muže pomordovali, že by tu žádného divu nebylo, poněvadž krygsmanský způsob to s sebou přináší; nežli s ženským, nevinným pohlavím a dítkami malými tak tyransky, ukrutně zacházeti, že jest věc peská, hovadská, tyranská a nikdy neslýchaná. A kdyby on hněvu sultána a předních officírů nekrotil, že bychom již dávno na kusy rozsekáni byli. Protož aby mu v té věci pokoj dal a na něho nenabíhal, nechce-li se sám s něčím horším potkati.

8. Nebezpečný návrat

Když pak náš posel žalostivě tak smutnou novinu nám oznámil, a že hrdly svými bezpečni nejsme, pravil, toho jsme se náramně lekli a zarmoutili. Při tom jest nás napomenul, abychom se zkroušeně Pánu Bohu modlili, poněvadž jest nás ráčil tak těžkého vězení zprostiti, aby dále ráčil naším milostivým Bohem býti, hněv Turkův ukrotiti a popřítí se šťastně do naší milé vlasti navrátiti. A poněvadž rozuměl konečně, jak se ležení hne, že nějakou půtku a strach pošavlování míti budeme, věrně se o nás staral a nám čtyry selské vozy s koňmi až do Budína

najal, sto dukátů na cestu daroval, svého tulmače křesťanského a jednoho jančara jemu přidaného přidal, a abychom ve jméno Boží, jak císař k Erly potáhne, jinou stranou se k Budínu obrátili a Pánu Bohu se poručili, radil. Poněvadž pasport a psaní bašovi budínskému máme, již abychom se všeho odvážili, zdali budeme moci projítí a až do Budína se dopraviti. A poněvadž jsme musili těmi nejnebezpečnějšími cestami jeti, kde ve dne i v noci Turci, Tataři i naši husaři štráfovali, jakož pak každodenně zajaté hejduky naše i husaře raněné a množství hlav do ležení přinášeli, tehdy musili jsme tomu jančarovi přísáhnouti, trefí-li na nás křesťané, že se jemu nic zlého státi nemá. On nám zase připověděl, trefíme-li na Turky, že bezpečně projedeme, poněvadž pasporty máme; nežli za Tatary, přijdeme-li jim do rukou, že neslibuje, nýbrž konečně on se všemi námi že na kusy rozsekán bude. Neb Tataři ani Turka nešanují, když trefí na 10 neb 20 a mohou s ně býti, je pošavlují a jim všecko poberou; na záповěď žádnou nic nedbají. Proto jsme s sebou kalouše, to jest ukazatele cesty povědomého vzali, a rozžehnavše se s pláčem s poslem královny englické a jemu z tak velikého dobrodiní poděkovavše, jak sultán od Solnaku k Erly se hnul, my zpátkem ve jméno Boží s velikým strachem jsme se obrátili. Ach, co jest přemocný Pán Bůh! Nebo znaje srdce naše strašlivé, že jsme se vždy zpátkem, zdali nás honí, ohlédali, a již-li na kusy rozsekáni budeme, očekávali, neb jsme skrze ty nejnebezpečnější pasy a místa táhnouti museli (jinudy, jak nám kalouš pravil, nebylo možné), však milý Bůh ráčil to způsobiti, že jsme ten celý den od rána, než svítati počalo, až do soumraku ani jednoho člověka nepotkali a neviděli, kromě když jsme k jedné uherské, veliké vsi docházeli, tu jsme několik honů v od nás po vinohradech do sta Tatarův harcovati viděli, pročež strachem naplněni jsouce, k té vsi jsme pospíšili, kterážto byla vůkol a vůkol příkopem obklíčena. Tu jsme prosili, aby nás před Tatary ochránili a do vsi pustili, což jsou tak učinili. Nebozí sedláčkové mostek přes příkop přendali a nás žalostivě přivítali, oznamující, kterak převeliké ublížení od Tatarův snášeti musejí, jichžto v té vsi do pěti set se kvartýrovalo. Protož nám radili, abychom nemeškajíce, na faru šli a se někde poskryli, aby nás nespátřili. Což jsme tak učinili a k faráři jejich šli, a aby nám kostel otevřel, prosili. Kterýžto nám sýra kus a chleba přívětivě podal a do kostela pustil. Tu my všickni zkroušeným srdcem Pána Boha za smilování prosili a o ochranu proti těm Tatarům jsme se modlili, a nevědouce sobě jaké rady dáti, co činiti máme, jančara, troufá-li, že nám naše pasporty platny budou, se ptali. Kterýchžto se tak mnoho bál on jako my, všecken zbledl, a abychom žádný s nimi turecky nemluvil, zapověděl. Jak jsme z kostela vyšli a naše koničky, kteří nám naše svršečky na voze vezli, krmiti počali, toť o nás Tataři zvědí, kteřížto po vsi sobě ohniště zdělali, celé voly a skopce pekli a to uštíralé maso obkrájeli a tak jedli. Do dvou set jich nás obklíčilo, kdo jsme a co jsme, se ptali, jimžto my a jančar nízkou, tureckou

poklonu učinivše, že by z poručení sultána nás do Budína vésti měl, jsme pravili, pasport i listy od sultána ukazující. Ale oni, že by neslušná věc byla nás propustiti, pravili, pro svého hejtmana poslali a Bůh milý ví, co jsou s námi činiti chtěli. My se pak zkroušeně v srdci modlili.

A již právě slunce zapadati počalo a ten celý den pěkný a jasný byl a nikde mračno viděti nebylo. Toť přemilosrdný Pán Bůh, který nikdy v sebe doufajících neopustí, ráčil strhnouti převeliký vítr a po něm náramný příval, tak že nepršelo, nežli se lilo a oblak spadnouti musel, že všeckna ves i příkopy vodou se naplnily. A Tataři k svým ohňům se navrátili, kteréž již všeckny zhasly v tom převelikém přívalu. S radou těch nebohých sedláků své koně zapřáhše, jsme ze vsi vyjeli a oni nám jednoho, který by nás jinou cestou, nežli jsme jeti chtěli, vedl, přidali. Zaplatiž jim to Pán Bůh, nebo všudy v těch okolních vesnicích Tataři leželi. Tak jsme vždyckny v takové pršce až do půlnoci jeli, z bahen a blat koně i vozy dobývati a jim pomáhati musili, veliké množství vesnic od Tatarův zapálených a pustých projeli, křik, pláč, naříkání od nebohých lidí, též řvaní dobytků zajatých jsme slyšeli, avšak oustavně přece šli, neb naše koničky i nás Bůh posilňoval. Až asi tři hodiny přede dnem, tu jsme na nějaká lada přišli, koňům sena dali a sami odpočinuli. Jak koně pojedli, my zase vzhůru. Toť naši vůdcové milí s tou prškou s cesty daleko zabloudili, kde by byli, nevěděli a od nás pryč utéci chtěli. Čemuž jančar porozuměv, od sebe jim od jíti nedal, nýbrž přivázav oba za krk řemenem, před sebou, aby cestu ukazovali, hnal, pohrůžku jim čině, jestliže nás zase na pravou cestu nepřivedou, že jim hlavy setne. Tak oni potomně rukami cestu hledali a vždy oustavně dál od cesty odváděli.

Když pak již svítati mělo, toť ti naši vůdcové velmi nás přestrašili: poněvadž se nikterakž, kde jsou, upamatovati nemohli, pravili, že slyší dusot koní a hlahol lidu; že se obávají, aby tu Tataři na štráf nevyjeli, neb všady tu vůkol své kvartýry měli; abychom se uchem na zem položili a poslouchali, že se země hýbá a konečně že nějaký, jaký pak koli lid jede. Což my přenesmírným strachem jsme tak učinili, a že se země třese a hluk nějaký od lidu i řehtání koní slyšeti jest, jsme potvrzovali. Protož jsme se na tom místě zastavovali, a co činiti máme, se radili. Když pak se lépeji vyjasnilo, uhlídali jsme nevelký háj v širém poli a nemohše znamenati, co jest, jednomyslně, že by Tataři byli, jsme pravili. A někteří, že praporce letící vidí, pravili. Ted' my se všickni ustanovíme na tom, abychom se rozprchli, a kde kdo může, štěstí svého hledal. Ale náš vozka jeden, ten čtvermo sám k tomu háji lezl, co by to bylo, chtě zvědět. A přílez blíže, že háj jest, uhlídal a „Jesus!“ vzkřikne, dávaje návěstí, abychom se nebáli. Toť milý jančar domnívaje se, že jsou křesťané, prchnouti a utíkati chtěl, ale někteří z

tovaryšstva kůň jeho pod ním chytili a utíkati mu nedopustili. Tak my teprva, jako bychom ze sna procítili, přece k tomu háji táhneme, a jaký převeliký strach nám ten hájíček nahnal, jeden druhého týráme. Jak za ten háj vyjedeme – a již svítati dobře počalo – tak opravdu uhlídáme proti sobě do třicíti husarů s kopími a praporečky hnáti, kteřížto zabodše koně a kopí založivše a „Allah, Allah!“ vzkřikše, nás obskočili a kopí na prsy postavili, čehož jsme se velice ulekli i jančar. Však jak jest „Allah“ uslyšel, hned zase okřál a turecky jim pozdravení dal. Kteřížto, kdo jsme, odkud a kde jdeme, se nás ptali a od jančara zpraveni jsouce „Juri, Juri“ vzkřikli, koně zabodli a pryč od nás jeli. Ti byli z houfu bašete z Bosny, který je před sebou vyslal, aby, kde sultán jest a kdy k Erly táhnouti má, přezvěděl. Tu se teprve naši vůdcové upamatovali a zase stranou k pravé cestě nás vedli, která do Budína běžela.

9. V Budíně

Jak se rozednilo, slyšeli jsme z Budína velkou střelbu pouštěti, což nám podivné bylo, že tak daleko ji slyšeti. Tu nás opět žádný nepotkal, ani kterého člověka jsme viděli, až právě napoly k polednímu vidíme v rovinách z daleka veliký počet rejtářů, kteří proti nám táhli. Když pak k nám vždy blíž a blíže se přibližovali, tu jsme přepěkný lid okolo desíti tisíc rejtářů viděli, nebo baša z Bosny s tím lidem sultánovi na pomoc k Erly táhl a to v pěkném orduňku, až na něj bylo milo pohleděti: všeckno kopí s jejich praporečky rozmanitých barev. Tu jak nás spatřili, okolo sta koní napřed se vyrazilo a proti nám ouprkem s založenými kopími skokem jelo. Náš pak jančar, jak poznal, že jsou Turci, s svého koně ssedl, jim pozdravení a, kdo jsme a kde nás vede, zprávu dal. S ním i tulmač náš k bašovi do houfu jel, jemužto pasporty ukázavše, a že sultán konečně již k Erly se vším vojskem se hnul, oznámivše, zase k nám přijeli. Jistě že měl týž baše velmi pěkný a oupravný, vymustrovaný lid, jakýž jsme v ležení u císaře tureckého (kromě dvořanů jeho) neviděli. Jak nás minuli, tak my také upřímo k Peštu se dáme a okolo třímecítmé hodiny do města přijdeme. Tu náš jančar kadimu pasporty ukázal, a aby nám hospodu dal, kde bychom do příjezdu bašova pobýli, poněvadž na štráfu byl, požádal. Což se jest stalo, ale my vždy v strachu byli, aby za námi zpátkem neposlali a nás vězením zdržeti neporučili. Na ráno, jak baše se domů navrátil a o nás zvěděl, hned mu od nás list císaře tureckého dodán, v němž mu poručeno bylo, aby nás do nejbližší pevnosti křesťanské provoditi a pět tovaryšů našich, kteří po smrti nebožtíka oratora tu v Budíně u vězení seděli, propustiti poručil. Což baše tak jest učinil, nám jísti, píti hojnost dal a martalozům, kteří by nás na ráno až k Vácovu proti vodě táhli, rozkázal. My pak vždy,

abychom tak lehce propuštění býti měli, jsme pochybovali, rozpomínajíce se na jejich hněv a prchlivost pro vzetí Hatvanu. Každou hodinu, zdali za námi k bašovi, abychom do vězení dáni býti měli, vzkázáno nebude, jsme očekávali, ale milý Bůh nás toho zachovati ráčil.

10. Mezi svými

Nebo poslavše my na ráno naše sedláčky neb vozky s některými věcmi a hadříčky našimi po zemi k Vácovu, jich jsme žádali, aby jim o vysvobození našem oznámili, chtějíce jim chudinkám od fůry zaplatiti; kteřížto nebozí mezi Tatary trefili a od nich pošavlováni jsou. My pak vsedše na čejku od dotčených martalozů proti vodě tažení jsme byli, náš pak jančar s dragomanem nebo tulmačem na koních po břehu Dunaje jeli. Když jsme pak již blízko k pevnosti jeli, viděli jsme na baštách plno knechtů německých, jináčeji se nedomnívajíce, nežli že vozkové již o příjezdu našem v pevnosti oznámili. Ale jináčeji bylo. Nebo některý den před tím Turci se do ženských šatův přistrojili, na těch lodích až pod samou pevnost plouli, dva rybáře a jednu ženu zajali, svázali a k Budínu plouli. I domnívali se křesťané, že opět jim Turci strach udělati chtějí a že jsou se v způsob vězňů, aby je tím volněji zklamati mohli, připravili. K tomu s druhé strany Dunaje našeho jančara a dragomana viděli. Protož mezi sebou na tom jsou se snesli, aby nás přece až právě, co by z děl dostřeliti se mohlo, k pevnosti nechali. Ale my vidouce již tak blízko pevnost křesťanskou, radostí nevědouce co činiti, jeden druhého objímáme a líbáme. Toť z pevnosti dva kusy vystřelili, jeden k jančarovi a druhý k našemu šifu, až nás voda ostříkne (drobet snížil). Tak nás martalozové zase po vodě dolů pustiti chtěli, ale my jim nedáme, vesel se chytíme, klobouk na kopí strčíme, velikým hlasem, že křesťanští vězňové jsme, voláme. Vida to nad knechty hejtman německý, nějaký Roznhon, ten přistoupil k piksmistrovi a více stříletí nedal, sice v konečnosti druhou ranou by nám byl šif prostřelen a my se ztopiti museli: jakož jest sám potomně pravil, že jest lépeji zaměřil nežli prve a byl by nás jistě nechybil. Tak my přece oustavně německy, uhersky voláme. Toť proti nám jedou dvě čejky uherské s jejich praporečky a 2 kousky napřed. Ti nás objedou a nám Dunaj vezmou, abychom utéci nemohli, a pak upřímo k nám, majíce přiložené kohoutky k ručnicím, co jsme a odkud jsme, se ptajíce, což my jim zprávu dali. Oni naši čejku k svým přivázavše, až před samou pevnost přitáhli. Tu my všickni na břeh vystoupivše jsme poklekli a Pánu Bohu z vysvobození z tak těžkého vězení a od našich nepřátel srdečně, s pláčem poděkovali. A jsouce od nejvyššího té pevnosti přívětivě vítáni, bydlem a pitím dobře

opatření, že to s druhé strany náš vůdce jančar a dragoman jest, jsme oznámili, a aby také k pevnosti na lodi přivezeni byli, že má listy k nejvyššímu dodati, prosili.

Jakož jest se i stalo a oba do městečka přivezeni jsou.

Zůstavše tu přes noc na Vácově, na ráno na šífu k Ostřehomu jsme jeli a všudy na břehu Dunaje mrtvé a nemocné knechty ležeti viděli, kteřížto nás mimo sebe se plavící – již napoly někteří mrtví – pro Bůh prosili, ruce spínali, abychom je do šífu vzali a do Ostřehoma dovezli. Jakož jsme pak tři na šíf vzali, ale dva nám umřeli a třetí do ležení dovezen jest.

Když jsme pak v noci nedaleko ležení našeho ostřehomského na břeh vystoupili, trefili jsme na šiltvach švábského regimentu a oznámivše, kdo jsme a odkud, několik hodin jsme na tom místě čekati museli. Vachtmistr jejich s jinými soldáty s vindlichty proti nám šel, nás přivítal a do ležení s sebou vzal. Na ráno arcikníže Maximilian pro nás, abychom na zámek ostřehomský k Jeho Milosti přišli, poslati ráčil. Což když jsme všickni najíti se dali, ráčil se nás o všelijakých věcech a zvláště o císaři tureckém, sám-li osobně v tažení k Erly jest, ptáti, nebo nic jistého o sultánovi věděti neráčil. Čemu jsme se velmi podivili, že tak ničemné kundšofty křesťané mají. Protož jsme J. M. oznámili, aby tomu skutečně věřiti ráčil, že jest sám sultán osobně z Konstantinopole vytáhl, až do Solnaku se vším vojskem přitáhl, jehožto jsme očima svýma před pěti dny viděli, a nyní že nejdáleji od Erle šest mil uherských jest. Protož aby J. M. těm falešným kundšoftům, a jakoby jeden baše byl podobný sultánovi (jak někteří nejvyšší J. M. zpravují) kterýž se za sultána vydává, věřiti neráčil, neb v pravdě a jistotně sám sultán Mehemet osobně k Erly táhne. Tak jsme všelijakou hodnověrnou zprávu o tom jeho tažení, regimentu a síle dali, čemuž se J. M. podiviti, a že tak omylně zpraven býti ráčí a že tak ničemné kundšofty a nepravdivé J. M. docházejí, na befelinhabry se ráčil domlouvati a hned vzhůru troubiti a vším ležením hnouti. Upřímo chtěl k Erly táhnouti, ale táhli tak, že nedotáhli, Erle neretovali, nýbrž Turkům vzíti takovou znamenitou pevnost nechati musili.

Tu v Ostřehomě shledal jsem se s strýcem svým panem Šťastným Vratislavem a s Albrechtem Vratislavem, který u Hatvanu v koleno postřelen byl a od té rány potom umřel a v Ostřehomě pochován jest. My pak prosili jsme J. M. arciknížecí, aby nás ráčil až do Vídně dáti dovézti, poněvadž pro mdlobu jsme jíti dobře nemohli, neb nám převelice nohy otekly nic jináč nežli jako špalci. Což J. M. k tomu povoliti a landkočím do Vídně nás dovézti poručiti ráčil.

Přijevše do Vídně tehdáž k J. M. arciknížeti Matyášovi, u J. M. jsme audiencí měli, ruku políbili, a o tažení sultána a o síle jeho jistotnou zprávu davše, za fedrunk, kterak bychom do Prahy dojeti mohli, jsme žádali. Což J. M. milostivě na cestu nás penězi fedrovati a až do Prahy k J. M. císařské Rudolfovi, toho jména Druhému, dovézti poručiti ráčil.

11. Doma

Tu když jsme se s přátely našimi shledali, ó, té nevymluvné radosti, možno vypsati není! Zvědév o nás J. M. císařská, ráčil nás milostivě k audiencí povolati, jemuž to ruku poníženě políbivše, jak mnoho jsme v službách J. M. pro všeckno křesťanstvo vytrpěti musili, jsme oznámili, aby naším nejmilostivějším císařem, králem a pánem býti a nějakou potěšitelnou odměnu za to dáti ráčil, poníženě prosíce. Což J. M. na nás všeckny dobře pohlédnuv, německy: Wir wollen thun,[165] řekl a od nás odjíti ráčil. I ačkoli bylo od J. M., nemalá summa peněz aby mezi nás rozdělena byla, poručeno a nařízeno, však Bůh ví, za kým jest zůstala; nebo některým cizozemcům Němcům sto, půldruhého sta tolarů, víc i míň, aby se domů dopraviti mohli, dáno, nám pak Čechům po mnohém sollicitírování nic dáti nechtěli, nýbrž na nás to podáno bylo, chceme-li při dvoře J. M. C. sloužiti, že před jinými fedrunk i místo míti máme. Ale my jsme vše Pánu Bohu poručili a k rodičům a přátelům našim bez peněz se raději domů navrátili; kteříž nás, jak každý souditi může, s velikou radostí srdce přijali. A tak jeden každý z nás jistě z toho se radovati a veseliti má a Pánu Bohu, tomu nejlepšímu v zármutcích těšiteli a pomocníku, který nás, an všechna naděje klesla, pomoc všelijaká zhynula a všem lidem, Turkům i křesťanům za nemožné se zdálo, abychom z tak těžkého, tmavého a k vysvobození nemožného vedle lidského soudu vězení do naší vlasti se navrátiti měli, mocnou svou pravicí vysvobodil, srdcem i ústy do naší smrti zkroušeně děkovati máme.

Jemužto v Trojici jednomu pravému a živému

Bohu budiž čest a chvála vzdávána

na věky věkův.

AMEN.

Soli Deo laus et gloria.[166]

SLOVNÍČEK

Tur., slovo turecké; la., slovo latinské; něm., slovo německé; it., slovo italské; franc., slovo francouzské.

A

ačam-oglan (tur.), viz pozn. 11

aksamít, látka podobná sametu

ale = ale, nýbrž, aspoň

alkoran viz koran

almara, skříň

antikomora (z lat. anticamera), předsíň

apatykář, lékárník

appetit, chuť

arabšerbet (tur.), viz šerbet

arsenál, zbrojnice, loděnice

aspra (žen.), též asper (muž.), viz pozn. 25

audiencí (z lat.), slyšení, audience

austrie, ústřice

azaj (tur.), viz pozn. 23

B

Bailo (it.), viz pozn. 161

bajram (tur.), viz pozn. 89

Balouni, Valloni, kmen belgický
banka (z něm. Bank), lavice, lávka
baňka, políček, štulec
barvíř, 1. holič; 2. ranhojič, lékař
bečvář, bednář
befelinhabr (z něm. Befehlinhaber), velitel
beg (tur.), viz pozn. 9
beglerbeg (tur.), viz pozn. 66
bešebichsabor (?), viz pozn. 112
bibliotéka, knihovna
bijící hodiny, bicí, které bijí
blúzniti, žertovati
bosti, bodnouti
bostanči, bostanči-baša (tur.), viz pozn. 99
boura, zadní hedbáví, polohedbáví
buzikan (buzdygan), železná palice, palcát
bývalý chytrák, zkušený, zběhlý

C

calcedon, chalcedon (nerost)
capellan (z lat.), kaplan, kněz
cedulka, lístek
cerveláda, uzenice, salám

cifra, šifra, viz pozn. 138

colmistr (z něm. Zahlmeister), výplatce, jenž vyplácí vojákům žold

columna (lat.), sloup

comito (it.), kapitán, správce lodi

communicírovati (z lat.), přijímati tělo Páně

Č

čamrha, dětská hračka dřevěná, kuželovitá, jež se nití uvádí v otáčivý pohyb, káča, vlk

čapátkový, volavčí

časně, v čas

čauš (tur.), viz pozn. 15 a 103

čechlík, plátěná košile

čejka (čajka), malá loďka

čekan, hůl s kladívkem neb mlatem

červená, červenka, úplavice

češnekýr (z tur. čašnegir), číšník

čistotný (o vodě), čistý

čistý (muž), dokonalý, hezký

čurba (bulhar. čorba), kyselá polévka

D

damašek, květovaná látka hedbávná

dank, odměna za vítězství v boji neb v závodech

darda, kopí

daremní, též daremný, marný, zbytečný

daremnice, zbytečná, marná věc neb řeč

darmo, zdarma, zadarmo

defterdar, též deftedar, viz pozn. 51

děvečka, dívka svobodná, neprovdaná

divan, viz pozn. 113

dokonce, docela, úplně

domakati se, dopídití se, dohledati se

domlouvati se na koho, vyčítati, láti komu

dragoman, tlumočník

duplovaný, dvojnásobný, d. tolar, dvoutolar

dvířky, dvířce, dvířka

dvořák, dvořan, dvorný člověk

dýmník, kulatý otvor ve střeše (původně pro dým)

džerah (tur.), ranhojič

E

edlknob (z něm. Edelknabe), panoš, páže

einkaufer (něm.), služebník obstarávající nákup

englický, anglický

eunuch, kleštěnc

exekucí (z lat.), poprava

F

fakina (z it. facchino), nosič břemen

falešný, klamný

fedrovati (z něm. fördern), podporovati

fedrunk, pomoc, podpora, příspěví

fechtovati (z něm. fechten), bojovati, šermovati

feldmaršálek, polní maršál, vrchní velitel

fendrych (z něm. Fähnrich), praporečník

filček, fileček, raneček, uzlíček

flaše (něm.), láhev

foch (z něm.), pod fochem = záminkou

forcuk (z něm. Vorzug), přednost

francký, francouzský

fracimor (z něm.), ženy, ženská družina

freitafel (něm.), hostina každému přístupná

frejovati, dvořiti se

fugacia, pogače, viz pozn. 70

fúrie (z lat. furia), zuřivost

G

galera (tur.), viz pozn. 106

galion (it. galleone), větší loď válečná

giaur (tur.), nevěřící

gráf (něm.), hrabě

grunt (něm.), s gruntem = důkladně, dopodrobna

guardie (it. guardia), stráž

gubernator (lat.), správce, vladař

H

hadrovati se (z něm. hadern), hádati se, příti se

halafanc (z něm. Alfanc), úplatek

hamala (tur.), nosič břemen

hambalky, příční dřeva spojující dva a dva krovy blíže vrcholu

handlovati (z něm.), obchodovati

harcovati, cválati

harčič (z it.), viz pozn. 111

hejduk, hajduk, voják

hippodrom, cirkus, závodiště

hladký, uhlazený, dvorný

hlasem, hlasitě

hlavní kůň, viz pozn. 121

hofmistr (z něm.), správce domu, dvora

hofmistryně, komorná

hon, vzdálenost asi 125 kroků

hráz, seděti co pes na hrázi, tj. smutně jako pes, jemuž se nechce do vody

huldovní (z něm. huld-), poddaný, poplatný

husař, husar, lehký jezdec

CH

chovati, uctívati, častovati, hostiti

chudina (masc.), chudák, ubožák (jako v zdrobněném chudinka)

I

ič-oglan (tur.), panoš, páže, viz pozn. 108

item (lat.), taktéž, rovněž, dále

J

jako po kompar., než

jančar, jančař, jančarot (tur.), viz pozn. 11

jančar-aga (tur.), velitel jančarů, viz pozn. 114

ježto, kdežto

jistý, určitý, jistá věc od punčoch, něco punčoch

jmenovitý (čas), určitý

K

kádi, kády (tur.), viz pozn. 12

kajk, kaik (tur.), menší, lehká loď

kalán (franc. galant), galán, milenec

kalihoty, kalhoty

kalouš, vůdce, průvodčí

kamerdínr (něm.), komorník

kapi-aga (tur.), viz pozn. 115

kapici (z tur. kapidži), viz pozn. 27

kapidžilar (tur.), plur. ke kapidži

kapitán del mare (z it.), viz pozn. 104

karamusa (tur.), menší loď

karavan-seraj (tur.), kupecký dům

karmazínový, červený

karváč (z něm. karbatsche), karabáč, býkovec

katě (kaʿata), gatě, spodky

katrč, chatrč

kellner (něm.), číšník

kihaja-beg (tur.), viz pozn. 143

klausa (z něm. Klause), průliv, úžina

kleprlík, viz pozn. 121

klinot (z něm. kleinod), klenot, skvost

knakvuršt (něm.), uzenáč

knecht (něm.), dráb, zbrojnoš, voják

kobza viz pozn. 24

kočární kůň, který se zapřahá do kočáru

kolace (z lat.), svačina

koláč, dar, odměna

komisař, zástupce, důvěrník

konečně, jistě, zajisté

konečnost, v konečnosti = jistě

konfekt, cukrové pečivo

konkubina (lat.), souložnice

kopa míšeňská viz pozn. 56

koran viz pozn. 19

korsal (z it. corsare), korsar, mořský lupič

kořtovati (z něm.), ochutnati

kousek (na lodi), kus střelby, dělo

kranc (něm.), ovruba

kredencer (něm.), sluha nad nápoji

křístel, chřástal (pták), býti jako křístel = droboučký, slaboučký

kromě, krom, 1. předl. = mimo: krom očí, mimo dohled; 2. spojka = leč, pak má u sebe i jiné pády než gen., často i nom.: kromě pan orator, kromě sůl; kromě když = leda když; kromě že = až na to, že

krumplovaný, protkávaný, prošívaný

krygsman (něm.), válečník, voják

krygsmanský, vojenský

kšaft, závět

kundšoft (z něm. Kundschaft), zpráva

kundšoftýr, kundšoftýř, vyzvědač, donašeč, zrádce

kurýr, rychlý posel

kůtek, kotník

kvadrátný, kostkový, kvádrový

kvardian, strážný; kvardian-baša, velitel stráže

kvardie, viz gaurdie

kvartál, čtvrtletí

kvartýr (něm. Quartier), byt

kvartýrovati se, bydleti, ležeti

kyta, chochol

L

lahůdka, prostředek pro spaní, uspavadlo

laitenant, lajtenant, důstojník

landkočí (z něm.), venkovský povozník

lazebník, zřízenec v lázni, lázeňský

lázna, lázeň

legát (z lat.), vyslanec

lehavý pes, ohař

lekr (něm. Lecker), hejsek, holobrádek

lermo (z něm. Lärm), poplach

lítostivý, soucitný, soustrastný

lozument (z franc. logement), byt, obydlí, příbytek

ložírovati se (něm. logieren), ubytovati se

lunety (franc. lunette), ochranná křídla armády

lusthauz (něm.), letohrádek

luxový (z něm. Luchs), z rysa

lůže, lože, lůžko

M

majestát (z lat.), královský stolec, trůn, baldachýn

man karlštejnský, viz pozn. 129

mandát (z lat.), výnos, nařízení

manipol (z lat. manipulus), pouto na ruku

mantek (z něm.), dlouhý plášť

marštal, marštala (z něm.), konírna, maštal

marštalíř, sluha u koní, v stáji

martaloz (tur.), křesťanský voják v tureckých službách

maštalíř v. marštalíř

mazhauz (z něm), velká světnice, jídelna a přijímací pokoj

mazul (tur.), sesazen, úřadu zbaven

medenice, umyvadlo (obyč. z mědi)

mediana (lat.), žíla, viz pozn. 153

mimochodník, kůň, viz pozn. 130

modrace, matrace, žíněnka

mordovati (z něm. morden), vraždit, ubíjeti

morský, mořský

moseika, mosaika

moskea, moškea, mešita, viz pozn. 58

možný, zámožný

mrzutý, nepěkný, šeredný

mufti (tur.), nejvyšší kněz a soudce, viz pozn. 131

mustrovati (z něm.), vojsko přehlížeti

mustuluk (tur.), dar, odměna

mušle (z něm.), lastura, plž

mužství, mužnost, zmužilost

N

naládovati (z něm.), naložiti

náležeti na koho, slušeti, příslušeti komu

namaz (tur.), modlitba, viz pozn. 22

nedobytý, nedobytný

nechejž, nechat', kéž

nejprve, poprvé, ponejprv

nematný, zřejmý, patrný

nevýmluvný, nevýslovný

nevypravedlný, nevýslovný, nevyličitelný

než, nežli, 1. než; 2. než, ale, avšak, po předch. záporu nýbrž; 3. jen, pouze; než že = jen že, ale

několiký, sám několiký = ještě s několika

nos (ptačí), zobák

novotný císař, nový, nově nastolený

nuncius (lat.), posel, vyslanec

nýbrž i, ano i, ba i

O

objednati, způsobiti, vyjednati

objítí se oč i več, postarati se oč, opatřiti si co (obcházením)

oblezovati (z něm. ablösen), vystřídati

obojek, límec, kolár

obratí si den, vybrati, vyvoliti

obstární, obstárlý

očito, na očito = na oko

odpověděti čeho, odepřiti

officír, důstojník, hodnostář

oglan, plur. oglanlar, v. ačam-oglan, ič-oglan

ohniš'ko, ohniště

ohrada, ohrazení, obvod

okřapěti, ochraptěti

okřín, mísa

okročité sedlo, na němž se sedí okročmo

omluviti, osočiti, očerniti

orator (lat.), řečník, titul cís. vyslanců v Cařihradě

oratorium (lat.), modlitebnice, vyhrazené místo v chrámě

ordinarí (lat.), řád, pořádek

ordunk i orduňk (z něm.), pořádek
ortelovati, odsouditi
orumpant (z něm. Armband), pouto na ruce
osaditi se, usaditi se
oseděti, sedě vydržeti
oštípati se, štípání zvyknouti
oustavně, ustavičně, vytrvale
ouzké moře, úžina mořská

P

pacem (lat.), kříž s ostatky
pachole komorní, panoš, páže (dle něm. Kammerjunker)
pak vždy, však přece
palác, 1. palác; 2. sál, velká místnost
pálené, kořalka, pálenka
panket, pankyt (z it. banchetto), kvas, hostina, banket
pankytírovati, hodovati
pardus, výprask
pas (lat. passus), průchod, cesta
pasport (z franc. passe-port), průvodní list
pastrman (tur.), sušené maso
patena (lat.), miska pod hostii
páteř, růženec

patoch (z něm. Badtuch), utěrák do lázně

patron, ochránce, příznivec

pecník, pecen, pecínek

perfecte (lat.), dokonale

pharus (lat.), maják, viz pozn. 127

physiognomie (lat.), zevnějšek, podoba

piksmistr (něm. Büchsenmeister), puškař, dělostřelec

pitomý, krotký, ochočený

plac (něm.), prostranství, náměstí

plotejs, platejs (ryba)

plundrování (z něm. plündern), loupení, pustošení

poctivý, vážený, počestný

poctivě, uctivě

poctivost učiniti, úctu vzdáti

počepí, býti na p. = míti na kahánku

počínati si velice, naříkati, bědovati

podle toho, vedle toho, mimo to

podobenství, podoba, tvar

podpírající hůl (srv. bijící hodiny), oporná, na podpírání

podpopelní, pod popelem pečený

podskočiti, podskokem chytiti

podroušiti se (z něm. Rausch), podnapíti se

podštemflovati (z něm.), podepříti

pohostinný, hostem jsoucí, v hospodě pobývající

pokrývati se, skrývati se

pomogran, granátové jablko

pompa (z lat. pompa), nádhera, sláva

ponejprv, zprvu

popeněžní, co je po penízi (lacino), špatný, bídný

poprati, zbíti, stlouci

pořad, řadou, v řadě

porcilána, porcelán

port (z lat.), přístav

porta (z lat.), 1. brána; 2. vláda turecká, viz pozn. 6

postarší, začínající stárnouti, obstarlý

postavník, velká svíce kostelní

postranní dar, určený osobám podřízeným, vedlejším

pošavlovati, rozsekati

potentát, vladař, panovník

potřásati se nad kým, sápati se na koho

poučník, jemná tkanina, závoj

pověrek, pověra

povod, oprat'

povolávati (o pohůncích), pokřikovati

pozůstávati, zbývati

praesagium (lat.), předpověď

praeservativum (lat.), ochranný prostředek, lék

praktika, lest

přece, před se, ku předu

preceptor (lat.), učitel

predestřítí, předložití, uvéstí

předešlý, starý, p. způsob = bývalý, dávný

predikant (z lat.), kazatel

předkládati, dávatí na uváženu, domlouvati; p. trpělivost = nabádati k t.

přehlédnouti, prominouti

pres (něm. Presse), lis

přesednouti, víno mi přisedlo, zošklivilo se mi

present, dar

presentírovati, darovati

přetrhnouti (nešvar), zastaviti, konec učiniti

převožovati, převážeti

příčina, příležitost, záminka

přirození, 1. příroda; 2. přirozená povaha; přirozený stav, půvab

přirozený (Turek), rozený, rodilý

přítí, přátí

přivéstí, že, aby, způsobiti, býti příčinou

privilegium (lat.), výsada, právo

přivožovati, přivážeti

proces, způsob jednání

processí (z lat.), pouť, cesta

prodaremkovati, zbytečně utratiti

profant, též profiant (z něm. proviant), potrava, spíže

profantírovati, zásobami opatřovati

professí činiti, slibem se zavazovati k čemu

profiantšíf (z něm.), nákladní loď, špižní loď

proměnění, výměna

protestírovati, ohražovati se, ozývati se proti čemu

protimyslný, nepříjemný, nemilý, nevhod

pryskýř, vřed, bolák

pucovati, holiti

punt (z něm.), viz pozn. 16

R

raguzejský, dubrovnický (Ragusa)

raubšíf (z něm.), loupežnická loď

regiment (z lat.), 1. pluk; 2. vláda

registra (z lat.), zápisy, záznamy

reis (tur.), kapitán, viz pozn. 145

rejtar (z něm. Reiter), jezdec, jízdní voják

renegát (z lat.), odpadlík, poturčenec

renšíf (z něm. Rennschiff), rychlá loď

rentmistr (z něm. Rentmeister), důchodník

residenci (z lat.), sídlo

resolvírovati se (z lat. resolvere), rozhodnouti se

resolucí (z lat. resolutio), rozhodnouti se

retovati (z něm. retten), zachrániti

reverencí (z lat. reverentia), uctivost

ritršpíl (z něm. Ritterspiel), hra rytířská

rotiti se, hádati se, nesvářiti se

rovně, právě, zrovna

rozcházeti koho, pronikati

rozlosovati, rozdělití, roztržiti

rozmysl, bez rozmyslu = bez váhání, hned

rozprávěti, vypravovati

rozšafnost, moudrost, dovednost

roztržitost, rozdvojení, nesvornost (srv. roztržka)

rožníček, malý rožeň

rumor (lat.), nepokoj, bouře; poplach, křik

rumovati, rum vyvážeti, vyklízeti

rynk (něm.), náměstí

rystunk (něm.), odění, zbroj, postroj koňský

Ř

řežáb, jeřáb (pták)

S

sádlo, zažítí co pes sádla = užítí, strávití špatně

salve (lat.), pozdravný výstřel

sám čtvrtý, on a ještě tři; viz i několiký

sanžak, sanžag, sanžak-beg (tur.), viz pozn. 10

sarai (tur.), serajl

sardonyx, druh chalcedonu

serajl, seraglio (tur.), sídlo, zámek sultánův

serdar (tur.), titul velkovezírův, viz pozn. 137

sice, jinak

silentium (lat.), mlčení

skala (lat.), schody, žebřík

sklav (z něm. Sclave), otrok

sklený, skleněný

sklep (v mostě), klenutí, oblouk

slepiti, slepým činiti, koni oči zastírati

směti, troufati si, odvážiti se

solakové (tur.), tělesná stráž

soldát (něm.), voják

sollicitator (lat.), prosebník, zastánce

sollicitírovati, též sollicitovati, dožadovati se, vymáhati

spahi (tur.), turecký jezdec, viz pozn. 20; spahi námořský, viz pozn. 150

spěšná radost, náhlá

spodní svršky, kalhoty

správná loď, pořádná, pěkně upravená

srdnatě, srdečně, od srdce

strana, strana; krajina

strangulírovati (z lat.), zaškrtniti

strašlivý, bojácný, ustrašený

subaša (tur.), viz pozn. 17

subtilně (z lat.), jemně, úzce; vtipně, chytře

subtilný, tenký, jemný; dovedný

sumák, kožený pytel

summou, úhrnem, celkem

supersticí (z lat. superstitio), pověra, (nepravá) víra

supplikací (z lat.), písemná žádost, prosebný list

supplikovati (z lat. supplicare), snažně prositi

svůj, náležitý, obvyklý

svévolný, svéhlavý

svrchnice (v lázni), lavička při povrchu vody

Š

šacmistr (z něm. Schatzmeister), pokladník, důchodní

šacovati (z něm.), odhadnouti; š. se, ceniti se; vyplatili se

šacunk, výkupné

šál (z něm. Schale), číška, koflík

šalamaj, šalmaj, viz pozn. 24

šamlat (z něm. Schamlat), tkanina z velbloudí srsti

šanovati (z něm. schonen), šetřiti

šelemský (z šelma), lotrovský

šelmovati, šelem, lotrů spílati

šerbet (tur.), nápoj, viz pozn. 126

šergant (z něm. Scherge), biřic

šif (z něm.), loď

šifbruk (z něm. Schiffbrücke), loďkový most

šiltkrot (z něm. Schildkröte), želva

šiltvach (z něm. Schildwache), hlídka

škartička, lístek papíru

šlachtorduňk, bitevní šik

šlapák, kůň, viz pozn. 121

šlofpelc (z něm. Schlafpelz), župan s kožešinou

šmakovati (z něm.), chutnati

šmelc (z něm. Schmelz), email

šnek (z něm. Schnecke), 1. hlemýžď; 2. točité schody

šnyt (z něm. Schnitt), řez, řízek

šňupka (z něm. Schnupfer), štulec

špahi viz spahi

špenditor, opatrovatel potřeb

špitál (z něm. Spital), 1. hostinec, dům pro pocestné; 2. nemocnice

šrejptiš (z něm.), psací stůl

šteblknecht (z něm.), kopiník

šťěstítí se, dařítí se

štok (z něm.), 1. kuchyňský stůl; 2. kláda, břevno

štolmistr (něm. Stahlmeister), podkoní, pojezdny

štráf (z něm. Streif), vojenský výpad, nájezd

štráfovati, nájezdy činiti, najížděti

šturm (z něm.), útok

štus (z něm. Stoss), šťouchnutí, rýpnutí

Šťastný (vlastní jméno), Felix

šviloh (z něm., nejspíše dle Schwibbogen = Schwibloch), mostní oblouk

T

talaman (tur.), plášť, viz pozn. 53

tanejstra, též masc. (z něm. Tornister), pytel, torba

tatrmánek, panáček, figurka

taverna (z lat.), krčma

tehda, tehdy často = tedy

tejný, tajný

téměř, asi, přibližně

terč (z něm. Tartsche), štít

testament (z lat.), závěť

timar (tur.), léno, viz pozn. 105

timon (z franc. timon), kormidlo

tíseň, těsnina, úžina

tolar široký, viz pozn. 67, duplovaný = dvoutolar

tolmač, viz tulmač

toužiti čeho, stěžovati si nač

traktírovati (z lat. tractare), 1. hostiti; 2. t. koho jak = nakládati s kým; 3. t. oč, jednati oč

trantýrem padnouti, zavravorati (srv. trantárovati) a padnouti

trefiti nač, přijíti nač, dostihnouti čeho

třeštěti, praskati; třeští, dokud se nezláme = něco se chystá, pokud to zjevně nepropukne

tribut (z lat. tributum), daň, poplatek

třímecítmá hodina, asi sedmá večerní

triumf (z lat.), vítězosláva; triumfovati, slaviti vítězství

trmáceti se, toulati se

troštovati (z něm. trösten), těšiti

truksas (něm.), číšník

trunk (něm.), napití, doušek

tudy, takto

tulbant (tur.), turban, viz pozn. 16

tulich, dýka

tulmač (z něm. Dolmetsch), tlumočník

tumlovati (z něm. tummeln), proháněti, projížděti

turkus, tyrkys (drahokam)

týrati, škádliti, posmívati se

týžden, týden

U

ucídit se, vyklidit se, udělati nečistotu

udarovati, uplatiti

ufákaný, nečistý

überšad (z něm. Scheide), pochva

ujíti, jíti pryč, odejít

uláti, vyhubovati, vyplísniť

umordovati, uhoniti, unaviti

umyvadlo, nádoba na mytí příslušná k medenici

unctio extrema (lat.), poslední pomazání

untersekretarí, podtajemník, podsekretář

upřímo, přímo, rovnou

urážeti, zarážeti, omamovati; oslňovati

uštíralý, opečený

užírat, opíjet

V

vachtmistr (z něm. Wachmeister), strážmistr

valašený, eunuch, kleštěnc

varta (z něm.), stráž, hlídka

vartovati, hlídati, stráž míti

vázati (punčochy), plésti

vázati se s kým, vězniti se s kým

veksl (něm. Wechsel), směnka

verštat (z něm. Werkstatt), dílna

vezír (tur.), viz pozn. 102, vezír-azem, viz pozn. 94

vhrdloklam, kdo v hrdlo lže, klame

vindlicht (něm.), pochodeň

vinšovaný (z něm.), vytoužený, žádaný

vinšovati (z něm. wünschen), přát

vizír, viz vezír

vóle, vůle, ó asi zkráceno v adv. rčení do vole = do vůle

vpeřiti se kam, vniknouti, vrazit

vratce, vrátka

vrchní (Uhry), horní, hořejší

vše, všeckno, vesměš, veskrze, šmahem; všechno přes hory = přes samé hory; všechno kopí = samá kopí

všechen, na všem pozlaceném šífu = na lodi celé pozlacené

všelijaký, všeliký, všemožný

všetýčka, všetečka

vůči, do očí, v tvář

vundati, vstrčiti

vyhraná, jest má vyhraná = mám vyhráno

vymustrovaný (z něm.), vybraný

vypulírovaný, vyleštěný

vyraziti se, vyjeti, oddělit se; v. se v řeči = odchýlit se

výskočnost, všetečnost, svévolnost

výstupek, přestupek, prohřešek

vyzdvihnouti, postavit, vystavěti

vzdržovati, nésti na sobě

vzhotoviti se, připraviti se

vzíti, Dunaj nám vzali = od D. nás oddělili, odřízli

vzrost, vzrůst

vždy, přece

W

Waserkunst (něm.), vodovod

Z

za (několik dní), po

zabodnouti (koně), bodnutím pobídnouti

zakázati se, zavázati se, slíbiti

záplata, zaplacení

září, říjen (October)

zároveň, jednoduše

zasaditi se vedle koho, zastati se koho, přispěti komu

zavést (co), zaviniti; (koho) oklamati, podvésti

zbídněný, zubožený

zbýti, pozbýti, ztratit

zděř, železná obruč

zejména, jmenovitě, jménem

zergärtner (něm.), špižírník

zevnitř (opak vnitř), vně

zhubený, zmořený, zubožený

zhuntovati, utahati, zkaziti

zkoumati, znamenati, pozorovati

zlatohlav, hedbáví zlatem protkané

způsobiti (komu co), opatřiti, zjednati

ztrávenina, otrava

ztrěštěný, pomatený, smyslů zbavený

zuna (tur.), hrobka

zůstávati, trvati, býti

Ž

žíla kočárská, bič

živiti (nepřítele), na živu nechat, ušetřiti

Redakční poznámky

Při přípravě tohoto vydání Příhod Václava Vratislava z Mitrovic jsme zohlednili opravy, které nakladatel J. Otto připojil v závěru svého vydání z roku 1927 a zanesli jsme je do textu. Vlastním úpravám jsme se vyhýbali, pouze v poznámce pod čarou 118 jsme oproti

původnímu vydání doplnili př. Kr. pro udání vzniku egyptského obelisku (okolo r. 1500 př. Kr.) a jednou jsme napravili řádění tiskařského šotka, když prohodil v sazbě řádky.

Po formální stránce jsme sjednotili Slovníček, v němž jsme osamostatnili oddíly Ř a W a vypustili jsme nadbytečné odkazy na čísla stran, jinak jsme se zcela drželi Ertlova textu.

J. B.

Poznámky:

[1] Amurat, jinak Murad III., sultán turecký a nejstarší syn sultána Selima II., panoval od r. 1574 do r. 1595.

[2] Augšpurk, (Augsburg), město v Bavorsku, slynilo té doby průmyslem hodinářským.

[3] Arcikníže Arnošt, bratr císaře Rudolfa II., byl té doby vrchním velitelem vojenským ve Štýrsku. Zemřel r. 1595.

[4] 1. října 1591; se stanoviska Vratislavova datování čekali bychom i zde 1. září, se stanoviska našeho je datum 1. října správně, kde se vyskytuje dále měsíc září, jest rozuměti říjen (octobris). Matení snad odtud, že dříve říjen brán za september.

[5] Višemund, správně Fischamend, město v Dol. Rakousích (ne tedy uherské), při ústí ř. Fiši (Velké) v Dunaj.

[6] Porta, obyč. vysoká porta (t. j. brána jako symbol bdělosti a stráže) jest označením pro vnější i vnitřní správu říše turecké; jest to jakési ministerstvo vnitřních i zahraničních záležitostí, v jehož čele stojí velkovezír.

[7] Komárno, král. město a pevnost uherská nad stokem Dunaje a Váhu.

[8] Ostřehov, vl. Ostřihom, starobylé župní město uherské u vtoku Hronu do Dunaje.

[9] Beg, slovo turecké = pán v nejširším slova smyslu; v užším smysle nazývání tím jménem hodnostáři vojenští i civilní nemající titulu baša, zejména pak správci okresů, jež po nich zvané beglik.

[10] Sanžak, vl. sandžak, slovo turecké = prapor. Odtud slovo to přeneseno ve starotureckém zřízení lenním na menší území, jehož představený slul sandžak-beg.

[11] Jančaři, ačam-oglanı, jançarotı. Jančaři, jádro tur. pěchoty, rekrutování z křesťanských zajatců, z nichž jedna pětina – jako při každé kořisti – připadala za podíl sultánovi. Později doplňování pravidelným odvodem (zprvu pětiletým, na konec každoročním) 6–15letých dětí z podrobených evropských provincií. Tito hoši, jichž výchovu Vrat. popisuje, sluli adžem-oglanı (t. j. nezkušené děti) nebo názvem povlaštělým gianizzerotti.

[12] Kády byli nižší úředníci soudní, kteří byli soudci a notáři v jedné osobě. Soudili neomezeně dle zásad obsažených v koránu, spisovali závěti, smlouvy a jiné listiny obsahu právního.

[13] Vyšehradský zámek leží na pravém břehu Dunaje proti Vácovu. Dnes je ovšem ve zříceninách.

[14] Vacov na levém břehu Dunaje, v místě, kde se Dunaj obrací k jihu. Sídlem biskupským je dosud.

[15] Čaušové byli sbor asi 400 mužů různých stupňů. Byli to buď dvorní úředníci, kterých se používalo k důležitějším i diplomatickým posláním za hranice, aneb bráni byli za kurýry ve vojenských i v civilních záležitostech uvnitř říše. V jejich čele stál čauš-baša (říšský maršálek).

[16] Puntem (z něm. Bund) rozumí se kus muselínové látky bílé neb pestré, kterou se ovíjel turban, vlastně jeho kloboukovitá neb čapkovitá součást (kauk). Tento kus muselinu slul dülbend, čili jak Vrat. píše tulbant (I/8 a j.), jméno, jehož se užívá často pro označení celé pokrývky a z něhož také pochází evropské slovo turban.

[17] Subaši, bráni obyčejně z čaušů, byli úředníci policejní, bdící nad pořádkem v městě a ve vesnicích a dozírající na provádění rozsudků a trestů.

[18] Servia jest polatinělé jméno Srbska, jehož užívá latinsky psaný cestopis Busbekův, z něhož Vrat. čerpá své zeměpisné údaje.

[19] Korán (se členem Al korán) jest posvátné, arabsky psané dílo Mohamedovo, z něhož islám odvodil své nauky.

[20] Spahi (sipáhi) tvořili výkvět tureckého vojska. Byla to jízda doplňovaná z počtu neb nákladem majitelů jednotlivých lén, v něž veškeré dobyté území bylo rozděleno.

[21] Tancující derviši, zvaní rufajové, uvádějí se v blouznivé, náboženské vytržení rychlými, závratnými pohyby a voláním slov: Ja-allah-ja-hu (O Bože, ten, který jest.).

[22] Kněží oznamující dobu modlení slovou muezzinové. V určitý čas vystupují na vysoké, štíhlé věže mešit, zv. minarety, a tváří obráceni k Mekce odzpěvují neb odříkávají edzan (t. j. vyznání k modlitbě). Korán zavazuje Mohamedány denně aspoň k pateré modlitbě. Pět obyčejných modliteb (namazi) jest: sabah-namazi (ranní modlitba), oileh-namazi (polední modlitba), akindi-namazi (odpolední modlitba), ašam-namazi (večerní modl.) a yatsen-namazi (noční modlitba).

[23] Azajové, spíše azabové (zvaní tak dle jednoho ze svých begů) byli nepravidelné vojsko turecké, naverbované na dobu války za určitý žold (4 aspry denně) a rozpouštěné zase po jejím ukončení.

[24] Šalamaj, šalmaj = dřevěná píšťala, pratvar klarinetu. Kobza jest nástroj strunový, oblíbený dosud u Malorusů.

[25] Aspra čili akdže byla stříbrná mince turecká a v 16. stol. nejběžnější peníz a základní jednotka turecké měny. Na drachmu stříbra (3,2 g) připadly 4 aspry, tak že aspra = 2 až 2 a čtvrt krejcaru tehdejší říšské měny. Později se horšila, tak že r. 1584 raženo z drachmy 10–12 asper. Přední jančarové ovšem neměli 20 asper platu, nýbrž žold jejich různý dle věku a stupně dosahoval za Murada III. nejvýše 10–12 asper.

[26] Bibliotéka Matiaše Korvina, zvelebitel Budína a zakladatel tamní university, odvezena byla po dobytí města do Cařihradu. Nápis Vratislavem uvedený znamená: Když král Matiaš ujal se žezla národa českého, byl podoben skvělým zjevem hvězdnaté obloze.

[27] Kapici-bašové (vlastně kapidži-bašové) jsou velitelé sboru strážných (kapidži), kteří střeží brány (kapi) serailu. Vedle této povinnosti mají na starosti zásobování serailu a jsou vykonavateli tajných rozkazů sultánových. Podobné zařízení jest i na dvorech bašů a j.

[28] Sadum je znetvořené jméno místní. Dle polohy soudě je to uherské město Raczkeve, které i jiní cestopisci uvádějí jako první, větší stanici na cestě od Budína.

[29] Karavanseraj čili kupecký dům popsán je od Vratislava dále v kapitole 18. této knihy.

[30] Velká Pakša a Malá Pakša jest dnešní město Paks na pravém břehu Dunaje.

[31] Tolma sluje vlastně Tolna a leží v pravo od Dunaje. O tamních vinicích zmiňují se i jiní cestopisci, dokládajíce, že prý proto sluje po uhersku „matkou vín“ (bor-anya = Baranja.)

[32] Seremian, které jiní cestopisci zovou též Seremnia neb Zeremlyen, jest dnešní Szeremle na Dunaji nedaleko Baje.

[33] Pericmarta jest znetvořené jméno města Vörösmarta ležícího na pravém břehu Dunaje.

[34] Erded, vl. Erdöd, městys ve Slavonii ve Věrovitické župě, u vtoku Drávy do Dunaje.

[35] Valpovar (jak jej zve Vrat. dle Busbeka) jest město Vukovar při vtoku Vuky do Dunaje. Most, o kterém se Vrat. zmiňuje, byl zbudován dle jiných cestopisců sultánem Solimanem II. r. 1566, když táhl na Siget, za účely vojenskými.

[36] Sodin je dnešní Sotin.

[37] Moštin jest stanice, které neudávají předchůdci Vratislavovi. Jméno jest porušeno. Soudě dle podoby jména a popisu Vratislavova jest to dnešní Neštin, ale pak není poloha správně udána, neboť by měl přijíti až po Iloku.

[38] Illoa jmenuje se vlastně Ilok. Město to bylo skutečně až do kněze Lovry sídlem srěmského biskupa.

[39] Panestra dle polohy a popisu soudě jest Banoštor, který po Iloku až do počátku válek tureckých byl sídlem srěmského biskupa.

[40] Skerveta jest jméno tak porušené, že jest skoro nemožno je určit. Jiní cestopisci uvádějí na tom místě jako první, důležitější stanici za Banoštorem, městečko Čerevič.

[41] Petrovar, který Vrat. nazývá též Petruvaradin, jest dnešní Petrovaradín, na Dunaji proti Novém Sadu.

[42] Karlovic jest město Karlovci (maď. Karlócza) v župě srěmské, 15 km. jjv. od Petrovaradína na pravém břehu Dunaje pod Fruškou Horou. Známé mírem karlovickým 1699.

[43] Tytel jest uh. město Titel na pravém břehu Begy, při jejím ústí do Tisy.

[44] Selemkem jest město Slankamen nad ústím Tisy do Dunaje.

[45] Semen jest dnešní město Zemun, poslední stanice před Bělehradem.

[46] Qui crederit et baptizatus fuerit, salvus erit. = Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude.

[47] Bělehrad obléhán byl nejprve r. 1440 od Ali-bega, velkovezíra Murada II., ale útoky turecké statečně odrazil Jan Zoyan Dubrovničan. Roku 1456 vrátili se Turci opět s ohromným vojskem 150.000 m. pod velením sultána Mohameda II. Ale udatenstvím Jana Huňada a horlivostí Jana Kapistrana, který vedl křižáky na pomoc příšlé, i tento útok byl odražen. Naposledy přitáhl r. 1521 sultán Soliman před Bělehrad, hájený nepatrnou posádkou, která se vzdala. Po bitvě Moháčské r. 1526, v níž Ludvík zahynul, dobyto téhož ještě roku Budína, který zůstal Turkům až do 1686, později pak Ostřihoma, který byl s přestávkami v rukou tureckých od r. 1543 do r. 1683.

[48] Smederov, vlastně Smederevo, při vtoku Jesavy do Dunaje. Bývalo v l. 1430–1459 sídlem knížat srbských. Titul despota, který Byzantincům značil první důstojnost po císaři, udělen byl poprvé od císaře byzantského Štěpánovi Lazareviči, synu cara Lazara r. 1402. Titul ten zůstal pak po pádu Srbska náčelníkům Srbů v již. Uhrách až do r. 1526.

[49] Isarluk jest znetvořené jméno tureckého města Hisardžik, jež dnes slove Grocká.

[50] Havala, jinak Žrnov, zámek, jehož dobyl sultán Soliman.

[51] Defterdar (zde deftedar) jest název tur. úředníka, který obstarává peněžní záležitosti vládní, spravuje státní pokladny, bdí nad vybíráním daní, vyplácí důchody a žold. Defterdar-effendi je asi tolik co finanční ministr.

[52] Velká Polanka jest dnešní město Palanka na levém břehu Jasenice.

[53] Talaman, obyč. dolman neb doliman, z tur. dolma, jest jméno starého, tureckého šatu ze sukna. Zdomácnělo zvláště v Uhrách.

[54] Buděšín jest dnešní Batočina u řeky Lepenice, jež vtéká do Moravy.

[55] Vespryn, vl. Vesprim (maď. Veszprém), stoliční město v Uhrách, v Zádunají na řece Sadu. Turci ho dobyli r. 1552, r. 1566 byl jim vzat, ale r. 1594 zase upadl v jejich ruce.

[56] Kopa míšeňská od zavedení bílého groše (1573) měla 30 a kopa česká 60 grošů bílých. Později (r. 1577) zaražen malý groš, jichž pak šlo na míšeňskou kopy 60. Za Rudolfa II. platila kopa česká 5 zl. 32 kr., kopa míšeňská pak 2 zl. 46 kr.

[57] Jagodna jest srbské (tak asi rozuměti slovu širvvské) město Jagodina na ř. Levačké-Rjece, nedaleko jejího ústí do Moravy.

[58] Moškea, sloučením něm. Moschee a lat.-ital. moschéa (vysl. sk) = mešita, název menších tur. chrámů na rozdíl od velkých džamií. Jinde také moskea.

[59] Rašen, vl. Ražaň.

[60] Nissus jest polatinělé (dle Busbeka) jméno řeky Nišáva, soutoku Jézevice a Godečské řeky, nad níž leží město Niš (Busbek Nissa, Vrat. Nisa). Starořímský sloup byl asi nějaký náhrobek z dob panství římského. Gerlach, který tudy jel (1573–78), přečetl ještě písmena D. M. (Diis Manibus.)

[61] Kuryčešme, z tur. Kuručešme, jest dnešní Bela Palanka na levém břehu Nišavy.

[62] Zukava, potok, vlastně Sukova.

[63] Pirot (tur. Šarköi) leží v kotlině téhož jména nad Nišavou.

[64] Čambrod jest porušené jméno Caribrod neb Cárev Brod, město ležící na levém břehu Nišavy.

[65] Beliza jest městečko Belica ležící na stejnojmenném potoce, v sz. části pole sofijského.

[66] Beglerbeg (t. j. pán pánů), správce provincie neb kraje (ejalet), který měl pod sebou několik begů. V Evropě byl jeden beglerbeg, který spravoval všechny dobyté provincie evropské, slul beglerbegem řeckým neb rumelským a sídlil po 4. století v Sofii. Tomu podřízení byli beglerbeg budínský a temešvárský. Beglerbeg rumelský spravoval území zabírající 21 sandžaků, budínský 15, temešvárský 8.

[67] Široký tolar rázu horského byl brán za 73 kr., platil tedy o něco více než půl kopy české (půl k. č. = 70 kr.)

[68] Bosna, soudě dle polohy (v pravo od cesty) jest dnešní vesnice Bojána.

[69] Falup jest velmi porušené jméno. Dle udané vzdálenosti je to snad Vakarel, jedna z hlavních stanic na té cestě. Dříve slula Bela crkva, turecky Ala-klise. Tam odpočívala i dřívější poselstva jdoucí touto cestou.

[70] Fugacia, jak je nazývá Vrat. dle Busbeka, z něhož toto vypravování přejal, šlovou bulharsky pogače a znamenají bezkvasný chléb pečený v horkém popelu.

[71] Loket pražský byl dlouhý na 3 pídě aneb šest dlaní.

[72] Itšiman, vlastně Ichtiman, leží na stejnojmenné rovině (Pole ichtimanské) 2 hod. od Vakarelu (Falup).

[73] Haemus je latinské pojmenování Balkánu. Balkán je jméno nové, turecké a značí hory vůbec. Bulhaři říkají Stará Planina.

[74] Balduin I., hrabě flanderský a hennegavský (* 1171) přidal se r. 1200 k čtvrté křížové výpravě a byl po dobytí Cařihradu zvolen za prvního císaře říše Latinské (roku 1204). Ale ještě před uplynutím roku upadl v bitvě u Adrianopole v zajetí bulharského cara Kalojana, z něhož již nevyšel. Plovdiva dobyto Turky asi r. 1370, Zabalkání i s Trnovem připojeno k ní r. 1393.

[75] Dervent kapi (vl. Derbend kapu = brána úzké cesty) jest jméno tur. vesnice u proslulých Trajanových vrat, jimiž procházela stará římská silnice. Je to těsnina horská vedoucí asi 12 km od Ichtimanu Srednou gorou a známá Římanům pod jménem Succu neb Succorum claustra. Něco dále, v levo od cesty, na strmém vrchu jsou ssutiny jakési malé věže, která asi střežela přístupu k vratům od jihu a kterou sedláci bulharští dosud zovou Márkova meháníčka.

[76] Marek Karlovic (patrně místo Kralevic) jest známý hrdina junáckých písní bulharských Marko Kraljevič, syn krále Vukašina. Vládl 1371–1394 jako král sultánu poplatný a po jeho smrti na výpravě proti valašskému vojvodovi Mirčovi obrátili Turci jeho zemi ve svou provincii.

[77] Janika je pozmeněné tur. jméno Jeniköi, bulh. Vétren, při vchodu do roviny, v níž leží Plovdiv.

[78] Hebrus je antické jméno řeky Marice (což je ovšem jméno národní, ne turecké) pramenící se v pohoří Rylském pod Musallou. Jeden z jejích pramenů, Ibar, je vzpomínka na antické jméno celé Marice. Ryla Planina sama je horský uzel, od něhož hory Rhodopské táhnou se směrem jihovýchodním.

[79] Filipopolis (t. j. města Filipa II., otce Alexandra Velikého, jenž v letech 342–340 zemi pokořil) sluje dnes Plovdiv. Pro svou polohu na třech vršcích slulo Římanům též Trimontium. Mohyly v okolí Plovdiva jsou původu thráckého.

[80] Řeka Hemus omylem místo Hebrus (Marica).

[81] Papisli, vlastně Papazli. Staroturecký, rozsáhlý karavanseraj, o kterém při tomto městě mluví jiní cestovatelé, položil Vrat. patrně až do stanice následující.

[82] Pec t. j. Bartoloměj Pezzen, obojího práva doktor, byl vyslancem císařským u porty před příjezdem Krekvicovým.

[83] Usumšavas jest dnešní Uzumdžava neb Uzundžova, blíže Chasköi.

[84] Harmandli, spr. Harmanli.

[85] Mustafy baše most (Mustafa paša köpri) jest znamenitý most a město téhož jména nad Maricou. Most byl zbudován od Mustafy baše, velkovezíra sultána Selima I.

[86] Šinpra je asi dnešní Čirmen na Marici.

[87] Adrianopol zove se po turecku Edréne, od byzantských spisovatelů byla zvána Orestias. Leží na stoku Marice, Tundže (Tunia) a Ardy (Harda).

[88] Cypru dobyto bylo sultánem Selimem II. r. 1370–1371.

[89] Bajram, slavnost smíření, jest turecký svátek, který následuje po ramazanu a trvá tři dni. Turci tráví jej v radovánkách a hodech, ve vyměňování darů. Mešity bývají nádherně vyzdobovány.

[90] Hapsala slově Hafsa.

[91] Eski Baba na levém břehu řeky Erkene.

[92] Moldavská země, Multánsko (rumun. Moldova, něm. Moldau) knížetství na dol. Dunaji, v XVI. stol. poplatné Turecku.

[93] Bulgagium klade Vrat. asi nedopatřením za zvláštní místo. Jeť Bulgagium pravděpodobně obměnou z Bulgaryfagon, kterým ve středověku označováno dnešní Lüle Burgas, a tedy totožné s městem Burgas, o kterém vypravuje Vrat. v kapitole následující.

[94] Nejvyšší vezír n. vizír (vezir-aazem) jest první osoba v říši po sultánovi a vlastní vladař. V jeho paláci (vysoká porta) jest sídlo vlády a nejvyššího soudního dvora (divan khaneh). Jest vrchním velitelem vojska, obsazuje úřady, projednává státní záležitosti, rozhoduje často o míru a válce, přijímá vyslaneclva a jest nejvyšší instancí soudní.

[95] Karistra = Karištiran.

[96] Čurli, vl. Čorlu, památné bitvou mezi Selimem a Bajazidem r. 1511. Karavuliki překládá Busbek na nubem nigram (t. j. černý mrak). Tataři překopští vl. perekopští (od města Perekop, jež leží na převlase spojující Krym s pevninou) byl tatarský kmen, sultánovi poplatný, který Rusko svými nájezdy často znepokojoval. – Od Čurli nemohl Vrat. ještě viděti moře, nýbrž až od Kinikly, jak i ostatní cestopisci udávají.

[97] Selibrie neboli Silivri leží při obranné zdi zbudované císařem Anastasiem r. 512 v délce 16 hodin. Táhla se odsud na Derkos, od moře k moři (ne tedy až k Dunaji, jak Vrat. omylem opakuje po Busbekovi) přímo přes špičku poloostrova thráckého, odřezávajíc tak z něho veliký trojúhelník, sevřený se dvou stran mořem a se třetí touto zdí, dnes sotva patrnou.

[98] Ponte Grando a Ponte piccolo jsou ital. názvy tureckých míst Böyük a Küçük Çekmedže. Kamenný most přes jednu z obou lagun zbudován byl Soleimanem před dobytím Szigetü a dokončen Selimem II.

[99] Bostandži-baša jest velitel bostandžiů, palácové gardy sultánovy. Jest správce paláců císařských, kormidelník císařské kajky, dozorce nad přístavem a policií bosporskou i marmarskou.

[100] Hospoda, v níž se poselstvo ubytovalo, byla na dnešním Divan-jolu asi v půl cestě od Atmeidanu k mešitě Bajezidově (na starém fóru Theodosiově), blíže dnešní mešity Atyk Aly baše.

[101] Pontus Euxinus = Černé moře; jeho nejsevernější zátoka jest moře Azovské (Palus Maeotis); Propontis jest starověké jméno moře Marmarského, jež jest spojeno s Černým průplavem cařihradským čili Bosporem. Nejvýchodnější cíp poloostrova balkánského mezi Marmarou a Bosporem jest rozdělen ve dvě chobotem 7 km dlouhým, zvaným ode dávna Zlatý roh (Strabo jest slavný geograf a dějepisec řecký; nar. asi 65 př. Kr., zemř. mezi l. 24–27 po Kr. Hlavním jeho dílem jsou Geógrafika v 17 knihách). Do Zlatého rohu ústí řeky Kjágadcháne-su (starověká Kydaris) a Alibej-su (Barbysés).

[102] Vizírové (Kubbe vesirlesi) s nejvyšším vezírem nepřesahovali počtu sedmi a skládali poradní sbor velkovezírův: proto si jich poslanci hleděli nakloniti.

[103] Čaušem nutno rozuměti zde buď čauš-baši, říšského maršálka, jenž uváděl poslanectva k audienci, nebo je to písařským omylem místo Siavuš, o němž mluví Vrat. později (II/23).

[104] Kapitán del mare, kapudan-baša, nejvyšší admirál a velitel tur. loďstva.

[105] Timar = léno t. j. pozemek, jakého se dostávalo vojenské šlechtě turecké (sipahi). Vynášelo ročně 3 až 20 tisíc asper. Větší slulo siamet.

[106] Galery (tšekdiri) byly válečné lodi turecké druhého řádu (po maonech), které podle počtu vesel se lišily a různě nazývaly. Obyčejné (kadrigy) měly 24–26 vesel.

[107] Erly. Po dobytí Jageru (Erlau) přichvátal arciv. Maxmilián ve spojení se sedmihradským knížetem Zikmundem, aby Jageru dobyli zpět. Na rovinách u Keresteše (1596) sklonilo se vítězství na stranu císařských, ale při loupení tábora byli zaskočeni a ztratili přes 50.000 mužů. Cikala, který vedl rozhodný útok, byl na místě jmenován velkovezírem.

[108] Ič-oglanı (podobně jako adžem-oglanı) byli bráni zprvu z dětí křesťanských, avšak dostávalo se jim pečlivějšího vychování, neboť bráni byli ke službám dvorským i k úřadům státním.

[109] Famagosta, město na Cypru, vzdala se vojsku Selima II. r. 1571. Po nezdarech ve válce s Peršany (1579–1580) byl Sinan v nemilosti sesazen a na jeho místo dosazen Ferhat-baša, dosavadní beglerbeg rumelský.

[110] Pan z Cicinku, asi chybou písařskou místo z Eicinku.

[111] Harčíři, ozbrojený průvod, tělesná stráž, z ital. arciere (vyslov arče-), od původního vyzbrojení lukem (it. arco).

[112] Bešebichsabor, asi zkomolené písaři slovo befehlinhaber, jehož Vratislav užívá o velitelích ve vojště křesťanském.

[113] Divan, nejvyšší státní rada a nejvyšší soudní dvůr s velkovezírem v čele. Zasedal ve 4 určité dny v týdnu ve zvláštním sále ve druhém dvoře serajlu. Mezi jednáním byla hostina pro účastníky, na různých stolech dle hodnosti.

[114] Jančar-aga, velitel sboru jančarů, nad nimiž měl neomezenou moc.

[115] Kapi-aga-eunuchus, představený sboru kleštěnců, nejvyšší hofmistr sultánův. Ohlašuje a uvádí s čauš-bašem hosty k sultánovi a dozírá na sbor pážat (iç-oglanů).

[116] Murad I. byl zabit na Kosovu r. 1389 srbským velmožem Milošem (Kobilovičem), který se vloudil k sultánovi pod záminkou, že se mu chce poddati. Podnětem byla mu snaha ukázati caru Lazaru, u něhož byl osočen, svou udatnost.

[117] Chrám sv. Sofie jest známá Aja Sofía, Chrám Boží moudrosti, založený r. 325 Konstantinem a přeměněný po dobytí Cařihradu v tureckou mešitu. La Rotonda jest slavný Pantheon (nyní Sta Maria rotunda) zbudovaný Markem Agrippou r. 27 př. Kr.

[118] Hippodrom (tur. Atmeidan, ne Almeidan) byl založen dle římského circus maximus. Na něm stojí dodnes sloup spletený ze dvou hadích těl, na jejichž hlavách byla kdysi zlatá trojnožka, darovaná delfskému Apollonovi od vítězů salamínských a platajských. Do Konstantinopole převezen byl z Delf od Konstantina Velikého. Tamtéž stojí i starý egyptský obelisk s nápisy hieroglyfickými, které oznamují, že byl zbudován okolo r. 1500 př. Kr. od bojovného Thutmosise III. v Heliopoli. Postaven byl na hippodromu od Theodosia I. Velikého na oslavu jeho vítězství nad Maximem r. 390.

[119] Sloup na aurat-bazaru (starém fóru Arcadii) byl do konce 17. stol. mramorový, 40 m vysoký kolos se sochou císařovou dle vzoru sloupu Trajanova, pokrytý basreliefy vítězství Arcadiových a Theodosiových. Čtvrtý sloup jest t. zv. sloup spálený neb obručový (džemberli taš). Byl přenesen Konstantinem Velikým z Apollinova chrámu v Římě a ozdoben sochou císařovou. Dorský porfyrový sloup 57 m vysoký byl složen z 9 kamenných kuželů, jichž spojení zakryto břechtanem z kamene vytesaným. Socha Konstantinova ustoupila soše Julianově a ta Theodosiove, jež sražena bleskem.

[120] Hra popisovaná Vrat. je u Turků dosud oblíbený džerid.

[121] Kůň hlavní, na kterém zvlášt' záleží, zvláštní ceny; kleprlík, jízdní kůň rychle běžící, třeba i menší, neb horšího plemene; šlapák, kůň do kroku (srvn. klusák); kočární kůň, do kočáru; koně z Barbarie t. j. berberští, z Alžíru, ušlechtilostí blíží se koním arabským.

[122] Mešita Mohameda II., první původní mešita od Turků v Cařihradě, zbudována byla r. 1469 na místě někdejšího chrámu sv. Apoštolů, založeného od Konstantina Velikého a dokončeného za Justiniana r. 550, na místě vyvýšeném nad ostatní město a zdáli viditelném.

[123] v Medině stojí nejstarší tur. mešita Kuba, založená samým Mohamedem.

[124] Mecha, obyč. Mekka, nejposvátnější město Mohamedánů, rodiště Mohamedovo. Hrob Mohamedův není ovšem v Mekce, nýbrž v Medině.

[125] Galata, čtvrť cařihradská, na druhém (sev.) břehu Zlatého Rohu. Vyslanci křesťanských států sídlili pro bezpečnost v Galatě a v Peře s ní sousedící a křesťany obydlené.

[126] Šerbet n. sorbet, u vých. národů oblíbený nápoj chladivý, ze šťávy citrónové neb oranžové, smíšený s výtažkem růžovým, fialkovým neb lipovým a chlazený ledem.

[127] Pharus t. j. maják, Eski Fanaraki, stojí na evropské straně při ústí Bosporu do Černého moře, v místě mytických Symplegád Iasonových, prvého to zúžení Bosporu. Na jednom ze skalisk stojí spodek sloupu, asi z římského oltáře Apollinova, zvaného též sloupem Pompeiovým.

[128] Dva zámky proti sobě stojící při druhém zúžení Bosporu slují Rumili-hissar (na straně evropské) a Anatoli-hissar (na straně asijské). Zbudovány byly Mohamedem II., anatolský o něco dříve než rumelský, který byl vystavěn dvě léta před pádem Cařihradu t. j. r. 1451. Anatoli-hissar jest ona pověstná Černá věž, v níž tak mnohý zajatec úpěl. (Vrat. to zde obrátil.) V místech mezi oběma zámky zužuje se Bospor nejvíce a na tom místě asi zbudován byl Androklem Samským pověstný most pro Dariovu výpravu do Scythie. Anatoli-hissar, jehož půdorys tvoří arabsky psané jméno Mohamedovo, leží na svahu k moři se klonícím a byl obklíčen dvojitou zdí, zpevněnou okrouhlými, olovem krytými věžemi, z nichž dvě jsou na břehu, třetí v rohu směrem k Černému moři.

[129] Manové karlštejnští byli svobodníci, počtem 18, kteří měli „každý týden jiný k hořejší bráně na vartu přicházeti, zámek zavíratí, otvíratí, most spouštěti atd.“.

[130] Mimochoďník, vl. jinochoďník, jest kůň, který ne jako obyčejně nohy křížem staví, nýbrž našlapuje současně na obě levé a obě pravé (jiný chod), kterýžto chod jest jezdcí měkčí.

[131] Mufti byl nejvyšší instancí ve věcech soudních a nejvyšší kněz zároveň. Jeho dobrédání (fetva) nebylo sice naprosto závazné, ale takové mravní váhy, že by se mu byl žádný soudce neopřel. Byl ovšem dle potřeby napřed informován a uplácen.

[132] Orfeus, mytický pěvec, byl dle báje rozsápán od rozzuřených bakchantek.

[133] Ruska, žena sultána Soleimana, zvaná obyč. Rossa neb Roxolana, byla původem Ruska (odtud jméno), stala se z otrokyně ženou Soleimana, na nějž měla vliv skoro neobmezený.

[134] Hassan, místodržící bosenský, vpadl na jaře r. 1592 patrně z návodu Sinanova do Charvatska, dobyl Bihače (Vyhyšť), obléhal marně Sisek a ještě před koncem léta způsobil císařským (pod Nadásdym) citelnou porážku.

[135] Vzbouření jančarů a spahů, kteří žádali za vyplacení dlužného žoldu, sesazení velkovezíra Siavuše a nastolení Sinanova, zběhlo se počátkem r. 1593 a bylo též dílem Sinanovým. Jeho nastoupením dostala se k veslu strana toužící po válce s Rakouskem, v čemž bylo ovšem se strany Sinanovy mnoho msty osobní.

[136] Sisek. R. 1593 v červnu pokusil se Hassan znovu o dobytí Sisku. Ale byl v táboře pod hradbami z nenadání přepaden šestkrát slabší posádkou (5000 m.) pod velením Tomáše Erdödyho, vojsko tur. ztačeno ke Kupě, a co nepobito na bojišti, vehnáno do řeky. Tak zahynulo asi 18.000 mužů i s Hassanem.

[137] Serdar (serdari-ešem), jeden z mnohých titulů velkovezírových, znamená přeslavného vojevůdce.

[138] Ciframi rozuměti jest chiffry (šifry), tajné písmo, jakého se užívá při zprávách diplomatických. Obyčejné písmo přepisuje se do písma chifrového pomocí klíče t. j. tajného, smluveného vzoru pro naznačování běžných písmen písmeny jinými neb číslicemi.

[139] Přátelé Mohamedovi, emirové (t. j. knížata), seid (páni) neb šerif (šlechtici) jsou strážci svatého praporu (sandžak-šerif). Nazí mniši (santonové) chodí nazí neb koží přioděni, nežádají almužny žijíce jen z toho, co se jim hází.

[140] Krekvic vlečen byl v poutech s vojskem Sinanovým a zemřel cestou r. 1593 u Bělehradu. Viz Úvod III.

[141] Písecká (písečná) brána sluje vlastně Kum-kapü (též Kadriga limani) a vede k moři. Poněvadž však Baluk-pazar, v okolí mešity sultánky Valideh, leží na straně k přístavu, nutno snad mysliti na Un-kapan-kapussi, t. j. bránu moučného skladu.

[142] Arsenál císařský byl v Peře (předměstí sousedícím s Galatou) a byl největší ze čtyř arsenálů (t. j. doků) tureckých. Práce v něm konali křesťanští zajatci chovaní v pověstném bagno dell gran Turco čili carcere di S. Paolo. Dozor nad nimi měl kihaja arsenálu, tersane kiajassi.

[143] Kihaja-beg (neb Ketkhuda-beg) jest sekretář velkovezírův a vykonavatel jeho rozkazů, osobnost skoro té vážnosti jako sám velkovezír.

[144] Sinan-baše vtrhnuv do Uher dobyl Vesprymu a některých menších pevností. Když se vrátil s vojskem do zimního tábora u Bělehradu, porazila císařská vojska pod Nadásdym, Palffyem, Zrinym a Hardekem u Stol. Bělehradu (3. listop. 1593) budínského bašu, jenž ztratil 12.000 lidí.

[145] Reis byl velitelem lodi odpovědným zároveň za její stavbu, výzbroj i udržování v dobrém stavu.

[146] Dva zámky zbudované při ústí Bosporu do Černého moře k jeho ochraně jsou tvrže Rumili a Anatoli kavak.

[147] Ostrov Marmora, vl. Marmara, řecký Prokonnésos, jest největší z ostrovů v moři marmarském, proslulý již za dob antických lomy mramorovými. Odtud i jméno mramor.

[148] Propter peccata veniunt adversa. = Pro hříchy přichází protivenství.

[149] Solatium est miseris socios habere dolorum. = Útěchou jest ubohým druhy mítí v strastech.

[150] Spahi námořští jako spahi na souši byli jádrem tur. námořnictva a bráni byli obyč. z pobřežních provincií.

[151] Slavným vítězstvím míněno zde asi dobytí Sisku, Petrinje a jiných pevností charvatských, které počátkem r. 1594 vzaty byly arcivévodou Maxmiliánem.

[152] Adam z Hradce, ze staropanského, mocného rodu českého, stal se r. 1585 nejv. kancléřem a r. 1593 nejvyšším purkrabím. Zřídil (1595) v Hradci jezuitskou kolej a přestavěl tamní hrad.

[153] Mediana, t. j. vena mediana, jest žíla v ohbí loketním, kterou se obyčejně pouštělo.

[154] Rábu zmocnil se Sinan-baša r. 1594 téměř bez boje, teprve nedobytné hradby Komárna zastavily jeho vítězný pochod k Vídni a ku Praze.

[155] Sedmihradský vojvoda Zikmund, multánský vojvoda Aron a Michal Valašský, dosud Turkům poplatní, dohodli se vzájemně a pobivše a zahnavše r. 1594 vojsko turecké, uzavřeli spolek s císařem Rudolfem. Vzrušení nad tím v Cařihradě vzniklé stupňováno bylo jednak

hrozivým vystupováním jančarů, kteří žádali za vyplacení zadrženého žoldu, jednak skleslostí ducha v armádě. Na žádost Sinanovu přenesena byla po prvé posvátná korouhev dosud v Damašku chovaná do Cařihradu a odtud dopravena do tábora velkovezírova v Uhrách.

[156] Sultán Murad zemřel dne 16. ledna 1595. Jeho nástupce Mohamed (III.) byl do té doby místodržícím v Magnesii. Murad III. a 19 jeho povražděných synů pohřbeno jest v jižní předsíni mešity Aja Sofía.

[157] Sinan-baša vtrhnuv do Valašska dobyl Bukurešťe a některých jiných pevností. Ale již v říjnu r. 1595 bylo mu ustoupiti vojsku Michalově, opustiti Bukurešť a jiné dobyté pevnosti. Při ústupu, který se brzo změnil v zmatený útěk, byl při přechodu přes Dunaj dostižen a utrpěl tu strašlivou porážku. Vojsko jeho bylo úplně zničeno a on sám jen s nouzí dostal se v noci přes Dunaj. Jeho nástupce Lala Mohamed zemřel však třetí den po svém jmenování a Sinan intrikami dosáhl po páté velkovezírátu.

[158] Tunisu dobyto bylo na Španělích v polovici června 1574, Goletty (12 km vých. od Tunisu) dne 24. srpna téhož roku. O Famagostě viz pozn. 109.

[159] V Uhřích podařilo se císařským pod velením Mansfeldovým zmocniti se dne 2. Zář 1595 po delším obléhání Ostřihoma a brzo na to Vyšehradu a Vácova. Také na jihu a na dolním Dunaji ztratili Turci řadu pevností. Uprostřed příprav k nové válce zemřel Sinan-baše počátkem dubna r. 1596.

[160] Bělehrad řecký, dnes srbský Bělehrad, býval tak nazýván (Alba Graeca) v dobách nadvlády byzantské.

[161] Bailo byl diplomatický zástupce republiky benátské u Porty.

[162] Krištof Vratislav. Pelcovo vydání a první rkp. musejní mají tu: ... od kněze Adama z Vinoře, děkana karlštejského, a od mé nejmilejší paní mateře, urozené paní Kateřiny Vratislavové, rozené z Běšin.

[163] Sultán vytáhl v čele svých vojsk 21. června r. 1596 a táhl přes Bělehrad, Petrovaradin k Szegedinu. Cílem tažení byl Jager (Edy.)

[164] Solnak = Szolnok leží při ústí Zagyvy do Tisy. Na Zagyvě, pod posledními výběžky Novohradských hor leží i Hatvan, jehož krvavé dobytí byl by Vratislav a ostatní málem zaplatili životem. Valloni (Balouni) byli svou bezuzdností zlopověstný živel ve vojsku

císařském a oni také byli příčinou, že obležený Turkey Jager musil se vzdáti. Posádka 5000 mužů, která si vymínila volný odchod, byla před branami Jageru porubána od jančarů, kteří se tak pomstili za ukrutnosti v Hatvanu.

[165] Wir wollen thun. = Něco uděláme.

[166] Soli Deo laus et gloria. = Bohu jedinému čest a sláva.